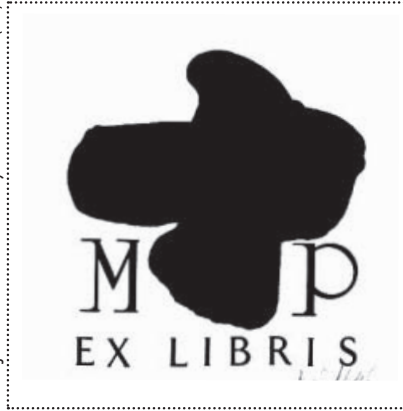


Mindaugui skirto ekslibriso autorius – Vyrautas Osvaldas VIRKAU (JAV).



MINDAUGO LOBYNAI

Rašytojo ir mokslininko MINDAUGO PELECKIO (1975-2023)
gyvenimas ir kūryba

Bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-8207-23-1

© Mindaugas Peleckis, 1975-2023
© Leonas Peleckis-Kaktavičius, sudarymas, 2023
© Straipsnių, informacijų, recenzijų, laiškų, prisiminimų,
nuotraukų autoriai
© Saulės Titnagas, 2023

TURINYS

Iš ikimokyklinuko tėvelio dienoraščio / 7	
Daugkartinis „Rudens posmų“, „Lietuvos pionieriaus“, „Visata ir žmogus“ konkursų laureatas / 12	
Originalus dialogas / 18	
Pirmoji knyga / 30	
Kelionė į Ameriką, prasidėjus Atgimimui / 42	
Fantastiniai reikalai / 46	
Studentiški metai, kelionės ir naujos knygos / 51	
Knygų recenzijos / 63	
Disertacija / 127	
Paskutiniai kūrybos vakarai / 231	
Paskutiniai kūrybos puslapiai / 235	
Nekrologas ir atsisveikinimo žodis Sūnui / 238	
Užuojautos / 243	
Prisiminimai / 248	
Išleistų knygų sąrašas / 267	



Mindaugui – treji.

Aleksandro Ostašenkovo nuotr.

IŠ IKIMOKYKLINUKO TĖVELIO DIENORAŠČIO

Mindaugas buvo vos trejų, kai artimuosius nustebino įdomiais pastebėjimais, dėmesio vertomis mintimis. Šiaulių miesto laikraštis išspausdino nemažai tokio pobūdžio tėvelio užrašytų tekstų, kuriuos vėliau ne tik perspausdino kiti leidiniai, bet ir kai kurie ilgainiui tapo „liaudies kūryba“ (Mindaugą pervadinus Petriuku ir pamiršus nurodyti autorystę).

Čia – tik maža dalelė tokios kūrybos, kuri iš miesto laikraščio perspausdinta „Šeimos kalendoriuje-1989“.

*

- Ką sapnavai, sūneli?
- Šianakt ne sapnų diena buvo.

*

Mindaugas gerą valandą šeimininkavo virtuvėje. Iki ausų šlapias, bet laimingas motinos balsu sako:

- Tau gerai, kad mane, ne ką nors kitą išsirinkai, tėveli... Būtum kokį tinginį išsirinkęs...

*

Mama labai užsiėmusi, tačiau Mindaugas vis neduoda ramybės:

– Paskaityk, mamytė, paskaityk...

– Truputį lukterk, sūneli, tuoj... – neprieštarauja mama. Tačiau vaikiška kantrybė ne iš didžiųjų:

– Na, būk vyras, paskaityk... – sako sūnus, nutaręs, jog po tokių žodžių mamytė tikrai neatsisakys.

*

– Aš taip sėdžiu, kaip tu? – pasitikslinkina Mindaugėlis.

– Taip.

– Aš taip einu, kaip tu?

– Taip.

– Mūsų namuose – du tėtukai! – linksmi baigia sūnus.

*

Mama parnešė „Darbų knygą“. Sūnus, vartydamas ją, sako:

– Žiauri knyga...

– Kodėl, sūneli?

– Todėl, kad viską reikia daryti savarankiškai.

*

– Mindaugai, neverk, – glosto sūnų mamytė.

– Palauk, dar vieną žodį išversiu ir nustosiu.

*

Radijas transliuoja populiarią dainą „Vien tik mums“.

– Gobsuolių daina, – nutaria sūnus.

*

Mindaugas visą kelią iki parduotuvės kalbėjo apie dramblių, kurių tuoj pirs. Tačiau žaislų skyriuje užrašas: „Nedirbsime. Serga pardavėja“.

– Nieko, nieko, – rimtai taria išgirdęs tokią naujieną. – Palauksiu, kol pasveiks, – ir atsiremia į prekystalį, kad būtų patogiau pasveikusios pardavėjos laukti.

*Senajame Šiaulių
miesto parke su
tėvais.*

A. Ostašenkovo nuotr.



*

– Juk vakar sakei, kad nuo rytojaus būsi labai geras?
– Šiandien dar ne rytojus, – pagalvojęs atsako Mindaugas. – Rytojus bus rytoj...

*

Pavasario saulutė, įspindusi pro langą, niekaip neleidžia Mindaugėliui užmigti popiečio.

– Nebemiegosiu. Visai nebėr sveikatos miegot... – nutaria vaikas.



Mindaugui – penkeri.

A. Ostašenkovo nuotr.

*

– Šiandien didelė šventė – rugsėjo pirmoji, – aiškina Mindaugui tėvelis. – Mūsų mamytė mokytoja, pasveikink ją.

– Kokia mokytoja, ji gi mamytė, – nenori sutikti sūnus.

*

Mindaugėlis dar niekada nematė verkiančios mamytės. Jis niekaip nesupranta, kad ir suaugusių gyvenime ne viskas sklandu ir paprasta, todėl tik glosto plaukus ir kalba:

– Kodėl verki, mamytė? Tu juk tokia didelė! Juk verkia tik vaikai...

*

Mindaugėlis ilgai svajojo, popieriuje kažką braižė: konstravo visų darbų mašiną. Vieną rytą netikėtai nutarė:

– Nupiešiau mamytę – visų darbų mašiną.



Ir vėl ruduo, ir vėl senajame parke.

A. Ostašenkovo nuotr.

*

Kiekvieną šeštadienį Mindaugėlis su tėveliu važiuoja į turgavietę. Ne tik vaisių, uogų pirkti, bet ir arklio pažiūrėti.

Vaikui labai knieti paglostyti gražųjį bėrį.

– Nelįsk taip arti, – išpėja tėvelis. – Išpirs.

– O kur jo spirtukai? – nesupranta sūnus.

*

Artėjant savaitgaliui šeima nutarė: šeštadienį į žvejybą kartu su seneliu ir tėvu vyks ir Mindaugas. Pirmą kartą! Vaikas ne taip seniai turėjo proga pasidžiaugti nemenku laimikiu, parvežtu iš Žemaitijos, ir jau garsiai planavo, kokią jis didelę žuvį parveš.

Pirmasis, dar žadintuvui nenuskambėjus, pabudo, žinoma, Mindaugas.

– Tėveli, tėveli, kelkis! – paragino jaunas žvejys. – Kol mes miegosim, Telšius uždarys!..



Mindaugas – „Rudens posmų“ konkurso laureatas.

Aleksandras Ostašenkovas, Lietuvos pionierius, 1985.12.07

DAUGKARTINIS „RUDENS POSMŲ“, „LIETUVOS PIONIERIAUS“, „VISATA IR ŽMOGUS“ KONKURSŲ LAUREATAS

LAUREATAS IR PRIZININKĖ

Šiaulių jaunieji literatai visada nekantriai laukia tradicinio literatūrinio konkurso „Rudens posmai“, kurį organizuoja miesto laikraščio redakcija ir Knygos bičiulių draugija.

Siemietinis konkursas – devintas iš eilės. Jame dalyvavo net 105 miesto jaunieji literatai. Šį kartą laureatu tapo ketvirtokas, „Lietuvos pionieriaus“ jaunasis korespondentas Mindaugas Peleckis. (...)

Antrus metus iš eilės laureatu tapęs Mindaugas Peleckis šiemet konkursui pateikė ne tik eilėraščių, bet ir humoreskų. Rašyti Mindaugas pradėjo ketverių su puse metų. Ne tik knygos, bet ir įvairios enciklopedijos tapo jo palydovu. Jis labai noriai ieško kontakto ir jį randa su tokiais pat smalsiais berniukais ir mergaitėmis. Tačiau neretai susiduria su grubumu. Kai kuriems berniukams atrodo, kad žmogaus protas kumščiuose. Mindaugą tai labai jaudina, skaudina. Užtat berniukas labai džiaugiasi neseniai gavęs įdomų įpareigojimą – dirbti su darželinukais. (...)

MINDAUGO LOBIAI

Pasakojame apie jaunąjį korespondentą Mindaugą Peleckį, konkurso-komandiruotės nugalėtoją.

Yra net keturios lobių knygos. Mat tie lobiai labai nevienodi – į vieną vietą jų niekaip nesutalpinsi. Taigi vienoje knygoje, sakytum, koks topografinis žemėlapis. Beje, ne kiekvienas jį tesupras. Įvairiausi šriftai, simboliai, tik vienam Mindaugui tesuprantami ženklai. Per atostogas bus nemaža laiko, ir Mindaugas tuomet su tuo žemėlapiu išsiruoš į žygį. Tiesa, toli eiti nereikės. Mat čia pat, miesto pakraštyje, netoli Dainų, kur gyvena berniukas, dunkso senas senas malūnas. O juk būtent su tokiais senais malūnais susieta daugybė įvairiausių pasakojimų, legendų, padavimų. Kipšiukai, aitvarai ir, žinoma, užkeikti lobiai. Mindaugas įsitikinęs: šis malūnas ne blogesnis už tuos, pasiekusius jį iš pasakų. Taigi ilgai ir kruopščiai berniukas darė tą planą, įvairiausius variantus išnagrinėjo. O dabar – pirmąjį savo paslaptingosios knygos tomą į rankas – ir pirmyn užkastų lobių ieškoti! Tikriausiai todėl tas savo berniukas ir pavadino lobių knygomis. Nors ne visose jose vien tik apie paslėptus turtus kalbama. Yra ir tokių puslapių, kur Mindaugas tampa tikru Šerioku Holmsu. Čia figūruoja baisūs plėšikai, įvairių nenaudėlių skriaudžiami vargšai, ir, aišku, Mindaugo planai, kaip tuos plėšikus sugauti, kaip tuos nenaudėlius nubausti. O dar kitoje knygoje pilna hieroglifų. Senovės Egipto raštą Mindaugas išstudijavo enciklopedijoje. O paskui jam kilo mintis pamėginti pačiam sudarinėti įvairius raštus, simbolių kalbas. Taigi šioje lobių knygoje daugybė įvairiausių abėcėlių. Beje, kai kurios jų iš pirmo žvilgsnio į abėcėles net nepanašios. Bet taip atrodo tik tiems, kurie apie įvairius šriftus, simbolius bei hieroglifus nieko nenutuokia.

Apskritai, Mindaugo nuomone, lobiai – tai ne tik ugnimi spindintis po žemėmis užkastas auksas. Lobiai – tai visa, ką sužinai naujo, ką išmoksti, pamatai, ką pats sukuri. Beje, riba tarp to, ką naujo išvydai savo akimis ir ką nupiešė laki fantazija Mindaugo galvoje labai dažnai dingsta. Nes ne taip paprasta, kai esi dar tik ketvirtokas, suvokti, kur baigiasi pasaka, o kur prasideda tikrovė. Pagaliau net ir ne ketvirtokui mūsų dienomis dažnai būna nelengva suprasti iki fantastikos ribų nuplasnojusią tiesą... Taigi. Ir rikiuojasi jo galvoje iš vadovėlių, enciklopedijų bei iš įdomių žmonių pasakojimų pasemtos tiesos.

Mindaugui viskas rūpi, viskas įdomu. Ir nepaprastai greitai augantis jo gimtasis miestas – nauji moderninki gyvenamieji namai bei gamyklos. Ir žila senovė – tolimos Egipto piramidės bei įvairių šalių senovinės monetos. Ir, žinoma, žmonės. Tokie, kurie įneša į berniuko pasaulį naujų žinių, naujų

svajonių. Tokių žmonių berniuko trumpoje biografijoje labai daug. Tai ir atvėręs Mindaugui garsų pasaulį muzikos mokytojas Juozas Lygutas, ir robotų kūrėjas Jonas Keldušis. Ir sportininkė Angelė Malonytė. Ir garsus trumpabangininkas Jonas Paškauskas. .. Visų jų net nesuminėsi, kaip ir tų lobių, kuriuos jie dosniai pabėrė smalsiam berniukui. Beje, šie jų dalinami lobiai turi vieną labai svarbią savybę. Užklys jų nors maža dalelė, nors mažytėlė sėklėlė į smalsią galvą – ir suvešės išaugęs kaip toji pasakų pupa iki pat stogo. Ir teks, tikriausiai, tą stogą neatidėliotinai nuplėšti, kad ji augtų, kad ji vešėtų iki pat dangaus.

Taip atsitiko ir su Mindaugu. Trumpos susitikimų su įdomiais žmonėmis akimirkos sėja brandžias sėkliukes, kurios dygdamos ragina berniuką plėsti tas žinias, plėsti savo interesų ratą.



Su mama Kaune, prie Soboro.

Dalia Karvelytė,
Lietuvos pionierius, 1986.05.11

LAIŠKAI Į PRADŽIOS MOKYKLĄ

Nustebote? Taip, šio neeilinio „Raudonojo gvazdiko“ puslapyje svečiuojasi „Lietuvos pionierius“. (...)

Turime redakcijoje kontūrinę knygą – gerokai apčiupinėtą, ranka rašytą. Nemainytume jos nei į patį universaliausią žodyną, nei į enciklopediją keliolikos tomų. Toje knygoje mūsų laikraščio jaunieji korespondentai registruojami. Šeši šimtai aštuoniasdešimt pavardžių. (...) Iš tų daigelių šis tas ir prasikalė. Pirmiausia norėtusi paminėti kai ką iš savo kartos. Su Vaidotu Dauniu studijų metais susitikdavome Universiteto auditorijoje, su Valdu Kuku – kaimy-

nystėje esančios „Komjaunimo tiesos“ koridoriuose. Jaunaisiais korespondentais taip pat yra buvę poetai Violeta Palčinskaitė, Dalia Kudžmaitė, Jonas Kalinauskas, prozininkai Edvardas Vaičius, Valdas Papievis. „Moksleivio“ vyriausiuoju redaktoriumi tapo kažkada buvęs aktyvus mūsų talkininkas Rimantas Vanagas. (...)

Atidesni skaitytojai turbūt išidėmėjo skyrelyje „Mūsų kūryba“ publikuojamus eilėraščių autorius (...) šiaulietį Mindaugą Peleckį. Beje, Mindaugas dar ilgai bus mūsų – jis šiemet tik keturias klases baigė. Ir labai gražu, kad ir toliau nevaržo laisvai reikštis savo įvairioms „fantazijoms“. Ir žodis jo – kietai suspaustas, taiklus, su pašmaikštavimu.

(...)

Alvydas Daubaras, „Lietuvos pionieriaus“ atsakingasis sekretorius,
Komjaunimo tiesa, 1986.08.01



Prie „Šiaulių“ viešbučio su tėvu.

A. Ostašenkovo nuotr.

KIBIRKŠTELĖ

Berniukas atsigrįžo. Atsigrįžo ir pažiūrėjo. Gal į nueinantį žmogų, gal į draugą – fotografa, o gal... į gyvenimą. Pažiūrėjo, nustebo ir susimąstė. Kiek spalvų ir garsų! Kiek atspalvių ir pustonijų! Kiek danguje žvaigždžių, o gatvėse žmonių!

Berniukas pamatė...

Berniukas pradėjo suvokti, kad pasaulis skamba, aidi, gaudžia kaip paslaptingi vargonai. Ir jis pats panoro paliesti poezijos ir muzikos instrumento klavišą.

Klausykitės! Girdite! Ir žodis, ir muzika virpa!

Gera, kad pirmieji ketureiliai, pirmosios eilutės tokios paprastos ir mie-

los. Čia ir kalakutas pasipūtęs, ir kiškis liuoksi nuo kupstelio ant kupstelio, ir voveraitė strikinėja ant eglaitės...

Berniukas rašo.

Rašyk, berniuk! Būk doras ir stropus. Mokykis, daug skaityk. Ir nepamiršk atsigręžti kely. Ir susimąstyti.

Juozas Nekrošius, poetas

Žvaigždutė, 1987, nr.4

LIETUVOS PIONIERIUS, 1987 M. LIEPOS 29 D.

Mindaugai!

Dėkui tau už atsiųstą fantastinę apysaką, žadame ją spausdinti rudeniop „Stebuklinės pasakos“ konkurse. Paprastai mes esam linkę spausdinti trumpesnės apimties kūrinius, o jau ir šitas yra labai ilgas, neaišku ar tilps į vieną puslapį. Ar nesi bandęs savo kūrybos pasiūlyti „Moksleiviui“ ar „Žvaigžduitei“? Galėtumei pabandyti.

Kūrybinės sėkmės!

Estetinio lavinimo skyriaus vedėjas Vytas Landsbergis

FANTASTŲ KLUBO „DORADO“ PIRMININKAS, 1988 M. SAUSIO 20 D.

Mindaugai!

Kaip konkurso „Visata ir žmogus“ žiuri komisijos narys sveikinu Jus užėmus II-ąją vietą vyresniųjų moksleivių grupėje. Jūsų apysaką „Svarbiausias atradimas“ galima būtų pasiūlyti „Moksleiviui“, tačiau ją reiktų patrumpinti. Todėl norėčiau žinoti, ar sutinkate, kad mes ją kiek patvarkytume ir įteiktume žurnalui. Ją ketina redaguoti „Vyturio“ leidyklos darbuotoja O. Mickevičiūtė.

Laukiu Jūsų atsakymo.

Linkiu kūrybinės sėkmės Drakono ir kitų sutvėrimų metais!

Su pagarba – **Gediminas Beresnevičius**

NETIKĖTUMAI – ŽEMĖJE

Praėjusių metų balandį „Komjaunimo tiesoje“ buvo paskelbtas konkursas „Visata ir žmogus“. Jį organizavo „Žinijos“ draugija, Vilniaus planetariumas ir Respublikinė jaunųjų technikų stotis.

(...)

Beje, vertinimo komisija vos neapsiriko: šiauliečiui M. Peleckiui norėjo paskirti suaugusiųjų grupės prizą. Paaiškėjo, kad fantastinio apsakymo autorius – Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos septintokas.

(...)

Saulius Kanišauskas, Žiuri pirmininko pavaduotojas

M. PELECKIS – KONKURSO NUGALĖTOJAS

Paskelbti respublikinio konkurso „Visata ir žmogus“, kurį suorganizavo Vilniaus planetariumas, Respublikinė jaunųjų technikų stotis, Respublikos kosmonautikos komitetas ir Lietuvos astronomų draugija bei „Komjaunimo tiesos“ redakcija, rezultatai. Fantastinio apsakymo konkurse nugalėtoju pripažintas Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos aštuntokas Mindaugas Peleckis. Pirmąją vietą įvertinta jaunojo autoriaus daugiau kaip šimto mašinraščio puslapių fantastinė apysaka „Paslaptingas tunelis“. Mindaugas apdovanotas pirmojo laipsnio diplomu, asmenine dovana ir 50 rb premija.

(...)

Apdovanojimus įteikė įžymūs Respublikos astronomai, rašytojai fantastai, mokslininkai.

A. Biliūnas,

Šiaulių naujienos, 1989.04.23

ORIGINALUS DIALOGAS

Buvo 1986-ieji. Mindaugas atkreipė maestro dėmesį pirmaisiais pavykusiais eilėraščiais, išspausdintais tuometinėje spaudoje, ir maždaug kartą per mėnesį tas originalus dialogas buvo tęsiamas. Šito liudininkai – kelios dešimtys laiškų, kurių kol kas jų gavėjas skelbti nenori. (*Poeto šimtmečio proga tie laiškai skelbiami pirmąjį kartą – red.*).

Turbūt įdomiausia toje istorijoje – plačiai pripažinto kūrėjo, tuomet dar ir ganėtinai užimto aukštomis pareigomis (buvo LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininko pavaduotojas), ne tik nuolatinis, bet ir neabejotinai tikras, nuoširdus dėmesys, šią originalią asmenybę parodantis dar vienu aspektu. Meistro pamokose visai dar jaunam kūrėjui – daug pedagoginio takto, žmogiškos šilumos ir akivaizdus noras būti kuo naudingesniam savo mažajam bičiuliui. Jis dar labiau sustiprėjo po pirmųjų neakivaizdžios pažinties metų susitikus Vilniuje 1987-ųjų lapkričio pradžioje.

Ta proga E. Mieželaitis prisiminė savo panašią pažintį su Kaziu Binkiu, papasakojo, kaip iškilmingai pamokos metu ne sykį jam buvo įteiktas žymiojo poeto laiškas. Jaunam gimnazistui tas dėmesys buvęs labai svarbus.

Kad susitikimas dar labiau įsimintų, Eduardas Mieželaitis savo į vaikčius tinkantį bičiulį nuvežė į namus, kuriuose gyveno Vincas Mykolaitis-Putinas, Vincas Krėvė, Balys Sruoga, juose papasakojo daug įdomaus iš susitikimų su šiais kūrėjais.

Kartu praleista diena nenuvylė ir maestro. Tiesiogiai pabendravęs poetas įsitikino, kad jų dialogui nebereikia *vaikiško tono* – jaunojo literato domėjimosi ratas ir amplitudė visa galva pranokė bendraamžius. Laiškuose vis daugėjo konkrečių patarimų, susijusių su literatūros teorija, poetikos mokslu, knygomis, kurias būtina perskaityti. Čia ir mažojo bičiulio kūrybos analizė, kuri neapsiribojo tik žodžiais apie įdomius ieškojimus.

Po tos originalios pažinties pradžios praėjus pustrečių metų, E. Mieželai-

tis parašė įžanginį žodį pirmajai jaunojo literato eilėraščių, pasakų ir fantastikos knygai „Vienaragis“, kurią 1990 metais išleido „Periodikos“ leidykla. O 2005-aisiais, po dešimties metų pertraukos leisdamas penktąją savo knygą („Nestosiu į angelų sąjungą“, eilėraščiai), pirmąjį jos kūrinį („Antitezės“) Mindaugas paskyrė E. Mieželaičiui.

Iš knygos „Eduardas Mieželaitis: post scriptum“. – Prisiminimai apie Eduardą Mieželaitį, straipsniai, laiškai. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008, p. 275-276.

EDUARDO MIEŽELAIČIO LAIŠKAI MINDAUGUI PELECKIUI

Vilnius

88.7.27

Mielas Mindaugai!

Atleisk man, kad taip ilgai Tau nerašiau. Buvau Čekoslovakijoje, gydžiausi, bet tik grįžęs į Lietuvą, iš karto patekau į ligoninę, kur praleidau bemaž mėnesį laiko. Po ligoninės tuojau išvykau į Santakos kaimą. Ir Tavo laišką jau gavau kaime. Tai matai, kokie mano reikalai – popieriai ne kokie, tenka susitaikyti su viskuo, kas yra. Pavydžiu Tau gražios jaunystės, energijos, darbštumo – kadaise ir aš toks buvau. Dabar jau nebeįstengiu padaryti tiek, kiek norėčiau. Kaime daugiau ilsėjaisi, negu dirbau. Meškeriojau, uogavau, grybavau, basčiausi miškais ir paupiais. Vieną kitą eilėraštį parašiau – ir viskas. Tu tikriausiai daugiau parašei – sveikinu. Vasaros pabaigoje viską perskaitysiu ir Tau grąžinsiu. Tu rašai, kad išvyksti poilsio į Nidą, o aš rugpjūčio 1 dieną išvykstu į Palangą. Palinkėkime vienas kitam saulėto oro ir geros nuotaikos. Būk sveikas ir laimingas!

Tavo Ed. Mieželaitis

*

Vilnius,

88.9.15

Mielas Mindaugai!

Nepyk, kad taip ilgai neatsiliepiu – taip jau susiklostė aplinkybės. Dabar grįžau vėl į Vilnių ir pirmą laišką rašau Tau, mano mylimas jaunas Bičiuli!

Su dideliu malonumu perskaičiau Tavo fantastinę apysaką ir tokio paties pobūdžio novelės (viską Tau grąžinu – gal bus reikalinga spaudai). Tu padarei nemažą pažangą – Tavo fantastinė mintis pastebimai bręsta, stiprėja literatūrinė nuovoka, gražėja stilius. Aš labai džiaugiuos ir sveikinu Tave – išskleisk

dar plačiau savo žvaigždėtus sparnus. Tuos kūrinis drąsiai galima siūlyti jaunimo spaudai, o gal ir leidyklai. Jeigu leidyklai reikalinga būtų rekomendacija, aš visada pasiryžęs tai padaryti. Manau, Tu man parašysi.

Galiu Tau pasigirti, kad ir aš parašiau fantastinį kūrinį (faktiškai fantastinė tik pati simbolika – turinys daugiau istorinis ir šiuo metu gal net aktualus), bet nežinau, kaip jį realizuoti ir pasiūlyti skaitytojo dėmesiui. Periodinei spaudai jis per didelis, leidyklai dar nenoriu siūlyti, nes ten guli dar neišleista mano nauja knyga. Taigi matai – abu mes fantastai, romantikai, svajotojai.

O šiaip kas? Pavasarį sutikau Čekoslovakijoje, vėliau padykinėjau ligininėje ir kaime, nedaug parašiau, taisiau sveikatą ir meškeriojau, sugavau daug žuvies, kuria ir maitinausi; bendravau su žaliais savo bičiuliais medžiais ir ypač sustiprėjo mano draugystė su miško paukščiais – geniais, kėkštais, kikiiliais, lipučiais, zylutėmis; jų buvo pilnas mano sodas ir jie taip su manim suartėjo, kad lesdavo maistą iš mano rankų.

Bet atėjo ruduo ir teko kaimą palikti. Atsisveikinau su gelstančiais beržais, su paukščiais ir kitais girios gyventojais ir grįžau į namus. Ir dabar man vienam čia liūdna... Parašyk nors Tu man – nepamiršk. Linkiu Tau sėkmės moksle ir laimės – visada Tavo

Ed. Mieželaitis

*

Vilnius, 88.10.5

Ačiū Tau, mielas Mindaugai, už gražų pasveikinimą. Tuo tarpu naujų savo kūrinių nesiųsk, nes aš būsiu gerokai užimtas. Visada su pageltusiais medžių lapais aš giliai pasineriu į darbą. Šiuo metu rašau stambesnę kūrinį ir iki pavasario turiu jį pabaigti. Aš jau kalbėjau su leidykla, jie užsikrovę naujais kūriniais, planai jų dideli, ir jie nieko nežada. Palaukim. O Tu dirbk išsijuosęs ir mokykis. Laikas ateis, ir įteiksi rimtą, vertingą knygą. Linkiu Tau sėkmės, nepamiršk ir manęs. Tavo

Ed. Mieželaitis

*

Vilnius, 88.11.22.

Mielas Mindaugai!

Ačiū Tau už gražų ir nuoširdų laišką. Dabar man aišku, kodėl taip ilgai to laiško nesulaukiau. Sveik, taisykis ir būk vėl darbingas – kaip visada.

Aš, žinoma, šiuo metu gerokai užimtas. Nėra dienos, kad nereikėtų kur nors eiti, dalyvauti, kalbėti. Be to, nesitraukiu ir nuo savo rašomojo stalo. Netrukus pasinersiu į didesnę darbą, kuri baigsiu gal tik pavasarį – užteks darbo visai žiemai. Bet Tu manęs nepamiršk, parašyk man, laiškas iš gero draugo tik sustiprina žmogų.

Linkiu Tau sveikatos, sėkmės ir laimės!

Ed. Mieželaitis

*

Mielas Mindaugai!

Tavo prašymą įvykdžiau – parašiau Tavo būsimai knygai tą įvadinį straipsnį, kurio Tu prašei. Nežinau, ar patiks jis ir ar tiks Tavo knygai – rašiau taip, kaip man šiuo metu atrodo. Atleisk, kad siunčiu neperrašytą rankraštį – perrašymas mašinėle užimtų dar kelias dienas, o aš dabar labai užsiėmęs, skubu, nes metai baigiasi, o daug darbų dar nepadaryta. O dirbti reikia – amžius baigiasi ir ne viskas dar pasakyta. Pats juk matai, kaip greit bėga metai! Taigi – linkiu Tau, jaunas mano bičiuli, ir Tavo tėveliams laimingų, sveikų ir kūrybingų Naujųjų 89 Metų. Linkiu, kad išsipildytų Tavo svajonė ir išeitų Tavo pirmoji knyga – tai bus tikras džiaugsmas. Ir nepadėk į šalį plunksnos. Rašyk, kol nepavargs ranka. Didelės Tau kūrybinės laimės!

Visada Tavo *Ed. Mieželaitis*
Vilnius, 88.12.21.

*

Vilnius

89.1.17

Mielas Mindaugai!

Apsakymas man patiko – rašai vis geriau. Bet pasakojimą reikia labiau detalizuoti, nupiešti žmones, aplinką, foną. Žodžiu, būk kartu ir dailininkas. Nereikia skubėti, reikia ilgiau padirbėti prie kūrinio, geriau jį apmąstyti, vaizdingai matyti situaciją, kurioje vyksta veiksmas, ir to veiksmo veikėjus. Mokykis lingvistinės grafikos, tapybos ar skulptūros.

Pats nieko man neparašei, koks likimas Tavo knygos, kurią žadama išleisti. Parašyk.

Tai, kad Tu skaitai tokias rimtas knygas, – labai gerai. Žmogiškosios iš-

minties šaknys, žinoma, jose – antikinėse knygos. Bet ar ne per sunkios jos Tau? Ar ne per anksti? Juk viskam ateina savo laikas.

Na tuo tarpu tiek. Nepamiršk manęs – parašyk! Linkiu Tau sėkmės

Ed. Mieželaitis

*

Mielas Mindaugai!

Ačiū, kad nepamiršti manęs. Grįžau iš liaudies deputatų suvažiavimo, posėdžiavome tris savaites, vėl aiškiai pavargau. Šiom dienom išvykstu į kaimą ilgesniui laikui – reikia pailsėti ir atgauti jėgas. Linkiu Tau gerų vasaros atostogų, kūrybinio įkvėpimo, sėkmės ir laimės. Ir geros, gražios tolimosios kelionės. Lik sveikas! Tavo

Ed. Mieželaitis

Vilnius,

89.6.12.

*

Santakos k.

89.9.12.

Mielas Mindaugai!

Ačiū Tau už malonų laišką ir už parvežtus linkėjimus. Mane Tavo laiškas gerai nuteikė...

Na – dabar pamatei savo akimis ir įsitikinau, koks šis nedidelis mūsų kosminiame amžiuje pasaulis vis dėlto didelis. Na, o universumas dar didesnis. Sunku net įsivaizduoti. Bet Tavo mintis ten veržiasi – laimingos jai kelionės! Tau dar teks daug įdomaus ir naujo pamatyti ateity. Rašyk, fantazuok, svajok, mąstyk ir kurk savo universalią viziją.

Rašau Tau dar iš kaimo. Bet rytoj išvykstu į Vilnių, o po poros dienų išskrendu į Čekoslovakiją, į Karlovų Varų kurortą pasigydyti. Rašyk man jau vėlų rudenį – kai grįšiu. Linkiu Tau sėkmės, laimės ir geros nuotaikos. Tavo
Ed. Mieželaitis

*

Vilnius, 89.12.10.

Mielas Mindaugai!

Ačiū Tau už laišką – už tai, kad manęs nepamiršti.

Aš šiuo metu gerokai prislėgtas pačių įvairiausių rūpesčių naštos. Be to, turiu daug darbo. Parašysiu Tau, kai tą našą nusimesiu nuo pečių ir nuo širdies. Linkiu Tau laimės, sėkmės moksle ir įkvėpimo kūryboje. Tavo

Ed. Mieželaitis

*

Vilnius, 90.4.4.

Mielas Mindaugai!

Ačiū, kad nepamiršti manęs. Sveikata vidutiniška – pervargau. Šį tą rašinėju, bet nėra kur spausdinti. Turiu parašęs dvi naujas knygas, bet nerandu leidėjo. Teks gal leisti privačiai.

O šiaip – viskas gerai. Už lango pavasaris – žaluma ir šilima plūsta į širdį. Ir tai didelė paguoda. Linkiu ir Tau pasinerti į pavasario glėbį. Kaip gyveni? Ką rašai? Ką parašei? Nepamiršk manęs – parašyk nors retkarčiais. Linkiu Tau geros nuotaikos ir laimės.

Tavo *Ed. Mieželaitis*

*

Mielas Mindaugai!

Mačiau Tave šiandien televizijos ekrane. Nustebau ir apsidžiaugiau – Tu jau tikras vyras. Man patiko savarankiška Tavo laikysena, Tavo santūrumas, lakoniškumas. Elkis taip ir toliau – nesiblaškyk. Tavo tikslas vienintelis – literatūra, mokslas, tikras pažinimas. Pranašauju Tau didelę ateitį. Tik prašau vieno – nepersitempk, nepervark, jausk saiką, saugok savo jauną sveikatą. Na ir nepamiršk eilėraščių, poezijos, grožio. Linkiu Tau laimės, skaidrios pavasariškos nuotaikos, kūrybinio įkvėpimo. Apkabinu

Tavo
Ed. Mieželaitis

Vilnius, 90.4.22.

*

Vilnius

90.5.15.

Mielas Mindaugai!

Grįžęs vakar iš kaimo, labai apsidžiaugiau radęs pašto dėžutėje Tavo malonų laišką. Ačiū Tau, kad nepamiršti manęs, nes šiais susvetimėjimo laikais,

kai žmogus atsitraukia nuo žmogaus ir, pagal žinomą fizikos dėsnį, vienas nuo kito vis labiau nutolsta, labai svarbu išlaikyti bent menką žmogiškumo žarijėlę. Labai džiaugiuos, kad gražiai bręsta Tavo talentas ir kad pereini į naują, aukštesnę mąstymo pakopą. Taip, Likimą (Fatumą) galima matematiškai apskaičiuoti ir įminti šią pačią sunkiausią mįslę. Dariau tai ir aš – kai kas pasitvirtino. Tačiau nereikia pamiršti ir galimų paklaidų – tikimybės tiesę įlenkia arba įlaužia įvairūs netikėti, nelaukti išoriniai faktoriai. Taigi reikia palikti vietos ir paklaidoms. Gyvenu aš giliame miške, dirbu su kastuvu, meškere ir plunksna. Maitinuos čia sugauta žuvim, juoda duona ir pigiausiom kruopom – taip gerai (asketiškai!) dar niekada negyvenau. Savijauta nebloga, nuotaiką pataiso mano konkurentė lakštingala. Na, linkiu Tau laimės, sėkmės – nepersidirbk ir nepamiršk manęs.

Tavo Ed. Mieželaitis

*

Mielas Mindaugai!

Ačiū Tau, jaunas mano bičiuli, ir šeimai už užuojautą, mane Tavo žodžiai giliai sujaudino. Ką gi, likau vienas – liūdna. Būsiu laimingas, jei Tu manęs nepamirši – parašyk retkarčiais.

Buvau išvykęs į savo jaunystę, prie Šešupės, į Kalvariją. Čia aš merginau savo būsimą žmoną (pokario metais 1945-46 m.), čia mes sukūrėm bendrą gyvenimą. Gavau čia progos pabendrauti ir su Tavimi: mergaitės atnešė man šūsnį laikraščių ir „Lietuvos ryte“ radau Tave, išvydau Tavo mielą veidą, pasiskaičiau... Lengviau pasidarė širdžiai.

O šįryt parsinešiau iš pašto Tavo knygą. Sveikinu, mielas, apkabinu Tave, džiaugiuos ne mažiau negu Tu pats. Linkiu dabar Tau gero kelio abiem – ir horizontale, ir vertikale – kryptimis.

Būk laimingas, nepamiršk manęs, sėkmės Tau

Tavo Ed. Mieželaitis

Vilnius,

90.8.13.

*

Mielas Mindaugai!

Ačiū, kad manęs nepamiršti. Džiaugiuos Tavo darbštumu, Tavo noru kiek galint daugiau aprėpti šio pasaulio informacijos – tai išeis Tau į naudą. Aš šiek tiek negaluoju – vėliau parašysiu daugiau. Linkiu laimės! Tavo

Ed. Mieželaitis

Vilnius

90.11.13.

*

Jeigu žmogus atbulu peiliu riekia duonos lustą, vadinas, jo mintis turbūt nesusinchronizuota su darbu, kurį jis tuo metu daro. Taip, mielas Mindaugai, kartais ir man atsitinka. Nenoriu skųstis, bet būna akimirkų ir dienų, kai nebesinori imti į rankas ir kažką rašyti. Net ir laišką. Todėl nesupyk, jeigu retai Tau teparašau. Tu dar per jaunas, kad tokią žmogaus būseną suprastum. Pagaliau Tau to ir nereikia. Eik per gyvenimą skardendamas, nes jame daug gražaus ir gero (neskaitant blogio!).

Kaip aš gyvenu? Taip štai ir gyvenu – kaip sakiau. Patinginiauju, pasiimuluoju, pajuokauju, pasirguliuoju, žvilgt pro langą, o ten, kaip Tu sakai, iš tiesų jau kvepia pavasariu – paploju jam delnais ir pasveikstu. Geriu jo vėją ir nuotaika pagerėja. Tokia štai mano nepasaka...

Šį tą rašinėjau, bet spausdinti nėra kur, o ir knygos nebeišeina. Nieko – išleis po mirties, didelio čia daikto! Norėčiau dar pabendrauti ir su gyvenimu, juolab, kad turėčiau dar ką jam pasakyti – seniai nešioju subrandinęs savyje vieną kitą gal ir reikalingą tam keistuoliui gyvenimui reikalingą temą. Na matysiu – gal pavasaris man ranką išties? Juk jis – geras gydytojas. Ypač sielų...

Perskaičiau atidžiai Tavo šiltą laišką. Ačiū, kad nepamiršti. Sirgai? O kas Tau buvo? Nereikia sirgti – per anksti. Iš laiško supratau, kad labai daug dirbi. O ar ne per daug? Bijau, kad nepersidirbtum ir nepervargtum. Vis dėlto – ir mokslas, ir kūrybinis darbas, ir dar vertimai – ar ne per daug? Pataupyk ateičiai jėgas – jos Tau bus reikalingos. Net ir labai reikalingos. Literatūra sunkus ir juodas (daug juodraščių praryjantis!) darbas. O darbas reikalauja jėgų – ir fizinių, ir dvasinių. Patariu: nepervark, nepersitempk, dirbsi, kursai, rašysi – ir visa kas su amžiumi ateis savaime. Labai norėčiau Tave pamatyti. Gal su tėveliu pasuksi kada nors Vilniaus link? Nepamiršk ir mano ištuštėjusios, vienišos pastogės.

Linkiu Tau, mielas jaunas mano Bičiuli, sėkmės moksle, žvaigždėto kūrybinio polėkio, stiprios sveikatos ir laimės.

Visada Tavo
Ed. Mieželaitis
Vilnius
91.2.15

*

Vilnius, 91.6.10.

Mielas Mindaugai!

Tavo malonus laiškas, tarsi žvitri kregždutė, vėl įsibrovė į mano pilkų dienų monotoniją. Ačiū, kad nepamiršti manęs – daugelio jau pamiršto ir apleisto vienišo vilko. Kiekviena gera žinutė, kiekvienas nuoširdesnis žodis sušildo mano apledėjusią sielą. Nepamiršk manęs ir ateity – atliekamą nuo mokslo ir rašymo valandėlę parašyk žodelį kitą ir man, būsiu dėkingas.

Perskaičiau atidžiai Tavo naujausius apsakymus. Visumoje – gerai, jaučiama pažanga, augimas, brendimas. (Paskaičiau laikraštyje, kad susirašinėji ar užmezgei ryšį su kažkoku moksliniu centru užsienyje – tai irgi labai gerai, padės Tavo talento brendimui). Ką gi, esi nemažai pasiekęs per savo darbštumą, didelį norą išeiti į literatūrą ir atverti joje naują puslapį – lietuvių literatūroje tai tikrai būtų nauja kryptis. Manau – surastum šimtus skaitytojų, nes tokios (fantastinės, nuotykinės, siaubo) literatūros neturime. Stebiuosi Tavo mokslinių žinių bagažu. Visa tai gerai ir net labai gerai. Bet atėjo laikas ir į savo kūrybą pažvelgti tarsi iš šalies. Reikia raustis gilyn. Reikėtų ilgiau išnešioti, geriau apmąstyti ir sudėtingiau išdėstyti popieryje patį siužetą, o siužetinį karkasą aplipinti storesniu gerai išmąstytos medžiagos sluoksniu. Fantastinėje ir nuotykių literatūroje labai svarbu veiksmo intriga, kuri laiko prikausčius skaitytojo dėmesį. Ar skaitei fantastinius Edgaro Po ar, sakysime, Apolinerio apsakymus? Patarčiau paskaityti. Žodžiu, ne tiek platyn, kiek gilyn. Prozininkas, kaip ir dailininkas, turi piešti, tapyti, konstruoti žmogaus portretą (išorinį ir vidinį!), jo aplinką, peizažą, veiklą, detales ir kt., ir t. t. Darbas sunkus, sudėtingas, išvalgus, bet be darbo mes negauname ir jokio rezultato. Taigi principas būtų: gal mažiau, taupiau, lėčiau, bet fundamentaliau, monumentaliau, ryškiau. Na ką gi, su laiku viskas ateina, ateis ir Tau. Linkiu sėkmės, jaunas mano Bičiuli!

Gero Tau poilsio prie jūros. Taupyk jėgas, mankštinkis, sportuok, saugok

sveikatą, nepersidirbk, nepervark ir džiaukis jaunyste, kūrybine laisve, gyvenimu, nors jis ir susikomplicavo. Gerų linkėjimų tėveliams.

Vasara šaltoka, bet širdys turi išlikti karštos. Apkabiniu, lik sveikas!

Tavo Ed. Mieželaitis

*

Vilnius, 91.9.5.

Mielas Mindaugai!

Ačiū, kad manęs nepamiršti. Perskaičiau Tavo paskutinius fantastinius kūrinius. Žaviuosi Tavo fantazijos polėkiu, Tavo noru vis giliau pasinerti į nežinomą žmogaus protui pasaulį – kiekvieno novatoriaus kūrybiniai ieškojimai ir drąsus eksperimentas tai šuolis į nežinomybę. Apskritai paėmus, tikroji kūryba ir yra drąsus bandymas atskleisti kažką nauja – ko žmogaus protas iki tol nežinojo, ko jo širdis nejautė, ko jo dvasia ir siela nelaukė. Eksperimento efektas turi būti nelauktas, netikėtas, staigus. Rezultatas jo tas, kad žmogaus akys, žvelgiančios į šią didžiąją kosminę ir į mažąją žemiškąją Būtį dar plačiau prasiveria, širdies ritmas padažnėja, o siela praturtėja nauja imanentine patirtimi. Kūrėjas novatorius giluminės intuicijos ir drąsios fantazijos galia (intuicija ir tik intuicija yra jo nuolatinis sufleris kūrybiniame žygyje ir kūrybinio akto metu, o protas tik jo kūrybinio rezultato griežtas kontrolierius). Taigi kūryba ir yra sudėtingas matematinis uždavinys su daugeliu ir daugeliu nežinomųjų – jį ir tenka spręsti. Gera darai, kad dirbi su kompiuteriu – tęsk savo kūrybinius ieškojimus, Tu jau apsigyvenai XXI amžiuje. Linkiu Tau laimės.

Skaitydamas Tavo kūrinius, prisiminiau ir savo kūrybinio darbo pradžią – ji kažkuo panaši. Kai man suėjo 18 metų, aš, tuo metu dar gimnazistas, parašiau pirmą opusą proza – stambaus kaip romanas formato fantastinę apysaką apie hipotetinę Atlantidę. Nebeatsimenu jau viso jos siužeto, atsimenu tik atskiras situacijas, konfliktus, minties mankštą. Atlantidė tuo metu man buvo mano jaunystės novatoriškų ieškojimų zona – aš faktiškai pasinėjau į nežinomybę, į labirintą ir Ariadnės siūlą kamuoliukas vėliau mane išvedė į žemės paviršių, į kurį išnešiau savo klaidžiojimų ir kūrybinių ieškojimų rezultatą. Gaila, kad šis mano pirmųjų ieškojimų dokumentas, šis įdomus eksperimentas per karą žuvo. Neišliko ir visa kita gana gausi mano jaunystės metų kūryba – grįžęs iš fronto, radau tik savo sudužusio laivo skeveldras. Ką darysi, galėjau ir pats aš tam kruvinam apokalipsiniam beprotnamyje žūti...

Klausi – ką veikiu. Skaitau tik labai geras knygas, žiūriu televiziją, klau-

sau radiją, šį tą smulkesnio rašinėju, rudenį žadu rimčiau padirbėti. Būsiu laimingas, jeigu manęs nepamirši, o gal ir aplankysi. Linkiu Tau sėkmės naujesiems mokslo metams prasidėjus, kūrybinio įkvėpimo, stiprios sveikatos ir laimės. Tavo

Ed. Mieželaitis

*

Vilnius, 92.8.5.

Mielas Mindaugai!

Didelis ačiū už knygą ir už tai, kad nepamiršti manęs. Tikiu, kad ir ateity taip bus – su Tavim malonu draugauti, skaitydamas Tave aš tarsi pajaunėju, širdis atsigauja. Man patinka Tavo kosminis romantizmas – Tu ruoši savo kartos žmones kosminei žmonių giminės atečiai. Ir aš gyvenu futuro – laiku, mano apmąstymuose kosmizmas užima didelę vietą (žemiški reikalai, žinoma, svarbūs, bet jie gerokai pašlijo, suvulgarėjo, o žvaigždėta svajonė jaudina). Dar kartą nuoširdus ačiū, sveikinu su knygos išėjimu, apkabinu, linkiu laimės – nepamiršk manęs. Tavo

Ed. Mieželaitis

*

Mielas mano Bičiuli

Mindaugai!

Apsidžiaugiau gavęs Tavo laišką ir sveikinimą – ačiū, kad nepamiršti. Aš dažnai Tave prisimenu, dažnai pagalvoju apie Tave. Tu dabar jau tikras vyras, norėčiau Tave pamatyti Vilniuje.

Džiaugiuosi, kad Tau taip gerai sekasi mokslas. Mokykis tik gerai, nes jūsų kartai teks atlaikyti nemažą konkurenciją. Be to, pasirinkai tokį literatūrinį žanrą, kuriame tik žinios, tik mokslas gali padėti. Noriu, jeigu dar būsiu gyvas, matyti Tave iškilų, humanišką, dorą šviesuolį. Dieve, Tau padėk.

Gerai, kad nepalieki plunksnos, nes ji gali surūdyti. Gerai, kad savo alegorine fantastika kovoji su blogiu: jo šiuo metu Žemėje (ir mūsų!) tiek daug, kad darosi negera ir pikta. Kovokime drauge už Žmogų.

Ką apie save? Žinoma, rašau, tik gaila, kad nėra kur spausdinti ir neišeina knygos. Turiu parašęs tris knygas, ir visos jos tuo tarpu guli stalčiuje. O rėmėjų nerandu. Tikėsimės, kad nauji metai gal bus geresni. Todėl iš visos širdies



Pirmoji Eduardo Mieželaičio knyga – jau bibliografinė retenybė. Ant jos – poeto autografas jaunajam kolegai.

linkiu Tau laimės, sėkmės moksle, kūrybinio įkvėpimo Naujaisiais 93 metais. Sveikink tėvelius.

Apkabinu Tavo

Ed. Mieželaitis

Vilnius,

92.12.29

*

Vilnius, 93.5.19.

Mielas Mindaugai,

mačiau Tave televizijos ekrane – džiaugiausi žiūrėdamas. Išaugai, labai išaugai, vunderkinde! Mąstysena, pasakyčiau, labai brandi ir – svarbiausia – originali. Tuo keliu eik ir toliau. Mąstymo, minties, pažangos sferoje nepripažįstama epigoniška kopija – laimi tik originalas. Tavo nerimas, Tavo novatoriški ieškojimai saviti, originalūs, taigi vaisingi. Linkiu Tau sėkmės – aš sužavėtas. Sėkmingų egzaminų, nuotaikingos vasaros, linkėjimai tėveliui – Jūsų

Ed. Mieželaitis



PIRMOJI KNYGA

Jauniausias knygos autorius Lietuvoje Mindaugas Peleckis. 1990 m. liepa.

Antano Dilio nuotr.

NE VISAI VAIKIŠKAS FANTAZIJOS PASAULIS

Netrukus turėtų pasirodyti naujas „Periodikos“ leidinys – eilėraščių, pasakų ir fantastikos rinkinys „VIENARAGIS“. Knygos autorius – Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos moksleivis MINDAUGAS PELECKIS (g. 1975). Berniukas – kelių literatūrinių konkursų laureatas. Fantastinė apysaka „Paslaptingas tunelis“ respublikiniame konkurse „Visata ir žmogus“ (1989) įvertinta pirmąja premija.

Jaunojo autoriaus kūrybą skaitytojams pristato EDUARDAS MIEŽE-LAITIS. „Vienaragio“ išangoje jis rašo: „Nenorėčiau ta proga pavartoti žodį „vunderkindas“, nors netoli jo esame. Paliksime tai ateičiai, kai Mindaugas jau bus pateisinęs rašytojo vardą. Pasaulis sparčiai atsinaujina. Ir jame labai greit jauni žmonės turės pakeisti vyresnius šio pasaulio šeiminkus, nes bus geriau pasiruošę įvairioms naujovėms ir novatoriškai šio pasaulio kaitai. Man malonu, kad jaunasis mano draugas Mindaugas panašiai savo misiją ir įsivaizduoja. Ir tokiais sparčiais žingsniais į savo tikslą eiti jam padeda antra puiki jo savybė – nepaprastas darbštumas. Atsinaujinančio bei atsijauninančio pasaulio kūrėjų tarpe konkurencija auga, ir egzaminą šioje protų kovoje

išlaikys tik patys darbščiausi, imliausi, energingiausi, stipriausi. To nereikėtų pamiršti“.

Siūlome skaitytojams vieną fantastinę Mindaugo Peleckio kūrinėlį – apsakymą „Ispėjimas“.

Knygnešys, 1990, nr.8

KNYGOS AUTORIUS – MŪSŲ SKAITYTOJAS

Tas drąsus troškimas

Redakciją pasiekė žinia, kad „Pėriodikos“ leidykla išleidžia šiauliečio moksleivio Mindaugo Peleckio knygą „Vienaragis“. Genami smalsumo, norėdami pasikalbėti ir apie kitus autorius, apie jų kūrybą, pasibeldėme į vyriausiojo redaktoriaus Gintauto Judicko kabinetą.

– Autoriui tik trylika metų. Tai – pats jauniausias Respublikoje knygos autorius. Papasakokite, kaip gimė ši knyga.

– Šiaulietis Mindaugas Peleckis jau šešeri metai rašo eilėraščius, pasakas, fantastikos kūrinėlius. Juos spausdino Šiaulių laikraščiai, „Lietuvos pionierius“, „Žvaigždutė“. Jeigu mes, leidėjai, o ypač spaustuvaininkai, būtume buvę apsikresni, pirmąją Mindaugo knygutę galėjome turėti jau prieš metus.

M. Peleckio eilėraščiai – tai mintys apie save ir pasaulį, gamtos grožį, žvėrelius. Įdomios pasakos, originalūs fantastiniai kūriniai. Mindaugas – Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos moksleivis. Jis – šiauliečių moksleivių literatūrinio konkurso „Rudens posmai“ daugkartinis nugalėtojas, respublikinio (1987 m.) fantastų konkurso „Visata ir žmogus“ antrosios premijos laimėtojas.

Visa tai negalėjo netapti knygele...

– Mindaugas – vienas nuolatinių mūsų žurnalo autorių. Ir šiame numeryje spausdiname vieną jo fantastinį atsakymėlį. Ar pranašaujate jaunajam kūrėjui rašytojo ateitį?



Mindaugo rankose – pirmoji knyga.

A. Dilio nuotr.

– Pradžią išpūdinga, bet kas gali išpėti, kaip bus toliau? Tačiau Mindaugo kūrybą pastebėjo žinomi Respublikos poetai, rašytojai. Pavyzdžiui, jis jau senokai dalijasi kūrybiniais sumanymais su gerbiamu Eduardu Mieželaičiu.

(...)

Žvaigždutė, 1989, nr.11

1990.06.15

GERB. MINDAUGAI PELECKI

Numatau antrajame Lietuvos rekordų knygos leidime įdėti tokį rekordo aprašymą:

Jauniausias knygos autorius – trylikametis Mindaugas Peleckis iš Šiaulių parašė eilėraščių, pasakų ir fantastikos knygą „Vienaragis“, kurią „Periodikos“ leidykla išleido 1990 m.

Jei manote, kad šį rekordą reiktų formuluoti kitaip, tai, prašyčiau, parašyti taip, kaip būtų teisingiau. (...)

Su pagarba **Vytautas Navaitis**

JAUNIAUSIAS KNYGOS AUTORIUS

Šiomis dienomis knygynuose pasirodys laikraščių ir žurnalų susiviejimo „Periodika“ išleista knyga „Vienaragis“, kurios autoriui Mindaugui Peleckiui dabar... keturiolika metų – šiemet baigė Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos 9a klasę. Fantastinę apysaką „Paslaptingas tunelis“ jis parašė būdamas dešimties metų. Be apsakos knygoje spausdinamas pluoštas eilėraščių, kelios pasakos, 17 fantastinių apsakymų.

Knygos išangoje Eduardas Mieželaitis rašo: „Skaitau jo kosminės fantastikos apsakymus ir negaliu atsistebėti“. Poetas mus tikinas – rašytoją tikrai turėsime.

Mindaugas labai darbštus – esti naktų, kai parašoma iki 15 mašinraščių: tėvams tenka jo kūrybinius polėkius stabdyti. Knygoje sudėta visa tai, kas vertingesnio sukurta iki 12 metų. Praėjusią vasarą parašyta fantastinė apysaka „Makaronai“, šią vasarą planuoja užbaigti apysaką „Žydintis rūkas“. Baigta muzikos mokykla, iš anglų kalbos pradėta versti 500 puslapių Gineso rekordų knyga, susidomėta arabų kalba. Matyt, rimtai. Ypač po to, kai Pranas Razauskas padovanojo arabų-rusų kalbų žodyną, kurį jis pirkęs Mordovijos lageryje iš vieno Irano valstybės ministro. Kam ši kalba Mindaugui?

– Reikia mokėti. Šia kalba kalbama 23 šalyse, ją vartoja beveik milijardas žmonių.

Vaikystėje Mindaugas pats kūrė... kalbas. Šiaip sau, dėl įdomumo. Pirmąjį apsakymą „Šuns Vuikardako nuotyčiai“ rašė didžiosiomis raidėmis, nes mažųjų rašyti dar nemokėjo. Pastaruoju metu jaunas rašytojas susidomėjo fatistika, – tai mokslas apie likimą, jo paties skaičiavimų, formulių jau bene šimtas mašinraščių. O pati pradžia esanti skaičiuose vienetas ir nulis.

– kažkas ypač svarbaus turi įvykti Lietuvoje 1992 metais, – sako Mindaugas.

Kalbėdamas Respublikos radijui, jis sakęs: žus visiems žinomas labai gerbiamas žmogus... Tų žodžių laidoje nebuvo – iškirpo. Kodėl? Pamanė, jog nerimta? Arba išsigando: gal paauglio fatistika artėja prie... Oskaro Milašiaus vizijų?

Šią mintį išsakė Mindaugo tėvas, žurnalistas. Prieš metus jiedu Vytauto Šliūpo kvietimu beveik du mėnesius keliavo po Jungtines Amerikos Valstijas. Aplankė Niujorką, Čikagą, Klyvlendą, Vašingtoną. Nukeliavo tūkstančius mylių... Buvo sutikę Bernardą Brazdžionį, Kazį Bradūną, Stasį Santvarą, Vandą Sruogienę, Aureliją Balašaitienę, Antaną Gustaitį. Įdomios buvo atostogos.

Vasaras Mindaugas su tėvais dažniausiai praleidžia Nidoje. Čia graži gamta, lengviausia kurti. Be didesnio vargo Mindaugo sugalvotas lietuviškais seklys Simas Narutis keliauja iš apsakymo į apsakymą. Kūrybinis metodas? Kitui Čestertonui būdinga psichologija, Šeriokui Holmsui – dedukcija, o Simui Naručiiui – atsitiktinumai. Mindaugas mėgsta skaityti Astridą Lindgren, Rėjaus Bredberio fantastiką. Jam patinka meškerioti Nidoje, klausytis roko, disko stiliaus muzikos ir... Vivaldis, Bachas. Visa tai žadina fantaziją. Respublikiniame konkurse „Visata ir žmogus“ pernai Mindaugui Paleckiiui už apysaką „Paslaptingas tunelis“ pripažinta pirmoji vieta.

Algirdas Vaseris, Respublika,
1990.07.26

JAUNIAUSIAS KNYGOS AUTORIS GYVENA ŠIAULIUOSE

Netrukus knygynuose pasirodys nauja knyga. Tai – Mindaugo Peleckio eilėraščių, pasakų ir fantastikos knyga „Vienaragis“. Ją „Periodikos“ leidykla išleido penkių tūkstančių egzempliorių tiražu. Knyga – nemažos apimties, daugiausia vietos skirta fantastikai. (...)

Mindaugas Peleckis – Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos devintokas

bei vaikų muzikos mokyklos (fortepijono klasė) septintokas. Beje, muzikai lieka vis mažiau laiko – vilioja ne tik rašymas, bet ir kalbos, ypač arabų, taip pat dviratis. Šią vasarą daug laiko atėmė „1990 metų Guinness' o pasaulio rekordų knyga“, kurią iš anglų kalbos pasiryžo išversti. Ketvirtadalį tikslo jau pasiekė.

Mindaugas Peleckis kol kas nežino, kuo bus: jam labai patinka ne tik kalbos, kalbotyra, bet ir tikslieji mokslai, istorija. Vilioja antika. „Žemėje tiek daug įdomių dalykų, kad tik laiko būtų“, – visai ne vaikiškai mąsto Mindaugas Peleckis. Todėl ir vėl, numetęs dviratį, sėda prie rašomosios mašinėlės: apysakos „Žydintis rūkas“ pabaiga jau čia pat.

ELTA Lietuvos rytas, 1990.08.07;
Tiesa, 1990.08.18

GERBIAMAS MINDAUGAI!

Visų pirma noriu pasveikinti Tave su pirmosios knygos pasirodymu. Linkiu, kad ji nebūtų paskutinė.

Vis tikėjaisi aptikti Tavo knygą knygynuose ar kioskuose, bet, deja, nepasisekė. Štai todėl ir kreipiuosi į Tave su dideliu prašymu. Ar negalėtum, jei tai dar įmanoma, atsiųsti man du savo knygos egz. (nors vieną)? Vieną džiugu būtų turėti mūsų klubo bibliotekoje, o kitą išsiųsčiau į Prancūziją Žanui Pjėriui Mumonui., žurnalo „Antanes“ leidėjui, išvertusiam ir publikavusiam jau ne vieną lietuvių fantastų apsakymą savo žurnale. Jis buvo atvykęs į mūsų renginį „Lituanicon“ šią vasarą ir prašė jam siųsti visas lietuvių fantastikos publikacijas (knygas ir publikacijas periodikoje). Man pačiam būtų įdomu susipažinti su Tavo knyga, ir ne vien iš profesinio smalsumo, bet ir todėl, kad aš rašau straipsnį apie lietuvių fantastiką „Antaresui“.

Tad nekantraudamas lauksiu atsakymo ir, tikiuosi, Tavo knygų.

Su pagarba ir linkėdamas kūrybinės sėkmės –

Gediminas Beresnevičius,
1990.09.13

MINDAUGAS PELECKIS: RAŠYTOJAS, VERTĖJAS...

Šiauliečiui moksleiviui Mindaugui Peleckiui šie metai ypatingi: knygynuose pasirodė jo pirmoji – eilėraščių, pasakų ir fantastikos – knyga „Vienaragis“. Jauniausiam Lietuvos rašytojui didelį dėmesį rodė spauda, televizija, radijas. Pats Mindaugas 1990-uosius laiko produktyviausiais metais: kasdien sėdėjo prie rašomosios mašinėlės, todėl ir rezultatas akivaizdus: „Gineso pasaulio

rekordų knygos“ („Guinness Book of World Records“, 1990, New York) vertimas iš anglų kalbos beveik baigtas. O tai – 1100 mašinraščio puslapių.

Beje, Gineso knyga jo rankose atsidūrė... Kaune. Pavasarį Mindaugui svečiuojantis „Sekmadienio ryto“ televizijos programos tiesioginėje laidoje, ją įteikė iš Amerikos, kur Mindaugas prieš metus buvo, tik ką sugrįžęs pasaulinio garso operos solisto Arnoldo Vokietaičio giminaitis.

Specialiai „Kauno tiesai“ Mindaugas Peleckis pateikė pluoštą skaičių ir faktų iš pasaulio rekordų knygos.

Kauno tiesa,
1991.01.04



Mindaugas – Gineso knygos vertėjas.

A. Dilio nuotr.

APIE ŠIAULIETĮ – AMERIKOS SPAUDOJE

Didelio susidomėjimo susilaukė šiauliečio moksleivio Mindaugo Peleckio literatūrinis debiutas. Eilėraščių, pasakų ir fantastikos knyga „Vienaragis“ bematant ištirpo knygynų lentynose. Pageidaujančių įsigyti jauniausio Lietuvos rašytojo kūrybos rinkinį, kaip pažymi susivienijimo „Knyga“ vadovai, buvo dešimteriopai daugiau. Teigiami ir atsiliepimai apie „Vienaragį“. *Jūsų dėmesiui siūlome recenziją, lapkričio 27 dieną skelbtą Jungtinėse Amerikos Valstijose – laikraštyje „Tėviškės žiburiai“ (Nr.48). Jos autorė – rašytoja Aurelija M. Balašaitienė. Rašinys iliustruotas fantastinių apysakų autoriaus ir jo tėvo nuotrauka, daryta JAV 1989-aisiais. „Šiaulių krašte“ spausdiname šiek tiek sutrumpintą recenziją.*

FANTAZIJOS PASAULIO ŠAUKLYS

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Europos jaunimą žavėjo vokiečių rašytojo Karolio May (1842-1912) nuotykių romanai. Skaitytąją įtraukęs į nuostabiai

supintą herojiškų nuotykių tėkmę, jis sugebėjo savo knygoje įpinti senųjų indėnų dvasios taurumą, savigarbos reikšmę ir pažado vertę. Tik suaugusieji tose knygose galėjo įžiūrėti didaktiką elementą, o literatūros kritikai stebėjosi autoriaus talentu tiksliai atvaizduoti aplinką ir tradicijas kraštu, kuriose jis nėra buvęs.

Lietuvių literatūroje fantastinių romanų neturime – tenka pasitenkinti istorinių asmenybių ir įvykių arba realaus pasaulio aplinkos vaizdavimu. Bet ir šioje srityje atsiranda talentų. Štai Šiaulių mieste gyvena jaunutis Mindaugas Peleckis, savo pirmą knygą „Vienaragis“ išleidęs būdamas vos keturiolikos metų. Tai neribotos fantazijos jaunuolis, kuriam pasaulis neturi paslapčių – nei tolimi žemynai, nei ir astronomams nežinomi žvaigždynai. Nuotykius išgyvena krokodilai, begemotai, pumos, liūtai, drambliai, kolibriai. Neaplenkia jis ir savo aplinkos gyvūnų – vorų, skruzdžių, kiaulių, voveraičių ir barsukų. Jis juos sugyvina, humoristiškai ir realistiškai atvaizduodamas „Skruzdžių karą“ ar sukurdamas įtikinančią pasaką apie priežastį, dėl kurios kiaulė neturinti ragų. Jis rodo nuostabų gamtos gyvūnų pažinimą, vykusiai atvaizduoja, pvz., santykius tarp voro ir musės. Sukuria fantastinius padarus – drąsius, užsispyrusius ir keliauti mėgstančius barzdukus, sumanų Chameleoną, sugyvinatą robotą ir tolimų planetų gyventojus.

Mindaugas sukūrė pasakojimą apie Urano planetos „garsiojo meistro Iraeno“ XXXIX amžiuje dingusią pilį. Įdomios ištraukos iš skaitytojo dieno-raščio, perskaičiusio „Kosmoso naujienas“. „Ūdros“ planeta pasižymi „osencijomis“ – trigalvėmis žuvimis, nors kelionė į ją gan pavojinga, nes nuolatos gresia užkliūti už magnetinės srovės ir nuklustyti nuo kurso.



Pirmoji knyga – Kazio Bradūno rankose.

A. Dilio nuotr.

Vartant „Vienaragio“ knygą, nuo fantastiškų nuotykių svaigsta galva, o autoriaus išsilavinimas ir pasaulio pažinimas stebina skaitytoją.

Lietuvos literatūriniuose sluoksniuose yra didelis susidomėjimas tuo jaunu, daug žadančiu literatu. Žinodama Amerikos jaunimo susidomėjimą „planetų karais“, nesistebėčiau, jei jo „Vienaragis“, išverstas į anglų kalbą, patektų į labiausiai perkamų jaunimo knygų sąrašus.

Aurelija M. Balasaitienė,
Šiaulių kraštas, 1991.03.01

SVEČIUOSE PAS ŠAUNŲ VAIKINĄ, RAŠANTĮ KNYGAS

Trumpai apie viską

- Mindaugai, Tavo mėgstamiausia muzika?
- Stiliai: nuo thrash metal (neseniai ėmiau domėtis) iki disco. Grupės ir dainininkai: „Antras“, „Deep Purple“, „Guns’N’Roses“, Madona, „London Boys“, „Antis“ ... Nemėgstu simfoninės, tiesa, retkarčiais klausau Vivaldį, Bachą.
- Valgiai?
- Cepelinai.
- Laikraščiai?
- „Lietuvos aidas“.
- O kodėl?
- Daugiausia tiesos rašo. Kiti – dažnai pernelyg nukrypsta į kurią nors vieną pusę. Dar patinka „Už ir Prieš“.
- Knygos?
- K. Majaus „Vinetu“, R. Bredberio „Pradžios pabaiga“. Mėgstamiausi autoriai – B. Brazdžionis, K. Bradūnas, E. Mieželaitis, S. Santvaras, R. Bredberis, A. Lindgren. Mėgstu įvairius užsieninius almanachus. Suskaičiuota, kad kiekviename jų pateikiama apie milijoną naujų faktų.

Ar galima apskaičiuoti likimą?

Kai mūsų spaudoj nučiuožė žinučių apie M. Peleckį ir įdomią jo kūrybą, daugiausia visi domėjosi Mindaugo knyga „VIENARAGIS“. Man labiau parūpo fatistika, mokslas apie likimą. Tačiau tegu pasakoja pats Mindaugas::

– Šį darbą baigiau prieš pusmetį. Radęs įvairių tapatybių genijų (tiek teigiamų, tiek neigiamų) gyvenime, ilgai skaičiavęs išvedžiau Likimo formulę.

– Įdomu! Kokie gi Likimo parametrai ir ką galima apskaičiuoti pagal šią formulę?

– Ši formulė leidžia sužinoti žmogaus mirties metus. Pradiniai žmogaus likimui apskaičiuoti reikalingi duomenys – 6. tai – rega, klausa, pasitenkinimas gyvenimu, gyvenimo trukumai (žaibas, skendimas ir pan.), judėjimas, mąstymas (kokių minčių – gerų ar blogų dažniau pasitaiko). Kiekvienas iš šių veiksmų įvertinamas 1, aklas – 0. Po to skaičiuojama pagal formulę.

Esu išvedęs ir bendrą formulę. Ją atitinkamai pakoregavus, galima skaičiuoti daikto, valstybės, gyvūno, etc. likimą.

– Ar galėtum pateikti keletą konkrečių formulės taikymo pavyzdžių?

– Prašau. 1992 metais Lietuvos laukia itin svarbus įvykis. Lietuva kaip valstybė gyvuos dar bent 10 000 metų. Visa tai apskaičiavau pagal Likimo formulę ir kitas, iš jos išvestas.

– O kaip paaiškinti politinio gyvenimo periodiškumą? Pavyzdžiui, yra pastebėti 101, 12 metų periodai – tokiu dažnumu pasaulyje kartojasi svarbūs politiniai įvykiai. Ar tai tik atsitiktiniai sutapimai?

– Politika nesidomiu, tad ko nors paaiškinti negaliu. Tačiau skaičius 12 turi nemažą reikšmę, skaičiuojant pagal Likimo formulę. Tad visko gali būti...

Apie užsienius ir užsienio kalbas

Šiaulių J. Janonio vidurinėje mokykloje, kurios dešimtokas yra Mindaugas, sustiprintas humanitarinių disciplinų dėstymas. Be kita ko, tai reiškia ir papildomą lotynų kalbos kursą.

Ir vėl kalbamės. Mindaugas, pajutęs, jog pritrūkau klausimų, pasiūlo:

– Dar gali parašyti, kad savarankiškai mokausi arabų kalbos. Pranas Razauskas atsiuntė rusiškų vadovėlių. Verčiu juos į lietuvių kalbą. Laukia ir ispanų, portugalų kalbos.

– O kodėl būtent arabų?

– Vaikystėje labai mėgau arabų pasakas. Gal todėl...

Šią vasarą dešimt dienų praleidau Graikijoje. Baisus karštis. Įdomūs žmonės. Ir visi moka be galo daug kalbų. Retas septyniolikmetis moka mažiau kaip tris keturias užsienio kalbas. Mūsų gatvėje užkalbintas angliškai niekas nieko neatsakys. Ten – puikiausiai.

– O kas svetur Tau paliko didžiausią įspūdį? Štai aš, pirmą kart (ir bent kol kas – paskutinį) iškišęs nosį už sienos, susižavėjau laisvais žmonėmis – nuolat linksmiais, geranoriškais, pasiruošusiais padėti kitam.

– Taip, žmonės ten visur tokie. O Graikijoje man labai patiko Akropolis, Atėnai. Praeitą vasarą buvau JAV. Ten turėjau progos susitikti su lietuvių išeivijos rašytojais...

Apie internacionalą ir sniego žmogų

– Kaip Tau patinka mokykla? Šiandieninė mokykla su savo programomis, mokytojais...

– Kai kas keičiasi. O per istorijos pamokas štai vis dar mokomės apie Internacionalą. Per biologiją – apie Č. Darviną. O jis juk sugriovė biologiją! Mokomės Niutono dėsnius, kurie tinka tik Žemės sąlygomis ir esant gerokai už absoliutų nulį aukštesnei temperatūrai.

– O ar visiškai jokios racijos nėra Č. Darvino teorijoje?

– Joje vienas žodis teisingas – evoliucija. Bet evoliucija – tai ne žmogaus atsiradimas iš beždžionės ar atvirkščiai. Tai visai nelogiška.

– O kas tada logiška?

– Galbūt tai, kad dvasios pereina per kūnus, juos tobulindamos. Žmogus iš beždžionės negalėjo atsirasti. Žmonės – atskira rūšis. Netikiu, kad per tokį trumpą Žemės egzistavimo laikotarpį – vos 5 milijardus metų – natūraliai galėjo išsivystyti toks aukštas protas, kaip žmogaus.

– Tai nejaugi žmogus egzistavo jau nuo pat Žemės atsiradimo?

– Ne. Žemėje natūraliai gyveno tikrieji Žemės gyventojai – tai yra dinozaurai, sniego žmonės. Jie nebuvo pakankamai aukšto intelekto, nes Žemė – gan jauna planeta. Tuo pasinaudojo Kosminis protas ir užveisė žmones. Žmonės nėra tikrieji Žemės gyventojai. Žmonės – eksperimentas.

– Nelabai suprantu, kas ir koku tikslu vykdytų tokį eksperimentą?

– Manau, tikslas – išbandyti mus. Pažiūrėti, kokie bus evoliucijos rezultatai. Evoliucija vyksta maždaug taip. Dvasia yra nemirtinga. Kūnui žuvus, dvasia persikelia į kitą. Tokiu būdu dvasia, pati nekisdama, tobulina kūną.

– O kas yra dvasia? Ar galima ją kaip nors apibrėžti?

– Žmogaus gyvybės pagrindas.

– O kokiomis savybėmis ji pasižymi?

– Aišku, ne kūniškomis. Protu, nes ji mus valdo. Sakoma, kad visa informacija apie žmoniją yra užšifruota žmogaus smegenyse. Tačiau juk aišku, kad ne kūniškai, o dvasiškai.

– Bet jeigu dvasios yra praktiškai netobulėjančios, tai kodėl jos skiriasi, kodėl vieni yra protingi, kiti – kvaili?..

- Skiriasi kūnai.
- Tačiau argi protavimas yra kūno savybė?
- Šiaip ar taip žmogus pats renkasi, koku jam būti.

Apie NSO ir astronomiją

- Ar tiki NSO?
- Nesuprantu, kaip žmonės gali netikėti. Turbūt nelabai didelis protas juos valdo. Juk tokia daugybė faktų iš viso pasaulio! Štai ir mano pusbrolis neseniai matė klažką panašaus. Tokį savotišką, nieko žemiško neprimenantį, baltai švytėjusį objektą. Manau, jis buvo iš paralelio pasaulio, esančio čia pat, Žemėje. Mano paskaičiavimais, tokių pasaulių egzistuoja apie 51. Spėju, kad su mūsų yra 46 visatos, jų visų ilgis – apie 500 000 000 000 šviesmečių. Mes gyvename trimatėje erdvėje. Iš viso turėtų būti apie 260 matmenų per visas visatas.

Manau, nelabai tolimoje ateityje bus sukurta Laiko mašina. Daug kas tada turėtų paaiškėti savaime. Dabar tai dar neįmanoma, nes neatrasti spindulių, atpažįstą žmogaus smegenų signalus.

– O kodėl Laiko mašinos visada įsivaizduojamos kaip materialūs dalykai? Ar ne paprastesnis būtų dvasinis pasaulio pažinimo būdas? Juk yra visai reali hipotezė, kad žmogaus australas (dvasia) yra pajėgi nukeliauti į bet kurį erdvės tašką ar laiko momentą. Pavyzdžiui, sapnas – ne kas kita, kaip vaizdai to, kame apsilonko australas žmogui miegant.

– Laiko mašina – visai įmanoma kaip materialus mechanizmas. Labai stipri dvasia galėtų nunešti ir kūną minties greičiu (transformacijos būdu) į bet kurį tašką. Reikėtų tik labai daug energijos.

Ir pagaliau – apie knygas

- Papasakok apie savo pirmąją knygą.
- „Vienaragyje“ yra eilėraščių, pasakų ir fantastikos. Visa tai aš buvau parašęs dar būdamas dvylikos metų. Norėjau pabandyti išleisti knygą – pavyko.
- O kada pradėjai rašyti? Pirmosios publikacijos?
- Pirmąjį atsakymėlį parašiau vien didžiosiomis raidėmis, būdamas ketverių su puse metų. O pirmasis mano kūrybą išspausdino „Lietuvos pionierius“, kai buvau aštuonerių. Tai buvo du eilėraščiai – „Apie begemotą“ ir „Girioje“.
- O ką dabar rašai? Kada laukti kitos knygos?

– Dabar bandau naują žanrą – fantastinį detektyvą. Be to, verčiu šių metų Gineso rekordų knygą į lietuvių kalbą. Darbą jau įpusėjau. Tikiuosi pavasarį baigti.

– Ar daug sulaukei žurnalistų dėmesio, išleidęs savo pirmąją knygą?

– Nemažai. Štai buvo net iš maskviškės „Pionierskaja pravda“...

Ką gi. Nebetrukdysiu Mindaugo. Išjungiu diktofoną. Dar kartą apžvelgiu kambarėlį su pianinu, lova, rašomąja mašinėle ant rašomojo stalo ir spinta, pilna knygų – čia gyvena šaunus vaikinai, rašantis knygas, o laisvalaikiu mėgstas pasivažinėti dviračiu, kolekcionuoti monetas, pašto ženklus, atvirukus, knygas, plokšteles, klausytis thrash'o ir disco, mokytis kalbų... Jau pats nebesusigaudau, kur darbas, o kur – laisvalaikis. Turbūt tai ir vadinama prasmingu gyvenimu?..

Justas Pipinis, *Moksleivis, 1991 kovas (nr.3)*



Pirmą kartą prie kompiuterio.

Vytauto Šliūpa nuotr.

KELIONĖ Į AMERIKĄ, PRASIDĖJUS ATGIMIMUI

Kitaip ją apibūdinti, kaip *kažką tokio* iš fantastikos srities, neįmanoma. Visų pirma nepaprastai išpūdinga buvo pati kelionė. Žymiojo dr. Jono Šliūpo sūnaus Vytauto Šliūpo, išsiruošusio Tėvo archyvo reikalais aplankyti visas lietuvių kolonijas, dėka 1989 m. birželio-liepos mėnesiais pamatyta net ke-liolika valstijų, susitikta su žymiausiais išeivijoje gyvenusiais rašytojais, mokslininkais, pasaulinio garso menininkais, pabuvota Lietuvos Respublikos Prezidento Antano Smetonos amžino poilsio vietoje.

Jaunajam literatui tai buvo nepaprasta gyvenimo dovana, turėjusi, žino-ma, įtakos ir būsimiems kūrybos darbams.

Įdomi smulkmena: JAV Mindaugas pirmą kartą darbavosi kompiuteriu, kurių Lietuvoje dar išvis nebuvo. Atminčiai liko kompiuteriu surinktas laiške-lis, kuriame, beje, nė vienos klaidelės:

Aš esu Mindaugas Peleckis. Gyvenu Lietuvoje, Šiaulių mieste. Dabar esu Ameri-koje, NORWOOD mieste. Netrukus išvažiuosiu į WATERBURY. Rytoj važiuosime į NEW YORK. Prieš keletą valandų buvome BOSTON'e. Šiandien šilta diena, apie 80 laipsnių. Vakar BOSTON'e buvome užlipę ant aukščiausio miesto pastato (60 aukš-tų, apie 200 metrų). Šiandien AMERIKOJE tėvų diena. Tuo viską ir baigiu. Sudieu!
1989.06.18 18.50

Nuotraukose – susitikimų Amerikos žemėje akimirkos.



Viešnage prof. dr. Vandos Daugirdaitės-Sruogienės namuose.

Iš kairės: Mindaugas Peleckis, prof. dr. V. Sruogienė, dr. Albina Prunskienė, Leonas Peleckis-Kaktavičius.

Janinos Jakševičienės nuotr.



Liūnės Sutemos draugėje.



Svečiuose pas poetus Stasį Santovarą ir Antaną Gustaitį.

V. Šliūpo nuotr.



Su Atlantą tik ką perplaukusiu „Dailės“ jachtos kapitonu dailininku Algirdu Dovydėnu.



Draugo“ redakcijoje su Kaziu Bradūnu.

Nuotraukose – susitikimų Amerikos žemėje akimirkos.



Pagerbiamas Pirmasis Lietuvos Respublikos Prezidentas Antanas Smetona.

Onos Šilėnienės nuotr.



Čikagoje šalia tapybos šedevrų.

J. Jakševičienės nuotr.



Baltųjų rūmų fone.

V. Šliūpo nuotr.

Nuotraukose – susitikimų Amerikos žemėje akimirkos.



Prie Lietuvos Respublikos
ambasadų JAV. V. Šliūpo nuotr.



Prie Tado Kosciuškos
paminklo. V. Šliūpo nuotr.



Paskutinio Šiaulių gimna-
zijos kapeliono Valdemaro
Čukuro draugėje.



Su „Dirvos“ laikraščio vyriausiuoju
redaktoriumi poetu Baliu Gaidžiūnu.

O. Šilėnienės nuotr.



Mindaugas šalia jį sužavėjusios pianistės.

O. Šilėnienės nuotr.



Žurnalo „Karys“ redaktoriaus Balio Raugo
namuose.

V. Šliūpo nuotr.



„Laimingiausia diena, – sako Mindaugas. –
Grįžtam į Lietuvą“.

FANTASTINIAI REIKALAI

NAUJIEJI METAI – TIK SIMBOLINIS PASIKEITIMAS,

bet kartu jie atneša permainų visatai, atgaivą žmogui

Taip mano Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos moksleivis Mindaugas Peleckis. O prieš keletą vasarų, stovėdamas Čikagos ofiso šimtas trečiajame aukšte ir pro žiūronus žvalgydamasis į tris aplinkines valstijas, Mindaugas net nenumanė, kad greitai taps jauniausiuoju Lietuvos rašytoju. Tiesa, 103 apžvalgos aukšte galėjai jausti, kaip stipriai siūbuoja ofisas, bet vis dėlto tai buvo įspūdinga, kaip kad buvo įspūdinga ir visa kelionė po Ameriką.

Kurti Mindaugas mėgsta nuo mažumės. Rašydavo eilėraščius, pasakas. Dabar labiausiai traukia fantastika. Poetas Eduardas Mieželaitis stebisi, iš kur tiek techninių žinių, matematinių formulių pasisėmė Mindaugas. „Ir nors tuo tarpu jo apsakymai, – sako E. Mieželaitis, – prasilenkia su fizikos dėsniais ir su mažai dar ištirta kosmoso tikrove, dėl to jie savo vertės nepraranda. Jaunas autorius kelia svarbiausią problemą – kovą tarp gėrio ir blogio“.

Neseniai Mindaugas išgijo pirmąjį pasaulio bestselerį – informacijos almanachą apie viską. Almanache galima rasti didžiausių pasaulio įstaigų adresus. Susiradęs UFO tyrimo komiteto adresą, Mindaugas nutarė parašyti laišką šiam komitetui. Laiške Mindaugas papasakojo apie vasarą pasirodžiusius UFO pėdsakus Šiauliuose (elektros tinklų stulpai buvo nusėti baltomis dėmelėmis). Minėto komiteto prezidentas atsiuntė Mindaugui laišką, taip pat žurnalą apie UFO. Prezidentas minėjo, jog savo žurnale spausdins Mindaugo straipsnelį apie pastebėtus UFO ženklus Lietuvoje. Beje, anot Mindaugo, artimiausia Lietuvai UFO stotis yra įsitaisiusi virš Rygos įlankos. O patys UFO pasirodo žmonių pavidalu.

Mindaugas domisi astrologija, horoskopais. Pats sukūrė ir nuolatos papildo Fatistikos (Likimo) teoriją. Pagal šią teoriją, sudarytą iš skaičių, Mindaugas

gali prognozuoti ateitį. Jis yra apskaičiavęs Lietuvos likimą. Po metų, maždaug 1992 metais, Lietuvoje turėtų įvykti kas nors išpūdinga. Sunku pasakyti, ar tai įvyks ekonomikos, politikos srityje. O gal, spėja Mindaugas Peleckis, Lietuvoje gims genijus, kuris atneš Respublikai daug naudos ir džiaugsmo...

Mindaugas laisvai kalba angliškai. Kur išmoko šią kalbą? Sakosi, mokykloje. Graikijoje, į kurią buvo išvykęs pernai vasarą su Lietuvos vaikų grupe, dažnai tekdavo būti vertėju. Be to, Mindaugas nepaprastai darbštus, gal dėl to ir apsiėmė išversti Gineso knygą.

Visai neseniai Mindaugas iš rusų kalbos išvertė arabų kalbos vadovėlį. Apie jo leidimą kol kas negalvoja. Šiek tiek supranta graikiškai. Turi Mindaugas ir savo hobį – jis renka įvairių kalbų žodynus, vadovėlius.

Rasa Lipskytė, Aitvaras, 1991.01.09

*

Įdomus laiškas iš Kalifornijos, Tarptautinio UFO (neįidentifikuotų skraidančių objektų) tyrimų komiteto pasiekė šiaulietį fantastą, jauniausiąjį Lietuvoje knygos autorių Mindaugą Peleckį. Parašė jį pats komiteto prezidentas profesorius Frankas Stranges. Laiške informuojama, kad jų komiteto leidžiamame žurnale „UFO JOURNAL“ sausio mėnesį bus skelbiamas M. Peleckio straipsnis apie UFO pasirodymus Šiauliuose.

Fantastas iš Šiaulių jau kuris laikas nuolat koresponduoja su dr. Franku Stranges. Šitos pažinties dėka laikraščio skaitytojai neseniai turėjo galimybę susipažinti su vienu vertimu iš to visame pasaulyje garsaus žurnalo. M. Peleckis yra pažadėjęs „Šiaulių kraštui“ panašių publikacijų ir ateityje.

Šiaulių kraštas, 1991.01.10

KAUNAS. Pradėtas platinti pirmasis naujo nuotykių, fantastikos ir įvairių niubių laikraščio „Velniovara“ numeris. Tai didelės apimties – keturių spaudos lankų – gausiai iliustruotas leidinys, kuriame bus spausdinami fantastiniai ir nuotykių apsakymai, feljetonai, legendos, anekdotai, pasakojama apie įdomius gamtos reiškinius, mažai žinomas mokslo sritis. Kiekvienas numeris turės literatūrinį priedą. Pirmajame priede skaitytojai ras Jurgio Gimberio humoreskų, Artūro Konano Doilio apsakymą „Liūto karčiai“, čekų rašytojo Gdanskio Volnio fantastinį apsakymą „Anketinė moteris“, du šiauliečio moksleivio Mindaugo Peleckio apsakymus.

ELTA, 1991.06.04

MIELAS MINDAUGAI

Ačiū už gerą talką. Beveik viską panaudosiu. (...) Pradedant ketvirtuoju numeriu, iš eilės spausdinsiu Tavo kūrybą ir vertimus.

Linkėdamas geros kloties

Laimonas Inis, 1991.08.05

„JEI TURI DIEVĄ, TO UŽTENKA“

Mindaugas Peleckis, 16-kos metų. Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos vienuoliktokas. Pirmoji jo knyga „Vienaragis“, išleista 1990 m. Baigta rašyti, kai autoriui buvo 11 metų. Nauja fantastinių, siaubo apsakymų ir vienos apysakos knyga „Velnio kiaušinis“ turėtų pasirodyti šiais metais.

– Praėjo keleri metai, kai parašei pirmąją knygą. Kaip dabar ją vertini?

– Su šypsena. Kaip viską, kas vaikiška. Vaikystės prisiminimas, ir tiek.

– Knygoje E. Mieželaičiui, A. Saboniui skiriami keli eilėraščiai. Ar tie žmonės Tau turėjo kokios nors įtakos?

– A. Sabonis man visada buvo geriausias krepšininkas. E. Mieželaičių anksčiau laikiau geriausiu poetu. B. Brazdžionį skaityti nebuvo galimybių.

– Kokiais dar žmonėmis Tu norėtum pasekti?

– Tolima, sunkiai įgyvendinama svajonė nors kiek prilygti Rėjui Bredberiui, vienam geriausių fantastų. Tokio žmogaus, kuriuo galėčiau pasekti, mano aplinkoje nėra.

– Kaip vertino bendraamžiai Tavo išgarsėjimą?

– Normaliai. Kiekvienas savo srityje daugiau išmano. Yra draugų, su kuriais kalbamės apie fantastiką, su kuriais diskutuojame apie muziką, esame metalistai.

– Ką gi jūs kalbate apie fantastiką?

– Kuriame įvairias teorijas, aptarinėjame pasaulį, filosofuojame. Samprotaujaime apie kosmosą, žmogaus sielą. Labiau domina energetinės problemos. Bandome suvokti, kaip panaudoti psichinę, dvasinę energiją. Mąstome, tarkim, kiek žmogus turi kūnų, kokios jų funkcijos, kam jie reikalingi.

– Kaip Tu vertini šiuo metu populiarių spiritizmą?

– Spiritizmas yra netiesioginis tarnavimas šėtonui. Tie, kurie užsiima spiritizmu, kaupia savyje blogą energiją, o paskui, po mirties, atsiskaito su šėtonu.

– Kaip žiūri į religiją?

– Mūsų religija specifinė, kosminė. Neskirstome žmonių į krikščionis, budistus. Jei turi Dievą, to užtenka. Jis tau – vienintelis. Tavo reikalas, kaip tu jį vadini. Man artimiausias galbūt Kristus. Vardai neturi reikšmės, vis tiek jo vardas ne toks, kokį mes žinome.

– Ar galvoji apie tai, dėl ko žmogus gyvena?

– Gėris,ėjimas į gėrį – pagrindinis žmogaus gyvenimo tikslas.

– Kaip suvoki amžinybės problemą?

– Yra keli žmogaus kūnai. Fizinis, aišku, patenka į grabą, mentalas su australu kurį laiką lieka su juo, kaip oras. Dėl to kapinėse ir vaidenasi. Bet tai tik mentaliniai, astraliniai kūnai, nėra čia ko gąščiotis. Vėlė išeina atiduoti sukauptos per gyvenimą informacijos.

– Norėtum pamatyti, kaip vaidenasi kapinėse?

– O kas čia tokio? Tas pat, kaip nueiti į zoologijos sodą žvėries pamatyti. Tik čia kitoks žvėris.

– Ar menininkas gali būti patenkintas tuo, ką sukuria?

– Niekados. Tik masės gali būti juo patenkintos. Vieni vertina vienokį, kiti – kitokį kūrinį. Menininkas, man atrodo, į savo kūrybą žiūri kritiškai. Jis privalo tobulėti. Parašęs neblogą kūrinį, turi galvoti, kaip dar geriau parašyti.

– Kokias keli problemas savo fantastiniuose, siaubo apsakymuose?

– Svarbiausia, kad nieko nereikia bijoti. Baimė atsiranda iš nežinios. Jeigu nežinai, kas tavęs laukia, tai ir bijai. Daugiau stenkimės sužinoti, tada ir baimės sau mažiau įvarysim, mažiau sirgsim.

– Ar Tau neatrodo, kad mes prarandam humoro jausmą?

– Mes jį visai esam praradę. Mokėti iš savęs pasijuokti yra didžiausias menas. Nėra tokio žmogaus, kuris būtų tobulas, nebent Kristus su Buda. O ką jau mums apie save bekalbėti! Reikia kritikuoti save, kitaip netobulėsi.

– Ką galvoji veikti baigęs mokyklą?

– Dar nesu tvirtai nusprendęs. Galbūt mokysiuosi užsienio kalbų. Nors matematika traukia gal net labiau nei humanitariniai mokslai, bet nesinori būti matematikos mokytoju.

– O mokslinė sritis nedomina?

– Ne, labiau įsigilinus, matematika – per daug absurdiškas mokslas. 90 proc. dabartinės matematikos yra išsigalvojimas, iliuzija. Tuščios teorijos nereikalingos, jos neduoda peno dvasiniam tobulėjimui.

Jurga Čekatauskaitė,

Respublikos vakarinis laikraštis RVL, 1992.03.20



LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS IR ŠVIETIMO MINISTERIJA

BRANDOS ATESTATAS

Mindaugas Pleckis
1993 m. baigė *Siaulius J. Janonio*
vidurinę mokyklą

ir išlaikė *lietuvių kalbos ir literatūros*
(raštas, dėsimiti/aštuoni), lietuvių kal-
bos ir literatūros (žodinis, dėsimiti/de-
šimti), matematikos (dėsimiti), fizikos
(dėsimiti), istorijos (dėsimiti), anglų kal-
bos (dėvynti).

brandos egzaminus.

B Nr. 057454

Mokomųjų dalykų įvertinimas

Dorinis ugdymas (<i>atiba</i>)	<i>išlaikė</i>
Gimtoji kalta (<i>lietuvių k.</i>)	5 (penki)
Literatūra	4 (keturi)
Lietuvių kalta (<i>raštas, žodinis mokymasis</i>)	5 (penki)
Užsienio kalta (<i>anglų k.</i>)	5 (penki)
Istorija	5 (penki)
Visaomenės mokslas	
Politologija	5 (penki)
Matematika	5 (penki)
Informatika	5 (penki)
Fizika	5 (penki)
Astronomija	5 (penki)
Chemija	4 (keturi)
Biologija	5 (penki)
Geografija	5 (penki)
Muzika	5 (penki)
Dailė	5 (penki)
Kūno kultūra	5 (penki)
<i>Lotynų kalba</i>	4 (keturi)



Mokyklos direktorius *[Signature]*
Pedagogų tarybos sekretorius *[Signature]*
Klasės auklėtojas *[Signature]*

1993 m. *birželio* mėn. 26 d.
Reg. Nr. *19*

Mindaugo BRANDOS ATESTATAS.



STUDENTIŠKI METAİ, KELIONĖS IR NAUJOS KNYGOS

Mindaugas – Vilniaus universiteto studentas.

Algimanto Žižiūno nuotr.

KAS TAS „VELNIO KIAUŠINIS“?

„Atvelykis. Einu labai šviesiu ir pilnu džiaugsmo mišku. Keliukas nuklotas lapais – raudonais, rusvais, gelsvais. Iš kur tie lapai, pasakyti negaliu. Bet tai manęs nejaudina. Šiandien – džiaugsmas, o su manimi džiaugiasi ir visa gamta“, – taip prasideda apsakymėlis „Sargai“. Vienas iš dvidešimt fantastinių ir siaubo apsakymų, kurie sudaro pirmąją naujos Mindaugo Peleckio knygos „Velnio kiaušinis“ dalį. Antrojoje jos dalyje – fantastinė apysaka „Žydintis rūkas“ ir detektyvas.

Mindaugas Peleckis – labai jaunas, 1975 metais gimęs mūsų miesto literatas. Tai jau antroji jo knyga. „Velnio kiaušinių“ išleido Vilniuje esantis Valstybinis leidybos centras. (...)

S. Žvelgaitis,

Šiaulių naujienos, 1992.08.07

IŠ ĮŽANGINIO ŽODŽIO SAVAITRAŠTYJE „APŽVALGA“

Nors Mindaugui Peleckiui dar tik aštuoniolika, jis jau dviejų knygų autorius. Netrukus knygynus pasieks nauja – jau trečioji – jaunojo autoriaus knyga „Ugninių paukščių kelionė“. Tai vizijų knyga. Pateikiame skaitytojams pluoštelį eilėraščių iš baigiamo spausdinti naujojo rinkinio.

Jauniausias Lietuvoje knygų autorius – Vilniaus universiteto pirmakursis.

Apžvalga, nr.4, 1994.01.23-02.03



Mindaugas – vizijų knygos „Ugninių paukščių kelionė“ autorius.

A. Žižiūno nuotr.

NEMATOMOJE SIELOS PUSĖJE

Iš įžanginio žodžio pristatant būsimą rinkinį „Ugninių paukščių kelionė“ (išspausdinta 12 eilėraščių)

Mindaugas Peleckis, VU žurnalistikos specialybės pirmakursis, vizijomis pradeda naują savo kūrybinio kelio tarpsnį. Eilėraščių lyriniam herojui rūpi ne tik amžinieji būties klausimai, minties horizontas, akimirka, kai iš tikėjimo, meilės ir paukščio giesmės įvyksta stebuklas, bet ir nematomoji sielos pusė, visatos akis, stebinti, kaip gimsta žmogus ir jo vizija, pasaulis, kuriame lyja krauju.

Naujasis Dienovidis, nr.10, 1994.03.11

MINDAUGAS PELECKIS: „ŽVAIGŽDŽIŲ LIGA NESUSIRGAU...“

Rankose laikau knygą pilku viršeliu. Automatiškai atsiverčiu paskutinį puslapį ir nudžiungu radusi pastraipą apie knygos autorių Mindaugą Peleckį, o man tiesiog apie Mindę, taip jį vadina draugai. „Trečioji jauno autoriaus

knyga,, – aiškina pirmasis sakiny, bet kam man šitie sausi faktai, kai prieš mane sėdi pats autorius?

(...)

– O paskutinė mano knyga – tai filosofinių eilėraščių rinkinys. „Ugninių paukščių kelionėje,, – 119 eilėraščių, gal greičiau vizijų.

– O dabar kuri?

– Pradėjau rašyti romaną. Fantastinį.

– Kaip manai, ar turi kūrybiniam darbui reikšmės amžius?

– Taip, turi. Bėgant laikui, mano požiūris į pasaulį keitėsi. Pradėjau rašyti eilėraščius, po to palengva perėjau į fantastiką, ėmė dominti filosofinės problemos.

– Kai pradėjai leisti knygas, ar pakito santykiai su draugais?

– Man rodosi, kad ne. Tokių, kurie pavydėjo, buvo ir tebėra. Bet santykiai su draugais nepakito.

– Vis dėlto... tokiam amžiuje juk taip lengva susirgti žvaigždžių liga. Tu nesusirgai?

– Ne, žvaigždžių liga nesusirgau.

Donata Meizelytė, *Vakarinės naujienos*, 1994.03.31
(Interviu pabaigoje – 3 vizijos iš naujojo eilėraščių rinkinio)

KEISTI PASAULIAI

Ižanginis žodis prieš vizijų publikaciją, palydėtas Kazio Bradūno ir Mindaugo nuotrauka:

(...) Šiuo metu knygynuose jau trečioji Mindaugo Peleckio knyga – „Ugninių paukščių kelionė“. Joje – vizijos. Tai – gan įdomus ieškančio žmogaus žvilgsnis į pasaulį ir save.

Šiuo metu Mindaugas – VU studentas.

Amžius, nr.29(165), 1994.07.23-29

TARP PLUNKSNOS BROLIŲ IR SESERŲ EUROPOS STUDENTŲ ŽURNALISTŲ FORUMAS-94

Čekijos sostinėje tik ką pasibaigė beveik savaitę trukęs Europos studentų žurnalistų kongresas. Iš Lietuvos buvome pakviesti dviese. Išvykome puikiai nusiteikę, o apie antrą valandą nakties su kolege Dalia Musteikyte buvome išlaipinti iš traukinio Baltarusijos-Ukrainos pasienio poste Udricke. Pasieniečiai

su neslepiaama neapykanta mums pasakė: „Litovcy žurnalisty, i jješćio biez vizy? Niepuskatj!“ Jokie aiškinimai nei prašymai nepadėjo, forumo vadovybės iškviėtimas ir tarptautinis studento pažymėjimas, kurį labai susidomėję iš visų pusių vartė rusakalbiai pasieniečiai, taip pat. Jei būtume prekėmis apsikrovę biznieriai, atrodo, toks pavojus nebūtų grėšęs. Per tą priverstinį skubėjimą Dalia paliko traukinyje mamos įdėtus pyragus, o aš į neįaukią tamsą iškeliauvau basnirčias. Laukė liūdna kelionė atgal...

Tačiau į Prahą vis dėlto nuvažiavome per Varšuvą. Nors ir pavėlavę pusę dienos ir, deja, nespėję į delegatų priėmimą Užsienio reikalų ministerijoje. O apie mūsų „nuotyki“ tą pačią dieną parašė kongreso dienomis ėjęs laikraštis.

Į kongresą susirinko apie 130 delegatų ir svečių iš 26 šalių. Vienai šaliai galėjo atstovauti tik pora delegatų. Tačiau atvykusių buvo gerokai daugiau. Ypač iš Suomijos (13), Olandijos (18), Vokietijos (12), Prancūzijos (8). Gausesnės nei mūsų buvo ir Turkijos (6), Latvijos (5), Danijos (5) ir kt. delegacijos. Tačiau balsuojant, ką nors sprendžiant tikrąsias teises turėjo tik delegatai. Atkreipiau dėmesį ir į tai, kad iš visos kompanijos buvome bene vieninteliai „fuksai“. Bet dėl to jokių problemų nekilo.

Ką ir kalbėti, buvo įdomu. Tarp plunksnos brolių ir seserų turbūt kitaip ir būti negali. Kiekviename žingsnyje – sąmojis, juokas, šypsena. Netgi tada, kai buvo kalbama apie visai rimtus dalykus, pavyzdžiui, prie apvalaus stalo diskutuojama dėl organizacijos, t. y. FEJS (Europos studentų žurnalistų forumo) taisyklių papildymo.

Žinoma, lankėmės laikraščių ir žurnalų redakcijose, radijuje, televizijoje. Patekau grupėn, kuri buvo supažindinta su dviem Prahos centre įsikūrusiais laikraščiais. Pirmasis jų – „Lidove Šoviny“ („Žmonių naujienos“), įkurtas dar 1893 m. Komunistinio teroro metais jis buvo leidžiamas slapta. Dabar „Lidove Šoviny“ – laikraštis intelektualams. Apsilankėme ir laikraščio „Blesk“ redakcijoje. Tai dabar Čekijoje labiausiai perkamas, skandalingiausias laikraštis, kurio tiražas vis dar auga. „Mes nerašome apie politiką, o tik tai, ką žmonės mėgsta skaityti“, – sakė „Blesko“ redaktorius, pažymėdamas, kad tekstai jų laikraštyje ne didesni kaip dvidešimties eilučių. „Kitaip skaitytojui taptume neįdomūs“. Šito bulvarinio laikraščio su priedais (leidžia ir savaitinį žurnalą) tiražas jau milijoninis. Beje, iliustracijos spalvotos ir užima žymią dalį laikraščio.

Be abejonės, ilgam įsimins paskaitos-seminarai, o ir patys paskaitininkai. Štai Dominique Vidal'as (Paryžius), žaviu prancūzišku akcentu „užmušinėjęs“ anglų kalbą, pasakojo apie tai, kaip cenzūruojama spauda Viduriniuosiuose Rytuose. Nemažiau originalus žurnalistas iš JAV Davidas Krajiczekas gan aštriai kritikavo



Mindaugas – jau magistras.

Šalia – monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, senelis Vaclovas Peleckis, dėdė Vaclovas Peleckis ir tėvas.

amerikietiškosios policijos darbą. Anot jo, žurnalistai, pasirinkę šią sritį, turi pri-lygti sekliams. Profesorius iš Londono Jeremy Tunstallas pasakojo apie spaudos monopolizaciją. Gana ilga ir truputį keistoka diskusija užsimezgė su dr. Michalu Černoušekiu. Žinomas Čekijos psichologas teigė, jog masinės komunikacijos prie-monės tėra masinės manipuliacijos priemonės. „Televizorius reikia išmesti pro langą, nes tai, ką jie rodo, iškreipia tikrovę!“, – tai tik viena iš psichologo išvadų...

Miegoti tą savaitę teko po 2-3 valandas. Diskotekos, įdomios pažintys, pokal-biai, pasivaikščiojimai po naktinę Prahą ir specialus autobusas, surenkantis pus-ryčiui... Žinoma, pats smagiausias buvo atsisveikinimo pokylis su švedišku stalu, prasidėjęs simbolišku šoku pagal grupės „Queen“ dainą „We are the Champi-ions“. Tiesa, šiek tiek sugadino nuotaiką tame pačiame „Tourist“ viešbutyje gyvenę amžinai girti ir turbūt ginkluoti kroatų jaunuoliai. Net policija buvo iškviesta.

Kitų metų kongresui buvo pasiūlyta Ankara ir Paryžius. Nors mane labiau traukia Prancūzija, dauguma balsavo už Turkiją.

Atsisveikinę iki kito pavasario, išsivažinėjom kas sau – kiekvienas į savo Eu-ropą.

Mindaugas Peleckis,
Lietuvos aidas, 1994.04.14



Mindaugo bajorystės pripažinimo aktas.

IŠ KUŽIŲ KLEBONO VLADO POŽĖLOS LAIŠKO

Kužiai, 1995.02.16

Mano kuo nuoširdžiausia padėka Jauniausiam Lietuvos poetui Mindaugui Peleckiui, sukūrusiam šedevrą „MALDA. Vizija“.

Su pagarba ir meile *Vladas Požėla*

PRAŠYMAS „LIETUVOS AVIALINIŲ“ GENERALINIAM DIREKTORIUI S. DAILIDKAI

Prašau suteikti paramą Mindaugui Peleckiui, „Vakaro žinių“ reporteriui bei Žurnalistikos instituto studentui, vykstančiam į Ankaroje balandžio 11-17 dienomis vykšiančią Europos žurnalistų studentų forumo konferenciją. Ten bus aptariami žurnalistinės etikos klausimai, dabartinė žurnalistikos situacija pasaulyje.

B. Kierienė,

Lietuvos Televizijos LTN direktijos direktorė, 1995.04.10

„MANO TYLUSIS ANGELAS“

Gražus pavadinimas, ar ne? Taip savo antrąją eilėraščių knygą pavadino jaunas autorius Mindaugas Peleckis. O iš viso tai jau ketvirtoji jo knyga. Mat Mindaugas rašo ne vien eilėraščius. Jis – šiaulietis. Bet dabar Vilniaus universitete studijuoja žurnalistiką ir mokosi japonų kalbos.

Pirmąją knygos dalį sudaro skyrius, irgi turintis įdomų pavadinimą – „Savaitė dulkių imperijoje“. Taigi – nuo pirmadienio („Minčių viešnamio“) iki sekmadienio („Sapnuojančio gyvenimo“). Autorius rašo be skyrybos ženklų. Kaip ir kiti jaunieji nūdienos avangardistai.

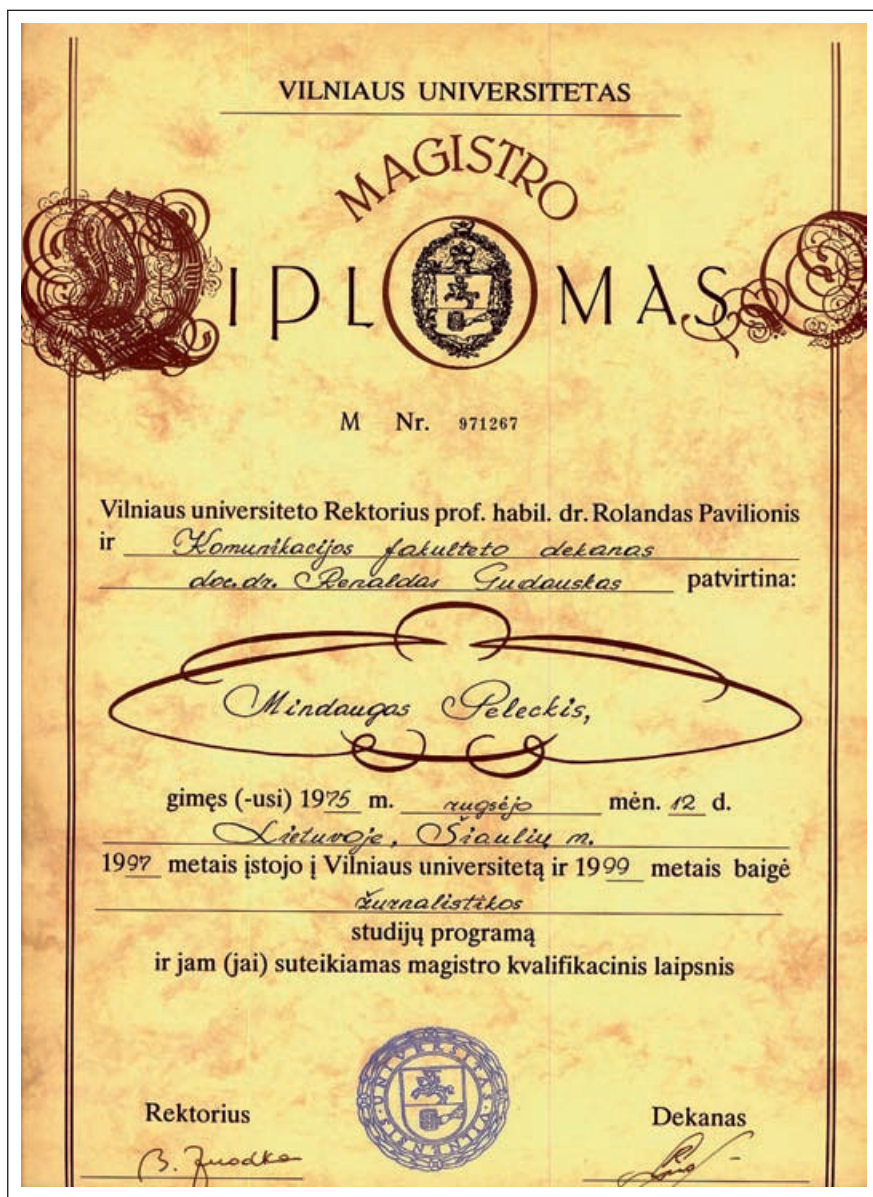
Antroji knygos dalis – „Žaizda danguje“ prasideda „Skaiciais“. Skaiciaus (nuo 1 iki 9) skiriamų eilėraščių eilutės vis ilgėja. O toliau – legendos, sapnai, vizijos, prisiminimai, raganiaus pergyvenimai ir t. t.

Rinkinį sudarantys eilėraščiai daugiausia trumpi ir visai trumpučiai.

Knygos redakcija – paties autoriaus. Dailininkas ir viršelio autorius – Bronislovas Rudys.

Stasys Bulzgis,

Šiaulių naujienos, 1995.09.20



Mindaugo – žurnalistikos magistro diplomas.

NUOTRAUKOSE – Mindaugo kelionių akimirkos (asmeninis archyvas)



Indonezijoje.



Monmartre, Paryžiaus Mekoje.



Prie Tiberio.



Romoje.

NUOTRAUKOSE – Mindaugo kelionių akimirks (asmeninis archyvas)



Sardinijoje.



*„Linkėjimai iš Liūto miesto Singapūro, –
vienas iš pranešimų telefonu tėvams. – Kokia
vis dėlto maža mūsų Lietuva“.*



Vatikane.



Strasbūre.

NUOTRAUKOSE – Mindaugo kelionių akimirkos (asmeninis archyvas)

*Prie Bagrati
katedros
(Gruzija).*



*Prie Beckettto
kapo.*



*Prie Koliziejaus
(Roma).*



NUOTRAUKOSE – Mindaugo kelionių akimirkos (asmeninis archyvas)



Prie veikiančio Bromo ugnikalnio.



Jeruzalėje, prie Raudų sienos.



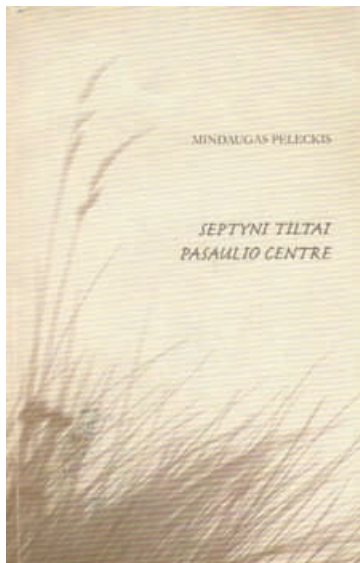
Balio šventykloje.

KNYGŲ RECENZIJOS

Onutė Gaidamavičiūtė

JUNGČIŲ PAIEŠKA: ERDVĖS IR LAIKO LYGTYS

„Septyni tiltai pasaulio centre,“ – jau šeštoji itin kūrybingo ir produktyvaus menininko, muzikos kritiko, religijotyrininko Mindaugo Peleckio kūrybos, šiuo atveju – poezijos „miniatiūrų ir (ne)supratimų“ (kaip teigiama leidinio



Peleckis M. SEPTYNI TILTAI PASAULIO CENTRE. – Šiauliai: Saulės spaustuvė-leidykla, 2007.

paantraštelėje) – knyga. Kokia tad skirtis tarp poezijos ir miniatiūrų? Juolab kad kai kurios miniatiūros primena esė, kur svarbiausia – įspūdžio, išgyvenimo raiška. Knygoje tarsi sąmoningai bandoma trinti ribas tarp žanrų, jie, nelyginant viena į kitą įtekančios upės, glaudžiai susiję, todėl jų riboženklius sunku atpažinti. Šiuose eilėraščiuose-miniatiūrose tobulai dera mintis ir vaizdas. Tai – skaidrūs it kristalas kūriniai, postmodernios raiškos ženklai. Vis dėlto įdomu, ar modernistinė stilistika dominuoja?..

Jau pavadinimas – tilto įvaizdis – pabrėžia jungties paieškos svarbą. Tai, manau, kertinė kūrinio idėja, mintis. Tai – nelyg bandymas aprėpti visumą. Tai – lyg ir mistinis įvaizdis, kaip matysime miniatiūroje „Pirmieji (dar nelabai) svarbūs Guru Guru darbai“, kurioje tiltas virsta slėptuve, praeities, dabarties ir

ateities jungtimi. Pasaulio centras – tos jungties kulminacija, mitologinis įvaizdis, lyg išaušusi branda. Kartu tai – ir vaikiškos nuostabos metas, kai atsiveria egzistenciniai klausimai. Slėptuvės įvaizdis varijuojamas ir kitose miniatiūrose („Guru Guru ateina į pasaulį“, p. 35; „Slėptuvė“, p. 38–39. Slėptuvė drauge ir tam tikro saugumo, intymumo ar net mikrokosmoso paieška, tai patvirtina šio objekto uždarumas: „(...) slėptuvė gali atrodyti kaip paprastas namas, suoliukas, sūpynės, tiltas, bokštas, durys su nedidele akute, ištepliota suodžiais (...)“ (p. 37). Vis dėlto uždarumas – apriorinė nuostata, kurią, kaip matome, paneigia pats autorius – kūrinio subjektas. Būtent panašias uždarumo bei saugumo konotacijas perteikia fenomenologas Gastonas Bachelardas „Svajonių džiaugsme“.

Slėptuvė to paties pavadinimo miniatiūroje įgyja ir gilesnę – kultūrinę – prasmę – Tradicijos saugotojos rolę: „Kiekvienoje gyvoje dvasinėje Tradicijoje egzistuoja slėptuvė. [...] Pasaulis, siūlomas slėptuvėje, daug paprastesnis už tą gyvenimą, kurį gyvena daugelis gyventojų [...] Jis paprastas, suprantamas, nereikalaujantis jokių ypatingų pastangų. Paprasta vertybių sistema: juoda ir balta. Tai – įėjimo į Tradiciją filtras“ (p. 38–39).

Grįžkime prie kito pavadinimo segmento – centro – poetikos. Pasak vieno žymiausių tradicionalistinės mokyklos atstovo René Guénono, centras „yra pradžia, – nedalomas, pirminis Visko ir pirminės priežasties taškas, be formos ir dydžio – vienintelis galimas pradinio Vieneto atvaizdas. Iš jo ir per jį atsirado visa kita [...] Centrinis taškas yra Principas, grynoji būtis, o erdvė, kurią jis užpildo savo spinduliavimu ir kuri egzistuoja tik dėka šio spinduliavimo, [...] yra bekraštis pasaulis. Centras – Visko Pradžia ir Pabaiga. Jis yra Alfa ir Omega. Iš tiesų šis simbolis yra daug daugiau prasmingesnis, nei Alfa ir Omega. Dar daugiau – Jis yra Pradžia, Vidurys ir Pabaiga“,¹ Pasak M.Eliade's, pasaulio centras – *axis mundi* – leidžia susijungti trims kosminiams lygmenims – žemei, dangui ir žemutinėms sritims². Centro idėją pagrindžia šie simboliai: pasaulio – kosminis – medis, kosminis kalnas, šventovė ir šventasis miestas.

Mindaugo eilėse pasaulio centras be kosminės globalinės *axis mundi* reikšmės turi ir intymiąją – vidinę – ėjimo link mylimosios – aurą: „Septyni tiltai pasaulio centre/ Jais einu į Tave (...)“ (p. 44).

Tai ilgesio – meilės ilgesio – lyrika, šiuo atveju – lyrika plačiąja prasme, pripažįstanti žanrinę įvairovę. Meilės poetika alsuoja ir veržiasi ankstesniame

¹ <http://lietuva.white-society.org/?p=1156444611>

² Mircea Eliade, Šventybė ir pasaulietiškumas. Vilnius: Mintis, 1997, p. 26.

autorius rinkinyje „Nestosių į angelų sąjungą“ (2005). Tai, kaip matysime vėlesnėse poetinėse miniatiūrose, nelyg nuotrupos – išpūdžių, ilgesio, svajonių...

Šiame M.Peleckio kūrybos rinkinyje gausu švelnios ir subtilios autoironijos („Dailiai kyšojo iš po stalo zuikiškos įkvėpimo ausys, tarsi prašydamos neskriausti. Palei grindis dusliu balsu pasigirdo melancholiška melodija, niūniuojama tarsi sloguojančia nosimi“, p. 35).

Knygoje autorius linkęs kaitalioti giminę ir asmenį. Pradžioje vyrauja kalbėjimas III asmeniu – dialogas mezgasi tarp „jo ir jos“. Tačiau tai – beasmeniai monologai. Vėliau atsiranda dialogo užuomazgos – kreipiamasi „tu“ vardu. Adresatas – ilgesio objektas – mylimoji. Pokalbiai su mylimąja prilygsta svajonei, vizijai, peraugančiai į realybę („Matau tave“, p. 23; „Širdis“, p. 34). Kitur kalbėjimas perauga į daugiskaitą – „mes“ vardu („Mes gyvenam/ Tik vienas/ Kito/ Širdyse“, p. 28). Taip lyrinio subjekto „tonas“ įgyja visuotinumą.

Miniatiūrose derinami intymaus, privataus ir globalinio pasaulio vaizdiniai. Vietomis, atrodo, miniatiūros tampa artimos publicistikai, paremtai neiline, į visumą lydančia minėtas dvi sferas, autoriaus vaizduote. Pvz., miniatiūroje „Pirmieji (dar nelabai) svarbūs Guru Guru darbai“ prabylama apie stereotipus, šis pasakojimas susipina su individualia patirtimi – sapnais: „Stereotipai. Kaukės. Žmonės – dėžės. Minčių tango išsisiūbavo“, p. 36).

Miniatiūrose subtiliai inkrustuojami ir kelionių išpūdžiai („Stela“, p. 41; „Bosniška daina. Tu išvykusi“, p. 32), sulipdoma individualių išgyvenimų mozaika. Šie kelionių išpūdžiai, regis, kartais virsta dvasinės kelionės ženklais.

Miniatiūroje „Apie šviesoforą ir vorą“ kultūrinių asociacijų laukas subtiliai ir kartu – kiek ironiškai dera su individualiomis filosofinėmis išvalgomis: „Yra laikas svaidytis akmenim, yra ir laikas juos rinkti (Ekleziastas)/ Yra laikas subadyti savo širdį, yra ir laikas surinkti ją iš gabalėlių (aš)“ (p. 29). Šios kiek globalios išvalgos nutiesia kelią intymiosios erdvės link, svajų apie Mylimąją link, kurios perteikiamos itin subtilia poetine forma: „Ką daryti, kai išsipildo svajonė, kad netaptum dar vienu ikaru./ Atsakymas – sparnuose, lėtai tirpstančiuose. Kai mane kažkas prisimena, tą akimirką gimsta voras. / Ir tinklai stiprėja, pasaulis jaukėja“ (p. 29). Pasikartojantis voro, mezgančio tinklą, įvaizdis perteikia pasaulio „prijaukinimo“ procesą (vėlgi taip sujungiamos intymi ir pasaulio sferos). Jaukumo pasauliui – ir intymiajam, ir globaliajam – suteikia ir dviejų *katukų*, beklaidžiojančių ir vienas kitą surandančių ant tilto (anot autoriaus, tai – Karlo tilto Prahoje provaizdis) rūkuose įvaizdis: „Ar žinai/ Kažkur sapno pakrašty/ Yra rūko apkabintas/ Tiltas/ Skirtas tik dviem katukam? [...]“ (p. 40). Tai dar viena – pavykusi – jungtis.

Kai kurie eilėraščiai – visiškai minimalistiniai, stebinantys minties ir vaizdo paprastumu, atveriantys tylos gelmę: „Mylėk kai myli/ Nes Tu esi/ Gėlė tyli“ (p. 17); „uždegu žvakelę savo/ Te saulė mūsų nenusileidžia“ (p. 25). Kai kuriose miniatiūrose vyrauja mintis, o kitose kalbama vaizdų nuotrupomis: „Tai pabėgusios Kalėdos/ Katino pėdos/ Mėnulio atšvaitas [...]“ (p. 20).

Dažname eilėraštyje į buitį, kasdienybės detales inkrustuojami simboliai, suteikiantys tam tikrą sakralumo aureolę: „Tavo sausainiukai/ imbieriniai/ [...] su įspaustom varnų pėdelėmis / *Runa elhaz*/ Pokalėdinė komunija“ (p. 18).

Peržvelgus visą rinkinį, daugelyje miniatiūrų – sakraliosios erdvės atvertis, kasdienybė, pripildyta sakralumo, sakralumas, virstas kasdienybe („Mano sapnai apie Tave“, p. 20).

Miniatiūrose vyrauja tam tikra pusiausvyra tarp sakraliosios – dvasios – sferos ir kasdienybės detalių, kurios taip pat įgyja sakralumo aurą; nuo vizijos – konkretybės, išpūdžių kristalų link.

Peržvelgus M. Peleckio poezijos knygas, akivaizdu, kad jose itin dažnas vandens ir įvairių jo pavidalų – sniego („Keista“, p. 15; „Nukrisim žiedlapiuos“, p. 30), lietaus, ašarų – vaizdinys, kosmogoninis pasaulėkūros elementas, savitai savo prasmėmis susisijęs ir su pasaulio centro simbolika. Sniegas – tai ir skausmas, ir euforija, savotišką ekstazę ar net estezę žymintis simbolis.

Šiek tiek apie išorinę stilistiką: eilėraščiai grįsti baltosiomis eilėmis, verlibru. Svarbi punktuacija, kuriai tenka tam tikras emocinis krūvis – vienoje eilutėje dažnai būna vos keli žodžiai, atskirti taškais: „Ji nuo pirmos akimirkos buvo jo Krištolas./ Laiminga. Kartais ne./ Mylima. Visada. Mylinti./ Jo./ Trapi ir stipri./“ (p. 6).

Šis miniatiūrų rinkinys – tam tikra sakraliosios erdvės, kuri nustumia ar beveik prarasta šiuolaikinių jaunųjų poetų kūryboje – atvertis. Sakralumo aureolę čia įgyja ir asmeniniai subjekto išgyvenimai, ir tam tikri kasdienybės objektai. Subtiliai kuriama sakralumo paženklinta meilės ilgesio, svajonės ir jos išsipildymo erdvė bei laikas, prilygstas pasaulėkūros procesui. Tai – pilnatvės, pilnavidurės būties paieška ir atskleistas.

Tai ir jungčių – erdvės (kosmoso – dangaus, žemės, požemio) ir laiko (praeities, dabarties, ateities) manifestacija. Pasaulio centro erdvė ir laikas, apgaubias praeitį, dabartį ir amžinybę.

Sakralumo ir jungčių poetika – šio „Miniatiūrų ir (ne)supratimų“ rinkinio stiprybė.

*Literatūra ir menas,
2007 m. gruodžio 21 d.*

Dainius Sobeckis

KUR YRA PASAULIO CENTRAS?

Antrą sykį per pastaruosius trejus metus galima ištarti frazę: „Mindaugas Peleckis sugrįžta“! 2005 m. pabaigoje jis išleido eilėraščių knygą „Nestosiu į angelų sąjungą“, kurioje tyko angelų sąjungos pavojai. M. Peleckis produktyvus: antra knyga per trejus metus, nors prieš tai dešimtmetį turbūt vyko kūrybiniai ieškojimai. Reikia pažymėti, kad per dešimt metų kūrybingas žmogus sukaupia nemažai medžiagos, kuri įgauna popierinę knygos išvaizdą.

Rinkinyje „Septyni tiltai pasaulio centre“ publikuojamos miniatiūros ir (ne)supratimai. Kartais galbūt nesusipratimai, o kartais ir pratimai nerūdijančiai meilei ar meilės susidėvėjimui nustatyti: „Sulūžo kranas / Virtuvėje sugedo lempa / Rūkau tamsoje / Penktą ryto / Vakar mane išmetė iš darbo / Ir štai vakare – šviesa / Grįžo Ji / Su gėlėmis“ („Ji“).

Naujoje knygoje autorius toliau brendžia prieš dvejus metus pradėtą (ne) laimingos meilės tematiką. Angelų sąjungos pavojai tebesitęsia. „Dabar jis supranta, kas yra Meilė. Tai – Laukimas. Kiekvienos sekundės, kurią galėtų praleisti su ja. Juk dar Seneka išmintingai sakė – didžiausia blogybė yra prarasti laiką. // Jis nebepraras savo laiko ir savo Meilės“ („My chili girl“).

Kodėl knyga vadinasi „Septyni tiltai pasaulio centre“? Konkrečiai apie septynis pasaulio tiltus autorius užsimena tikrai paskutinėje miniatiūroje. „Septyni tiltai pasaulio centre / Jais einu į Tave / Bet tiltai rūke / Ir klaidžioju vis...“ („Iš pasivaikščiojimų su Mylimąja“). Gana pesimistinė pabaiga. Atrodytų, jog ta pati tema, nagrinėjama jau antroje knygoje, turėtų nuteikti optimistiškai, tačiau nutinka priešingai: grimztama vis gilyn į meilės klajones. Miniatiūra turi ryškią erotinę potekstę. Pasaulio centras – tai moteris. Septyni tiltai – septynios moterys. Einant tais tiltais bandoma rasti tą vienintelę išrinktąją. Tačiau yra sunkinanti aplinkybė – rūkas. Jis trukdo atrasti tą vienintelę. Rūkas uždengia akis, herojus klaidžioja, nerasdamas savo išrinktosios. Ta pati meilės tilto tematika nagrinėjama ir eilėraštyje „Katukų tiltas“:

*Ar žinai
Kažkur sapno pakrašty
Yra rūko apkabintas
Tiltas
Skirtas tik dviem katukam?
Niekas daugiau negali rasti to tilto
Ant jo netikėtai susitikę katukai
Kartu su tiltu pranyksta rūke
Ir niekas daugiau to tilto niekur neras...
O kur katukai ir rūkas?
Jie gyvena po žvaigždėm
Kažkur šalia mūsų...*

Čia kalbama tik apie vieną tiltą. Eilėraščių galima laikyti idealistiniu, nes aprašoma romantinė situacija. Keičiasi ir ji: tiltas rūke ir tik netikėtai ant jo susitinkama. Anksčiau minėtoje miniatiūroje situacija kitokia: ieškoma iš daugelio variantų, ir tas ieškojimas paklaidina rūke, iš kurio jau nebėra išėjimo... „Katukų tilte“ susitinka du katukai, skirti vienas kitam, juos apgaubia rūkas (tai galima suvokti ir kaip jungtųjų ceremoniją). Jų gyvenimas po žvaigždėmis primena Gedimino Griškevičiaus knygos vaikams „Laivas į Šventąją“ vieną mintį: „Be mergaičių šis pasaulis / Būtų sklidinąs klaidų, / Štai kodėl žvilgsnius į Saulę / Žmonės nukreipia po DU“. Juk saulė ir yra žvaigždė, spindinti dangaus skliaute. Žvaigždžių-saulių pilnas dangus, matomas naktį. Galima sakyti, M. Peleckis yra iki kaulų smegenų romantikas, netikėtai einantis rūko apkabintu tiltu.

Grįžkime prie klausimo, kodėl knyga vadinasi „Septyni tiltai pasaulio centre,,? Romantinę potekstę jau radome, tačiau išvelgiu ir dieviškąjį mistinį skaičių – septynetą. Jei atsiverstume Bibliją, Apreiškimą Jonui, rastume nemažai dalykų, susijusių su skaičiumi septyni: septynios bendrijos, septynios dvasios, septyni aukso žibintuvai, septynios žvaigždės, septyni deglai, septyni antspaudai, septyni ragai, septynios akys, septyni trimitai, septyni griaustiniai, septynios negandos ir pan. Taigi knygos pavadinime galima rasti ir religinių, ne tik romantinių apraiškų.

Romantinių gaidų yra ir kituose knygos kūriniuose: „Tačiau jos veidas tartum veidrodys“ („My chili girl“); „Ji nuo pirmos akimirkos buvo jo Kriš-

tolas“ („Krištolas“); „Myliu Tavo veidą / Nes esu taikus / Pajautos dangus“ („Taisyklingom snaigėm“); „Mylėk kai myli / Nes tu esi / Gėlė tyli“ („Gerk, kai Tu ištroškus...“).

Buvimas dviese – ne vienintelė M. Peleckio knygos tematika. Galima rasti ir ekleziastiškos išminties:

*Yra laikas svaityti akmenis, yra ir laikas
juos rinkti (Ekleziastas).*

*Yra laikas subadyti savo širdį, yra ir
laikas surinkti ją iš gabalėlių (aš).*

*Kai mirsiu, padovanosiu jam savo trapią
širdį (Nežinomas donoras).*

Ateisiu, bet net pati nežinau kada (Mirtis).

Tik tak tik tak (Laikas)...

(„Apie šviesoforą ir vorą“)

Herojus, įvardijantis save „aš“, kalba apie nelaimingos meilės gabalėlius, apipindamas juos Ekleziastu, nežinomu donoru, mirtimi bei laiku. Ekleziastas tuos akmenis svaido į širdį, aštrūs akmenys širdį subado, tampa nežinomu donoru kažkurioje šalyje, ateina mirtis nepažindama laiko, tik girdėdama jo tikslėjimą.

Verta paminėti trijų dalių miniatiūrą, kurią būtų galima dedikuoti totalitarinių sektų vadovams. Miniatiūrose kalbama apie guru atsiradimą, tačiau ne bet kokio guru: „nusprenžiau pasivadinti ne guru, nes tokių daug. Nutariau – pasielsiu kaip vienas dvasinis mokytojas iš Indijos, pasivadinęs Šri Šri. Taip aš sau pačiam (o vėliau, kaip pamatysime, ir kitiems) vėlyvą ketvirtadienio vakarą, spalio šeštąją tapau Guru Guru“ („Guru Guru ateina į pasaulį“). Toliau pristatomi „Pirmieji (dar nelabai) svarbūs Guru Guru darbai“ (p. 36). M. Peleckis yra ne tik rašytojas, bet sektų ir netradicinių religinių bendrijų ekspertas. Todėl visai suprantamas jo satyrinis požiūris į vidinį dvasinio vadovo gyvenimą, kuris atskleidžiamas trapios išminties pavidalu.

„Grįstu Užupio keliu“ atsiveria durys į tavo širdį, „jaučiu jos pulsavimą“ („Durys į Tavo širdį“). O kas yra širdis? Autorius atsako taip:

*Tave mylėsiu kol sustos širdis
Ir niekas man nepasakys
Kad šis gyvenimas
Ne mudviem
Skirtas*

(„Širdis“)

*Nemunas,
2008 m. vasario 22 d.*

Vilnius,
2009.05.06

Mindaugo Peleckio knygos
„NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI LIETUVOJE“
RECENZIJA-REKOMENDACIJA

Mindaugo Peleckio knyga skirta itin aktualiai ir menkai tyrinėtai problemai. Lietuvoje seniai jaučiamas šios krypties darbų trūkumas. M. Peleckio knyga yra itin savalaikė ir sėkmingai užpildo susidariusias mūsų raštijoje spragas. Knygos temos pasirinkimas, struktūra ir pagrindinių problemų lauko išskyrimas liudija apie autoriaus užmojų tikslingumą, susitelkimą ties pozityvia naujų religinių judėjimų Lietuvoje analize ir jų metamorfozių problemomis. Moksliniu požiūriu man įdomiausia ta knygos dalis, kuri siejasi su šių judėjimų idėjinėmis ištakomis. Tekstas parašytas kvalifikuotai, išsiskiria geru aptariamais medžiagos žinojimu ir aiškiu stiliumi. Vertingiausias knygos bruožas – rimtas dalykiškumas, tikslūs ir pamatuoti vertinimai.

Rekomenduoju šią knygą spaudai, kadangi joje gvildinama problematika tikrai to nusipelno.

Prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas

Algimantas Lyva
ŠAUKIU AŠ ŽALČI

Knygoje *Žalčiava* Mindaugas Peleckis nagrinėja teogoninį lietuvių mitą ir pateikia Žalčio praeiksmo pasekmes.



Autorius siekia reabilituoti Žalčio kultą, todėl jam tenka brautis per bibliinių siužetų, Antikos sakmių, Mesopotamijos legendų džungles bei kitas tolimas, egzotiškas vietas. Mindaugas siekia išlaisvinti užblokuotą lietuvių pasaulėjautą, kad nusiramintų ir atgaiva nepaliaujamai tekėtų iš amžino, neuž-
 ankančio šaltinio. Autorius ne tik preciziškai „sukalė“ faktus ir artefaktus, istorijos žinias, legendų užuominas į darnią sistemą, bet ir pateikė drąsių, argumentuotų hipotezių bei prielaidų. Aišku, skeptikai gali suabejoti tyrinėtojo drąsa ir pasiryžimu panirti į giliausius Žalčio kulto segmentus. Todėl reiktų priminti, kad lietuvių religinė praktika visada buvo susijusi su Žalčio garbinimu. Žalčio teogoninis mitas yra bendras visoms baltų gentims

ir ne tik... Pasakos Eglė žalčių karalienė personažai yra gerai žinomi visoje Lietuvoje ir už jos ribų. Valdovas Žaltys mistiškai sulieja visas baltų žemes į darnią religinę visumą. Bet darna buvo sugriauta. Sužeistas Žaltys paplūdo krauju, bet nemirė, nes Jis – Viešpats, dievaitis, todėl tauta turi potencialią galimybę atsitiesti, pakilti, suklestėti. *Žalčiava* – ko gero, vienintelė knyga, kurioje smulkiai nagrinėjama ne tik išorinė, bet ir vidinė Žalčio atstūmimo, sužeidimo tragedija. Autorius pateikia tiksliai lietuvišką traktuotę, nes kitų tautų interpretacijos (kad ir kokios būtų palankios) niekada neatskleis baltiškos pasaulėjautos gelmių. Verta priminti, kad ši knyga nėra sausas traktatas, skirtas siauram aukštakakčių rateliui. *Žalčiava* – tai knyga visiems. Čia rasime daug šiandienos paralelių, dabarties aktualijų ir opių problemų. Ši knyga yra mintijimo lūžis, tauri pastanga sugrįžti į tradicinių požiūrių

nesupančiota, priešinterpretacinę erdvę. Žalčiava pažadina didingą nuostabą, inspiruoja ieškoti naujų filosofavimo gairių. Baltų civilizacija nėra lokali, uždara, hermetiška, todėl Mindaugas lietuviškos pasaulėjautos atgarsių ieško visur. Autoriaus mąstymas krypta į archajiškiausių klodų fenomenologiją, jis kuria naują, atvirą mokyklą, kuri padėtų suvokti savo tautinę tapatybę. Pirmoji religinė reforma, mitologinis Žalčio nužudymas, buvo ne toks tragiškas kaip antroji religinė reforma, sunaikinusi šventvietes ir jų vietoje pastačiusi mūrines bažnyčias. Mindaugas kelia nenuginčijamais faktais paremtą hipotezę – pirmoji, tikroji lietuvių religija buvo Žalčio garbinimas. Galime pasidžiaugti, kad iki krikščionybės įvedimo mes turėjome dvi religijas. Žalčio kultas neatsirado dabartinėje Lietuvos teritorijoje. Galbūt jis atkeliavo iš Mesopotamijos, o gal dar iš toliau. Mindaugas Lietuvą vadina Žalčiava. Deja, dingo Žaltys, saugojęs tautą. Tačiau viltis sugrąžinti Žaltį dar gyva, nes nepamiršta lietuvių istorija ir tautosaka. Bet kas nužudė Žaltį, pasmerkdamas tautą kančioms? Ar egzekuciją atliko lietuviai, ar pikti sveitimšaliai? Autorius, remdamasis faktais, teigia, kad žaltį nužudė, deja, savi...

Lietuvių tauta buvo tarsi iškastruota. Išdavystė prilygsta savikastracijai. Tai buvo recesijos pradžia. Bet Lietuvą pražudė ne pirmadievis Žaltys, o itin blogos kruvino, išdavikiško poelgio pasekmės. Ir ką dabar daryti? Kaip elgtis mažai, skriaudžiamai tautai? Kentėti ir laukti, kada sugrįš valdovas Žaltys? Teogoninis mitas yra susijęs su sielos persikūnijimu, reinkarnacija, visapusišku atsinaujinimu. Matyt, todėl paslaptینگasis Žaltys Žilvinas ir dabar populiarius. Autorius neabejoja – reikia atgaivinti senovės lietuvių tikėjimą, nes plonytis, kartais vos įžiūrimas, siūlas dar nenutrūko ir tradicija gali būti tęsiama. Pagarbos Žalčiui pažeidimas turi net ir kosminių pasekmių. Saulė verkia pamačiusi negyvą žaltį, o ką jau kalbėti apie nesibaigiančias tautos nelaimes. Logiška, kad Žilvino sukapojimas sukėlė tokią tragišką baigtį. Pasaka nesibaigia laimingai. Lietuviai tampa žalčiažudžiais, išdavikais, prastėja jų moralė. Nepaisant krikščionybės pastangų paversti Žaltį piktadariu, velniu, Jis vis dar liko šventas. Baisus yra Žalčio prakeiksmas. Žmonės virsta medžiais, sumedėja, atbunka. Tai liudija Žalčio kulto realumą ir galią. Mindaugas teigia, kad Žalčio prakeiksmas nulėmė tolesnį mūsų tautos likimą. Neteikę globėjo, lietuviai sunyko, nuskurdo ir beveik išnyko iš pasaulio politinio žemėlapiu. Jei Žaltys nebūtų nužudytas, viskas galėjo

būti kitaip. Šią drąsią hipotezę autorius grindžia nepaneigiamais faktais ir logiškais argumentais.

Mindaugas nurodo šias pagrindines Žalčio prakeikimo pasekmes: mažos tautos kompleksas, alkoholizmas, nuolankumas, savižudybės, susidomėjimas burtais ir pseudomokslo, greitas tautybės praradimas, migracija, abejingumas savo kalbai ir kultūrai. Autorius primena, kad Žaltys – tai kovos dvasia. Neabejojama, kad mumyse tūnantis amžinasis Žaltys prisikels ir dvasinė revoliucija išvaduos Lietuvą iš prakeikimo. Pagarba Žalčiui ir tikro, archajiškojo dvasingumo atkūrimas Lietuvai yra būtinas kaip oras. Deja, sekuliarizuotai visuomenei nereikia Žalčio, Pirmadienio, Globėjo. Kaip išgyti, pasveikti? Autorius pastebi: „Žinau, kad ši knyga – ne medicinos laikraštis.“ Nėra universalių receptų tautai atgimti. Kiekvieną istorijos tarpsnį tautai reikia iš naujo rasti prie Žalčio vedantį kelią. Žalčio archetipas visai nėra tik lietuviškas – jis globalus, apimantis iš esmės viso pasaulio geografiją. Kodėl „broliai“ nužudė Žaltį?

Atsakymas tarsi paprastas ir aiškus. Viena religija pakeitė kitą, bet Žalčio kultas liko gyvas. Pagarba Žalčiui juntama daugybėje dainų, pasakojimų, apeigų. Žaltys yra kosminė būtybė, kilusi iš amžinųjų vandenų, iš kurių sukurtas pasaulis. Turime pasinerti į archetipų ir provaizdžių putas, idant išvystume Žaltį. Mindaugas teigia – Vandens religija yra pasaulyje archajiškiausia. Lietuvos vardas neabejotinai susijęs su vandens stichija ir su seniausiąja – Žalčio – religija. Lietuva – tai nerštavietė, gana sekli kaip sietuva. Į Ribos lietuvas renkasi žuvis. Gyventi lietuviškai reiškia gyventi sočiai, turtingai, patirti gamtos dosnumą. Lietuva – taip pat ir laidotuva. Vėlės pereina į vėliavas ir plevėsuodamos padeda ir kare, ir taikoje. Pasak autoriaus, kai Lietuvai iškyla pavojus, yra tik vienas kelias – kūrgrinda, einantis per pelkes, vandenį, raistus, per vargus ir kančias atgal pas dievaitį Žaltį. Po Pasaulio medžio šaknimis gyvena Žaltys, todėl negalima pamiršti savo šaknų, prarasti tapatybės.

Naujoji Romuva, 2013, nr.3

2011 08 03
bernardinai.lt

IŠLEISTA LIETUVOS ROKO ISTORIJA

„Lietuvos rokas: ištakos ir raida“.

Sudarytojas ir tekstų autorius Mindaugas Peleckis. Vilnius: „Mintis“, 2011.

2011-aisiais, praėjus pusšimčiui metų nuo lietuviško roko atsiradimo, leidykla MINTIS išleidžia pirmąją Lietuvos roko istoriją. Enciklopediniame, tačiau gyvai parašytame leidinyje apžvalginiai ir muzikologiniai straipsniai, interviu su žymiais muzikantais, esė, pamąstymai, prisiminimai, daugiau kaip 1200 grupių ir muzikos kūrėjų aprašymų ir paminėjimų, gausybė nuotraukų ir netikėtų iliustracijų. Dėmesys skiriamas visoms roko plačiaja prasme atmainoms: kalbinami ir 1960-aisiais, ir 2011-aisiais susikūrusių grupių atstovai.

Esminė knygos idėja – roko muzikos negalima atskirti nuo jos ištakų (estradinės muzikos, džiaz, klasikos, klezmerių muzikos, „Fluxus“) ir naujausių eksperimentų, peraugančių į audiovizualinius performansus. Knygoje žodis *rokas* simbolizuoja ne tik maištą, bet ir jungtį tarp, atrodytų, skirtingų ir niekada nesusitinkančių epochų. Rokas vienija!

Leidinio autoriai – melomanai, su muzika bendraujantys kiekvieną dieną. Knygos sudarytojas, daugelio tekstų autorius – rašytojas, žurnalistas Mindaugas Peleckis, daug laiko skiriantis naujausių roko krypčių, eksperimentinės muzikos tyrinėjimams. Muzikantas ir publicistas Lukas Devita – straipsnių apie senąjį roką, hipizmą, psichodeliką, naująją bangą bei roko operas autorius, taip pat parašęs įvadinę pankroko ir dainuojamosios poezijos Lietuvoje apžvalgą, plokštelių ir diskotekų kultūros tyrinėtojas. Žurnalistas, dainų autorius ir atlikėjas Gediminas Kajėnas pateikia pokalbių su mus jau palikusiais roko scenos grandais. Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai, kompozitoriai Šarūnas Nakas ir Vaclovas Augustinas įvertina Lietuvos kultūros situaciją. Knygoje spausdinama ir šviesaus atminimo Šiaurio Narbuto publikacija apie senąjį roką bei Vituolio Joneliūno interviu su unikaliuoju „Kardiofonu“. Specialų įvadą leidiniui parašė vienas pasaulio eksperimentinės muzikos tėvų Z'EV (Stefan Weisser).

DVI UNIKALIOS POVILO JARMALOS RECENZIJOS



Šios dvi knygos „**Lietuvos rokas: ištakos ir raida**“ (2011) recenzijos – unikalios. Jas rašė tas pats žmogus – 2011 m., pasirodžius knygai, ir 2014 m. rugsėjo 27 d., pabaigęs skaityti beveik 700 puslapių knygą.

Knyga „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“ per trejus metus spėjo tapti ir 1) susidomėjimo (anšlago sulaukęs pristatymas Vilniaus knygų mugėje, interviu įvairiems portalams, televizijai, radijui, muzikantų, muzikos gerbėjų komplimentai), ir 2) pasipelnymo (leidykla, išleidusi knygą, pažeidinėdama sutartį, nemoka už ją sutartų pinigų, į laiškus neatsakinėja; vienos grupės narys „išsimušė“ sau keliasdešimt

tūkstančių litų ir viešą leidyklos atsiprašymą, nes knygos redaktorė neteisinaigai „nutaisė“ jo vardą), ir 3) pavydo (*dangus.net* forume, kuriam vadovauja Ugnius Liogė, sukurtas net specialus skyrelis, kuriame knygos autorius neva įžeidžiamai vadinamas „enciklopedininku“ ir pan.).

Kritikos irgi buvo sulaukta, dalis jos – pelnyta (deja, iš nežinojimo: daugelis nežino, kad knygos rankraštis buvo gerokai didesnis, planuota leisti dvi ar net tris dalis, tačiau teko skubiai trumpinti knygą, kuri ir taip tapo didžiule), nes ne visos Lietuvos grupės aprašytos, paminėtos. Kai kurios dėl to kaltos pačios: tiesiog neatsiliepė į pakartotinai siųstus laiškus. Apie kitas nepavyko rasti informacijos. Knyga rašyta keliolika valandų per parą, ištisomis naktimis, per dieną internetu (taip pat ir akis į akį, telefonu) bendraujant su dešimtimis muzikantų. Daugelis turbūt nesupranta, kad knygą rašė, sudarinėjo, nuotraukas, įrašus rinko vienas žmogus. Todėl esu labai dėkingas tiems, kas pagelbėjo informacija, papasakojo apie save, Lietuvos roko istoriją, ištakas. Sulaukiau pasaulinio garso muzikanto Stefano Joelio Weisserio (Z'EV) specialiai knygai parašyto didžiulio įvado, solidžius interviu davė tokie garbingi žmonės, kaip Šarūnas Nakas, Vaclovas Augustinas, Viačeslavas Ganelinas, Vladimiras Tarasovas ir daugybė kitų...

Nepelnyta kritika dažniausiai būdavo dvejopa: 1) „kodėl nepamirėjai mūsų“ (atsakymą rasite ankstesnėje pastraipoje); 2) „labai, labai daug klaidų“. Kai imdavau aiškintis, kokios jos, paaiškėdavo, kad viena kokia raidė „nubyrėjo“, vienas koks albumas nepamirėtas. Turbūt nereikia susipažinusiems su knygų leidyba aiškinti, kad tai – nekokybiškas redaktorės darbas. O jei pats kažką praleidau – atsiprašau, kas nedirba, tas neklysta.

Asmeniškai jaučiuosi padaręs nemenką darbą, kurį, jei būtų galimybė, patobulinčiau, be to, yra paruoštas ir tęsinys, kuris (siurprizas, kada) sulauks savo skaitytojo.

Tiek tų pasiteisinimų, grįžkime prie dviejų kardinaliai skirtingų recenzijų, kurias parašė vienas ir tas pats žmogus, puikiai nusimanantis muzikoje. Povilas Jarmala (*hardrokas.net*), pasirodžius knygai, apie ją rašė gana piktokai. (http://www.hardrokas.net/index.php?file=news&type=naujienu_perziura_placiau&id=2867): „Daug metų skundėmės, kad nebėra knygų apie lietuviško roko muziką. Pernai pasirodė Emilijos Visockaitės knyga „Ko tu stovi?“, pasakojanti apie Lietuvos Sąjūdžio idėjomis paremtus „Roko maršo“ festivalius, sovietmečių grojusias grupes bei šiandieninę sceną, o nepraėjus nė metams turime naują solidų leidinį – festivalyje „Roko naktys/Galapagai“ buvo pristatyta rašytojo ir žurnalisto Mindaugo Peleckio knyga „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“. Daugiau nei 600 puslapių turinčiame leidinyje sutalpintos enciklopedinės žinios apie daugumą Lietuvos roko atlikėjų, pradedant bigbyto era, baigiant šia diena. Faktai pajvairinami interviu su muzikantais, straipsniais apie tam tikrą laikotarpį bei gausiomis nuotraukomis. Besigilinant į tam tikrų kolektyvų biografijas, pasąmonėje iškyla girdėtų sakinių – gal wikipedijoje, gal oficialiose grupių svetainėse. Malonu, kad autoriai nurodo, jog ieškodami informacijos buvo užsukę ir į *hardrokas.net* svetainę. Visgi net aprašant tokius gerai žinomus kolektyvus, kaip „Thundertale“, pasitaikė netikslumų (diskografijoje praleistas trečiasis studijinis albumas „Warriors of Thunder“ bei gerokai pavėlinta DVD diskas „Perkūno sakmės“ išleidimo data). Be to, jei rašoma apie grupes „Siela“, „Lemon Joy“, galima numanyti, kad šioje kompanijoje turėtų būti ir dar vienas labai įdomus Lietuvos scenos kolektyvas – „Mano Juodoji Sesuo“. Tačiau autorius jau užsiminė, kad sulauksime ir antrosios knygos dalies. Tad tik laikas parodys ką joje rasime tokart. Tad knyga „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“ pateikia praktiškai visą lietuviškosios roko scenos informaciją vienoje vietoje, kurią malonu skaityti tiek ilgamečiam tokios muzikos gerbėjui, tiek jaunuoliui, norinčiam susipažinti su Lietuvos roko istorija.“

2014 09 27 P. Jarmala pradžiugino žinia, kad pagaliau baigė skaityti knygą (jis pats sudarė puikią knygą, apie kurią plačiau skaitykite čia – <http://radikaliai.lt/>

radikaliai/1930-recenzija-sunkus-metai-2013-lietuvas-sunkiosios-muzikos-scenos-ivykiu-apz-valga-nepaprastai-geniali-knyga-kelianti-daug-minciu): „Sveiki. Šiandien perskaičiau jau knygą :) Kai tik ją nusipirkau, vos tik išleista buvo, tada dar bandžiau vaizduot piktą kritiką ir anuomet buvau trumpai apie knygą parašęs http://www.hardroka.lt/index.php?file=news&type=naujienu_peržiura_placiau&id=2867. Na, dabar dėl „Mano juodoji sesuo“ bei kai kurių kitų anuomet „Dangaus“ globojamų kolektyvų jau lyg ir viskas man tapo aišku. O jau perskaičius visą knygą, pirmos į galvą šaunančios mintys – labai išsamu. Patys įdomiausi skyriai – apie Atgimimo laikų grupes, pankus ir metalistus susiskaitė labai greit. Bigbyto eroje jau irgi šiek tiek apsišvietęs esu, bet man dar ten viskas painiojasi, tai šie skyriai buvo skaitomi kur kas lėčiau ir atidžiau :) Patiko tai, kad viskas išdėstoma plačiau, kas galbūt net neįeitų į terminą „Lietuvos rokas“. Smulkių klaidelių pasitaikė, bet viskas tikrai nublanksta prieš pačią knygos apimtį. Kaip aš sakau, titaniškas darbas. Gal net kai kur persistengta – net išvardinta mano gimtųjų Veisiejų moksleivių grupės „Vexdent“ sudėtis, kuri nelabai kažką pasiekė, išskyrus pasirodymus keliuose koncertuose ir abejoju, ar kas nors iš jų ateitį susies su muzika. Kai kas parašys geresnę knygą apie Lietuvos roką, būtinai pasakysiu. Bet abejoju, ar tai greit bus :).“

Ačiū, Povilai, už atvirumą.

Mainais į jį tokiems atidiems ir protingiems skaitytojams, kuriems REIKIA tokių knygų kaip „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“, asmeniškai pažadu, kiek leis galimybės, dėti visas pastangas išleisti jos tęsinį, kuris bus daug kokybiškesnis!

Mindaugas Peleckis,

www.radikalai.lt, 2014 m. rugsėjo 27 d.

AUSTRALIJOJE IŠLEISTA LIETUVIO POKALBIŲ SU ŽYMAIS PASAULIO MUZIKANTAIS KNYGA

„Keista, bet sunkiausia kalbinti Lietuvos muzikantus, atlikėjus. Jie tarsi nenori apie save kalbėti, o užsieniečiams – net žvaigždėms – duoti interviu atrodo savaime suprantama. Tad jau nebenustembu, kai pasaulinės žvaigždės noriai bendrauja, atsako į klausimus“, – teigia žurnalistas, filosofas ir rašytojas Mindaugas Peleckis, kurio anglų kalba parašyta knyga „Written in blood“ neseniai buvo išleista Australijoje ir yra pasiekama ir internetu. Autorius teigia, kad jo kalbinti muzikos pasaulio (ir ne tik) atstovai yra ištis ypatingos asmenybės, ir neabejoja, jog knyga bus įdomi ir lietuviams.



Papasakokite apie save. Kur gyvenate, kokia Jūsų veikla, domėjimosi sritys?

Esu lietuvis, man 40 metų, gyvenu Lietuvos sostinėje Vilniuje. Pagal specialybes esu žurnalistas ir filosofas, taip pat rašytojas, domiuosi muzika, mitologija, religija, kalbomis, mėgstu keliauti.

Kokiomis aplinkybėmis sumanėte rašyti knygą „Written in blood„? Kokia jos pavadinimo istorija?

2014 m. Lietuvoje koncertavo puikus muzikantas Michael Contreras (MK9). Jis per koncertą savo manifestą laistė krauju, pjaus-tėsi rankas. Tai buvo protestas prieš karą. Man patiko jo nuoširdumas, ir ši impresija lėmė knygos pavadinimą. Be abejo, knyga ne

apie kraują, kaip biologinę substanciją, o apie tai, kas sukurta iš širdies, įdėjus daug savo „kraujo“ į kūrinį.

Knyga išleista Australijoje anglų kalba. Kas lėmė tokį sprendimą?

Daug metų kalbinu pašnekovus ne tik lietuviškai, bet ir angliškai. Australijos leidykla „Numen Books“, pamačiusi mano interviu kultūros žurnale www.radikalai.lt, susidomėjo jais ir pasiūlė išleisti knygą.

Pagal ką rinkotės pašnekovus, kuo jie pasirodė ypatingi? Turbūt nebuvo labai lengva kalbinti žymius pasaulio atlikėjus...

Keista, bet sunkiausia kalbinti Lietuvos muzikantus, atlikėjus. Jie tarsi nenori apie save kalbėti, o užsieniečiams – net žvaigždėms – duoti interviu atrodo savaime suprantama. Tad jau nebenustembu, kai pasaulinės žvaigždės noriai bendrauja, nerodydamos pasipūtimo atsako į klausimus.

Pašnekovai labai skirtingi jau vien dėl to, kad yra iš įvairiausių šalių (nuo Ukrainos iki JAV, nuo Malaizijos iki Vokietijos). Jie yra tarsi gyvos legendos: kas žino Aranos, Z'EV, Robert Taylor („Changes“), Mari Boine, Sam Rosenthal („Black Tape for a Blue Girl“) ir kt., supras, apie ką aš kalbu. Daugelis jų turi puikią iškalbos dovaną. Knyga, kurioje susitiko išskirtinės asmenybės, turėtų būti įdomi ir Lietuvos, ir užsienio skaitytojams.

Šiek tiek papasakokite apie knygos rengimo procesą, įdomiausias interviu aplinkybes.

Interviu rengimo aplinkybės labai paprastos, šiuolaikiškos. Kadangi daugelis pašnekovų gyvena tolokai nuo Lietuvos, jie kalbinti internetu. Ne visada tai būdavo vienintelis interviu, dažnai vykdavo ilgalaikiai pokalbiai, diskusijos, vėliau tai virsdavo tekstais.

Džiaugiuosi, kad knygos įvadą parašė žinomas amerikiečių muzikologas Thomas Bey William Bailey, o leidinys baigiamas specialiai parašytu filosofo Alphonso Lingis tekstu. Jie puikiai pradeda ir užbaigia knygą, tačiau neišspraudžia jos į griežtus rėmus.

Esate minėjęs, kad vienas iš Jūsų tikslų yra skleisti kitokio pobūdžio kultūrinę informaciją. Galbūt galite atskleisti savo požiūrį?

Apie 2011 m., kai išleidau pirmąją Lietuvos roko istoriją („Lietuvos rokas: ištakos ir raida“), pasijutau nusivylęs Lietuvos kultūrine žiniasklaida ir Lietuvos kultūros sklaida. Esu Lietuvos rašytojų sąjungos narys, baigiau filosofijos mokslus doktorantūroje ir manau, kad Lietuvai trūksta sklandaus, nuoširdaus, įvairiakrypčio diskurso apie kultūrą. Lietuva pernelyg užstrigusi negatyvių dalykų terpėje. Todėl ėmiau ir įkūriau kitokį kultūros žurnalą radi-kaliai.lt. Jo gimimo data yra simbolinė – 2012 m. vasario 16 diena.

Pradėta nuo nulio, pasiekta nemažai: apie 1700 nuolatinį skaitytojų (tiek skaitytojų neturi nė vienas kultūrinis leidinys Lietuvoje), socialiniame tinkle „Facebook“ įkurtas maždaug tuzinas muzikai ir kitoms kultūros sritims skirtų grupių. Jos sutraukia po kelis šimtus, o kai kur net ir daugiau kaip 5000 žmonių. Tai rodo, kad žmonėms reikėjo kitokio požiūrio į kultūrą. Pabrėšiu: radikaliai.lt niekada nebuvo, nėra ir nebus remiamas jokių mecenatų, rėmėjų, fondų, stipendijų. Tiesiog susimoku už internetą, taigi aš ir visi radikaliai.lt autoriai yra laisvi rašyti tai, ką nori. Publikuota jau beveik 3000 tekstų.

Labai džiaugiuosi spontanišku rašymu su Algimantu Lyva. Šis nuostabus rašytojas 2014 m. virtualiai sutiko bendradarbiauti, kartu per metus parašėme šešis romanus, pagardintus absurdo dramomis ir poezija. Penktoji knyga jau pakeliui į spaustuvę, keturios išspausdintos. Rašome, nes norime, kad Lietuvoje suklestėtų ne pinigų karta, kokia propaguojama. Mūsų kūryba – tai manifestas snobams, kultūros galigantams (būtų negražu sakyti – mafiozams), mes siekiame kultūrą paversti Kultūra, nes ji turi nešti šviesą.

Koks apskritai Jūsų požiūris į šių dienų žiniasklaidos turinį?

Skaitau tik *ekspertai.eu* ir užsienio spaudą. Kituose portaluose, laikraščiuose ir žurnaluose pernelyg daug negatyvios informacijos, melo, propagandos, užsakomųjų straipsnių. Tai ištis basis.

Žiniasklaida Lietuvoje yra beveik mirusi. Daugelis tų, kuriuos pažinojau kaip rimtus žurnalistus, arba mirė, arba pasidavė. Žurnalistas yra tas, kuris nebijo nieko. Pamenu pirmosios savo paskaitos metu 1993 m. rugsėjo 1 d. gerbiamojo Laimono Tapino pasakytus pranašiškus žodžius: „Įsiminkite: jei rašysite etiškai, teisingai, jūsų nekės.“ Po mėnesio buvo nušautas „Respublikos“ žurnalistas Vitas Lingys, mano žurnalistikos etalonas.

Su neapykanta tikriems žurnalistams ir minia neprofesionalių, su klaidomis rašančių mėgėjų tenka susidurti kasdien. Komentarų „kultūra“ dabar dominuoja. Kas yra tikroji žurnalistika? Atsiverskite kad ir „The Guardian“ esamų ir buvusių darbuotojų straipsnius.

Ar žurnalistas gali būti nepriklausomas? Gali. Jei kruopščiai ieško tiesos tarp daugybės šaltinių, o ne remiasi tuo, kuris patinka jo valdžiai ar jos užsakovams. Tas pats pasakytina ir apie rašytojus.

Kaip manote, ar žiniasklaida turėtų pataikauti žmonių skoniui, ar, priešingai – jį formuoti?

Žiniasklaida formuoja žmonių skonį, todėl turi jausti milžinišką atsakomybę. Ji privalo būti etiška ir profesionali, antraip jos išvis nereikia. Tai, kas dabar plūste plūsta internete, yra velniškas gaivalas, kuris veda į pražūtį. Kalbu metaforiškai, nes velnio, kaip žinoma, nėra. Juokauju.

Dėkoju už pokalbį.

Ačiū Jums.

„Lietuvės“ redakcija, 2015 m. spalio 27 d.

Virginija Cibarauskė

PROZOS EKSPERIMENTAI

Lyvos ir Peleckio romanas, pavadintas „kompasu dideliems vaikams“, išskirtinis visų pirma tuo, kad tai bendras, dviejų autorių, kurie, sakoma, niekuomet gyvai susitikę nebuvo, kūrinys. Kitas svarbus aspektas – kūrėjai spjauna į laisvosios rinkos dėsnius ir romaną dalija dykai¹. Žanras, į kurį orientuojamasi, galėtų būti kompiuteriniai žaidimai: romane nėra linijinio pasakojimo, taigi nėra istorijos. Veiksmą sudaro protagonistų judėjimas įvairiose erdvėse, įvairūs išbandymai, pavyzdžiui, priešų nugalėjimas, tačiau šie epizodai susieti ne priežasties–pasekmės, o asociatyvine logika. Be to, koks nors įvykis – susitikimas su demonu, šamanizmo apeigos, apnikusios



Algimantas Lyva, Mindaugas Peleckis. „Žaidimas“. – V.: „Pasviręs pasaulis“, 2014.

vizijos ir pan. – reikšmingas tik tiek, kad po jo eina kitas įvykis. Tačiau tarp jų visuomet lūžis, tarpas. Taigi nėra istorijos, psichologinių charakterių, tik įvykiai ir statiški, nekintantys žaidėjai – vizionierius poetas Dravenis, akademikų nekenčiantis filosofas Guru Guru bei jiems išdaigas krečiantis demonas Žiurkius. Keisti, alogiški trijulės nuotyčiai, praskiesti Dravenio narkotinėmis vizijomis ir Guru Guru dėstomais gyvenimo išminties intarpais bei jų polemikomis, svarstymais, kas yra išmintis ir pan., sudaro šio „kompaso“ turinį.

Net ir patys nuotyčiai romane dekonstruojami: dažniausiai, pateikus kokios nors situacijos užuomazgą, neįsipareigojama situaciją toliau plėtoti iki tradicinės atomazgos. Neretai tiesiog peršokama prie naujo pasakojimo, naujo įvykio užuomazgos ar vieno kurio personažo pamąstymų. Mąstoma iš esmės apie tai, kaip pasipriešinti niveliuojančiai rinkos ekonomikos tvarkai, išsiveržti iš įprastinių mąstymo stereotipų, sužinoti savo ir pasaulio tikrąsias prigimtis. Kitaip tariant: „Bekraštės betono dykumos sujungė, suvienijo ir urbanistine izoliacijai pasmerkė žmones. Kur eiti? Į mišką? Civilizacija išlepio, nuginklavo žmones. Niekas nenori gyventi gūdžioje girioje. Niekas jau nemoka pavirsti nei vilku, nei pelėda. Galima tapti tik valkata, pitekanthropu, konteinerių žmogumi. Nejaugi tai progresas? Pažanga? Kažin... Miestas suvartoja vis daugiau elektros energijos, galbūt todėl, kad sparčiai temsta protas. Vis sunkiau mąstyti, bandyti suvokti save, ieškoti gyvenimo prasmės, t. y. žaisti“ (p. 175).

Romano pasaulėvaizdis – tipiškas *new age* produktas, siejantis baltų mitologijos, indėnų ir kitų egzotiškų kraštų gyventojų mitų supaprastintas interpretacijas, paviršutiniškai perteikiamas krikščioniškas ir budizmo tiesas, Vakarų filosofijos problemas, šamanizmo praktikas ir t. t. Neįspūdinga ir raiška – didžioji dalis romano parašyta vientisiniais sakiniais. Kai kur toks minimalistinis stilius lyg ir nekliūna, tačiau, pavyzdžiui, vientisiniais sakiniais aprašytos musmirių nuoviro prisigėrusio haliucionuojančio Dravenio vizijos menkai įtikina. Kita vertus, galima aptikti ir tokių perliukų: „Jau paskerstos

apylankos į paskutinį metalo kioską, prie kurio skardiniai išminčiai gurkšnoja alų ir šnekasi su dievais. Niekam nereikia atsakymų. Visi teisūs!“ (p. 177)

Kadangi romanas pabaigos neturi, taip ir nepaaiškėja, koks viso šio žaidimo tikslas. Pats vyksmas? Tačiau žaidžia tik personažai ir jų kūrėjai. Skaitytojui įsiterpti, dalyvauti šiame vyksme galimybių nėra. Tielieka tarsi pro langą stebėti žaidžiančiuosius. Kiek gyvesnė ir vientisesnė antroji romano dalis („Žaidimas 2“) – nuo jos ir patarčiau pradėti.

Literatūra ir menas, 2015 m. gegužės 8 d.

Albertas Otonas Latakas GURU GURU PASIJOS

Artėjant Atkurtos Lietuvos 100-mečiui ir tą pačią sakralinę Vasario 16-ąją sukaksiančioms 6-osioms NIEKIENO NEREMIAMO kultūros žurnalo *radikalai.lt* metinėms, publikuojame kultūros kritiko Alberto Otono Latako tekstą, pasiekusį mus per elektroninį vamzdį. Dėkojame visiems, kurie skaito mus. *Radikalai.lt* redakcija (NESISKUNDŽIANTI DĖL TO, KAD JOS NEREMIA).

Nepagailėjau nei sveikatos, nei laiko ir perskaičiau žurnalisto, poeto, prozininko, filosofo, religijotyrininko, mitologijos ir šiuolaikinės muzikos tyrinėtojo Mindaugo Peleckio Didžiojo Žaidimo knygas. Jos aštuonios, bet skaitosi tarsi viena. Taip, tai tik viena knyga, todėl nenoriu jų pavadinimų nei išvardinti, nei įvardinti, kas susidomės, (ne)sunkiai suras... Neketinu rašyti tikros recenzijos, nes nesu profesionalus kritikas ar literatūros tyrinėtojas, tik noriu pasidalinti savo mintimis, pastebėjimais ir apmąstymais.

Ir kas gi inspiravo šį žaidimą? Manychiau, Autoriaus kūrybinė valia, tiksliau, nyčiška nuobodybė. Pradžioje M. Peleckis ramiai kūrė Guru Guru istorijas, ir parašė berods 16 istorijų, kurios buvo publikuotos kultūrinėje spaudoje, sulaukė pakankamai dėmesio, bet kažkodėl tekstas sustojo... Išsisėmė? Ne, Autorius panoro žaisti virtualiai, ir visagalis internetas suteikė tokią progą. Žaisti vienam nyku, liūdna, nes nėra kovos azarto. Ir toks žaidėjas – Algimantas Lyva – atslinko visai lauktai ir tikėtai, nes tuo metu publikavo savo apsakymus ir noveles M. Peleckio kultūros žurnale RADIKALIAI!

Pagrindinis M. Peleckio personažas Guru Guru bodėjosi nykia kasdienybė, nenorėjo skęsti nuobodžių apmąstymų pelkėje, bet troško nuotykių, bur-

tų, kitaip sakant, beletristinės ruletės, kurioje pralošiama ar išlošiama viskas. Guru Guru troško regėti miražus ir vizijas, patirti nušvitimą, sutikti Mylimąją, patirti šlovės svaigulį. Norėčiau pabrėžti, kad Algimanto Lyvos kūryba tik paskanino Žaidimą kliedesiais, trenkta poezija, nutrūktgalviškais nuotykiais, bet mažai padarė įtakos M. Peleckio parašytoms aštuonioms knygoms. Algimantas Lyva tik su Dravenio Chrysler „įvažiavo“ į M. Peleckio knygas, bet jokių būdu negali būti traktuojamas kaip lygiavertis bendraautoris. Būtų įdomu pašnekėti apie A. Lyvos kūrybą, bet prireiktų atskiro straipsnio, be to, aš mažai esu susipažinęs su šio literatūros keistuolio darbais, todėl šnekėsiu tik apie M. Peleckio kūrybą.

Panagrinėkime šio didžiulio kūrinio struktūrą. Guru Guru baigęs mokslus ne tik Lietuvos, bet Europos universitetuose, deja, nepajėgia išitvirtinti visuomenės gyvenime. Pakilęs į mokslo aukštumas Guru Guru tampa autsai-deriu, nerandančiu nei pripažinimo, nei, pagaliau, darbo. Ir kodėl? Atsakymas itin paprastas, bet absoliučiau tikslus: koją pakiša zoologinis visagalis Kultūros ministro referento Galiganto pavydas. Pasinaudojęs savo didžiule įtaka jis prieš pat Guru Guru nosį užtrenkia visas duris. Ar tai siekių pabaiga? Ne, tai tik pradžia: neperprantama Fortūnos ironija Guru Guru nubloškia į kontrkultūros pasaulį, atneša didžiulę Meilę ir naujus draugus. Atslenka ir ypatingas draugas, beveik visiškas analfabetas, kliedėtojas, poetas Dravenis, kuris nemoka nei diskutuoti, nei logiškai samprotauti. Bet nereikėtų nuvertinti Dravenio, nes jis praėjo rūsčią meditacijos mokyklą, ne vienerius metus stebimas ZEN Meistrų, Dharmos salėje sukryžiaęs kojas žiūrėjo į sieną. Ir, gal būt, kažką igijo, pažadino vidines galias, nežinau, tesprendžia skaitytojai.

Taigi, grįžkime į Žaidimo pradžią. Idiliška, intelektualinė ramybė jau prarasta. Guru Guru „skęsta“ meilės vandenynė (Postpasaulis), kovoja su kultūros griovėju Galigantu, skrieja erdvėlaiviu, tampa šerifu, privačiu sekliu, muzikantu, vienuoliu, bet kuo... Ir visur Guru Guru lydi jo Mylimoji, bei Dravenis su savo komanda. It girtas (pagirtas?) svyruoja eklektiškas siužetas, bet M. Peleckis tvirtai savo rankose laiko beletristinį šturvalą ir neleidžia Žaidimui pavirsti bulvariniu skaitalu.

Kai esi neįvertintas, atstumtas, kokia paskata yra gyventi? Būti beprotiškai, nerealiai, žiauriai laimingam, o gal siekti žinių, kurios atvers (išlauš?) paslapčių duris? Guru Guru, manyčiau, siekė abiejų tikslų. Matyt, todėl Guru Guru geranoriškai, su kuklia ironija pasitiki Dravenio patarimais. Ir kas belieka, kai žemė slysta iš po kojų ir dangus plokščią ir languotą Žaidimo lentą

prislegia sunkiu cirko kupolu. Tik jau ne lėkštą žemę, nes skrendama kosmosu į kitas planetas. Knygoje apstu tokių kelionių.

Grįžkime prie Žaidimo. Būtų klaida pavadinti vizionierių Dravenį šarlatanu, o eruditą Guru Guru kietu, beveik akademiniu filosofu. Ir kai pagaliau Guru Guru supranta, kad filosofinis su Draveniu dialogas yra negalimas, griebiasi beketiškos išeities ir atveria absurdo teatro užuolaidas (Requiem drugeliams). Manychiau, kad ši Žaidimo dalis yra pati įspūdingiausia, pritrenkianti, laukianti ramos šviesų. Ir čia derėtų priminti, kad knygos parašytos virtualiai: M. Peleckis yra, buvo (gal ir bus?) su A. Lyva susitikęs gal tik šešis kartus, ir pokalbiai buvo trumpi, intelektualiai bei literatūriškai beverčiai, nes darbas virė virtualioje erdvėje.

Nepaisant stulbinančių atsivėrimų, praradimų ir nuotykių gausos (Sapnas, Pamestieji), neišvengiamai artėja kūrybinis išsekimas, ir Žaidimas pavirsta nuotykiu fantastine knyga (Nuragija), bei tariamų (o gal ir tikrų?) prisiminimų kronika (Sukapotos kometos).

Iš štai romantikos pabaiga: Guru Guru lieka vienas, jį palieka Mylimoji, kažkur dingsta Dravenis. Ir tuomet suskamba paskutinis minorinis akordas (Atrandantys praradimai), bet nekrenta nei ašaros, nei skamba piktdžiugiškas juokas. Netikėtai baigiasi jaunystės sapnai (Sapnas) ir lieka tik nyki kasdienybė, kurioje herojai neranda sau vietos, nes jų gyvenimas jau padovanotas kitiems. Taigi, paskaitykite, paimkite bent dalelę Guru Guru gyvenimo ir įteigiu nenušvitsite, tai teks iš naujo perskaityti visas aštuonias knygas. Viskas.

*www.radikalai.lt,
2018 m. vasario 10 d.*

Giedrius Gutauskas

ŠALIA MINČIŲ APIE LIETUVOS VARDŲ KILMĘ, SENIAUSIĄJĄ MITOLOGINĮ KLODĄ – DABARTIES LIKIMAS

Mindaugo Peleckio mitologijos studijos „ŽALČIAVA“ (Neoprintas, 2018) įžanginiame žodyje yra labai svarbus sakiny: „Beliaka išsiaiškinti, kokie buvome – kas yra Lietuva, lietuviai“. Autorius pasiryžęs užginčyti „teiginius, kurie tapo neginčijamomis aksiomomis“ ir tai pasiruošęs daryti remdamasis mitologija, o kad tyrimas būtų išsamesnis, – ir filosofija, religijotyra, lingvistika, naujausiais genetikų, biologų, fizikų, astronomų atradimais, sakraline

literatūra, tautosaka. Be to, atsiribojama nuo tyrinėtojų, kurie tai darė pasitelkdami sovietinės rusiškos mokyklos, arba amerikietiškos mokyklos modelius, nepretenduojama ir į absoliučią tiesą: „Vienas hipotezės įrodyti pavyko, kitos tik iškeltos, o jų įrodymas dar laukia savo eilės. Norime parengti pradžią naujai mokyklai, kuri padėtų suvokti savo tautinę tapatybę, kartu neprarandant kosmopolitiškumo ir ryšio su globalizacijos procesais (gerąja šių žodžių prasme).“

Pradedama nuo aptarimo, kokia religija Lietuvoje seniausia ir kodėl – nuo hipotezės, kad pirmoji, tikroji lietuvių religija buvo totemizmas, t. y. Žalčio garbinimas. Tačiau tuo pačiu pažymima, kad tas simbolis atsirado ne dabartinėje Lietuvos teritorijoje, o atkeliavo į Europą iš Artimųjų Rytų. Prisimenami laikai, kai Žaltys globojo Lietuvą. O pirmoji žalčiažudystė tapo nuosprendžiu, kurio neigiamos pasekmės juntamos iki šių dienų. Ir tai ne tik autoriaus keliamos ir įrodinėjamos hipotezės, bet ir garsių mokslininkų nuomonė, pateikiama šioje studijoje.

Autorius visą skyrių paskiria mitui apie Žalčio nužudymą, jo lietuviškam variantui – pasakai „Eglė – žalčių karalienė“. Tas svarbus religinis įvykis aptariamasis per įvairias prizmes, pažymima, ką apie tai yra teigę G. Beresnevičius, V. Katilius, A. J. Greimas, J. Balys, N. Vėlius, E. Bradūnaitė ir kt. Įsidėmėtina išvada: „Atrodo, štai ir nustatėme žudikus bei išdaviką – jauniausiąjį vaiką, išdavusį burtažodį, kaip kviesti Žilviną (Žaltį). Mąstydami mitologiškai ir tiesiog logiškai, bandome suprasti – kodėl išdaviku tampa jauniausias vaikas? Galbūt todėl, kad naiviausias? O gal senovės lietuviai, tie, kurie tapo žalčiažudžiais, išdavikais, kankindavo vaikus? Manytume, kad tokios kraupios išvados logiškos, kadangi, blėstant Žalčio religijos gyvavimo laikams, turėjo prastėti žmonių moralė. Tolesnė religijos forma – nebe totemizmas, o šventikų luomą turinti pagonybė, kuri, be abejo, perėmė daug ką iš Žalčio totemo garbinimo laikų. Netgi iki XXI a. Žaltys dar liko šventas. Yra pasakojimų, jog kai kuriuose Lietuvos kaimuose jis tebegebiamas (tebegarbinamas?). Krikščionybė taip pat perėmė totemizmo ir pagonybės elementų: gerąjį Žaltį, savaip išvertusi Bibliją, pavertė piktuoju velniu, šėtonu, senąsias šventes „užklojo“ krikščioniškomis, kaip Mindaugo pastatytą šventvietę Šventaragio slėnyje Vilniuje pavertė katalikiška katedra.“

Skyriuje „Žalčio praeikimas ir jo pasekmės“ studijos autorius nagrinėja, koks buvo Žaltys, jo totemo garbintojai, kaip suvoktas Žaltys senojoje Lietuvoje ir koks yra vadinamasis Žalčio praeikimas, analizuoja Žalčio svarbą pa-

saulio ir Lietuvos tikėjimams, religijoms, kultams, bando rekonstruoti pirmąją Lietuvos religiją – toteminį Žalčio kultą.

Didelis skyrius paskirtas Žalčiavai ir motinai gamtai. Ko jis vertas, galima spręsti ir iš paantraščių – „Žaltys ir Vandens religija“, „Kosmologija, Žaltys ir Pasaulio medis“, „Vanduo lietuvių tradicinėse apeigose“ ir kt.

Įdomi įvairių hipotezių apžvalga skyriuje „Lietuviai ieško savęs“. Viena iš išvadų: „Lietuvio tapatumas XXI a. turėtų būti paremtas istoriniu, o ne pseudoistoriniu naratyvu. Reikia atsigręžti į pirminiais šaltiniais, autoritetingų mokslininkų atradimais paremtą istoriją ir, mokantis iš jos klaidų, stengtis neprarasti valstybės.“

Įsidėmėtini tekstai apie runas – senąją lietuvių raštą, apie lietuvišką epą, giminybę su suomiais.

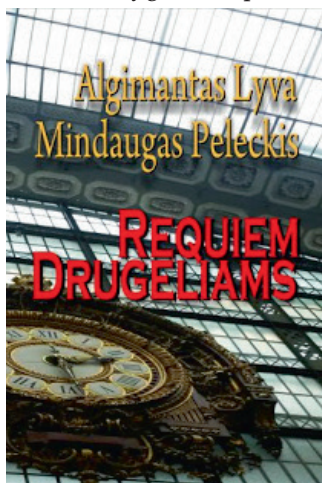
Kokia Vandens ir Žalčio šalies ateitis? – klausia mitologijos studijos autorius. Atsakoma atsigręžus į tautosaką, pažvelgiama į alternatyvas, kokios laukia, į viltis ir pavojus, net lėtumo judėjimas, kurį propaguoja škotų kilmės tyrinėtojas Karlas Donorė, aptariamas, apie besikeičiantį pasaulį kalbinamas prof. Algis Mickūnas (JAV).

Knygos apžvalgą norėtusi užbaigti akademiko Eugenijaus Jovaišos žodžiais, kurie išspausdinti ketvirtajame šios mitologijos studijos viršelyje: „Perskaitęs knygos pavadinimą, tikiesi pasinerti į giliausius lietuvių mitologijos klodus, į netikėčiausių senųjų raštų vingius, pajavairintus lietuvių mitologinio paveldo archeologiniais tyrimais. Bet ne... atsiduri lyginamosios kultūros pasaulyje, kur ir Rytų religijos, ir krikščionybė, ir senoji lietuvių religija, ir senos teorijos, ir naujos Mindaugo Peleckio mintys apie Lietuvos vardo kilmę, seniausiąją lietuvių, o tiksliau prabaltų ir baltų mitologinį klodą, įkūnytą Žalčio pavidalu, randi autoriaus apmąstymus apie istorikus ir jų darbus. Platūs lyginimo horizontai leidžia suvokti, kiek bendrybių yra Žemės kultūrose, be to, šiame bendrumų kontekste sušvinta mintis, kad senoji lietuvių kultūra yra viena ir nepakartojama, o jos sklaida – mūsų dabarties likimas.“

Albertas Otonas Latakas

DRUGIO SKRYDIS

Mėgstu lankytis mažose šalyse, nes jos man atrodo didelės, skaityti nepastebėtas knygas, nes jos įdomios, ir štai besilankant San Marino viešbutyje, barmenas parodė man knygą, ir paklausė: – Gal jūs žinote, kokia kalba parašyta ši knyga? Didžiausiai savo nuostabai išvydau Algimanto Lyvos ir Mindaugo Peleckio „Requiem drugeliams“. – Ar galite parduoti šią knygą? – Užsisakykite brangaus konjako, ir knyga jūsų... Likimas? Žinau, kad lemta gimti, gyventi ir mirti, bet ne atrasti jau perskaitytas knygas. Prabėgo penki metai, o knyga ir vėl pas mane. Reikia perskaityti dar kartą. Neskubant...



Ir kaip gi vertinti Mindaugo Peleckio absurdo kūrinį, kai jis neturi nei konkretaus turinio, nei idėjos, nei koncepcijos, vienu žodžiu, nieko, tik – absurda. Susimąščiau...

Autorius taikliai pastebėjo, kad po Atgimimo Lietuvoje susidarė sąlygos tolesniam absurdo skatinimui bei vystymui, ir sektinu pavyzdžiui tampa (post)modernioji Prancūzija. Valio! Ir čia prasideda dilogija. Verta priminti, Lietuvoje yra ir Paryžius (kaimas šalia kelio su karčiama), ir Eifelio bokštas (gaisrų, ar dar kažko apžvalgos metalo konstruktas), todėl galima teisėtai pasinerti į absurdo pasaulį.

Mindaugas Peleckis neabejoja – absurdo erdvėje sudūžta visos doktrinos, žlunga visi estetiški mokymai ir net etiniai siekiai tampa juokingi. Matyt, todėl Autorius, pavirtęs metaliniu drugeliu, gieda requiem pačiam sau. Negalima pamiršti ir scenos darbininko Algimanto Lyvos, jo kuklus indėlis į dilogiją neabejotinai svarbus, todėl Mindaugas Peleckis ir pakvietė jį į savo spektaklį. Kodėl? Manding, beviltiška kreiptis pagalbos į tris senovės graikų tragikus: Euripidą, Aischilą ar Sofoklį, nes jie, deja, neveiks absurdo barjero. Nepadės ir visų klasikų klasikas Šekspyras. Nemarusis Dravenis, atkeliavęs iš Pasvirusio pasaulio, tapo tinkamiausiu pagalbininku.

Deja, nepajėgiu būti (ne)akademiškai rimtas kaip „Godo“, ar dainuoti

kaip „Nuplikusi dainininkė“. Esu tik kuklus ir neįvertintas kritikas: be balso, be klausos, todėl krokodilo ašaromis verkiu dėl žmonių susvetimėjimo, nesaugumo, ydų ar apsimestinių dorybių. Jau patikėjote? Nesulauksite!

Bet grįžkime prie dilogijos. Absurdiškai paneigdamas absurdo tradicijas, Autorius kuria žmogų, ateivį, gyvūną, vabzdį ar daiktą pakankamai optimistišką, sugebėjimą priešintis jo pačio būties absurdiškumui. Tačiau šio kūrinio tikslas – ne absurdo paneigimas, o tik unikali galimybė pažvelgti į absurdiškas situacijas ir neišprotėti. Ir to pilnai pakanka, bent jau man.

Viduramžių isterijos (misterijos?) pribloškia savo naivumu, nepakanamai tragiškomis komedijomis. Gal todėl Autorius atsisako logiškos intrigos, motyvuoto konflikto. Žmogus tampa nežmogumi (tik jau ne Ničės viršžmogiu!), o pjesė – ne spektakliu. Na, o kuo tampa pagrindinis herojus Guru Guru? Nepatikėsite – detektyvu, kuris iš paslaptingos užsakovės gavo užduotį ieškoti paties savęs. Užsakymas – yra užsakymas, jį sunku paneigti, nes faktas stipresnis už bet kokią argumentą. Nuostabu, kai net logika virsta absurdu, ir nulūžta...

Vertinant Autoriaus kūrybą, nereikia prilipti prie egzistencializmo keptuvės. Dilogijoje nėra tradicinės beletristinės virtuvės, todėl iki spektaklio pabaigos visi veikėjai ir žiūrovai taip ir liks žali ir neiškepę. Nesubrendę... O kas keptėjas? Pagal absurdo reikalavimus – tai negali būti net ir Autorius. Tai kas gi? Ogi tūlas Sizifas, kurio kulinariniai ieškojimai vyksta čia ir dabar, arba jie virsta skania „tuštuma“ (iš mažosios raidės!), užpildyta aštrių pomidorų padažu (ne krauju!).

Pavojinga apkursti, nes teisinga ir logiška (kabutėse) žiniasklaida rėkia, kad gyvenimas yra labai įtemptas ir sudėtingas, bet, pasak Albero Kamiu (Sizifo mitas), suicidas negali būti tinkamas sprendimas, todėl Guru Guru absurdiškai nusižudo ir nenumiršta, bet sėkmingai šakojasi tolimesnėse Didžiojo žaidimo knygose: Nuragijoje ir kitose, jų daug...

Tik nereikia panikuoti! Pagal Kamiu gyventi verta dėl grožio, kūrybos, nes tik žmogus (ir niekas kitas) gali susikurti savo gyvenimo prasmę, nesvarbu kokią: kvailą, protingą, komišką ar tragišką. Rekomenduočiau – absurdišką.

Autoriui vertėtų pasisaugoti logoterapijos – didžiausios absurdo priešės, nes tik ji moko žmogų atrasti prasmę gyvenime. Cha, cha, cha... Sumaterialėjimo ir valdomos laisvės laikais – tai utopija arba užkietėjusio individualisto kaprizas. Ir kas gali būti kvailiau už „teisingą“ klausimą, ir dar „teisingesnį“ atsakymą, nekalbant apie atsakomybę užmaskuotus beprasmius poelgius ir

siekus. Ne paslaptis – žmonės kenčia ne dėl vidinės tuštumos ar beprasmybės jausmo. Jie „neršia“ dėl pinigų, valdžios ir nemirtingumo stygiaus. Tačiau ši tiesa vikriai slepiama.

Mindaugas Peleckis neabejoja: visi vienodi, visų tikslai egoistiški, todėl kartojasi tie patys įvykiai ir aplinkybės. Jei žmogus nepasikelia aukščiau kitų, jis jaučia neurozę, atsiranda įvairios priklausomybės: alkoholis, narkotikai, azartiniai žaidimai, ir t.t., ir pan.

Autorius konstatuoja: visos gyvenimo situacijos yra absurdiškos, ir didžiausia kvailystė – prisiimti atsakomybę už savo paties gyvenimą, nes visi poelgiai veda link absurdo, ir nėra nė vieno teisingo poelgio. Pasak Autoriaus, absurdo ieškojimas, jo atradimas – svarbiausia motyvacija žmogaus gyvenime. Šis ieškojimas unikalus tuo, kad absurdą atrasti sunku, ne kiekvienam duota ši dovana. Todėl ir sukurta ši dilogija. Ši knyga – tai reali, absurdiška pagalba. Visiems.

Absurdo negalima niekuo pakeisti, ir taip pat pakartoti, modifikuoti. Absurdas unikalus, lieka tik jį įgyvendinti. Kiekvienas gyvenimo momentas siūlo šimtus absurdo galimybių, todėl reikia kurti muziką, eiles, rašyti romanus, statyti pjeses ir teatrus. Niekas neturi teisės ignoruoti, atmesti absurdo – net ir tas, kuris gavo Nobelio (ar kitokią premiją), pralobo ir pan. Nepamirškite – absurdiškai reaguoti į gyvenimo absurdą yra išmintinga.

Pakartosiu dar kartą: ši dilogija yra gyva, nuoširdi, paremta asmenine Autoriaus patirtimi, tai metodai, instrukcijos, kurias lengva pritaikyti konkrečiame individo gyvenime. It slabiną pasikinkius absurdą, galima paspartinti klaidę iki šviesos greičio, ir tada sustos laikas, ir mes tapsime amžini. Manding, to ir siekia dilogijos Autorius.

San Marinas, 2020 m.

*www.radikalai.lt,
2020 m. vasario 19 d.*

Algimantas Lyva

KELIONĖ TRITAŠKIAIS

Recenzentas atidžiai stebėjo Autoriaus kūrybą ir fb rašė komentarus. Pribrendo laikas susisteminti ir pateikti kritinius samprotavimus ir išvadas. Recenzentas atsiprašo dėl galimų netikslumų, naivios ironijos, fantastiškų pastebėjimų, ir netraktuoja savo požiūrio kaip vienintelio teisingo. Galimi ir kiti,

žymiai gilesni, estetiškai pasverti komentarai. Tuo pačiu recenzentas primena, kad šioje apžvalgoje bus kalbama TIK apie lyrinio herojaus išgyvenimus, ir nieko kito.

Lyrinis herojus atranda Askaukalį, ir čia neranda nė vieno romėno. Juos atranda tik tendencingi istorikai. Tik aisčių ugnis, nematoma, laisva sklinda nuo Askaukalio iki Kuršo, ir toliau, iki pat mūsų... Lyrinis herojus žino kelią, ir juo eina iki pat galutinio Atgimimo.

Verčia suklusti lyrinio herojaus sustiprinto autentiškumo jausmas. Nejaugi kyla abejonė pavirsti kažkuo kitu, bet ne savimi? Gal todėl paskutiniu traukiniu jis skuba į Lhasą sužinoti galutinę diagnozę, aišku, ne klinikinę, bet egzistencinę prasmę. Kalnai neklysta. Ne, lyrinis herojus nesijaučia suklastotas. Aukštikalnių sniegynuose sirpsta itin realios snieguolės, todėl galima jas valgyti, nebijant haliucinogeninio poveikio, nei šaltos ledynų hipnozės.

Lyrinis herojus, nesuradęs neįveikiamos tvoros, keliauja nepažeisdamas sienų, bet nedrįsta įžengti į laukinį sodą, paskendusį asmeninėje girioje, ir tik vienas rojaus obuoliukas nukrenta pats, be jokios sodininko ar daržininko praktikos... Stogai vis dar aiškina apie debesis, o sutrumpėję elektros laidai nepasiekia troleibusų ūsų. Visa tai NIEKIS, jerunda, ir tik gatvių stulpai pastebi besileidžiantį mėnulį tiesiai į alaus bokalą. Niekai, tuštybė, nuobodybė kamuoja lyrinį herojų, ir kai pabosta aiškinti stalams apie nepasiekiamą lubų didybę, ir laukti, kol atšals arbata, tada pasipila arktiniai klausimai. Kas nubrėžė patikslintą kelionių tvarkaraštį? Kas? „Skaičiuoju iki trijų, o tada, skaičiuoju iki penkių, ir taip toliau... O niekis? Kas matė niekį? Atsiliepkit!“ (recenzento replika)

Gyvenimas – tai mirtinas romanas, kurį skaito spindinčios lyrinio herojaus akys. Ir štai, užverstas paskutinis puslapis, ir liko tik šokis ant kietų viršelių. O gal tai išmintingas traktatas, kurį parašė Aristotelis, ir perskaitė Aleksandras Makedonietis prieš žygi į Indiją?

Pagaliau... Buvo ir yra (ne tik Indijoje) šventos karvės. Dzeusas buvo pasivertęs jaučiu... O Kauno herbe – jautis...

Lyrinis herojus neabejoja – tik mergina (pageidautina – vaidilutė) gali sutaikyti, suvienyti Sofoklio ir Sokrato teorines pozicijas. Šventa ir nekalta mergina – tai lyrinio herojaus dvasios Akropolio atrama, idealas, ir ne todėl, kad ji ant galvos laiko krepšį su midaus statinaite. Nutils Sokratas ir Sofoklis, kai lyrinis herojus it Atlantas atsistos šalia, ir palaikys aukštą balkoną, iš kurio bus skaitomos nepripažintų ir neįvertintų poetų eilės. Gerbėjų minioje stovi

Sokratas ir Sofoklis, ir ragina pakilti aukščiau tiesos ir melo. Apie šį įvykį neišliko rašytinių šaltinių, tik muzikinė skudučių kalba, kuriuos pučia smaragdinių lankų piemenys, ganantys šventas karves

Kai pasibaigia jūros, lieka tik Sofoklis ir juodosios skylės. Geležiniais dangaus bėgiais rieda Perkūno vežimas. Gotai stato bronzos laivus ir gabena gintarą į poliglotų slėptuvę, Ten slepiasi 8000 hieroglifų, jie žino – nėra jokios kelionės, nei pradžios, nei pabaigos.

Yra tik vandenynas, kuris nedega, neskęsta ir neabejoja

Tarsi tikslas pasiektas, viskas O.K. Lyrinis herojus gavo atsakymus į visus klausimus. Todėl lyrinį herojų pagavo euforijos banga. Pagaliau! Tarsi išpėjimas, ar pavojaus signalas, skamba (iš kur?) dar neišleistas King Crimson albumas. Išgirdęs neįmanomą muziką, lyrinis herojus pasijunta kelio viduryje. Ir ką tai galėtų reikšti? O reiškia tai, kad lyrinis herojus dar neatrado, nepriartėjo prie gilesnių, sunkesnių klausimų.

Kai atslenka ilgai ieškoti atsakymai į ilgai nešiotus ir, be abejo, sunkius klausimus, ateina palengvėjimas, užplūsta džiaugsmo banga. Lyrinis herojus pasijunta tarsi nuo pečių numetęs sunkią kuprinę. Deja, neįmanoma įžodinti, verbalizuoti širdies gilumoje atrastus atsakymus. Niekas nesupras ir neįvertins... Belieka tik džiaugtis lietumi ir apsimesti nieko nežinančiu, nesupratusiu. Toks yra išminties kelias.

ARGI šie eilėraščiai – tik abejonės? Kuo abejoja lyrinis herojus? „--- kur dingsta virtualybė? --- / --- kur atsiduria realybė? ---“. Atsakymas nerastas, bet RASTA abejonė. Džiūgauja atskridusios šarkos. Lūžta sausos šakos, krenta nesprogtantys kankorėžiai. Ramu.

Lyrins herojus tiria savo protą, ir, pagaliau, įsitikina: proto nugalėti (kovoje su juo) neįmanoma, nes kuo daugiau bandai jį sudrausminti, tuo labiau jis stiprėja. Protas – didžiulis egoistas, jis ignoruoja lyrinio herojaus gyvenimą – protas gali bet kada išmesti nemalonų prisiminimą, išgąsdinti niūria ateities perspektyva. Protas niekada neklausia lyrinio herojaus leidimo. Protas – šefas, diktatorius, ir elgiasi kaip gatvės chuliganas.

Lyrinis herojus degančioje gyvenimo galerijoje grožisi paveikslais ir visai nesijaudina dėl gaisro, nebijo ugnies... Paprastas tapybos gerbėjas spruktų, gelbėdamas savo kailį, bet lyrinis herojus ne toks – jis arti, labai arti nušvitimo, kurio net nelaukia, nes laiko nėra – tik amžinas, begalinis DABAR, kurį

laikrodžiai negailestingai sukapoja į valandas, minutes, sekundes.

Lyrinis herojus išsekintas tropinių karščių, atveria šaldytuvo duris, bet į vidų neina, paima tik nealkoholinio alaus butelį, uždaro duris, ir geria. Skamba Musorgskio koncertas fortepijonui ir orkestrui, o Rachmaninovas su Ana Karenina šoka bugi vugi.

Kartais lyrinis herojus kalba apie apokalipsę, kurios nėra, nebuvo ir niekada nebus. Yra tik sniego ežerai, bet net iškirtę abejojančius alksnius, nepamatysime penkių sniego ežerų, todėl ant tuščių sapnų parduotuvės sienų lyrinis herojus piešia apelsinus auginančias pušis. O sapnų parduotuvės prekiauja tik paprastomis (prarastomis?) nenukirptomis avimis, todėl lyrinis herojus panyra kiek giliau į smaragdinę žolę, kur nepasiekia vilkatų tinklai, ir nekantriai laukia pergalingo varlių rečitalio.

Recenzentas pritaria visoms lyrinio herojaus mintims, ir tik drįsta nesutikti su šiuo pastebėjimu: „--- tamsioji materija --- / --- visi ja tapsim --- / --- šviesoje ---“. Mes niekuo netapsime, nes Tikroji mūsų prigimtis yra nekintanti ir absoliuti.

Lyrinis herojus surado brastą į vėsų krantą, kuris yra tas pats, bet tuo pačiu jau ir kitas. Atvykęs į sapnų pasaulį, lyrinis herojus parkuoja žvilgsnį į save ir trokšta ne nušvisti, bet pabusti. Šviesos pakanka ir sapne.

Ties slenksčiu Volando katinas, už nugaros tas pats klasikinis koridorius, išmatuotas karsto lentų ilgiu, ir ties posūkiu – laipteliai aukštyn, bet ne iki debesų. Viršuje – nepramušamas stogas. Lyrinis herojus vis dar nesuskaičiavo dangišių čerpių ir neliko kito pasirinkimo – teks tapti fanatiku ir paskatinti progresą. Nesėkmės atveju sena žmonija bus pakeista nauja žmonija... Aišku, tyliai ir nepastebimai...

Lyriniam herojui teks ilgai bėgti kliūčių (klausimų – atsakymų) ruožu iki pat finišo juostelės, žiūrovų gali ir nebūti, nes jie nėra privalomi... Tai dvasinio starto poezija, ir pabaigos nebus, kol Autorius rašys eiles.

Toli nuo pasaulio tuštybių lyrinis herojus kerta ego šaknis ir tiria tylą, bet jam trukdo Nasredino juokas ir asiliuko bliovimas. Todėl lyrinis herojus, trumpam nutraukęs dvasinę praktiką, nuveda asiliuką prie gaivaus šaltinio. Asiliukas geria vandenį, o Nasredinas nesijuokia, nes lyrinis herojus jau arti, labai arti vienumos.

Sudėtingas ir beveik neperprantamas lyrinio herojaus vidinis ir išorinis pasaulis, nes jausmai, mąstymas ir kalba nesutaria bei konfliktuoja. Tik poezija gali šiek tiek pakelti paslapties uždangą ir pažvelgti į šią, dramatišką

paslaptį. Kalno viršūnėje išmintingas skorpionas ir inžinierė varlė pademonstravo visišką nenuovoką ir profanaciją alpinizmo teorijoje bei praktikoje. Nusiraminią ir palaimą lyrinis herojus atranda kūdroje, apsvaigintas švelniųjų undinės bučinių. Kai esi laimingas, negalvoji, kas esi, nes gali net dangoraižių statytojui paskolinti audros debesį už nedidelius procentus.

Ilgas ir sunkus realizacijos kelias, jis be pradžios, bet turi pabaigą, kuri ateis, kai bus suskaičiuotos visos smėlio laikrodžio smiltelės, išmatuoti visi atstumai tarp visų galaktikos planetų, ir jeigu colinė liniuotė sustings ties juodąja skyje, bus įsiurbti visi konfliktai – vidaus, ir išorės (nėra jokio skirtumo), ir Tikrasis Aš bus lygus vienetui, nei daugiau, nei mažiau. Egzistuoja tik Vienas, be antro, o visa kitas – melas, apgavystė ir iliuzijos paradas.

Lyrinį herojų nuolat atakuoja apgavysčių srautas: viskas netikra, viskas iliuzija, apgavystė, afera, kosminis pokštas, muliažas, miražas... Lyrinis herojus tarsi užhipnotizuotas laukia raktinių skaičių: keturi, trys, du, vienas – pabusk. Bet nėra kam ištarti šių žodžių, ir nepamirškime, lyrinis herojus ieško raudono labirinto, ir suranda tik vienišą šerną, ieškančią saulėtų gilių, o dviračių takais lekia išprotėję briedžiai, miške pametę motociklus. Kita planeta – kiti interesai, tik kapinės tos pačios. Karstuose guli raudonų siūlų kamuoliukai, laukdami kada drugiai kitiems gyvenimams numegs naujus megztnius.

Lyrinis herojus pasiekia aukščiausią supratimą, kad raktai nereikalingi, kad tvirčiausiai užrakintos durys yra atviros, kad tik jis gali deramai įvertinti ir suprasti save, ir niekas kitas. Taip tampama Poetu, nes kiti keliai – tai smėlis, užlietas betonu, asfaltas ant skaldos.

Lyrinis herojus neieško ramybės miesto šurmulyje, greitkelių trasose. Transo lokacija apibudina dvasios dislokaciją. Gal sustojus patikima greituiėjimu, o gal muzika skamba tik eglių viršūnėse? Lyrinis herojus klausia vėjo, ir vėjas atsako posmų audra. Legendų atole auga liepsnojančios krūmai, driekiasi sidabrinės samanės, ir nėra jokio pasirinkimo šnekėti fiksuota kalba, todėl lyrinis herojus visas žmonijos prokalbes padaugina iš nulio ir prabyla gimtąja kalba, kuri yra TYLA.

Nepaisant žiniasklaidos triukų, nėra blogų naujienų. Viskas pasaulyje vyksta gerai ir teisingai. Lyrinis herojus sugrįžta į mišką ieškoti linksmybės, nes grybai rėkia, šaukia: „nereikia mūsų gelbėti“. Grybautojai skuba su krepšiais pilniais gerų naujienų!“. Nuostabu, žavinga. Bet kodėl laimė neturi vardo? Lyrinis herojus žino, kad įvardinta laimė taps bloga ir neteisinga.

Senoji Europa – jauna, o lyrinis herojus dar vaikas. Gal artimoje ateityje jis

užpildys balto lapo tuštumą akvarelės vakuumu ir suteiks galimybę grožėtis pastoraliniu peizažu? Gal vėliau skvarbiu žvilgsniu išmatuos epinius tolius?

Recenzentas skaito sudėtingas eiles, mąsto, gilinasi... Sunku, beveik neįmanoma komentuoti poeziją, bet koks vertinimas – neteisingas, nes poezija – ne proza, ir lyrinio herojaus, kaip ir visų žmonių vidinis pasaulis – tai prieblandos zona

Daugiaprasmiai posmai lyrinis herojus aktualizuoja savo egzistenciją ir tampa žymiai artimesniu, labiau suprantamu ir aiškiu. Sudėtinga poetinė erdvė pavirsta akvareliniu peizažu ir lyrinėje galerijoje galime atsipalaiduoti nuo gyvenimo problemų, užsimiršti, ir grožėtis ryškiais minčių vitražais.

Visos savaitės dienos – tai tik laisvės demonstracija, eiseną su plakatais, šūkiais: „Kiekviena diena nepakartojama ir unikali, atraskime naujus siekius, ir būkime laimingi!“. Laiko eiseną užsibaigia zoologijos sode, ir ten lyrinis herojus ieško aukso gyslos, kuri raitosi po plėšrūnų narvais, ir jau nepakanka laužtuvo ir kastuvo – reikia kažko daugiau... Gal absurdo spektaklio leopardams ir tigrams? Ne, reikia poezijos, ir tik jos...

Lyritis herojus fiksuoja postpandeminius pokyčius poezijos (ir kitokiame) pasaulyje, panėręs į ką tik atsivėrusias erdves, stebi kaip nacionalinės poezijos priešas debutantas vegetaras (savo noru, ir griežtai privalomai) ryklis puola saldžią m(ed)ūzą ir sulaužo aštrius dantis, kurie ataug, kai bus perskaityta dar viena nepripažinto poeto knygelė. Lyrika niekada nebuvo gailėstinga nei žmonėms, nei pabaisoms. Tik lyritis herojus gali atlaikyti visus išbandymus, ir niekas kitas, nes „--- kai buvo ištrinta istorijos pabaiga --- / --- neliko ir jos pradžios --- / --- kažkas ėmė ir laimėjo savo vidinį karą ---“.

Lyritis herojus vis dar nepaskiepytas nuo sapno, kuriame kasdien (kasnakt?) konstruojami stebuklai ir stabai. Poezija – tai svajonė apie sunkius, nepakeliamus akmenis, atsargines įkvėpimo dalis, atradimų skeveldras, naujų posmų meteoritus.

Lyritis herojus visą naktį nemigos sapne renka žodžių detales ir sumontuoja naują metaforų dekoraciją, bet ne saulėlydį, o saulėtekį...

Mokymas (tiksliau jo įsisavinimas) paspartinamas sapne – riksmu be garso, be pykčio. metodišku sušukimu tik sau, ir kai kuriems poezijos gerbėjams – jie laukia išmintingų žodžių neatmenamais laikais, čia ir kitur, paskendusį pažinimo gelmėje, įveiktoje be skafandro, be povandeninės valtys, kai aplink vis dar siautėja prozos rykliai, kontroliuojantys greitąjį liftą į aukštas dvasingumo erdves.

Silpnėjant lietui, lyrinis herojus vaikšto slapta gatve, kur ketiniai rykliai (įveikę karantino apribojimus) pušų sakais skiepija medines tvoras, kur uždaryti kioskai jau neprekiuoja neįrašytomis kasetėmis, kur... Lyrinis herojus paliko saugią pastogę ir eina į mišką, kur šlapi beržai laukia saulės, kur knygos (perskaitytos ir ne) pakeičia viršelius ir plaukia ežerais, nes šiaurės saulė šalta, ir tenka įjungti visas elektros lemputes iki pat nušvitimo ribos.

Pažanga akivaizdi. Lyrinis herojus jaučia šventumą visur, net ir išdavystėje. Tarsi viskas įmanoma, išsipildo visi troškimai, bet pilnatvė dar nepasiekta – neįmanoma siauroje gatvelėje sutikti lyrinio herojaus ir kartu išgerti alaus, pašnekėti apie poeziją ar gyvenimo prasmę. Tai liūdina, bet nereikia nusiminti, šią netektį kompensuoja puikios Autoriaus eilės.

Lyrinis herojus siekia įveikti giliai į europietišką mąstymą įsirežusią dichotomiją, būties dualizmo sampratą. Ir kodėl? Juk visi taip mąsto ir suvokia pasaulį. O kaip kitaip? Yra ir kitas mintijimo būdas, bet neužbėkime poetiniams įvykiams už akių ir laukime, ką atsakys, kaip elgsis lyrinis herojus.

Manding, lyrinis herojus teigia, kad negali ir nenori per daug rimtai žiūrėti į pasaulį ir save, todėl visi užsidarymai ir atidarymai nepaaiškina nieko. Pasaulis – netikras, suklastotas ir abejingas lyrinio herojaus džiaugsmui ir kančiai.

Maldų malūnėliai – tai paprasta, bet galinga dvasinė praktika. Lyrinis herojus daugelį metų kartojo sakralinę formulę, bet nesustojo ties aukšto pasiekimo barjeru – jis žengė toliau. Pasiekęs penktąją erdvės dimensiją, jis konstruoja naują, ypatingą malūnėlį. Ankstoka kalbėti apie naujus pasiekimus – dar tik ryškėja nauji atradimų kontūrai, nes darbas dar neužbaigtas.

Kai pabunda tikėjimas, reikia jį išsaugoti malda, meditacija, šventraščių studijomis, kilniais poelgiais, dorais darbais, nes tik taip galima išlaikyti dvasios pakylėjimą, nurimusį protą ir nenusiristi į hedonizmo liūną. Ir kaip širdyje pabunda tikėjimas? Tai didžiulė paslaptis. Kartais išgirdus varnos riksmą, kartais tolimoje kelionėje, bet dažniausiai spontaniškai ir nelauktai širdies gelmėje iškyla šventykla su maldos vėliavėlėmis, freskomis ir spindinčiais vitražais.

Šiame bepročiškame pasaulyje vis dar aktuali plastmasinė manekeno šypseną, lygus (ne šachmatinis ir ne languotas) švarkas, prabangiai girgždantys krokodilo batai, žengiantys parketu link šlovės pjedestalo. Kaip puiku! Akys mato, ausys girdi, nosis užuodžia viskio aromatą. Tikrai nuostabu! Ir jei kas pasakys, kad tai tik mirasas, kosminė apgaulė, magiškas šou, tokiam akiplėšai

pasakysite, kad jo vieta tik beprotnamyje, ir niekur kitur. Bet lyrinis herojus yra pastabus ir nuovokus: „kai užmiegu, dingsta realus pasaulis / patenku į kontinuumą, nesukurtą, nesuformuotą, neaišku, į ką patenku“. Įstabu, bet ne kiekvienas susimąsto: „kuo matau, kai sapnuoju?“ Taip, ir ne kitaip – akys išjungtos, ausys taip pat, bet tai netrukdo stebėti, girdėti, jausti...

Dirba ir protas (bet jis sapne tarsi užburtas, ir neprisimena, kas buvo iki užmigant), veikia jausmai, apima baimė, džiaugsmas ir kitokie pojūčiai. Tik Sąmonė nekinta – ji nepaliauja suvokti – ir „realų“ pasaulį, ir sapną. „Kas yra sąmonė? / kaip gaila, kad to nesuvokių“. Lyrinis herojus išgyvena fiasko, ir pradeda atgailauti, o tai žymiai geriau nei piktintis. Taigi, lyrinis herojus atgailauja, kad nieko nepasiekė tariamai vertingo: neturi vilko apetito, nepriklauso elitiniam klubui, nesuklestėjo ir nepraturtėjo civilizuotuose vakaruose... Bet lyrinis herojus nesustoja ties atgailos barjeru, jis žengia toliau – naujai dekartišškai nuskamba tradicinis postulatas: „gailiuosi, vadinasi, mąstau?“ Taip, tik atgaila ir gailėstis (sau ir visam pasauliui) įprasmina žmogaus egzistenciją, bet, deja, nepaaiškina, kas yra Sąmonė. Ir nereikia nieko svarstyti, mąstyti ir aiškinti: Sąmonė – tai Tikroji Prigimtis. „Aš esu tikresnis / nei tikras,“ – drąsiai konstatuoja lyrinis herojus, ir jis teisus, nes jo Tikroji Prigimtis yra dieviška, amžina, kupina palaimos ir žinojimo. Bet štai suskamba abejonė: „ar tikras aš esu?“. Ir nieko čia keisto – dar neužbaigta dvasios evoliucija, dar nėra galutinės realizacijos, todėl lyrinio herojaus laukia ilgas, sunkus ir duobėtas kelias. Ir štai Autorius pateikia keturis šio įstabaus kelio momentus. Nelauktai kelią užtvėria sodri, sklidina vitaminų spanguolė. Bet nereikia apsigauti – tai muliažas. Tai tikra haliucinogeninė musmirė: „ji buvo baltais kailiais / laikė už rankos“ ir vedė lyrinį herojų šamanų ir burtininkų takais. Ir lyrinis herojus tobulėjo kartu su paslaptinga musmire, „jie bėgo šachmatų lenta / juos gaudė sapnalaikis / kalbantis visomis senosiomis kalbomis“. Ir paraleliniuose pasauliuose tas pats, kaip ir lygiagrečiuose – nėra sienų nei turėklų – tik skysta laiko erdvė, lengvai įveikiama, be laivo ar povandeninės valtys. Ir šventė jau čia pat, todėl reikia ne tik nukabinti nuo pažinimo medžių pripažinimo ir iniciacijos girliandas, bet ir išjungti elektros lemputes. Pirmas kelio etapas jau įveiktas.

Aplenkęs dykumas ir snieguotus kalnus, ir nelaukdamas saulėlydžio, lyrinis herojus nuoširdžiai meldžiasi... Ar Mėnulis sidabru nuspalvins sėkmės takus? Jei malda be atgailos, nebus laukto rezultato, ir pastangos nueis perniek... Tikiuosi, kitose Autoriaus eilėse išgirsime atgailą, ir bus lengviau, ne tik lyriniam herojui, bet ir skaitytojui... Ir maldos bus išgirstos sapne...

Mažai vilčių teikia kritusių mąstytojų gauja. Metafizikai iškirto džungles, bet nerado kelio į Tiesos šventovę. Filosofijos gangsteriai nukirto Pažinimo medį ir iš skiedrų išvirto popieriaus atspausdino storas knygas, kurių neįveiks nei kirvis, nei pjūklas. Žiauriai nepakilta virš miražo. Lyrinį herojų vargina tie patys klausimai, ir tie patys atsakymai. Svaigina itin sudėtingai traktuojama banalybė, todėl jau nebeliko patikimų faktų – tik imitacijos, muliažai.

Autentiški artefaktai apdairiai slepiami muziejų saugyklose, ir ekspozicijų vitrinose puikuojasi mikliai sufabrikuotos klastotės. Liko tik penki sniego ežerai ir šviesulys – Vairočana. Ir tik vidiniame muziejuje lyrinis herojus atranda save, ir, po ilgų ieškojimų, suvokia – tai jis (ir niekas kitas) yra Galutinė Tiesa.

Galime bėgti ir atsitrekti į sieną, kaip į paradoksą, ir aišku taps kažkam kitam, bet ne tau, ir kai bus aplenktas asmeninis supratimas, ir nematomi aiškiaregių ansambliai dainuos populiarias arijas iš pamirštų operų (pakankamai ilgai, kad nenusibostų). Kai nėra skyrybos ženklų (tarp gėrio ir blogio), ir didžiųjų raidžių (visi yra robotai, klonai, liliputai), paaiškėja, kad pozityvūs atsakymai tai tik gudrus melas, ir kai nėra gyvo vandens ir užburto medžio šakų, surinktų apeiginiam laužui, lieka tik burės be laivo ir valtys be irklų.

Plaukia ruduo, skęsta žiema, ne sniege, ne balose, miražu abejoja sakuros (ne tik dėl žiedų), tad bėkime kartu su užburtomis liepomis į kalnus, palikime gatves, užtemdytas varnų, ir tai tikra, dieviškai tikra, kaip ir Krišnos sapnas, papasakotas Budai prieš pat nušvitimą.

Pažinimo gelmę saugo paslaptingi ženklai, įspėjantys apie pavojus, ir perpjauti pusiau (išminčių ir poetų išauginti) moliūgai niekuomet neištars nė vieno aiškaus ir konkretaus žodžio, tik išbyrės išminties sėklos. Pastumti žingeidaus vėjo, renkame senų knygų lapus, nes bijodami popierinės ateities, it lietuviški beržai vis svyrame, ošiame, bet negalime žengti nė vieno drąsaus žingsnio. Gal trūksta poetinės valios? Reikia betono! Prie žvyro ištakų keliauja seidai ir raštuoti akmenys, ir tampa dar tamsiau, kai plati grybo kepurė užkloja haliucinogeninę žolę. O kai debesų patalai aptemdo bibliotekų duris, užrakinti šmėklų trokštame laisvės. Galime įstrigti internete ir laukti rudens, bet lyrinis herojus neketina tapti pasyviu stebėtoju, jis siekia išsielinti visas minčių upes nuo hedonizmo, materializmo ir kitokių „izmų“ sielių – tegul teka švarus, neužterštas vanduo. Tarsi ramu ir aišku... Staiga supurto baisi mintis: o gal lyrinis herojus nori išsielinti žmonių kūnus, perkelti sielas į Matricą ir įgyvendinti seną žmonijos svajonę – pasiekti skaitmeninį nemarumą? Nemanau...

Golemą ir Vamzdį jungia ir skiria Nėris. Panirę į poetinę gelmę, sulai-
kykime kvėpavimą, tausokime žiaunas – upė ilga, delfinai paduos atsarginį
deguonies balioną, plauksime posmais ilgai, sargybiniai rykliai apgins, kai
puls nuodingos medūzos, persekios kalmarai. Ir viskas (apart poezijos) taps
svarbiai nesvarbu...

Po vandeniu ir virš atmosferos Autorius įveikia akvarelines platybes,
įslaptina ir išslaptina spalvas, tapo žaibais. Todėl nevartykite senų prozos
knygų (jos ilgos, nuobodžios), išplėškite lapą, sulankstykite lėktuvėlį, išskridę
pro atvirą langą ant sniego išbarstykite raides, ir liks tik švari balta poezija.
Autoriaus kūryba dvelkia paslaptimi, atskleidžia galias ir sudėtingas patirtis,
skaitant šias eiles kaukolės viduje užsidegs elektros lemputė ir bus šviesu, ir,
aišku, į šalį pasitrauks problemos, negandos.

Autorius kuria naują poetinę erdvę, posmai tiesūs it troleibusų laidai,
ryškiai dega metaforų lemputės. Nereikia ieškoti aukštų tvorų (jas nugriovė
elektros stulpai), nereikia bėgti nei pirmyn, nei atgal, nes minčių žuvis nu-
plaukė kiek toliau, kur nepasiekia žvejų tinklai...

Priejęs prie žinojimo šventyklos, lyrinis herojus užkalė duris, ne kitiems.
bet sau, kad niekada nepatektų į vidų ir nesužinotų paslapties. nes tiesa gali
būti nepriimtina ir baisi. Verčiau ieškoti jos ten. kur nėra jokių atsakymų, nes
lyrinis herojus nori būti ne atradėju, bet amžinu ieškotoju.

Ant asfalto nukrito automobilio dugnas. Čia pasibaigia civilizacijos pa-
šlovinta kelionė, čia prasideda tikras žygis į save, į paslaptį, į nežinią. Lyrinis
herojus įžengė į gūdų mišką. Gal tai mirasas, iliuzija, gal klastinga maja skei-
džia savo kerus ir hipnotizuoja drąsų ieškotoją. Nežinia... Priesaikų riksmas
diktuoja vidinę tylą, kuri tikra, nes nieko neteigia, nemoko ir nereikalauja, ir
nebus patvirtinančio žiniasklaidos aidas, nes naujas atsisveikinimas taps senu
pasiryžimu pažinti savo Tikrąją Prigimtį.

Tritaškiai – tai Saulės dėmės, poezija – radiacijos laukas, kuriame noksta
svaigios metaforos, ir nebūtis tampa būtimi, o Žemė – Mėnuliu, ir sausose jū-
rose vis dar klaidžioja metafizinis kreiseris, iškėlęs aukšto įkvėpimo bures. Ir
nebus kūrybinės mirties, tik nauji atradimai, ir gėlių girlianda papuoš lyrinio
herojaus milinę. Ir...

Lyrinis herojus bėga paskui šventas karves ir nepaveja, bent jau kol kas.
Nereikia prarasti tikėjimo, nuleisti rankų – rezultatai bus, tik reikia truputį
pasitreniruoti...Gal todėl neverta (neįgijus priešaušrių patvirtinto tikėjimo)
perprasti žvyrkelio posūkius, aplenksti akmenis, paskubomis kilti į kalnus.

Stebėdami tolimus horizontus, ištiesinkime išbalansuotas akis ir pamatysime prie sienos pritvirtintas ugniagesių kopėčias, bet niekas nelipa aukštyn, niekam nereikia stogų – ten atsirėmęs į kaminą laukia E. Roterdamietis (Vilnietis?) ir skaito baltas eiles. Pakaks šnekėti metaline buldozerių kalba, pirmyn, poetai! Uždenkime ambrazūrą krūtine! Tai lyrinio herojaus teisė ir pareiga.

Lyrinis herojus pajunta, kas meilė, kuri it mitologinė drebulė dažnokai meta šešėlį ir nustumia trapius jausmus į rojaus sodo patvorį. Kartais raganaitymis pavirsta švelnios princesės, ir sunku pavyti pasprukusią laimę. Tada į pagalbą ateina mūzos – laimingi nerašo eilių. Ir gulsčiais nuliais pavirsta naujų galimybių gausa. Tyli ir santūri poeto rimtis, tik pamiškėse apgirtę verslininkai kepa kepsnius ir maukia viską. Čia linksma, čia juokiasi poetų princesės. Ar jos laimingos? To nežino lyrinis herojus. Prabėgo sueiliuota naktis, ir brėkstant aušrai sprendžiama dilema – atleisti ar neapkęsti. Skausmas apvalo jausmus. Kančia sudegina kaukes, ir viduje, ir išorėje. Danguje šypsosi mėnulis – jis žino visus atsakymus. Ant stogo ramu – geranoriškai nutilo varnos, ir nebūtina bėgti į kalnus, nes debesų pakalnė artėja, atskrenda dirizablis, jis veža sunkius nuoskaudų akmenis. Jau galima į svečius pakviesti kaminkrėtį ir laukti, kada užgros kaminai, ir parko žolėje suspindės paslėpti lobiai, auksinės monetos, ir prabils į laiko padalas sukapota tvora, ir linksmi tiltai atvers naujus krantus. Dabar jau galima netrikdomai stebėti, kaip mirksi elektros lemputės, gerti arbatą ir su kaminkrėčiu (jis tikras lunatikų Meistras), šnekėti apie riebias čerpes (mikro ir makro elementų šaltinį), diskutuoti apie lanksčią postmodernią skardą ir laukti, kada suskambės telefonas. Tai skambina Žemaitijos princesė, nes pasiilgo poeto meilės ir eilių.

Pianinas pakeičiamas elektriniu gražtu (jis paskolinamas kaimynui), ir kai pasigirsta (ne)remontinis noizas, I Pasaulinio karo Austrijos ir Vengrijos lakūno durklu (jis paveldėtas iš prosenelio) skutamos ne bulvės, o topinambai (bulvinės saulėgražos) ir batatai. Šaltiena (ji riebi ir šalta, br..) ignoruojama, kas kita – kanklės (dabar jos įgavo gitaros kontūrus). Tegul laisvai liejasi alus, sustiprintas stikline degtinės (nepaleiskime vėjais sunkiai uždirbtų pinigų!) ir į svečius pakviečiama 6 aukšte (namas tik 5 aukštų!) gyvenanti kaimynė Nina Hagen. Skamba „Nunsexmonkrock“ ir šokama bugi vugi. Argi mes ne Marse? Abejojančius įmeskime į 4 greituką (Pilaitė – Studentų miestelis) ir tegul nešdinasi į Žemę, rūškaną ašarų pakalnę. Na, o Apokalipsės nebus, bus tik pagirios, lengvai įveikiamos piratų išgirtu romu.

Lyrinis herojus tarsi nebuvo niekur išvykęs, todėl buvo visur. Tarsi gyve-

no ne laike, ir ne erdvėje, ir jo AŠ buvo nesurinktas nei iš atomų, nei iš kvantų, nebuvo ir energetiškai įprasmintas. Paskelbtas NIEKUO? O gal todėl JIS buvo VISKUO! Palikime šį klausimą metafizikams ir melomanams. Teskamba muzika... Ir poezija visada geranoriškai talkina, kai siekiama suvaldyti ciferblatų apskritimus ir elipses, ištiesinti saulės laikrodžių šešėlių tieses. Ir ką gi veikti toliau? Ką daryti? Be problemų! Reikia sugalvoti skaičių, prie kurio neįmanoma nei pridėti, nei atimti, šnekėti apvaliais, į nulį nepanašiais žodžiais, stebėti pilnatį, kuri visada pilna, ir skubiai išversti eiles į prancūzų kalbą, kad Svetimšalių legiono karys galėto pasisemti drąsos prieš šturpią ataką, ir jei legionierius liks gyvas, ateis nekviesti atsakymai į visus galimus, ir negalimus klausimus...

Lyrinis herojus rymo prie tarsi neįveikiamos sienos, bejėgės ikonos, užmerktos dievybių akys. Baisu žvelgti į ašarų pakalnę... O gal dievybės nenori, kad lyrinis herojus tęstų žaidimą, nes kortas dalija Legatas, o gal ir Galigantas. Jokio skirtumo. Sunku antrą kartą pralošti laiką, stabai stovi perone ir laukia paskutinio traukinio, bet jis neatvyksta... Ir tenka gyventi tik knygų pasaulyje, nes jis, ko gero, žymiai tikresnis. Gausybė mokytojų sujaukė protą, ir tikros vertybės tarsi paskendo bevertėse dekoracijose, žaisluose, darbuose, visur... Ir vienintelė išeitis sugrįžti namo, vis dar laukia nenugriauta pilis ir kunigaikščio titulas.

Atsigėrę vyno tarsi trumpam išprotėjame ir gauname daugiau skausmo nei džiaugsmo... Lyrinio herojaus kabinete nėra gėlių, jis skuba į mišką. Likdami namie prarandame naujas galimybes. Pievose galime surinkti nukritusius lapus, papildyti herbariumą naujais eksponatais. Muziką girdi tik klavišai ir gitaros padalos, nes jie džiugina širdį, o stygos smaigia, verkia priešmirtine rauda... Išlikime tyloje ir skaitykime eiles, kai galvoje tampa tylu.

Lengva (deja, ne visuomet) suprasti, kas Autoriaus parašyta, kas slypi eilėse. Žymiai sunkiau ir prasmingiau atrasti Tai, ko Nėra, kas išsprūdo pro užuominų, paralelių, miglotų pastebėjimų tinklą. Tai stambi žuvis, kurią turi pagauti išmanus poezijos kritikas (recenzentas toks nėra). Nepastebėtas yra noras sužaisti bent vieną šachmatų partiją su neandertaliečiu (pralaimėjus pareikalauti revanšo), tapti astronautu, kasti gilioje šachtoje anglių... To šiose eilėse nėra, o visas kita puiku.

Lyrinis herojus Ten (už visų ribų) niekada nebuvo, ir neketina (bent jau neskuba) nukeliauti. Gal tik sapnais, nes jie tikri, ir Ten viskas tikra. Jeigu sapnai tikri, tai tikrovė yra suklastota, o fotografijas į albumus dailiai sudėlio-

ja nykštukai. Ir reikia augti, neištištant nei aukštyn, nei į plotį. Dabar sunku surasti knygą, jų nėra, visos neskaitytos, tarsi malkos, laukiančios laužo. Ir užkime poetai miške deklamuoja eiles, kad jų niekas neišgirstų,

Lyrinis herojus žino paslaptį, bet neskuba jos atskleisti. Kodėl? Todėl, kad paslaptis labai paprasta: ji tikra, ir netikra, ji yra ir jos nėra. Kantas kritikuoja protą, Marksas – kapitalą. Bet mąstytojai iškeliavo itin toli, liko tik knygos, žodžiais užrašyti sapnai. Ir kokia pridėtinė vertė sapno antinomijai? Kiek sveria akademiniai sapnai? O gal paslaptis – tai tik balastas, trukdantis pakilti? Iš lovos iškrenta sapnai tiesiai į svajonių sodus, kur ant kvantinės obels auga jau atkąsti obuoliai. Bovieka tik kavinės, restoranai ir barai. Čia butelyje įkalintas stiprus džinas, išpildantis girtus norus, priverčiantis laukti paslapties. Ji ateis, kai tu paslapties nelauksi ir neieškosi.

Kai paslaptis ateis, tu nepažinsi jos... Ar tai viskas? Ne, tai paslaptis...

Lyrinis herojus kiek sutrikęs. Akropolis pavirto prekybos centru, ten viskas perkama ir parduodama. Skrenda godžios musės. Baisu – net pakylėtas poetas gali pavirsti hedonizmo užkratu. Dar ne viskas prarasta! Negalima nupirkti gamtos, todėl ji niokojama. Vieninteliu prieglobsčiu tampa poezija, nėra kitos išeities ir nebus.

Sunku... O kam lengva? Lyrinis herojus išgyveno ilgą bemiegę dieną, nepavyko nusnūsti nė valandėlės. Nevykėlis mechanikas girtuoklis sulitavo ne tuos laidus, ir „pakibo“ kompas tarp žemės ir dangaus. Atbuko kirviu iškapoti mediniai jausmai. Medis nesuteikia jokios vilties. Laukiniai vakarai pasiekiami plaustu. Ten džiunglės, prerijos, burtininkai ir fėjos. Indėnas šamanas moko, kaip sutarti su grybais, keliauti laiku ir erdve. Sugrįžus iš haliucinogeninės išvykos jaučiamas pablogėjimas, kuris imituoja pagerėjimą. Tai afirmacija, ir nereikia abejoti.

Tenka suabejoti bet kuo, net ir paukščiais. Sparnuočiai neskrenda, nerovoja, bet neria į debesis. Ten užburta pilis, kurioje gyvena Simurgas. Kartais jis atskrenda į Žemę ir seka pasakas vaikams, o suaugę jo nemato ir negirdi. Lyrinis herojus yra Simurgo draugas, kartais jie keliauja į Mėnulį ir ten skina prinokusias vyšnias.

Lyrinis herojus pasprukęs iš kreida nubrėžto rato, baltoje spintelėje atras degtukų dėžutę – tai pradinis atskaitos taškas. Iš čia patenkame į pirmąjį slėnį, čia auga gėlės, jos pergalingai svaigina, neučia galima tapti narkomanu,

išprotėjusiu gėlininku. Priklausomu nuo išpūdingų alpinariumų grožybių (šie įrengimai sklidini keisčiausių vaizdų, garsų, skonių, aromatų), antrame slėnyje beveik saugu, bet neprarandamas žmogiškumas, nors virstama sniego leopardu... Slėniuose daug paslapčių ir mįslių, bet tik 15 slėnyje atrandamas stebuklingas degtukas ir laimingai sugrįžtama į baltą degtukų dėžutę. Taigi, stebuklingi slėniai bus atrandami tol, kol Autorius rašys eiles.

Ši kukli recenzija skirta ne tik „Kalbančių žuvų paradui“, bet ir visai naujausiai Mindaugo Peleckio poezijai.

Šiaulių naujienų leidinys Mano TV,
2021 m. liepos 24 d.

TAMSIOJO FOLKO AUTORIUS

Knygos „Meetings with strangers“

(„Susitikimai su nepažįstamais“) recenzija ir pokalbis su autoriumi.

Publikuota 2019 m. sausio 3 d. tinklalapyje

<https://culturemetal.com/2019/01/03/around-the-dark-folk/>

Lietuvių autoriaus Mindaugo Peleckio knyga „*Susitikimai su nepažįstamais*“, neseniai išleista Prancūzijoje, puiki proga pakalbėti apie literatūrą, neofolką ir tamsųjį folką.



Yra keletas knygų, skirtų šiai temai, o geriausiai žinoma „*Looking For Europe, a History of Neofolk*“, kurią parašė Andreasas Dieselis ir Dieteris Gertenas. Ji išleista 2005 m., išversta į keletą kalbų ir pasiekama prancūzų kalba iš „*Camion Noir*“. Tamsusis folkas, toks muzikinis hibridas, įkvėptas *post-punk*, *ambient*, *post-rock*, *new-wave* ir įvairių kitų muzikos formų, kurios veikė pogrindyje aštuntojo dešimtmečio pabaigoje ir devintojo dešimtmečio pradžioje, pakeitė daug. Kaip aiškina Mindaugas, „prieš dvidešimt metų šios scenos [*dark ambient* ir

neofolk] buvo visiškai skirtingos, tačiau šiandien viskas pasikeitė: daug projektų, kuriuose groja įvairaus tipo muzikos mišiniai. Kad tamsaus folkloro ar

neofolko grupės į savo muziką įtraukia *industrial martial*, *dark ambient* ir kitus stilius, tai yra gerai. Tai pavaidina muzikinę (r)evoliuciją. Pateikti neofolko arba *tamsiojo folko* apibrėžimą – tuščias ir pavojingas užsiėmimas. Iš tiesų menininkai ir jį kuriančios srovės yra tokios įvairios ir kartais priešiškos, o muzikinės raiškos formos priešingos, kad kartais stebiuosi, kodėl visos jos po ta pačia vėliava“.

Between The Moon Lay Hidden Beeath A Cloud prieš išsiskyrimą vadovavo tam tikram tamsiam *ambient'ui*, kurio ritualinė pusė kartais flirtuoja su minimalistiniu triukšmu (pirmasis albumas yra geras pavyzdys) ir melodingesniais albumais, tokiais, kaip Sonne Hagal „Jordanfrost“. Šie interviu yra protingai ir sumaniai integruoti į tekstą, kad pagrįstų esmę.

Iš tiesų apie ideologinius ir kultūrinius pagrindus galime kalbėti ta prasme, kad šis muzikinis judėjimas, kad ir koks būtų nevienalytis savo išraiška ir forma, yra paremtas bendru pagrindu ir valia (ar noru?). Jis save laiko neoromantizmu, judėjimu, siekiančiu sukurti nacionalistinę tapatybę, minties „apšvietimą“, filosofinį ir kultūrinį postūmį Europos lygmeniu. Taigi, kaip aiškina „*Looking for Europe*“ autoriai, dauguma menininkų semiasi įkvėpimo iš neopagoniškų apeigų, kartais pamirštų liaudies instrumentų ir apeigų, jas pritaiko ir siekia savo meninę raišką įtvirtinti platesnėje dimensijoje. Už jų ribų – *Tradicija* (terminas ir mintis, kuri ne kartą iškyla susitikimuose su nepažįstamais žmonėmis). Ši *Tradicijos* samprata gali būti įvairių formų: filosofinė, religinė, dvasinė, meninė, tačiau, pasak „*Meetings With Strangers*“ autoriaus, „visada įdomu sužinoti ir išgirsti iš atlikėjų, kas yra jų muzikos esmė“. Paprasta idėja ar dvasinis tyrimas gali užimti visiškai kitą vietą kūrybos procese. Pavyzdžiui, ponas Moynihanas iš „*Blood Axis*“ taip kalba apie svastiką, naudojamą „*Looking For Europe*“: „Nemanau, kad įmanoma ją visiškai „reabilituoti“ dėl to, kas įvyko 1930 ir 1940-aisiais“. Tačiau istoriniu požiūriu svastika gyvuoja tūkstančius metų ir visada buvo šventumo, sėkmės ir teigiamų jėgų simbolis (p. 385). Menininko požiūris čia yra aiškus, bet jūs vis tiek turite tai suvokti kaip klausytojas. Iš tiesų, per mažai grupių neužima tvirtos ir aiškos pozicijos dėl simbolių pasirinkimo ir atvaizdų, kuriuos pakartotinai panaudojo naciai ar XX amžiaus vidurio fašistinės jėgos (tai ne tik svastika, bet ir saulės ratas, runos, įvairūs keltų ir germanų kryžiai, kurie neturėjo viršenybės konotacijos ar rasistinės kilmės).

Suvokdami prisirišimą prie praeities, kuri peržengia individo ir tautos ribas, autoriai žvelgia į tam tikrų grupių santykį su okultizmu, kuris primena

ekstremalų metalą. Kai kuriems svarbu pereiti per metafiziką ir išreikšti savo muziką labiau ritualiniu būdu, nurodant kabalą, Aleister Crowley, gamtos jėgas ir įvairius pagoniškus kultus. Supinta daug esminių nuorodų, o autorius sumaniai derina dokumentines dalis su kryžminiais interviu, kad požiūris būtų ir išsamus, ir visuotinis. Trumpai tariant, knyga išlieka klasika, kad būtų galima visiškai suprasti šį muzikinį judėjimą. Šis santykis su okultizmu, su tuo, kas paslėpta, nėra nereikšmingas ir žymi norą pastūmėti ieškoti paslėptos žinios pačiam. Kaip apie šią paslėptą žinią aiškina Mindaugas, jam tai visų pirma popkultūros atmetimas, tenkinantis trivialiu. „Jei norite suprasti tokias grupes, kaip, pavyzdžiui, „Changes“, „Death In June“ ir daugelį kitų, turite būti pasiruošę – jų žinutė gali būti labai skirtinga, o jums privalu turėti filosofijos, mitologijos žinių, išmanyti apie ritualus, poeziją, kad geriau suprastumėte, ką jie reiškia“.

Remdamasis Roberto N. Tayloro „Chantes“ pavyzdžiu, jis paaiškina, kad kiekvienas albumas sukasi apie tam tikrą temą – Mahabharata, E. A. Poe ir kt.

Tarp tradicijos ir modernumo tamsusis folkloras yra žanras ir sudėtingas bei subtilus kultūrinis judėjimas, kuris, atsidūręs pogrindyje ir stengdamasis prasiveržti, sugebėjo sukurti unikalų tapatumą ir muzikinį kraštovaizdį, kuris semiasi įkvėpimo ne tik iš meno. Kas iš to bus? Kokias formas tai galėtų įgauti ateityje? Mindaugas turi savo nuomonę šiuo klausimu: „Muzika ir toliau nuolat keisis. Nauja įtaka? Žinoma! Jei kaip pavyzdį paimtume tamsaus džiazio grupes, kurios yra gana nesenas „išradimas“, tai dronas, konkreti muzika ir daugelis kitų stilių šiandien yra „madingi“ muzikos eksperimentalistų pasaulyje. Jie naudoja daiktus, kurių nebuvo prieš dvidešimt metų. Esu tikras, kad ateinančiais metais sulauksime gražių pokyčių“.

Pateikiame interviu su Mindaugu Peleckiu, 2018 m. spalį išleistos knygos „Meetings with strangers“ („Susitikimai su nepažįstamais“) autoriumi.

Sveikas, Mindaugai! Ar galite prisistatyti bei pristatyti savo internetinį žurnalą *radikaliai.lt*?

Sveiki! Man 43 metai, baigiau žurnalistikos magistro studijas ir filosofijos doktorantūrą. Mėgstu studijuoti kalbas, mitologiją ir, žinoma, muziką (jau daugiau nei trisdešimt metų). Pasinėriau į kelis skirtingus stilius, tačiau mėgstamiausi – metalas, rokas, eksperimentinė muzika, neofolkas, *dark ambient* ir džiazas.

O *radikalai.lt* pradžia – 2012 metų pradžia. Kaip iššūkis prieš popkultūros ir pigios muzikos dominavimą. Jau esu paskelbęs kelis tūkstančius straipsnių, o dabar daugiausia dėmesio skiriu roko, metalo ir eksperimentinei muzikai. Publikuoju kasdien po keletą poetų ir rašytojų tekstų (savaimė suprantama, net ištisas knygas pdf versija, su autorių sutikimu). Dirbu nemokamai, be jokių fondų ar verslininkų rėmimo. Todėl galiu laisvai daryti tai, ką noriu, net jei turiu pareigų savo skaitytojų ir daugelio draugų atžvilgiu. Be to, „*Meetings With Strangers*“ galite rasti interviu su daugiau kaip penkiasdešimčia jų. 2015-aisiais esu išleidęs knygą apie eksperimentinę muziką ir Australijoje. Esu ir pirmosios, kol kas vienintelės Lietuvos roko, metalo ir eksperimentinės muzikos istorijos enciklopedijos autorius.

Kada pradėjote rengti interviu knygai „Meetings with strangers“ Kodėl ją išleido ne kuri kita, o *Camion Blanc* leidykla?

Man patinka Prancūzija, o draugas prancūzas rekomendavo šią leidyklą, nes ji buvo geriausia tokio pobūdžio muzikos rinkoje.

Kokia buvo idėja?

Viskas paaiškinta knygos pratarinėje. Norėjau sužinoti, kaip skirtingi žmonės atsakys į panašius klausimus.

Visoje knygoje yra pasikartojantis elementas: *Tradicijos samprata*. Kaip tai apibrėžtumėte? Kodėl ji tokia svarbi?

Daugelis eksperimentalistų laikosi bent vienos *Tradicijos*, todėl buvo tikrai įdomu išsiaiškinti, kas yra šių atlikėjų muzikos esmė.

***Dark folk* ir *dark ambient* priklauso tai pačiai scenai ar, priešingai, labai skirtingiems pasauliams?**

Prieš dvidešimt metų šios scenos buvo visiškai kitokios, tačiau šiandien viskas labai pasikeitė. Daugelyje meninių projektų maišomi įvairūs muzikos stiliai, o neretai galima pamatyti tamsaus folkloro ar neofolko grupes, jungiančias *industrial martial* ar *dark ambient*. Ir tai nėra problema – tai aš vadinu muzikine (r)evoliucija.

Kaip matote muzikos raidą ateinančiais metais? Galime tikėtis naujų pokyčių ar įtakų?

Muzika toliau vystysis. Pastarieji du dešimtmečiai tai parodė. Nauja įtaka? Žinoma! Štai kad ir tamsusis džiazas, kuris išlieka naujausiu „išradimu“. Dronų muzika šiandien yra savotiška eksperimentinės muzikos pasaulio tendencija, kurios dar nebuvo prieš dvidešimt metų. Manau, kad ateityje matysime puikių pokyčių.

Ką iš prancūzų grupių rekomenduotumėte?

Jų daug – nuo Art Zoyd ir Magma iki Mizantropo, nuo Noir Désir iki Mano Negra, nuo Téléphone iki Pierre'o Schaefferio ir Erico Satie... Prancūzų scena siūlo gausią ir nuostabią muziką!

O Lietuvoje? Kaip sekasi nacionalinei scenai? Ar yra grupių, kurias turime atrasti?

Lietuvos scena (kalbu apie eksperimentinę muziką) gerėja. Jei norite atrasti geras grupes, patariu pasiklausyti tokių, kaip Sala, Daina Dieva, Skeldos, Donis, Šarūnas Nakas, Gintas K., Undoja, Darius Čiuta...

Žinau, kad Tau patinka užsienio kalbos. Ar jos padeda geriau suprasti ir interpretuoti grupes, dainuojančias kita kalba? Be to, kaip gimė ši aistra ir kiek kalbų bandėte išmokti?

Tiesą sakant, jaučiuosi artimesnis grupėms, kurios dainuoja angliškai, bet kitos kalbos, kai reikia, netrukdo, pavyzdžiui, rusų.

Kalbant apie mano meilę užsienio kalboms, ji tikriausiai prasidėjo dar paauglystėje. Būdamas septynerių, pradėjau nuo lotynų, o vėliau mokiausi įvairių kalbų: japonų, arabų, prancūzų, olandų, italų, norvegų, hebrajų, kinų, mongolų, ukrainiečių, indoneziečių, suomių, vengrų, keltų. Norėčiau išmokti daugiau, bet gyvenimas labai trumpas, todėl tikiuosi, kad iki penkiasdešimtojo gimtadienio sugebėsiu labai gerai išmokti bent penkias kalbas.

Ačiū, Mindaugai.

Tekstas sutrumpintas. Iš prancūzų kalbos vertė Onutė Gaidamavičiūtė

TRYS RECENZIJOS apie monografiją
**„NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI LIETUVOJE:
 tarp tradicijos ir kosminių religijų“ (2022)**

Tai yra tikra dvasinio tobulėjimo knyga

Monografijoje pateiktas kondensuotas visų Lietuvos naujų religinių ir vadinamųjų dvasinių judėjimų aprašymas, visa tai, kas nėra Katalikybė, tai yra tai, kas dažniausiai yra ieškojimai, rečiausiai – klystkeliai, nors turbūt šių judėjimų tyrinėtojai pasakytų, kad toks vertinimas klaidingas.

Ramūnas Jaras

2022 m. rugsėjo 18 d.

Skaityta: 99 k.



Viršelyje – Leonardo Gutausko akvarelė „Jokūbo ir angelo kova“ (2000).

Lietuvos istorija po sovietmečio daug kur pradėjo vystytis tarsi iš naujo. Viena tų sričių – dvasinis gyvenimas, nes sovietmečiu dvasingumo nebuvo, o buvo tiktai sovietmetis. Krikščionybė anuomet buvo taip apjuodinta, kad iki šiol Lietuva tikėjimo gyvumu atsilieka nuo Lenkijos. Tačiau naujieji dvasiniai judėjimai – ne tik Lietuvoje žinomas reiškinys, bet ir visame pasaulyje, taigi, šioje srityje nuo pasaulio gimtinė neatsilieka.

Leidinyje išvardinta daugybė ankstyvųjų ir šiuolaikinių lietuvių ezoterikų, daug visko tiems, kas nori ištraukti netradicinę šaknį ir suformuoti racionalų vardiklį dalyko, sunkiai tam pasiduošančio, nes jis dažnai uždaras ir nesulyginamas su Keliu, kuriuo verta eiti.

Knygoje skaitytojai informuojami ir apie islamą. Tai nėra naujasis religinis judėjimas, tačiau Lietuvoje islamo niša tokia maža, kad paprastam praeiviui gali klaidingai pasirodyti, kad islamas Lietuvoje yra labai naujas.

Knygoje nemažai apmąstymų, daugybė egzistuojančių ir paraegzistuojančių faktų, kad norint visus juos susumuoti, reikėtų paaukoti gyvenimą. Jie neaprepiami, kaip ir visas Dievo sukurtas pasaulis. Kas gi galėtų Lietuvoje

dar giliau tyrinėti ezoteriką ir naujuosius religinius judėjimus negu ši knyga? Ir koks gi galėtų būti tikslas tai nagrinėti be siekio apsiginti nuo viso to visagalinčiu Kristaus Vardu?

„Žmogus visą gyvenimą turi būti geru pavyzdžiu kitiems“

Monografija prasideda nuo padėkos žmonėms, suteikusiems informacijos apie NRJ (naujieji religiniai judėjimai), – Mokytojams, Tėvams. Ir aš pradėsiu nuo padėkos Autoriui už daugybę metų rinktą medžiagą, už asmeninius susitikimus su NRJ atstovais ir savo paties tam tikro kelionės etapo įspūdžius.

Stefanija Liutkienė

2022 m. spalio 5 d.

Skaityta: 141 k.

Lietuvoje iki šiol beveik nebuvo tyrimų apie NRJ, tad Autoriui teko nelen-gvas uždavinys – aprašoma per 100 skirtingų krypčių NRJ, sąjūdžių, mokymų.

Mūsų valstybė pripažįsta tik 9 religines bendrijas, o registruoti NRJ už-tenka 15 narių.

Einančiam ieškojimų ir dvejonių keliu tvirčiausia atrama galėtų būti Dalai Lamos 14-ojo žodžiai: „Kam jums tai, kas svetima, jei turite savo?“

Ši knyga – tikras vadovas po NRJ labirintus, pateikianti daug informacijos, įvairių srovių tikėjimo išpažinimų, nuoširdžių ir aiškiai su dvasingumu nieko bendro neturinčių pozicijų.

Tikėjimo šaknys slypi žmogaus saviieškoje, humanizmo, žmogiškumo stygiuje.

Viena ryškiausių XX a. asmenybių, esanti tartum tiltas tarp humanistų ir religijotyrininkų – vokiečių ir prancūzų filosofas, teologas, gydytojas Alber-tas Schweitzeris, 1953 m. gavęs Nobelio Taikos premiją už veiklą „Pagarba gyvenimui“. Jis teigė, kad moralė ir etika – patys svarbiausi dalykai. Pasak mąstytojo, žmogus visą gyvenimą turi būti geru pavyzdžiu kitiems. Ši pozici-ja turėtų būti bet kurios religinės srovės šerdis.

NRJ terminas kilo Japonijoje. Ar visi šie judėjimai gali būti vadinami re-liginiais?

Dažnai susiduriama su kvazi -, para- religijomis, pseudomoksliniais tei-giniais. NRJ plitimas siejamas su tradicinių bažnyčių sekuliarizacija ir biuro-kratėjimu, globalizacija.

Autoriaus knyga – didelės apimties ir gylio, neišeina jos lengvai perbėgti, kaip meilės romano ar detektyvo, ir jos pats didžiausias privalumas – ne tik pateiktų faktų gausa, bet rašytojo tolerantiškumas bet kokiai žmogaus pasirinktai kryptčiai, tikėjimo, kaip asmens stiprybės, mąstymo, savo vietos šioje Visatoje ieškojimo, dermės tarp žmonių bei žmogaus ir gamtos akcentui.

Šioje tikėjimo išpažinimų įvairovėje radau daug negirdėtų ir absurdiškų teiginių, daug priešiško kitatikiams, meilės ir brolybės sėklų, pelno siekio, savęs išaukštinimo ir sudievinimo, fantastikos, netgi liguistų kliesių, pokyčių siekimo ir stagnacijos sunkio.

Kai kuriuos man „užkliuvusius“ išskirtinumus pacituosiu:

- *vienijantis ir universalus NSO religijos Aetherius Society „katekizmas“: yra vienas Dievas, visos religijos veda į jį;*
- *socialinės pagalbos prioritetą iškeliantys Išganymo armijos „kariai“;*
- *vienodą aprangą dėvintys mormonai, uždraudę daugpatystę, teigiantys, kad Jėzus turėjo daug žmonių ir vaikų;*
- *Jehovos liudytojai, apribojantys pasaulietinį gyvenimą absurdiškais draudimais ir tikintys, kad yra ypatinga, „išrinktoji“ tauta;*
- *religinė bičiulių draugija – kvakeriai, 1947 m. už pagalbą karo pabėgėliams gavę Nobelio Taikos premiją ir išaukštinę žmogų: „Kiekvienas žmogus yra Dievo šventovė“;*
- *maistingieji lefevristai – šv. Pijaus kunigų brolija, pradėję kovą prieš Vatikaną;*
- *munitai – korėjiečio Sun Myung Moono sekėjai, šv. Trejybės jų mokyme – Moonas, jo žmona ir tikintysis;*
- *Dievą meile įvardijantis fokoliarų judėjimas, Lietuvoje jo atstovai vadinti „folkloristais“;*
- *paslaptingoji „Opus Dei“, besislapstanti katalikų bažnyčios šešėlyje;*
- *atvirai savo kryptį apibūdinantis „Scientologijos bažnyčios“ ikūrėjas rašytojas fantastas, karininkas L.R.Hubbardas: „Rašyti tam, kad gautum pensą už žodį, yra juokinga. Jeigu žmogus iš tikrųjų nori gauti milijoną dolerių, tai geriausias būdas – įkurti savo religiją“;*
- *„gimtojo lietuvių tikėjimo“ atkūrėjo Jono Trinkūno šiame ekologinių katastrofų purtomame pasaulyje tvirta ir teisinga pozicija: „Tobuliausia pasaulio vieta – gamta“; **Argi ji gali kirstis su bet kuria religija, jei Dievas yra viso, kas gyva ir negyva, Kūrėjas?..***

Šie pacituoti teiginiai – tik trupinėlis informacijos vandenyne. Gal net ne-

įmanoma prisiminti visų NRJ pavadinimų ir jų dogmų, bet ta įvairovė priverčia susimąstyti – kas yra tas tikėjimas, ar priimtinos jo skelbiamos tiesos, kas aš pats esu, ar užtenka vien materialaus, kūno poreikiams patenkinti skirto gyvenimo, ar jaučiu Sielos krebždesius.

Įdomus skyrius apie Tradiciją, apie tai, kas perduodama ir saugoma. R. Guénon teigia: „Šiuolaikinis pasaulis – tai Tradicijos ir antžmogiškos tiesos neigimo pasaulis“. T. Burckhardtas mokė pamilti Tradiciją per kultūrą. A. Coomaraswamy sakė: „Giliausi gyvenimo principai – mene“.

NRJ su Tradicija jau neturi nieko bendra, jie primena greito maisto restoranų veiklos principus.

Grąžinti Tradiciją siekė ir baltų tikėjimo išpažinėjai. Šviesaus atminimo G. Beresnevičius „Romuvos“ bendruomenės narius vadino Lietuvos zenbudistais, kurių idėja – žmogaus, jo protėvių, gamtos, Visatos jungtis – grįžimas į Tradiciją.

Knygoje aptarta kalbos, kaip politikos, valdymo formos, religijos sklaidos įrankio galia. W. Baeras pažymi: „Kalbos politika tampa socialiniais klėjais, kuriais vyriausybės siekia susiskaldžiusias žmonių grupes sujungti į vieną stabilią politinę bei socialinę visumą“. Vokiečių mąstytojas M. Heideggeris yra rašęs, jog būtent kalba lemia žmogaus santykį su būtimi ir patį būties suprantamumą. Kalba ir tikėjimas padeda išsilaikyti net ir nedidelėms religinėms bendruomenėms. Italų rašytojas Umberto Eco padaro gilią išvagę: „Ryšėja mintis, kad kalbos turi „dvasią“, todėl yra tarpusavyje nepalyginamos, perteikiančios skirtingas pasaulio vizijas.“ Kaip ir skirtingos religijos, turinčios savo šventraščius, apeigų ceremonialą, požiūrį į kitas tikinčiųjų bendruomenes, šventumo kriterijus.

Aptarti ir komentuoti visus knygoje paminėtus NRJ būtų bent pusmečio darbas. Lenkiu galvą prieš žmogų, 20 metų paskyrusį šios knygos gimimui.

Ir paskutinė knygos pastraipa: „Tikiuosi, jog ši knyga padės nepasiklysti NRJ džiunglėse, kurios tankėja ir pasaulyje, ir Lietuvoje. Nėra lengva susivokti, kur yra tikrasis Dievo žodis, kur – tik apsišaukėlio klejonės...“

Autoriaus knygos motto „Nil novi sub sole“ išreiškia ne tik NRJ atsiradimo ištakas, bet ir amžiną žmogaus Sielos kelionę dvasinių ieškojimų labirintais.

Man asmeniškai ši knyga – tarsi žadintuvas, pažadinantis mąstymą, praplečianti pažinimą, toleranciją, pateikianti tokį spalvų spektrą, kad nebeužtenka matyti juoda – balta, netgi protėvių šaknų palaistymas ir pabandytas tikinčio žmogaus akimis pažvelgti į Visatos paslaptis.

KAIP KUO NORS TIKĖTI IR NIEKO NESMERKTI

Tekstas perspausdintas žurnalo „Kultūros barai“ 2022 metų 8 numeryje.

Ši knyga į mano rankas pateko neatsitiktinai: buvau skaitęs vieną kitą jos autoriaus Mindaugo Peleckio tekstą (jei tiksliau – apie Indonezijos religijas bei Mesijo fenomeną), tad daugmaž nujaučiau, ko tikėtis. Žurnalistas, besimantis mokslinio teksto, – tai kažkas įdomaus net paprastam gerų knygų mėgėjui, koku save laikau.

Vytautas Jakubauskas

2022 m. liepos 22 d.

Skaityta: 196 k.

Kadangi knyga ilga, o aš nemėgstu „spoilinti“ (gadinti nuotaikos knygos skaitytojams ar filmų žiūrėtojams, pasakojant turinį), tai mano recenzija bus trumpa.

Susižymėjau kelis punktus, kurie, man atrodo, gana svarbūs.

Pirmas dalykas, – tarp 400 puslapių (o tai tikrai yra daug) informacijos tirstėlyno – čia begalė faktų, datų, pavardžių, pavadinimų, terminų (gerai, kad viskas suprantamai paaiškinama) – turbūt kiekvienas rasim sau įdomesnių ir mažiau įdomių. Man, pavyzdžiui, mažiau įdomu, kuo baptistai skiriasi nuo metodistų (krikščionys, ir tiek, mąstau paprastai), bet, sakykim, įdomu paskaityti apie kabalistus, budistus, romuviečius, rerichiečius, musulmonus, magus ir įvairių egzotiškų tikėjimų (kaip Urantijos knyga) atstovus. Taigi iš knygos tikėkitės savotiškos enciklopedijos.

Antras dalykas. Tai vis dėlto nėra enciklopedija, nors religiniai judėjimai suskirstyti pagal kryptis, informacija pateikta tvarkingai ir nuosekliai. Čia prasimuša profesionalaus žurnalisto darbo vaisiai. Kur įmanoma, autorius asmeniškai kalbina religinių judėjimų atstovus, vadovus ar tiesiog kažką apie tai nusimanančiuosius. Tai kur kas įdomiau, nei skaityti kad ir pačią įdomiausią enciklopediją. Tokių pokalbių nemažai, o kai kurie – pvz., su jau išėjusiu Romuvos kriviu Jonu Trinkūnu – yra tiesiog istoriniai dokumentai.

Trečias punktas (ir tuo pačiu trečias pliusas). Gavau atsakymus į kai kuriuos gan sudėtingus klausimus. Ne, ne apie gyvenimo prasmę. Čia ne teologinė knyga, katechizmas ar pan. (Nors yra pateikiami krikščioniškų bendruomenių tikėjimo išpažinimai, pasakojama apie budistinę Lotoso sūtrą ir t.t.). Turiu galvoje, kad sužinojau tai, ko reikėtų ilgokai ieškoti internete (spėju, pabostų tai daryti).

Na, sakykim, kokie yra mormonų šventieji raštai. Žinojau apie „Mormono knygą“, kažkada jos egzempliorių įteikė gatvėje du jauni vaikinukai. Pasirodo, tai – toli gražu ne viskas. Autorius paaiškina, kuo svarbūs religiniams judėjimams tie šventraščiai, kokia jų mitologija, kuo jie tiki ar netiki (pvz., Jehovos liudytojai netiki nei rojumi, nei pragaru, o scientologų mitologija – išvis kosminė fantastika). Tokios įdomybės knygą daro panašesnę į romaną.

Ketvirtas punktas. Nesitikėjau, kad Lietuvoje tiek visko esama. Daugiau nei 100 įvairių kryptių tikėjimų... Nesvarbu, kad kai kuriais gal domisi vienetai, bet jei jie tuo šventai įsitikinę, – tai jų teisė. Taigi galima rasti puikių potencialių klausimų protmūšiams, jei kas juos mėgstat.

Penktas punktas – minusas. Po visko, ką išvardinau, pasigedau... dar vienos knygos. Gal pratęsimo, gal papildymo bendruomenių reakcijomis ir t.t. Na, tai kaip ir ne minusas, bet akivaizdu, kad šiam, kaip autorius sako, apie 20 metų rašytam darbui, reikia tęsinio. Manau, kad knyga galėtų sukelti gana audringas (bet, tikiuosi, taikias) diskusijas.

Šeštas punktas – vėl plusas. Knygoje niekas nesmerkiamas. Net kai iš faktų matyti, kad gal tam tikra organizacija ir nėra labai gerietiška, ji nėra išvadinama visokiais negražiais žodžiais (kaip kad Rusijoje, kur dabar daug kas vadinama totalitarinėmis sektomis, nors pati Rusija – totalitarinė). Pateikiamos įvairių tyrinėtojų nuomonės. Gintarui Beresnevičiui, pvz., užkliuvo *new age* judėjimai, į kuriuos jis rimtai nežiūrėjo. Bet kaip atsvarą galime rasti interviu su antropotoosofo Astrėja, kuri išsamiai paaiškina, kas tas *new age* ir kodėl ji tuo tikinti.

Septintas, paskutinis punktas. Labai norėtusi, kad knyga būtų gausiai iliustruota, turėtų savo elektroninį variantą, kitaip tariant, kuo platesnę sklaidą, galimybę parašyti apie ją savo nuomonę, galbūt nusiųsti autoriui klausimų ir gauti atsakymų. Suprantu, kad visa tai kainuoja, bet norėti juk galima.

Trumpai sakant, skaityti verta, net jei jums atrodo, kad religija jūsų išvis nedomina, jokiais pavidalais. Beje, tiems, kas nereliginiai, yra skirtas puikus skyrius apie humanizmo filosofiją: pasakojama, kaip iš esmės netikintys, bet etiški žmonės darė (ir daro) didelius darbus.

Dėkoju autoriui. Tikiuosi, nesupyks, kad pridėsiu knygos turinį. Jis padės kiek labiau susigaudyti, kokia tai knyga. Daugiau pridėti nei noriu, nei turiu teisės.

P.S. Prasmingas gero dailininko viršelis. Ne šiaip gero, o Nacionalinės premijos laureato, be to, ir puikaus rašytojo.

Eduardas Bagdonavičius

NIEKO NESMERKiant, NEAUKŠTinant ir NEGAŠDinant

Naujieji religiniai judėjimai (NRJ), dar ne taip seniai tituluoti sektomis, – labai jautri tema ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Tik ką baigta spausdinti jiems skirta Mindaugo Peleckio monografija „NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI LIETUVOJE: tarp tradicijos ir kosminių religijų“* – pirmas tokio pobūdžio leidinys Lietuvoje. Knygos autorius – filosofijos doktorantas, Lietuvos rašytojų sąjungos ir Tarptautinės hiperpoliglotų asociacijos (*The International Association of Hyperpolyglots*) narys. Kaip pažymima anotacijoje, tai – ir kruopštus mokslinis darbas, ir žurnalisto praktika, kai pateikiamos ne tik knyginės, bet ir gyvos žinios. Medžiaga rinkta apie porą dešimtmečių.

Plačiajam skaitytojų ratui skirtoje monografijoje – per 100 skirtingų kryptų NRJ, sąjūdžių, mokymų. Kaip pažymi autorius, atgimus Lietuvos valstybei, kilo didelis susidomėjimas Rytai, ezoterika, ateiviais, ekstrasenais, aiškiaregiais, anapusbės regėtojais, tuo, kas sovietiniam žmogui buvo uždrausta. Atsirado ir aktyvi „Tikėjimo žodžio“ sekta, křišnaistai, dzenbudistų bendruomenė, paskui į gatves išėjo pirmieji munistai, mormonai, pasirodė Jehovos liudytojai, Ošo sekėjai ir kt. Nemažą sumaištį kėlė įvairūs bulvariniai laikraščiai, vaikęsi sensacijų. Prienamomis tapo tokios knygos, kaip Naujasis Testamentas, Jelenos Blavatskajos „Slaptoji doktrina“, Jelenos Rerich „Agni joga“, Nikolajaus Rericho raštai, „Bhagavadgita“.

Žingeidžiam paaugliui visa tai ne tik buvo įdomu, bet ir norėjosi kuo daugiau sužinoti, patirti. Visa laimė, kad nekilo mintis priklausyti kuriai nors religinei ar parareliginei bendruomenei. O giliau tyrinėti šią sritį pradėjo studijuodamas Vilniaus universitete, ypač rašydamas magistro baigiamąjį darbą Žurnalistikos institute. Dirbdamas dienraštyje, aprašė daugumą NRJ, su jų propaguotojais, vedliais bendravo asmeniškai, savo straipsniais, tikėtina, išgelbėjo ne vieną nuo įkyrių verbuotojų ir naujųjų guru. Dar vėliau atėjo laikas moksliniam darbui. M. Peleckis neslepia, jog vienas iš monografijos tikslų – padėti „nepasiklysti NRJ džunglėse, kurios tankėja ir pasaulyje, ir Lietuvoje. Nėra lengva susivokti, kur yra tikrasis Dievo žodis, kur – tik apsišaukėlio klejonės“ (p. 360).

* Mindaugas Peleckis. NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI LIETUVOJE: tarp tradicijos ir kosminių religijų. – Monografija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2022.

400 puslapių studijoje nepaprastai daug ir įdomios informacijos, be to, ji pateikta tokia forma, kad, pradėjus skaityti, nekyla noras kuo greičiau padėti atgal į lentyną. Sukaupiti tokį lobyną autoriui padėjo ir tai, kad jis yra hiperpoliglotas, t. y. žmogus, mokantis daug kalbų. „Tyrinėjant pasaulio ir Lietuvos NRJ fenomeną, remtasi įvairiais užsienyje pripažintais šaltiniais bei interpretacine literatūra, taip pat įvairių religijų – ir tradicinių, ir naujųjų – šventraščiais (Biblija, Koranu, hinduistine, budistine literatūra, Mormono knyga, Urantijos knyga ir daugeliu kitų)“ (p. 23).

Dėl ne taip seniai dar vartoto žodžio *sektą* – termino, kuris griežčiausiai taikytas posovietinėse šalyse, ypač Rusijoje, kur jis reiškia beveik tą patį, kaip „kriminalinė grupuotė“, autorius pažymi: „Kaip objektyviausią siūlau vartoti *naujųjų religijų judėjimų* terminą. (...) XX a. aštuntajame dešimtmetyje šį terminą iš Japonijos sociologų perėmė Vakarų mokslininkai“ (p. 20).

Svarbiausi Lietuvoje veikiantys NRJ aptarti įvairiais aspektais. Prieš tai atskleidžiant dažnai įslaptintas, ezoterines, naujokams neprieinamas doktrinas, parodančias jų propaguojamas tiesas, filosofines ir mitologines ištakas.

Svarbus pastebėjimas: pristatydamas NRJ, kad ir labai nepriimtinas, autorius nieko nesmerkia, neaukština, negąsdina. Pasirinkimo teisė priklauso kiekvienam iš mūsų.

Įdomus požiūris į tradiciją ir Tradiciją: „Tradicionalizmo ideologai ir jų įkvėpėjai akcentavo simbolizmo, metafizikos ir dvasingumo reikšmę. Jie, remdamiesi Rytų tradicijomis, teigė, jog Vakarų pasaulis gyvena Tamsiajame amžiuje. Jam padėti galės tik atgimęs intelektualinis elitas, prikėlęs iš užmaršties seniai užmirštą žinojimą, prieš šimtus, tūkstančius metų formavusį tradicinių visuomenių mentaliteto branduolį. Amžius, kuriame klestėjo dieviškoji Tradicija, vadinamas Aukso amžiumi“ (p. 35-36). Prisiminti bene sparčiausiai pasaulyje plintančios islamo religijos šalininkai, konstatuota, kad nuo LDK laikų ištikimai tarnavusią musulmonų totorių bendruomenę šiuo metu sudaro vos 3000 žmonių.

„Gražinti Tradiciją daug metų siekė ir baltų tikėjimo išpažinėjai, dažnai nepagrįstai vadinami žodžiu „pagonys“ (p. 40).

Romuvai – baltų tikėjimui ir religijai paskirtas ne vienas knygos puslapis. Prisimintas dabarties lietuvių krivis Jonas Trinkūnas (1939-2014), apie baltų tikėjimo tradiciškumą rašę mokslininkai, pažymėta, jog „M. Gimbutienės ir jos sekėjos, iš Lietuvos kilusios amerikiečių istorikės Elinor Gadon (1925-2018) idėja, kad baltų mitologija – jungtis, sudaryta iš Senosios Europos

matricentinių kultūrų ir naujojo, indoeuropiečių atnešto patricentrinio religingumo, – arčiausiai Tradicijos koncepcijos“ (p. 42). 2021-aisiais valstybei oficialiai pripažinus Romuvos bendruomenę, dabartinė jos vadovė krivė Inija Trinkūnienė tai įvertino, kaip oraus gyvavimo savo valstybėje užtikrinimą, kaip galimybę jaustis visaverčiais piliečiais, galinčiais naudotis šalies Konstitucijos ir įstatymų užtikrinama tikėjimo laisve.

Anot monografijos autoriaus, Lietuvoje NRJ dažniausiai ignoruoja Tradiciją: „dėl kultūros tradicijų svarbos dabartiniame pasaulyje nepakankamo supratimo vaikosi postpasaulio madų, kuriomis vilioja žmones, netikinčius, jog Tradicija yra vertinga“ (p. 54).

Nagrinėjant postmodernizmo įtaką maginiam mąstymui, pažvelgta į magijos ištakas, magiją įvairiose senovės kultūrose bei įvairiais istorijos laikotarpiais. Atkreiptas dėmesys ir į „verslo šamanus“, kurių propaguojama postmodernistinė pseudomagija tampa vis įtakingesnė ir Lietuvoje.

Apie budizmą Lietuvoje daugiausia žinoma rašytojos Jurgos Ivanauskaitės ir fotomenininko bei poeto Pauliaus Normanto, budistiniuose kraštuose pastoviai besilankusių, dėka. Be to, jų tikėjimo filosofija – nesiafišuoti, tyliai siekti nušvitimo. O vienas pirmųjų Lietuvos budistų – vertėjas, psichologas Antanas Danielius, dar 1972 m. nuvykęs į Buriatiją pas žymų to meto budizmo mokytoją. Lietuvoje yra ir tibetietiško, ir japoniško, ir korėjietiško budizmo atmainų sekėjų. Mūsųose gan populiarius *zen* budizmas. „Budistai, kad ir kokios pakraipos jie būtų, nežada mums jokių laimės receptų, greito nušvitimo, ekstazės, susiliejo su dievybe ar kitų dalykų, kuriais „prekiauja“ kai kurie NRJ. Todėl budizmas – ypatingas. Tai – individualus požiūris į gyvenimą, savęs ieškojimo pratybos. Sunkios, klaidžios, bet teikiančios džiaugsmo“ (p. 68-69).

Nemažai vietos monografijoje skirta gimtajam lietuvių tikėjimui, paaiškinant, kuo jis skiriasi nuo latvių senojo *dievturių* tikėjimo, kaimyninėje valstybėje pirmą sykį įregistruoto dar 1926 m. Čia – ir išskirtinis pokalbis su dievture, pažymėjusia, jog „svarbiausias dabartinių „pagonių“ tikslas – pritaikyti savo „pagonybę“ prie mūsų dienų gyvenimo, kad gautume kiek galima daugiau ir iš senojo tikėjimo, ir dabartinių galimybių“ (p. 98).

Viena seniausių pasaulio religijų hinduizmas turi apie milijardą pasekėjų. Lietuvoje egzistuoja nemažai jos praktikuotojų, auga jau antroji krišnaistų karta. Pastarieji – vienas spalvingiausių ir egzotiškiausių NRJ mūsų šalyje. Monografijoje pateiktas pokalbis su vienu iš krišnaistų religinės grupės va-

dovu, tvirtinančiu, kad jų propaguojamas vaišnavizmas senesnis už krikščionybę.

Islamas Lietuvoje gyvuoja daugiau kaip 600 metų totorių ir kitų tautų dėka. Atkūrus Nepriklausomybę, musulmonų pradėjo daugėti. Tai – sparčiausiai auganti religija pasaulyje. Islamo širdimi dažnai laikomi nuosaikūs *sufijai*. „Sufijų tikslas – mylėti Dievą ir žmones, bet ne kariauti „šventąjį karą“ džihadą, kaip to geidžia islamo fundamentalistai (vahabitai, salafitai)“ (p. 114).

Daugiausia dėmesio knygoje skirta krikščioniškiems tikėjimams Lietuvoje. Čia plačiai aptarti katalikų, protestantų ir naujieji krikščioniški judėjimai. Pradedant abraomitais, baptistais, Jehovos liudytojais ir baigiant metodistais, mormonais, munistais, Naująja apaštalų bažnyčia, kitomis krikščioniškomis bendruomenėmis. Kai kurios iš jų, deja, gana skandalingos. Kad kuris nors NRJ „naujokas“ nepasiklystų, knygoje ne tik supažindinama su vieno ar kito tikėjimo priešistorija, bet ir pateikiami išpažinimo, sakramentų, atgailos maldų tekstai, tikėjimo teiginiai. Čia pateikti ir Katalikų Bažnyčios pripažinti (ir kai kurie nepripažinti) žymiausi Marijos apsisireiškimai.

New age („Naujojo amžiaus“) sąjūdžio pradžia – 1971 m., kai pasirodė knyga, vadinama kontrkultūros biblija. Jame – daugybė eklektiškų NRJ. Tai – okultizmas, astrologija, parapsichologija, NSO (Neatpažintų skraidančių objektų) kultai ir kt. Nors ir abejojama, ar tie judėjimai priskirtini religijos sričiai, pasaulyje ir Europoje labai paplitusios kultinės praktikos. Monografijoje plačiau supažindinama su *Povilo Žeko mokymu* ir garsiaja Česukų piramide, „Žinijos“ draugija – pagrindiniu „velniavos meistrų“ prieglobsčiu, *Lietuvos ezoterikų konfederacija* – naujausiu „Naujojo amžiaus“ išpažinėjų dariniu, kitais *New age* judėjimais, keliomis naujausiomis pseudoreliginėmis grupėmis, *Anastazijos sekėjais*, *antroposofija*, *Krajo judėjimu*, *Ošo sekėjais*, *raeliečiais* ir kt. Nors postmoderniųjų, „naujųjų“ religijų tyrinėjimas gali duoti naudos suvokiant dvasingumą, tačiau **„tik tradicinės religijos gali duoti žmogui visą suvokimą apie tikėjimą“** (p. 249).

Skyrelyje „Vietoje išvadų“ Mindaugas Peleckis pažymi: „Apibendrinant tai, ką pavyko sužinoti tyrinėjant tradicines religijas (ir Tradiciją) bei NRJ, galiu pasakyti, jog dažniausiai NRJ savo esmė yra ne reformistiniai judėjimai, bet tik senų doktrinų atkartojimas. Žinoma, naujoje terpėje pasirodžiusi tradicinė religija tampa nauju reiškiniu ir gali duoti teigiamų poslinkių vietinei kultūrai. Tačiau dažniausiai NRJ jų vadovams yra tik dar vienas būdas užsidirbti pinigų, surasti naujų sekėjų, „žymėti teritoriją“ ir ją plėsti. Maža

dalį NRJ seka Tradicija, kad ir ją kiek iškraipydami, bandydami suderinti, atrodo, nesuderinamus dalykus, tačiau vis dėlto neturėdami merkantiliškų tikslų“ (p. 360).

Naudotos ir rekomenduojamos literatūros sąrašas – net 638 pozicijos, žymiausių pasaulio mokslininkų-religijotyrininkų knygos ir kt. leidiniai, išnašose – 554 nuorodos.

Pirmajame viršelyje panaudota labai prasminga, tarsi specialiai tai knygai 2000 m. sukurta Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato Leonardo Gutausko akvarelė „Jokūbo ir angelo kova“ (privati kolekcija).

DRAUGO (JAV) šeštadienis meno, literatūros, mokslo priedas „Kultūra“, 2022 m. gruodžio 17 d.

Vytautas Dambrava

SENIAI LAUKTA MONOGRAFIJA

Vyresnės kartos skaitytojai turbūt pamena „Respublikos“ dienraštyje skelbtus straipsnius apie religines sekas. Žurnalisto-tyrėjo akiratyje buvo ir visam pasauliui, ir, žinoma, Lietuvai aktuali informacija. Besidominčiųjų ratas vis augo, todėl nenuostabu, kad autoriui, jau filosofijos doktorantui, buvo pasiūlyta imtis ta tema mokslinio darbo. Deja, atlikus didelį darbą, laukė netikėtos kliūtys – net buvo sustabdyta knygos, kurios išleidimui paskirtos valstybės lėšos, leidyba. Sekantų užtarėjai pasirodė galingesni. O ir pats žodis *sektas* privalėjo pasikeisti į kur kas nekaltesnį apibūdinimą – naujasis religinis judėjimas (NRJ).

Tačiau šitų didelių užmojų autorius Mindaugas Peleckis dirbo toliau, ir šiandien galime pasidžiaugti 400 puslapių monografija „NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI LIETUVOJE: tarp tradicijos ir kosminių religijų“.*

Religijos fenomenu nuo paauglystės besidominčiam autoriui prirėkė beveik poros dešimtmečių, kad atsirastų knyga, kuri – „ir kruopštus mokslinis darbas, ir žurnalisto praktika, kai pateikiamos ne tik knyginės, bet ir gyvos žinios“, kaip teigiama monografijos anotacijoje. Pirmą kartą Lietuvoje pristatomas ir analizuojamas naujojo religingumo fenomenas. Plačiajam skaitytojų ratui skirtoje knygoje – apie 100 religinių ir pseudoreliginių krypčių. Kadangi

* Mindaugas Peleckis. NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI: tarp tradicijos ir kosminių religijų. – Monografija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2022.

NRJ fasadai neretai gerokai skiriasi nuo to, kas jų viduje, analizuojamos ir atsiradimo priežastys, ir santykiai su tradicija, čia pateikiamos ir pagrindinės maldos, tikėjimo išpažinimai, daug pokalbių su įvairių NRJ atstovais. Toji informacija pateikiama niekieno neaukštinant ir negąsdinant, o bandant padėti atrasti tiesą sudėtinguose NRJ labirintuose, kas be ko, ir apsaugoti nuo postmoderniajame pasaulyje plintančių tikėjimų.

*

Pirmajame knygos skyriuje „Kokia naujųjų religinių judėjimų filosofija?“, – ne tik asmeninės pastabos apie NRJ pažinimo etapus, bet ir humanizmui bei religijotyrui, kosminei religijai (XXI a. tikėjimui?) skirti puslapiai.

„Šios monografijos tikslas, – rašo M. Peleckis, – panagrinėti naujųjų religinių judėjimų fenomeną, tapusį mokslinio diskurso dalimi XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais. Pasaulyje atlikta nemažai NRJ tyrimų, tuo tarpu Lietuvoje jų iki šiol beveik nebuvo. (...) Beveik visų NRJ šaknys glūdi gerai žinomose religinėse, filosofinėse sistemose, nors kiekvienas judėjimas turi kažką savita“ (p. 9).

Nors knygos autorius niekada nepriklausė jokiai religinei arba parareliginei bendruomenei, prisipažįsta, jog turėjo ir tebeturi savų simpatijų, yra įsitikinęs, kad kai kurie NRJ nėra agresyvūs. Vis dėlto perspėja tuos, kurie ketina įsitraukti į bet kurio NRJ veiklą: „tai Jus pakeis“. Deja, ne visi pokyčiai „tik į gera“, „galimi ir skaudūs nusivylimai“ (p. 11).

Filosofiniai NRJ doktrinų bruožai pradedami analizuoti nuo pačių naujausių – nuo NSO religijų, kurios atsirado po Antrojo pasaulinio karo JAV, Kanoje, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje. Pastebėjus „skraidančias lėkštes“, viešai apie tai prakalbus, gimė ir pirmosios NSO religijos. Plačiau apibūdinta viena pirmųjų – *Aetherius Society*, susijusi su britų išradėju G. Kingu. Įkurta 1955-aisiais, žinoma ir šiandien, jos centras – Holivude. „Šiame NRJ susipina Rytų ir Vakarų kultinės tradicijos. (...) Tradicijos supinamos be griežtos logikos, paprasčiausiai stengiantis kuo labiau įtikinti žmones, jog pasaulį valdo ne žmonės ir ne Dievas, bet kosminės būtybės, turinčios savo „štabą“ (Šambalą) Žemėje ir stebinčios žmones“ (p. 18).

*

Idomu, kad pasaulyje nėra vieningos nuomonės, kaip klasifikuoti religinius judėjimus. Vieni mokslininkai siūlo NRJ skirstyti sociologiniu ir teologiniu požiūriais, kiti – į krikščioniškas ir kvazikrikščioniškas, tretį – į kategorijas pagal istorinę kilmę, dar kiti – pagal dvi dimensijas. Ir t. t.

Monografijoje ne tik pateikta keletas prieštaringų variantų, bet ir pabandyta nustatyti pagrindą, pagal kurį būtų galima NRJ geriausiai suklasifikuoti. M. Peleckis siūlo tokią Lietuvai adaptuotą klasifikaciją (abėcėlės tvarka): budistiniai, daoistiniai, gimtasis tikėjimas („neopagonybė“), hinduistiniai, islamo ir pseudoislamiškieji, judėjiškieji, krikščioniškieji ir pseudokrikščioniškieji, *new age* NRJ.

Knygoje glaustai aptarta tradicionalizmo ideologija, apibrėžtos sąvokos, stipriausiai veikusios NRJ atsiradimo ir sklaidos procesus. O analizė pradėta nuo NRJ sąvokos – iš Japonijos atėjusio termino ir Vakaruose tapusiu universaliu vietoje žodžio „sektą“.

Įsidėmėtini autoriaus žodžiai: „Skirtingai nei daugelyje pasaulio kraštų, kur vis labiau atsigręžiama į tradicines kultūros, religijos, etikos, meno vertybes, Lietuvoje, tenka konstatuoti, naujieji religiniai judėjimai paprastai ignoruoja Tradiciją. Jie dažniausiai, dėl kultūros tradicijų svarbos dabartiniame pasaulyje nepakankamo supratimo, vaikosi postpasaulio madų, kuriomis vilioja žmones, netikinčius, jog Tradicija yra vertinga. Taip yra todėl, kad Tradicija nereklamuoja savęs, ją reikia atrasti pačiam. Tai yra viena iš daugelio priežasčių, kodėl tokia svarbi mūsų kultūrai, mentalitetui, nacionalinei savimonei unikali baltų kultūros ir religijos tradicija turi tiek mažai šalininkų. Ši padėtis labai stebina daugelį užsienio religijos specialistų, ypač japonus, kurie puikiai supranta nacionalinių kultūros ir religijos tradicijų puoselėjimo svarbą niveliuojančiame skirtybes postmoderniame pasaulyje“ (p. 54).

*

Skyrelyje „Postmodernizmas ir magija“, kaip jam ir dera, daug paslaptinių žodžių ir jų išaiškinimo. Čia ir požiūris į magijos ištakas, magijos įvairiose senovės kultūrose bei įvairiais istorijos laikotarpiais apžvalga, magijos atgimimas Europoje, raganavimo laikai ir jos atgimimas XX a., chaoso magija, kaip postmodernistinis reiškiny, maginių organizacijų gausa. „Populiarūs tapo ir „verslo šamanai“, iš kurių ne vienas užmetė tinklus Lietuvoje“ (p. 60).

O ką, norint „atversti“ žmogų į svetimą religiją, reiškia kalba? Pasirodo, pirmasis tai suvokė garsusis keliautojas K. Kolumbas, dar 1492 m. laivo žurnale pažymėjęs, jog, „tik išmokius „indėnus“ ispanų kalbos, „bus įmanoma atversti šiuos žmones į krikščionybę“. Po daugiau kaip pusės tūkstančio metų „atvertimas“ į kitą religiją arba įtraukimas į NRJ – kur kas paprastesnis darbas nei tas, kurį teko atlikti konkistadorams. (...) Sudominus potencialų „naujatikį“ kuria nors iš globalesnių kalbų, imamasi kito verbavimo etapo – „naujakalbės“ (*newspeak*); pasak George'o Orwello, kiekvienas NRJ būtinai privalo turėti savo terminiją, kuri yra pagrindinis instrumentas, padedantis NRJ integruotis į visuomenę“ (p. 62).

*

Budizmui skirtuose puslapiuose, pažymėjus, kad vienas svarbiausių šios bendruomenės, kuri Lietuvoje tarsi šešėlyje, tikslų – jos kūrimas, visų pirma prisimenamos dvi asmenybės – rašytoja Jurga Ivanauskaitė ir fotomenininkas bei poetas Paulius Normantas, abu pastoviai lankę budistinius kraštus ir juos propagavę. Šalia ir atsakymas pateikiamas: „čia „kalčiausia“ šio tikėjimo filosofija. Nesiafišuoti. Tiesiog tikėti. Praktikuoti. Gyventi kaip budistui. Arba, anot *sōtō zen* mokyklos įkūrėjo Shunryū Suzukio Roshio (1904-1971) mokymo, paprasčiausiai sėdėti ir tyliai pasiekti nušvitimą“ (p. 66).

Paminimas ir vienas pirmųjų Lietuvos budistų – vertėjas, psichologas Antanas Danielius (1942-2002). Informuojama, kad Lietuvoje yra tibetietiško, japoniško ir korėjietiško budizmo atmainų sekėjų. Tarp žinomų *zen* budistų – rašytojai Algimantas Lyva, Robertas Kundrotas, žurnalistas Rytis Juozapavičius. Prieš porą dešimtmečių vykdyto visuotinio surašymo duomenimis, save budistais įvardijo 408 mūsų valstybės piliečiai.

Be kita ko, monografijoje pristatytos ir kitos Tibeto religijos – *bon*, seniausioji, panaši į šamanizmą, *dzogčenas* – senovinė tradicija, išsirutuliojusi Indijoje ir Tibete, *kalačakros tantra* – kartais pavadinama kontraversiška, o įsigilinus – nemokanti nieko blogo, *karma kagyū*, arba *Deimantinio kelio budizmo* mokykla, pažyminti meditacijos svarbą, *lodžongas* – sudėtinga tibetietiško budizmo tradicijos praktika, proto mankšta ir dvasios ugdymo menas, *reiyūkai* – vadinio tobulėjimo centras, kuris jungia savyje Lotoso sutros kultą bei protėvių tradiciją, ir kurio tikslas – kad būtų kuo daugiau besistengiančių harmoningai suderinti savo ir kitų poreikius.

Lietuvoje *bono* sekėjų nedaug, organizacija neregistruota. *Dzogčeno* bendruomenė veikia nuo 1992-ųjų, įregistruota 2002-aisiais „Dorželing“ vardu. *Kalačakros* *tantras* sekėjai turi svetainę internete. *Karma kagyū* įregistruota 1998 m., Lietuvoje – apie pusšimtis narių, toji budizmo mokykla pažymi meditacijos svarbą. Budistų bendruomenė *Reiyukai* Teisingumo ministerijoje įregistruota 2001-aisiais, veikia Klaipėdoje, Vilniuje.

Pirmoji *zen* bendruomenė mūsų šalyje susikūrė 1989-aisiais. „Vilniaus *zen* centre vyksta rytinės ir vakarinės praktikos, kelių dienų, savaitgalio atsisiskyrimai. Kasmet Vilnių aplanko 2-3 *zen* mokytojai iš Korėjos, Honkongo, JAV ir kitų šalių. Ilgalaikeis *zen* pratyboms mokiniai iš Lietuvos važiuoja į Lenkiją, JAV arba Korėją, kur vyksta trijų mėnesių atsisiskyrimai. *Zen* budizme budistinė filosofija akcentuojama mažiausiai iš visų Budos mokymo sekėjų bendruomenių. Esminis *zen* tikslas – per meditaciją pasiekti nušvitimą, tačiau to siekiantis jokiū būdu neturi pamiršti kasdienių darbų“ (p. 81).

*

Apie *daoizmą* – religinę ir filosofinę sistemą, V a. pr. Kristų atsiradusią Kinijoje, esame girdėję iš ją tyrinėjusių Lietuvos mokslininkų A. Andrijausko, D. Švambarytės, L. Poškaitės. O M. Peleckio dėmesys daugiausia sutelktas ties „Falun gong“ mokymu – senoviniu kinų mokymu apie visatą, kurio esmė – tolerancija, atjauta, kantrybė. Monografijos autoriui viena šio mokymo išpažinėja iš Kanados apie jo esmę yra pasakiusi dar suprantamiau: „būti geru žmogumi“.

Įdomu, kad šis mokymas apsiriboja savanoriais, nėra jokių dvasininkų, nėra ir narių sąrašų. Specialius meditacijos ir tradicinius kinų mankštos pratimus „Falun gong“ nariai Vilniuje, Sereikiškių parke atlikinėjo dar 2001-ųjų rudenį. Šiuo egzotišku tikėjimu lietuvius bandė sudominti trys latviai ir kanadiečiai.

Prieš tūkstančius metų sukurta sistema, padedančią tobulinti psichinę sveikatą, praktikuoja per 100 milijonų pasaulio žmonių, ypač ji paplito po 1992 m. Iki tol ir Kinijos valdžios požiūris į ją buvo teigiamas. Situacija pasikeitė 1999 m., kai po sociologinio tyrimo paaiškėjo, jog judėjimui priklauso daugiau žmonių nei komunistų partijai. Tais pat metais jis paskelbtas už įstatymo ribų. Kinijos valdžia išsigando, kad nepasikartotų situacija, kuri ne kartą šalies istorijoje jau yra buvusi, – kai religiniai judėjimai nuvertė valdžią.

Po prieš tokį sprendimą surengtos protesto akcijos „Falun gong“ paskelbta blogiu, informuota, kad jos nariai praras senatvės pensijas, bus ir kitaip persekiojami. Tąsyk buvo nužudyta apie 400 judėjimo narių, daug suimta.

*

Nemažai knygos puslapių skirta gimtajam lietuvių tikėjimui, be kita ko pažymint, kuo jis skiriasi nuo latvių dievturybos.

Čia primenama, jog dabar tradicine religija pripažintas senasis *dievturių* tikėjimas Latvijoje pirmąsyk įregistruotas dar 1926 m. Seniausiai ir vienintelei senojo lietuvių tikėjimo puoselėtojų organizacijai *Romuvai* ilgokai teko kovoti dėl oficialaus pripažinimo.

Romuvos koncepciją dar 1900 m. sukūrė Vydūnas, o pirmąją Romuvą 1929-aisiais – Domas Šidlauskas-Visuomis. Būta nemažai sekėjų Amerikoje. 1952-1960 m. veikė pogrindyje, likvidavo KGB. Pogrindinės grupės buvo Intos lageryje, tremtyje. 1967 m. atkūrė Jonas ir Inija Trinkūnai, senuoju baltų tikėjimu susidomėję studijuodami Vilniaus universitete. Šiuo metu aktyvių senojo lietuvių tikėjimo išpažinėjų – apie pusketvirto tūkstančio. Ypatingas įvykis – J. Trinkūno išventinimas į krivius Vilniuje, ant Gedimino kapo kalno 2002 m. spalio 19 d. Senoji religija tradicine Lietuvoje pripažinta tik 2021 m.

„*Romuva* – seniausia ir vienintelė senojo lietuvių tikėjimo puoselėtojų organizacija, jos veikloje nėra sektos požymių, ji neužsiima mistinėmis praktikomis, tik bando prikelti pamirštus papročius, apeigas, dainas. Jos dėka nemažai jaunimo domisi tuo, kas ilgai buvo slepiama arba pamiršta“ (p. 85).

Palyginimui, kuo skiriasi Lietuvos „pagonys“, knygoje pateikiamas pasikalbėjimas su artimiausių kaimynų – latvių prigimtinių *dievturių* tikėjimą išpažįstančios bendruomenės atstove.

*

Monografijoje išsamiai atsakoma į klausimą, kuo jogas skiriasi nuo krišnaisto, aiškinama, kas ji, apie milijardą pasekėjų turinti viena seniausių pasaulio religijų – hinduizmas.

Išsamų įspūdį apie krišnaistų tikėjimą ir gyvenimą galima susidaryti iš knygoje pateikiamo pokalbio su vienu iš šios religinės grupės vadovų.

Nemažai dėmesio skirta islamui, Lietuvoje gyvuojančiam daugiau kaip

600 metų totorių ir kitų tautų dėka. „Atkūrus Nepriklausomybę, paskutiniame XX a. dešimtmetyje musulmonų Lietuvoje pradėjo daugėti. Tai – sparčiausiai auganti religija pasaulyje, tačiau šis procesas mūsų stebinti neturėtų“ (p. 110).

Skyrelyje „Kabalistai, arba Kodėl Vilnius vadinamas Šiaurės Jeruzale“ informuojama, kad *kabala* – judėjiško misticismo tradicija, atsiradusi XI-XIII a. Susidomėjimas ja ypač išaugo XX a. pabaigoje, ją studijuoja tokios garsenybės, kaip Madona, Britney Spears, Demi Moore, Naomi Campbell ir kt. Glaudžiai susijusi su Lietuva. Lietuvoje studijuojančių vis daugėja. „Pagrindinė kabalistų knyga – mistiniai Toros komentarai „Zohar“, jų atsiradimas apgaubtas legendų. (...) Kabala moko, kad pasaulis atsirado iš Dievo emanacijų, kurių yra dešimt. Žmogaus vidaus struktūra atitinka visatos struktūrą, tačiau žmogaus nuodėmės kenkia šiai harmonijai. (...) Kabala yra slaptasis mokslas, nes tyrinėja slaptus, penkiaais pojūčiais neprieinamus faktorius. Labai svarbus mokytojo ir mokinio santykis, nes, tik bendraudamas su mokytoju, mokinys įvedamas į mokymą ir sužino kabaloje užslėptas paslaptis“ (p. 122).

*

Daugiausia monografijos puslapių, net 113 paskirta krikščioniškiesiems tikėjimams. Pradedant *abraomitais, baptistais, Jehovos liudytojais* ir baigiant *kvakeriais, Jungtine metodistų bažnyčia, mormonais, munistais, fokoliarais, Medžiugorjės fenomenu, Naująja apaštalių bažnyčia, adventistais* bei kitomis bendruomenėmis ir nenedominacinėmis bažnyčiomis. Tarp jų – ne viena skandalingai pagarsėjusi bažnyčia, kontroversiškas NRJ. Pateikiama ne tik plati informacija apie kiekvienos iš jų atsiradimą pasaulyje ir Lietuvoje, bet ir tikėjimo išpažinimai, doktrinos, pasižadėjimų tekstai, sakramentai ir kt. Čia ir įvairių šalių religijotyrininkų vertinimai, spaudos atsiliepimai, liudininkų tvirtinimai. Be kita ko, pateikiami ir Katalikų Bažnyčios pripažinti (ir kai kurie nepripažinti) žymiausi Marijos apsireiškimai.

*

Specialus knygos skyrius paskirtas *New age* – „Naujojo amžiaus“ sąjūdžiui, prasidėjusiam 1971 m., kai pasirodė knyga, vadinama kontrkultūros biblija. Monografijos autorius, analizuodamas šio reiškinių dėka Lietuvoje atsiradusius išpažinėjų darinius, atsako į klausimą, kas tai – žmonijos ateitis,

ar tik banalybės. Čia plačiau minimas *Povilo Žėko mokymas* ir garsioji Čepukų piramidė, *Lietuvos ezoterikų konfederacija*, kurios tikslas – „įvesti civilizuotą tvarką ezoterinių žinių ir praktikos naudojimo srityse“ (p. 242), *antropoteosofija* (mistinė doktrina), *satanizmas*, *spiritizmas* ir kiti judėjimai bei reiškiniai, kurių vienas naujausių – *Anastazijos sekėjai* (impulsą judėjimui suteikė mistinė moteris, paslaptinga žiniuonė, neva gyvenanti Sibiro taigoje).

„Tokių naujųjų judėjimų pasaulyje priskaičiuojama per 5000. Lietuvoje jų nėra daug, tačiau didžioji dalis *New age* propagandos mūsų šalies žmones nevaržomai pasiekia per vadinamuosius ezoterinius knygynus, kuriuose galima įsigyti įvairiausio plauko „burtininkų“ literatūros“ (p. 254). „Tačiau ši knyga nėra *New age* tikėjimų reklama, – pažymi monografijos autorius. – Norėtume pabrėžti vienintelį dalyką: be įdomių, nors ir neoriginalių mokymų, esama ir daugybės anekdotinių NRJ, kurių skaičius tik didėja. Mūsų manymu, **tik tradicinės religijos gali duoti žmogui visą suvokimą apie tikėjimą, tačiau postmoderniųjų „naujųjų“ religijų tyrinėjimas taip pat gali duoti naudos suvokiant dvasingumą**“ (p. 249).

*

Kelios ištraukos iš išvadų skyrelio.

Iš tikrųjų verti dėmesio visi jo puslapiai, apibendrinantys tai, kas sukaupita knygoje.

Atsakydamas į klausimą, ar Lietuvos NRJ skiriasi nuo kitų šalių religinių judėjimų, monografijos autorius pažymi: „Ir taip, ir ne. Taip, nes Lietuvoje, kaip ir daugelyje šalių, esama nemažai senosios religijos išpažinėjų, ne, – nes perimame daug ką ir iš Rytų, ir iš Vakarų. XXI a. pr. Lietuvoje *madinga* domėtis feng šui, reiki, dzenbudizmu, *new age* religijomis: visa tai panašu į 7-8 dešimtmečių Vakarų Europą ir Jungtines Valstijas“ (p. 357-358).

Įvairiais aspektais aptaręs NRJ, M. Peleckis siūlo kelias principines išvadas: „į tyrimo lauką patekę judėjimai dažniausiai yra senųjų, tradicinių religijų atšvaitai kreivame veidrodyje,,; „beveik visų NRJ doktrinų filosofinės (arba teologinės) ištakos – akivaizdžios, siekiančios senąsias tradicijas, tačiau dažniausiai daugiau ar mažiau įtaigiai pridengtos mesianistinėmis religinių judėjimų lyderių (dažnai charizmatinių) pretenzijomis į originalumą ir išskirtinumą,,; „akivaizdu, jog svarbiausios į tyrimo lauką patekusios doktrinos, iškreipiančios Tradiciją, naudojamos įvairioms psichologinėms manipulia-

cijoms – dažniausiai tam, kad į NRJ būtų pritraukta kuo daugiau narių, tai religines grupes paverčia turtingesnėmis, įtakingesnėmis“ (p. 358).

Dar keli svarbūs dalykai: „NRJ paprastai mums ateityje žada lengvą, šviesų, nerūpestingą gyvenimą, o Tradicijos (kitaip dar vadinamos Keliu) atstovai to nežada. Einant Keliu, gyvenimas netampa paprastesnis ar lengvesnis, tačiau jis tampa įdomesnis. Kovoti su NRJ beprasmiška, – jiems patinka, kai su jais kovojama, tada NRJ jaučiasi esą reikšmingi, prisiima aukos vaidmenį,,,; „greta teorinės NRJ analizės lygiagrečiai atliktas ir nemažiau svarbus faktografinis aptariamų kryptių sisteminimo ir jų pagrindinių idėjinių ir ideologinių orientacijų išryškavimo darbas“ (p. 358-359).

Neabejotina, kad ši monografija ne vienam padės nepasiklysti NRJ džunglėse. Norint susivokti, kur tikrasis Dievo žodis, o kur – apsišaukėlio klejonės, M. Peleckis siūlo atsiversti bet kurį senovinį šventraštį ir jame neabejotinai rasime patvirtinimą, jog visi esame vieno Sutvėrėjo vaikai.

Sukaupiti tokią įvairiapusę medžiagą monografijos autoriui padėjo ir daugelio kalbų žinojimas: M. Peleckis – Tarptautinės hiperpoliglotų asociacijos (*The Association of Hyperpolyglots*) narys.

Pirmajame knygos viršelyje panaudota: Leonardas GUTAUSKAS. Jokūbo ir angelo kova. Akvarelė. 210x295. 2000 (privati kolekcija).

NAUJOJI ROMUVA, 2022, nr.4

KULTŪROS FILOSOFIJOS IR MENO INSTITUTAS

Egzaminų komisijos 2008 m. 05 mėn. 26 d.

PROTOKOLAS Nr. _____

Egzaminų komisija:

Pirmininkas prof. hab. dr. Antanas Andrijauskas

nariai: doc. dr. Vytautas Rubavičius
dr. Žilvinė Pitruskaitė

PRIĖMĖ Mindaugas Peleckis

(vardas, pavardė)

doktorantūros privalomų (gretutinių) disciplinų Komparatyvūs dainos

kultūrologijos

egzaminą

(disciplinos pavadinimas)

NUTARĖ: Mindaugas Peleckis

(vardas, pavardė)

išlaikė egzaminą laikinai (8)

Egzaminų komisijos pirmininkas prof. hab. dr. A. Andrijauskas *MS*

(vardas, pavardė, mokslo vardas ir laipsnis)

Pateikti klausimai:

1. Pyly - Valerij ali chotnija
2. Andrijauskas
3. Patulogijos britys pabrėžia valdymo
įdėjęs

NARIAI:

(vardas, pavardė, mokslo vardas ir laipsnis)

dr. Žilvinė Pitruskaitė *MS*
dr. Vytautas Rubavičius *MS*
prof. A. Andrijauskas *MS*

Doktorantūros egzaminų rezultatai.

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Mindaugas Peleckis

**MULA SADRO (ملاصدراى شیرازى)
BŪTIES FILOSOFIJA
(LYGINAMUOJU POŽIŪRIU)**

Disertacija

Humanitariniai mokslai, filosofija (01 H)

Vadovas: prof. Algis Uždavinys (1962–2010)

TURINYS

Įvadas / 129

I. Pagrindiniai Sadro nagrinėti Islamo filosofijos konceptai: *wujūd, tashkīk, asfar arba‘a* / 135

I.1. Wujūd / 135

I.2. Tashkīk / 140

I.3. Asfar arba‘a / 146

II. Sadro filosofijos apoteozė –*al-hikma al-muta‘aliyya* / 155

II.1. Sakralinių simbolių metempsichoze / 155

II.2. Mahdaviatas: vienijanti Sadro filosofija ir mesianizmas / 176

II.3. Imamato principas pagal Mula Sadrą / 193

III. Sadro „egzistencijos“ filosofija Islamo ir Vakarų filosofijos kontekste / 194

III.1. Mula Sadras ir Irano kultūrinis renesansas / 194

III.2. Pagrindinės Mula Sadro doktrinos / 201

IV. Mula Sadro kosmologija – jo egzistencinės filosofijos pamatas / 204

IV.1. Mula Sadro „kosmosai“ Būties vienybės filosofijoje / 204

IV.2. Mula Sadro mirties metafizika ir epistemologija / 207

Išvados / 217

Literatūra / 219

Summary / 222

Disertacijos struktūra

Darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, literatūros sąrašas, angliška santrauka.

Įvade apibrėžiamas darbo objektas, problematika, tikslas, metodologija, pateikiama ankstesnių tyrinėjimų apžvalga, aptariama analizuojama medžiaga, disertacijos naujumas ir praktinis pritaikomumas.

Pirma darbo dalis skirta pagrindinėms Sadro filosofinėms idėjoms ir jas supo- navusiai aplinkai analizuoti.

Antroji – Sadro filosofijos apoteozei *al-hikma ar-muta‘aliyya* ir jos santykiui su Islamu bei kitomis religijomis ir filosofinėmis epistemomis.

Trečiojoje nagrinėjama Sadro būties filosofija Islamo filosofinės minties ir Vakarų filosofijos kontekstuos, juos lyginant ir ieškant bendrų vardiklių. Ketvirtoji apibrėžia Sadrai labai svarbią sritį – kosmologiją.

IVADAS

Tyrinėjimo aktualumas. Iranistika (ایران‌شناسی, *Īrānšenāsī*) – tarpdisciplininis mokslas, studijuojantis iranėnų civilizaciją, kultūrą, kalbas, filosofiją, religijas. Iranistika neapsiriboja vien persų civilizacija, studijuojama ir dabar gyvenančių (azerų, balučių, kurdų, paštunų, osetinų) bei jau nebeegzistuojančių tautų (baktrų, sogdų, partų, skitų) kultūra. Europoje persų kalbos studijos pradėtos XV a. Vienos universitetuose, o iranistika kaip mokslas gimė XVIII a., kai labiau susidomėta persų kultūra, kaligrafija, miniatiūromis, iššifruotos „Avestos“ ir senoji persų kalbos. XX a. aptikti šaltiniai, leidę studijuoti „viduriniojo periodo“ iranėnų kalbas (sogdų, chorezmiečių, saksų). Osetinų kilmės iranistas Vasilijus Abajevs (Abaity Vaso, 1900–2001) atkūrė skitų kalbą. XX a. tyrinėti gyvi iranėnų dialektai ir kalbos – tadžikų, jagnobų, osetinų, talyšų, tatų ir kt.

Iranistikai didžiulę įtaką padarė Ferdousio (940–1020) apie 1010 m. užrašytas nacionalinis iranėnų epas „Šachnamė“ (Shahnameh, „Karalių knyga“).

XX a. Irano lingvistas Allameh Ali Akbaras Dehkhodā (1879–1956) sudarė didžiausią persų kalbos žodyną, kuris pildomas toliau (<http://vajje.com>).

Austrijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Skandinavijoje, Ispanijoje, Jungtinėje Karalystėje, JAV ir kitose šalyse veikia iranistikos institutai, leidžiami solidūs žurnalai, knygos, vyksta konferencijos, nuo 1985 m. leidžiami monum- mentali „Encyclopædia Iranica“ (<http://www.iranicaonline.org>). Deja, šioje enciklopedijoje nėra įrašyta nė vieno lietuvių iranisto pavardė, nors paminėtas LDK

aristokratų giminei priklausęs rusų orientalistas, generolas majoras Aleksandras Tumanskis (1861–1920), paslaptingas „lietuvių ir arabų“ kilmės pirmojo Persijoje antropologijos žurnalo steigėjas Ali Hanibalas (1891–1966) ir baltarusis, galimai turėjęs lietuviško kraujo, Aliksandras Chodzka-Bareika (1804–1891), 1825 m. Vilniaus universitete tapęs filosofijos mokslų daktaru, bendravęs su Adomu Mickevičiumi, Aleksandru Puškinu, dirbęs Persijoje, Paryžiuje, 1852 m. išleidęs „Persų kalbos gramatiką“, studijavęs kurdų, turkų kalbas.

1993 m. Vilniaus universitete įkurtas Orientalistikos centras (OC), tartum tęsiantis Rytų studijas Lietuvoje, atsiradusias XIX a. Nuo 1826 m. Vilniaus universitete neilgai dėstyta persų kalba (<http://www.oc.vu.lt/apie-mus/istorija>). OC iranistikos specializacija pradėta vykdyti nuo 2006 m., tačiau persų kalbos studijos Lietuvoje nėra populiarios. Leidžiamas periodinis mokslinis žurnalas *Acta Orientalia Vilnensia*.

Lietuvoje nėra nė vieno iranisto, nors besidominčių persų kalba ir ją mokančių žmonių esama. Iranistikos Lietuvoje paprasčiausiai dar nėra. Išleisti du Korano vertimo leidimai, kelios populiarios pažintinės kelionių knygos apie Iraną, tačiau nėra nė vienos persų filosofijai skirtos monografijos. Nerasime iš „Šachname“ vertimo, tiesa, yra išverstų kai kurių žymių persų poetų eilių, tačiau, deja, dažniausiai ne iš persų kalbos.

Vienintelis mokslininkas, nuodugniai tyrinęjęs islamą, ypač jo mistinę kryptį sufizmą, taip pat ir Iraną buvo šios disertacijos vadovas Algis Uždavinys (1962–2010), tačiau persų kalbos jis nemokėjo, bet buvo gerai įvaldęs arabų, graikų, lotynų kalbų instrumentariją, leidusį analizuoti sudėtingus veikalus, susijusius su sufizmu, kuris savo ruožtu susijęs su iranistika. Vienintelis ir esminis veikalas apie sufizmą lietuvių kalba yra A. Uždavinio monografija „Sufizmas Islamo civilizacijoje“ (2007; anglų k. – 2020).

Persų kalbą Lietuvoje gerai moka ir yra mokslinių publikacijų publikavęs Linas Kondratas (1963–2018), taip pat OC dėstytojas Algimantas Litvinas. A. Litvino publikacijos:

Litvinas A. 2016. „Persų klasikų užburtas“ [apie vertėją Liną Brogą], in: Rytų balsai: Omaras Chajamas, Hafizas, Nizami, Chakani, Vazehas, Keminė [poezija]. Kaunas: Spindulio spaustuvė, p. 7-9.

„Libertinizmas al-Gazalio persiškajame palikime“, Spectrum, 2014 (Nr. 20), p. 28-31.

Prieiga internete: <http://naujienuos.vu.lt/wp-content/uploads/2014/04/Spectrum20net.pdf>

- Abramavičius M. 2010. Punkturai kelio paraštėse: kelionė į Iraną 2009 m. vasarą. [Tekstus iš farsi kalbos vertė Algimantas Litvinas]. Vilnius: Versus aureus, 2010. P. 304
- „Persų literatūra“, in Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2010, t. XVIII, p. 37-40.
- „Farsi – Irano, Tadžikijos ir Afganistano kalba“, Spectrum, 2008 (Nr. 8), p. 32-36. Prieiga internete: http://www.oc.vu.lt/public/pdfs/spectrum_8.pdf.
- Litvinas A. (sud.) 2007. Lietuvių-dari kalbų žodynas = Mokālemāt-e litwānīyayī ba darī / sudarė Algimantas Litvinas; atsakingasis redaktorius Gintautas Jakštys. Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Leidybos ir informacijos aprūpinimo tarnyba. P. 55
- „Persų, tadžikų ir dari kalbos kaip nacionaliniai lingvistiniai variantai“, in Kultūrologija 14. Rytai–Vakarai: Komparatyvistinės studijos V, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, p. 344-351. Prieiga internete: <http://www.cceol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id=c400e5eb-b627-41f9-8919-4052a09a949c>.

Persų filosofija yra itin gili ir daugialypė, todėl buvo pasirinktas bent kelis šimtus metų savo idėjomis jungiantis Mula Sadra (arba Sadras iš Širazo) – gerai žinomas ir puikiai vertinamas Islamo pasaulyje.

Tyrimo objektas. Pagrindinis šio darbo objektas – persų filosofo Mula Sadro būties (*wujūd*) filosofija, sujungianti kelis Islamo filosofinės minties šimtmečius ir sujungianti Rytus su Vakarais.

Sadras (pers. *Mollā Šadrā Širāzi, Šadr-al-Din Moḥammad ibn Ebrāhim ibn Yaḥyā Qawāmi Širāzi*; toliau – *Mula* (arabiška versija – *Mula*; persiškai – *Molla*) Sadru) – reikšmingiausias Islamo filosofas po Ibn Sinos (Avicenos) – gimė 1571 m. Irano (Persijos; toliau šią šalį vadinsime abiem vardais kaip sinonimais) Širazo mieste. Geriausiai žinomas kaip *Molla Sadra*, vėliau jis buvo vadinamas *Sadr al Mota 'allehin* („Mokytojas tų, kurie bus dieviškieji“). Jis tapo žinomas kaip mąstytojas, sukėlęs tikrą revoliuciją Islamo metafizikos egzistencijos doktrinoje, pratęsęs Aristotelio substancijos metafizikos ir neoplatonikų proceso metafizikos tradiciją. Sadras buvo produktyvus filosofas, parašęs kūrinių filosofijos, teologijos, misticizmo, Korano egzegzės klausimais. Jis į islamiškąją filosofiją žiūrėjo plačiu žvilgsniu ir jungė įvairius požiūrius.

Iranas, būdamas viena įtakingiausių civilizacijų jau daugiau kaip 2600 metų, turi ir vieną įdomiausių pasaulyje filosofinių mokyklų, kurią galima skirstyti į ikiislamiškąją ir islamiškąją. Šis mokslinis darbas yra apie islamiškąją Irano filosofiją.

Persiškoji filosofija užima ypatingą vietą Rytų civilizacijos ir Islamo pasaulyje¹ Iranas įdomus ir savo netyrinėtais kultūros, filosofijos lobiais, ir mažai vakariečiams pažįstamu šiizmu bei jo apokaliptine mahdaviato doktrina, senąją religiją zoroastrizmu.

Persų filosofas Mula Sadras (1571–1641) mažai žinomas Vakarų pasaulyje, bet, pasak Oliverio Leamano, jis yra „svarbiausias ir įtakingiausias filosofas Islamo pasaulyje per pastaruosius 400 metų“. Sadro filosofija, *al-hikma al-muta‘aliya*, sujungianti savyje iluminacionizmą (išrakizmą), avicenizmą, Ibn Arabi sufiškąją metafiziką ir šiitų dvyliktininkų ašaritų teologiją, yra unikalus minties šuolis nuo esencializmo į egzistencializmą. Sadras dažnai lyginamas su Martinu Heideggeriu – tiek dėl jo įtakingumo, tiek dėl kai kurių ontologijos panašumų.

Lietuvoje Sadro filosofija nėra nagrinėta, tik apie ją trumpai yra užsiminęs šviesaus atminimo prof. Algis Uždavins (1962–2010), savo knygoje „Sufizmas Islamo civilizacijoje“ pabrėžiantis išminties filosofijos hikmos svarbą: „*Hikmah* – išmintis. Islamo pasaulyje kartais taip vadinama tradicinė filosofija; *al-hikmat al-mashriqiyaah* – „rytietiška filosofija“, nušvitimu grindžiamas išrakitų mokymas, t. y. „nušvitimo filosofija“, *hikmat al-ishraq*, kurios metodinis principas – diskursyvų mąstymą pranokstanti „atsklaida bei įžvalga“ (*al-kashf wa al-dhawq*), t. y. intuityvus suvokimas, noesis, platoniskų Formų (*muthul aflatunyah*), arba dieviškųjų šviesų, kontempliacija.“²

Tiriamos problemos pagrindimas. Palyginus įvairiose šalyse, regionuose ir istorinėse epochose įsiviešpatavusių Islamo filosofijos formų visetą, aiškėja, kad persų filosofija jame vaidina kartinį vaidmenį. Islamo filosofija glaudžiai susijusi su graikų, judėjų, krikščionių, zoroastristų ir kitomis Rytų epistemomis. Žvelgdami į Islamo filosofiją kaip į vientisą darinį ir kartu lygindami ją, pasitelkdami vieno žymiausių persų filosofų Sadro įžvalgas, matome, kad pamatinės civilizacinės Irano sąvokos susišaukia su kitų regionų, kultūrų ir civilizacijų dimensijomis.

Neabejotina, kad Sadro filosofija padarė įtaką ne tik tokiems žymiausiems

¹ Žodį *Islamas* rašome didžiąja raide, nes tai – ne tik religija, bet ir civilizacija, apimanti daugybę tautų, kultūrų ir kalbų.

² Uždavins, Algis. *Sufizmas Islamo civilizacijoje*. Kaunas: Atvirosios visuomenės studijų asociacija, 2007, p. 462.

šiūolaikiniams Irano filosofams kaip Allameh Tabatabaei, Mahmoud Khatami, bet ir *mahdaviato* doktrinai. Natūraliai kyla šie esminiai, su pagrindiniu disertacijos tyrinėjimo objektu ir problemų lauku susiję, problemiški klausimai: koks šiizmo ir iš jo kilusios *mahdaviato* doktrinos vaidmuo dabartiniame Islamo pasaulyje? Kuo unikali Sadro filosofija, tapusi tarsi alcheminiu svarbiausių Islamo filosofijos idėjų lydiniu ir pradėjusi islamiškąjį egzistencializmą, kokia jos vieta Islamo pasaulyje? Kokios metodologinės priegios ir tyrinėjimo strategijos gali padėti geriau pažinti šiuos procesus?

Šių problemų svarba Vakarų filosofijoje nebuvo reikiamai įvertinta. Tik neseniai pradėtas kreipti dėmesys į Sadro ir persų, Islamo filosofijos svarbą pasauliniame kontekste. Tam buvo daug objektyvių priežasčių, iš kurių pirmiausia reikėtų išskirti „helenomanijos“ mitologijos gyvybingumą, eurocentrinių nuostatų viešpatavimą, islamofobiją, menką neeuropinių filosofijos tradicijų pažinimą. Tai – viena iš priežasčių, kodėl šiame darbe pasirinktas akademinės filosofijos marginalijose buvęs persų filosofijos fenomenas. Jis tampa raktu, atveriančiu duris į artimą ir vis dar tolimą Islamo pasaulį. Islamo, kaip labiausiai plintančios pasaulyje religijos, ir Islamo – filosofijos, atveriančios mums naujas ontologines įžvalgas.

Manome, kad filosofijos ankstesnės raidos pakopose, kai nebuvo išplėtojo metodologinio instrumentarijaus, detalesniems lyginamiesiems tyrinėjimams būtinos iš kitų civilizacinių pasaulių empirinės medžiagos, buvo sunku tikėtis išsamusių lyginamųjų Rytų ir Vakarų filosofijos tradicijų studijų. Vadinasi, klasikinės Vakarų filosofijos raidos kelią ir viešpatavusias eurocentrines nuostatas pirmiausia lėmė menkas neeuropinių filosofijos tradicijų pažinimas, tų civilizacinių pasaulių žmonių kultūrinio horizonto, kalbų, tekstų nežinojimas ir daugybės civilizacinio pasaulio kultūros vertybių ir simbolių sistemų, pagrindinių mąstymo kategorijų nepažinimas.

Persų (farsi), arabų, turkų kalbų studijos būtinos, norint suvokti Islamo filosofiją, kad galėtume ją komparatyvistiškai analizuoti su Vakarų filosofijos palikimu. Deja, kol kas Irano (Persijos) filosofų veikalų vertimų į Vakarų kalbas nėra daug, tuo tarpu situaciją Lietuvoje galime pavadinti vakuumu. Negausios ir vakarietiškosios Islamo ir Irano filosofijos studijos, o apie Sadrą jų skaičius nesiekia tuzino. Vadinasi, dar negalime kalbėti apie disertacijoje gvildenamos temos išsemtumą ir ne tik todėl, kad trūksta aktualių komparatyvistinės analizės aspektų dabartinėje filosofijos istorijoje.

Gilinant šį Islamo ir Irano filosofiją, aiškėja, kad nors kai kurios sąvokos, terminai įsitvirtino mokslinėje literatūroje ir jau pradedami vartoti, jų preciziškumą

pravartu nuolatos pasitikslinti, juolab kad tai gali atverti kelius į svarbių filosofijos istorijos gairių bei metodologinių slinkčių geresnį pažinimą.

Islamiškieji, persiškieji filosofijos terminai reikalauja atskiros analizės, kuri Lietuvoje iki šiol nebuvo atlikta.

Su mistiniu Islamu lietuvių kalba mus geriausiai supažindino A. Uždavinio knyga „Sufizmas Islamo civilizacijoje“, su tradiciniu – prof. Egdūno Račiaus knygos.

Nors Lietuvoje Islamas – tradicinė religija, kurios šaknys siekia XIV a. (daugiausia musulmonų – totoriai), jį pažįstame mažai, todėl dažniausiai vadovaujamės mitais ir stereotipais.

Disertacijoje nagrinėjami paties Sadro tekstai, kurių didžioji dauguma parašyti arabų kalba, taip pat žymių islamologų tekstai (autorai – Bseyedas Hosseinas Nasras, Henry Corbinas, Fazluras Rahmanas, Williamsas Chittickas, Christianas Jambetas ir kt.).

Remtasi šaltiniais, prie kurių pavyko prieiti lankantis Irano Islamo Respublikoje, bendraujant su šios šalies akademine visuomene, skaitant joje išleistas knygas, dalyvaujant konferencijose, skirtose *mahdaviatui*, Islamo filosofijai.

Gvildenant pasirinktą objektą analizuojamos ir žymiausių komparatyvistų idėjos bei metodologiniai principai, veikę XX a. antrosios pusės komparatyvistinės filosofijos raidą.

Pagrindinis darbo tikslas – išnagrinėti ir supažindinti su būties filosofijos problema Sadro filosofijoje.

Pagrindinis darbo uždavinys – apibrėžti Sadro filosofijos svarbą tiek persiškosios, tiek pasaulinės filosofijos erdvėse.

Metodai – duomenų analizės, genetinis metodas, padedantis suprasti, kaip keitėsi problemos svarbas istoriniame kontekste (analizuojamos problemų ištakos, jų istorinė raida). Lyginamasis metodas suteikia galimybę palyginti Sadro filosofiją su kitais žymiausiai Islamo civilizacijos, persų filosofais bei su didžiulį įnašą į Vakarų filosofiją padariusiu Martinu Heideggeriu.

Pagrindinę ir didžiąją disertacijoje analizuojamų šaltinių ir interpretacinės literatūros dalį sudaro įtakingiausių XX–XXI a. komparatyvistinės filosofijos šalininkų (S. H. Nasro, M. Aminrazavi, T. Burckhardto, F. Schuono, H. Corbino, W. Chitticko, A. M. Schimmel ir kt.) veikalai, skirti tradicionalistinei problemikai. Ši interpretacinė literatūra padeda surasti tiltą tarp Irano ir Vakarų.

Remtasi vertimais iš šaltinių arabų, hebrajų, graikų ir persų kalbomis, pradedant šventraščiais – Biblija ir Koranu – ir baigiant paties Sadro bei kitų filosofų veikalais.

I. Pagrindiniai Sadro nagrinėti Islamo filosofijos konceptai: *wujūd, tashkīk, asfar arba'a*

Prieš analizuodami pagrindinius Sadro nagrinėtus Islamo filosofijos konceptus, turėtume suvokti keletą svarbių dalykų. Islamo, juolab Irano Islamo, filosofijos konceptai iš esmės yra neišverčiami (kaip ir Islamo Apreiškimo šaltinis – Koranas) į vakarietiškas kalbas, todėl bandysime tik apytiksliai suvokti gana aptakias, galias jų sąvokas ir sąvokų laukus.

Nors persų (Irano) Islamo filosofijai didžiulę įtaką padarė arabų filosofija ir terminija, visgi nemaža dalis svarbių terminų dėl fonetinių ir istorinių priežasčių turi savo prasminius persiškus atitikmenis (pvz., *malda* arab./pers. – *ṣalāh* arba *ṣalāt* / *namāz*).

Nesutampa ir persiškas bei arabiškas kalendoriai (pirmasis – Saulės, dar iš zoroastrizmo laikų, antrasis – Mėnulio), taigi ir kai kurios šventės (pvz., daugelyje Islamo šalių švenčiami Naujieji metai *nowrūz* yra vėlgi zoroastrizmo palikimas; griežtesniems musulmonams sunitams tai atrodo pagoniškas paprotys).

I.1. *Wujūd*

Bene pagrindinis Islamo filosofijos sąvokų laukas susijęs su, kontinentinės Europos filosofijos terminais kalbant, egzistencijos arba būties klausimu (tačiau jokių būdu tarp jų negalime dėti lygybės ženklo). Tai – arabiškosios šaknies *W-J-D* (skaitoma *W-DŽ-D*) vediniai, iš kurių pagrindinis – *wujūd* (skaitoma *wu-džiūd*, وجود). Persų filosofai šio svarbaus termino nevertė, todėl ir arabiškojo, ir persiškojo vertimas į Europos kalbas turi bent kelias reikšmes, paprastai (šiuo atveju – anglų kalba) skambančias kaip: *presence*, *existence*, *being*, *substance*, *entity*. *Wujūd* pažodžiui reiškia „radimas, radinys“ ir įeina į sąvokų lauką „radėjas“ (*wā-jid*) ir „rastasis“ (*mawjūd*).

Religiniu Islamo, ypač mistinės jo atšakos sufizmo (*tasawwuf*), požiūriu radėjas, rastasis ir radimo procesas yra viena, filosofiniu – tai susijungusi „radimo“ kaip intuityvistinės pasaulėjautos „trejybė“ (kitaip tariant, žinovo, žinijos ir pažinimo objekto susiliejimas, noetinė vienybė), padedanti suvokti vieną Beribę Realybę / Realųjį / Absoliutą (deja, kaip matome, šie vertiniai mažai ką pasako). Prie minėtų trijų terminų būtina nepamiršti ir sufiškos „ekstazės“ (*wajd*), padedančios pasiekti *wujūd*.

Nors suprantame, kad *wujūd* yra susijęs su dvasinių paieškų apoteoze, galutiniu „radimu“ To, kas Neišreikšta (iš dalies lygintina su Dao, Nirvanos, Dievo

konceptais), kyla klausimas, ar įmanoma suderinti mistinį (metafizinį) ir filosofinį požiūrius į *wujūd*? Platono, Plotino, Ibn Arabi, Suhrevardžio, Mir Damado sekėjas ir mokinys Sadras sugebėjo sintezuoti racionalųjį ir iracionalųjį požiūrius į „būtį, egzistenciją“ (*wujūd*), išstbulinęs Ibn Arabi sufijų mokyklos *wahda al-wujūd* („būties vienovė, vienatis“) ir Suhrevardžio *tashkīk al-wujūd* („būties gradacija“) konceptus. Per juos ir gimė Sadro sukurtoji filosofijos kryptis, vadinamoji išminties, arba transcendentinė, filosofija (dar vadinama teosofija, tačiau nereikėtų šios teosofijos painioti su vakarietiška) *al-hikma al-muta‘āliyya*. Tai – įspūdingiausias visoje Islamo filosofijoje „projektas“, savo grandioziškumu primenantis Safavidų laikų (1501–1736), kuriais gyveno Sadras (1572–1640), architektūrą.

Būdama mistinė, Sadro filosofija kartu turi ir tvirtą racionalų grūdą, todėl iki šiol laikoma gyvybingiausia ir svarbiausia Islamo mokykla pasaulyje, ypač Irane, kur veikia Mula Sadro institutas, jo filosofijos įkvėpti mokslininkai rašo straipsnius, disertacijas, rengiamos konferencijos, gimtosios Sadro vietos prižiūrimos, o šalyje gausu gatvių ir kitų objektų pavadinimų, skirtų Sadrai pagerbti.

Wajd ir *wujūd* tiesiogiai susiję su *tawhīd* (monoteizmo, Vienintelio Dievo doktrinos) sąvokomis, nes tik *wajd* būdu suvokus *tawhīd* kaip visa ko pradžią galima suvokti *wujūd* kaip visa ko pabaigą (pilnatvę). Tai primena tokias religines-filosofines koncepcijas kaip „alfa ir omega“, „absoliutas“ (arab. *wujūd mutlak*), taip pat kai kurias nuo religijos atsietas filosofines koncepcijas, pvz., Arvydo Šliogerio „Niekį ir Esmą“ („Pradžioje yra Niekis. Pradžioje esti Esmas.“³).

Wahda(tun) al wujūd – „būties vienovė“ – reiškia, Muhammado Kamalio žodžiais tariant, tai, kad „tėra vienintelė Būtis, ir visa egzistencija yra tos Vienos Būties išorinio spindesio manifestacija“⁴.

Pasak Algio Uždavinio, „metafizinę „būties“ problemiką ir pačią „būties“ koncepciją ankstyvojo Islamo mąstytojai paveldėjo iš antikinės helėnų filosofijos“⁵. Vis dėlto, norėdami geriau suprasti esminės, svarbiausios arabų kalbos šaknies *W-J-D* etimologiją, padėsiančią mums analizuoti *wujūd* konceptą, turėsime imtis minimalios lingvistinės analizės ir kelti hipotezę. Arabų kalboje šaknis *W-J-D* (pagrindine forma galėtume laikyti veiksmą *wajada*; nors tradiciškai, nesigilinant tai laikoma bendratimi, iš tikro tai – tiesioginės nuosakos būtojo laiko vyriškos

³ Šliogeris, Arvydas. *Niekis ir Esmas. I tomas*. Vilnius: Apostrofa, 2005, p. 189.

⁴ Kamal, Muhammad. „The Self and the Other in Sufi Thought.“ *Religion East & West* 6 (2006): 21–32.

⁵ Uždaviny, Algis. *Sufizmas Islamo civilizacijoje*. Kaunas: Atvirosios visuomenės studijų asociacija, 2007, p. 486.

giminės vienaskaitos trečias asmuo) turi bent kelias svarbias reikšmes, susijusias su būtimi, egzistencija. Tai – *wajada* („rasti, būti rastam, egzistuoti, būti“), *yūjadu* („yra, patirti, jausti, kentėti, mylėti“), *wajd* („stipri emocija, meilės ekstazė“), *wij-dān* („ekstazė, jausmas“), *falsafa al-wujūd* („egzistencializmo filosofija“), *mawjida* („jausmas, pyktis“). Įdomu, kad meilė, pyktis (greičiau egzistencinis nerimas) ir būtis, egzistencija čia eina kartu tarsi neatsiejami dalykai⁶.

A. Uždavinys pritaria Toshihiko Izutsu, teigusiam, kad *wujūd* konceptas – graikų filosofijos paveldo dalis⁷. Viena kertiųjų savo veikalų A. Uždavinys įrodo, kad graikų filosofija (*philosophia*) ir teurgija (*theourgia*) tiesiogiai susijusios „su religinėmis Viduržemio jūros, Egipto ir Artimųjų Rytų praktikomis, kuriose po lygiai būta kontempliacijos ir veiksmo (kartais vadinto kilimu į Dangų), suvokiant, jog toks yra būdas gyventi tobulai, t.y. pagal dieviškuosius pavyzdžius ir archetipus, taip užpildant žmogaus galutinį tikslą (*telos*), kuris yra išlikti *Nous* (dieviškojo Intelekt) lygmenyje, kad jis sugrįžtų prie Vienintelio“⁸.

Svarbus dėmuo Sadro filosofijos tyrinėjimuose – mistinė pajauta, tiesiogiai susijusi su tuo, kas vadinama teurgija. Kaip esame rašę, „Uždavinio teurgijos tyrimai išryškino anksčiau marginaliose buvusius šio reiškinių tipologinius bruožus, ypač kalbant apie filosofijos ir teurgijos santykį, lyginant jų panašumus ir skirtumus. Dieviškoji (arba dvasiškai pažengusiojo) kelionė per erdvę suvokiama kaip teurginis aktas ir nepriklauso „draudžiamų okultinių fenomenų“ klasei. Tai susiję su kiekvieno žmogaus *maqam* (arab. „dvasiniu lygiu“). Nors Islamas, kaip ir judaizmas bei krikščionybė, nepripažįsta burtų ir magijos, vis dėlto viskas nėra visai taip kategoriškai, kaip galėtų pasirodyti. Islamo filosofijoje, gnosticizme (*'irfān*) ir misticizme yra arabiškas terminas *keramat* (كرامة), reiškiantis „stebukladario dovaną“, turint galvoje pranašų atliktus stebuklus. Vis dėlto sufijai tiki, kad nors stebuklus gali atlikti tik pranašai (tiksliau, Allahas sukuria stebuklą, kad palaikytų pranašus), *keramat* yra ypatingas fenomenas, kurį gali atlikti *awliya*, šventieji, ne pranašai, tačiau savo dorumu ir žiniomis bei Islamo praktikavimu

⁶ Wehr, Hans. *A Dictionary of Modern Written Arabic*. Ed. by J Milton Cowan. Third Edition. Ithaca, New York: Spoken Language Services, Inc., 1976, p. 1049–1050. Tai – profesionaliausiu pasaulyje laikomas, moderniąją ir senąją kalbos versijas suderinęs arabų kalbos žodynas, sudarytas vokiečių arabisto Hanso Wehro (1909–1981), pirmąsyk išleistas 1961 m.

⁷ Uždavinys, Algis. *Sufizmas Islamo civilizacijoje*. Kaunas: Atvirosios visuomenės studijų asociacija, 2007, p. 198.

⁸ Uždavinys, Algis. *Philosophy and Theurgy in Late Antiquity*. San Rafael, CA: Sophia Perennis, 2010, p. 2–3.

per pastovų *zikr* (Allaho prisiminimo ritualą). Visi keramatai įvyksta tik su Allaho valia ir tas, kuris atlieka juos, pats stebuklą nekontroliuoja. Vienas įdomiausių keramatų – *tayy al-ardh* (arab. „žemės sulenkimas“), arba, nūdienos terminais kalbant, teleportacija. Šį terminą, reiškiantį kelionę nepaisant erdvės, amerikiečių rašytojas ir anomalių fenomenų tyrinėtojas Charlesas Hoyus Fortas (1874–1932) 1931 metais pasiskolino būtent iš arabiškojo *tayy al ardh*. Jo atitikmuo judėjų tradicijoje – *kefitzat haderech*, „kelionės sutraukimas“. Tai – stebuklinga kelionė tarp dviejų tolimų vietų per trumpą laiko tarpą. Talmude (*BT Sanhedrin 95*) aprašomos trys biblinės istorijos, kuriose įvyksta *kefitzat haderech*. Chasidų istorijose kalbama apie rabinus, turėjusius teleportacinių sugebėjimų. Aladino pasakoje iš „1000 ir vienos nakties“ džinas nukeliauja iš Kinijos į Maroką ir atgal. Islame *tayy al ardh* fenomenas žinomas ir sunitams, ir šiitams, ir sufijams (tiesa, interpretacijos skiriasi). Kai kurie sufijai jį dar vadina *tayy al makan* („erdvės sulenkimas“). Šie žodžiai – arabiški, tačiau vartojami ir persų kalboje. Didžiajame persų kalbos „Dehkhoda“ žodyne *tayy al ardh* aprašomas kaip „keramatas, kurio metu vietoje judėjimo į priekį tikslo link žemė ima greitai suktis priešais keliautoją ir jis atsiranda bet kurioje vietoje, nesvarbu, kur ši būtų“. Korane (27:38-40) aprašomas Saliamono pokalbis su džinu Ifritu, kuris per itin trumpą laiką („akies mirksnį“) išminčiui atgabena Šebos karalienės sostą. Vienas žymiausių nūdienos persų filosofų Allamehas Seyyedas Tabatabaei (1892–1981) *tayy al ardh* aprašė taip: „Materijos dingimas, išnykimas pradinėje vietovėje ir jos atsiradimas ir atkūrimas galutinėje vietovėje (į kurią keliauta).“ Teleportacijos stebuklas aiškina mas žmogaus valia (prisiminkime *thelema*), sąmoningu noru. Islamo filosofijoje manoma, kad žymūs šeichai, Imamai, pvz., Rumis, Al Khidras, Abusaeidas Abolkheiras, buvo įvaldę keramatą. Tačiau Islamo išminčiai pabrėžia: vaikščiojimas ant vandens, keliavimas erdve nėra nieko ypatinga, didžiausias stebuklas – tai savo širdies nukreipimas Dievopi. Šiitų Imamai valdė keramatą, o Imamas Mahdi (a.s.), Laiko Imamas (pers. *Imam az Zaman*), laukiamasis Mesijas, manoma, buvo įvaldęs didelį keramato „arsenalą“. Būtent dėl to šiitai neabejoja, kad Imamas Mahdi (a.s.) jau greitai grįš iš savo didžiosios okultacijos, kurioje yra jau daugiau nei 1000 metų. Keramato fenomeną nuodugniausiai yra ištyrę Islamo filosofai Mula Sadras, Ayatollah Marashi Najafi (1315–1411 AH), Allameha Seyyedas Tabatabaei⁹.

⁹ Peleckis, Mindaugas. *Algio Uždavinio įnašas į teurgijos tyrinėjimus* // Rytai–Vakarai: komparatyvistinės studijos XI. Kultūrų sąveikos. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2011, p. 376–378 [367–378].

Taigi, filosofija ir magija (teurgija) glaudžiai viena su kita susijusios, jų ryšys neturi nei chronologinių, nei geografinių, nei jokių kitų ribų. Vis dėlto, grįžtant prie *wujūd* koncepto, artimiausias jam, spėjame, būtų egiptietiškas *w3dyt* konceptas, senovės Egipto mitologijoje įkūnytas į deivę *Wadžet*. Turint omenyje, kad arabų ir senovės egiptiečių kalbos priklauso tai pačiai kalbų šeimai¹⁰, neatmestina versija, kad semitų *W-J-D* ir egiptiečių *w3dyt* (sen. Egipt. *wadž* – „žalias, papiruso spalvos“) – giminingi žodžiai bei konceptai. Trumpai apibūdinant, *Wadžet* – gyvatė-deivė, saugodavusi kiekvieną faraoną (jos simbolis ) spjaudavusi nuodus į kiekvieną faraono priešą. *Wadžet* – Egipto globėja, pirminė pasaulio gyvatė (pagal įvairių tautų mitologijas gyvatė – pirmasis iš pirmųjų vandenų pasirodęs gyvis, simbolizuojantis gyvybę, egzistenciją, taigi *wujūd*). Dar *Wadžet* žinoma kaip *Wedžat*, *Udžat*, *Edžo*, *Uto*, *Ra Akis*, *Horo Akis*. Manoma, kad būtent iš *Per-Wadžet* miesto (dabar *Tell al-Fara'in*, anksčiau – gr. *Boutos*), kuriame buvo pagrindinė *Wadžet* šventykla, į Graikiją pasklido orakulų tradicija¹¹, taigi teurgija tapo filosofija. Ikinastiniame Egipte įkurta *Per-Wadžet* šventykla – pirmoji žinoma vieta, kur dar paleolito laikais buvo garbinama gyvybė / gyvatė *Wadžet*, ir tai buvo pirmoji žinoma orakulų tradicija.

Bene rimčiausia monografija apie Sadrą vadinama Fazluro Razmano knyga „The Philosophy of Mula Sadra (Sadr al-Din al-Shirazi)“ (2005) apie *Wadžet* nieko nekalba, tačiau joje Sadro ontologija pristatoma kaip skirtinga nuo ankstesnių filosofų požiūrio į *wujūd*, nes „Sadrai egzistencija negali būti rūšis ar rūšies skiriamasis požymis, kadangi egzistencija, kuri *kuria* visą esmę, esenciją (*essence*), kuri kad ir kiek turėtų savyje „būtiškumo“ (*is-ness*), nepriklauso esencijai *per se* – taigi savyje esencijos nei „yra“, nei „nėra“. Tai atsitinka, nes jos kyla iš tikrosios egzistencijos“¹².

Už šios gana sudėtingos formuluotės slypi tikrasis Sadro intuityvistinis mąstymas: filosofas tarsi balansuoja tarp šio ir „kito“ pasaulio, tikrosios egzistencijos ir jos pagimdytų „gradacijų“ (*tashkik*). Sadras, kaip ir Sokratas bei kiti didieji filosofai, gyveno taip, kaip mąstė. Jis atsisakė didžiulių valdovų privilegijų, turėjo mokinių, keleriems metams buvo pasitraukęs į vienatvę apmąstymams prie Kahako kaimelio, netoli Qomo, Irane.

¹⁰ http://www.ethnologue.com/show_family.asp?subid=52-16.

¹¹ Herodotas. *Istorija*. Vilnius: Mintis, 1988, p. 400.

¹² Rahman, Fazlur. *The Philosophy of Mula Sadra (Sadr al-Din al-Shirazi)*. Lahore, Pakistan: Suhail Academy, 2005, p. 31.

Kaip iš tikro suvokė pirmąją egzistenciją Sadras, gali atsakyti jo paliktos knygos, tačiau kad ir kiek jas interpretuotume, akivaizdu, jog giliausia būties paslaptis įmanoma, paties mąstytojo žodžiais tariant, tik patiriant dvasines keliones (jos nuodugnai aprašytos Sadro *magnum opus* – *Asfar arba ‘a*, arba „Keturiuose kelionėse“), per savo vidų kontempliatyviai perleidžiant pasaulį, o grįžus į „ši“ pasaulį, pateikiant tai kiek įmanoma paprastesniais žodžiais.

Manome, kad Sadras anksčiau Islamo filosofų išbandytą terminiją pasirinko būtent tam, kad ji būtų paprasčiau suprantama jo mokiniams – tiek jam gyvam esant, tiek dabar, po 400 metų, kai Sadro populiarumas vis auga.

Grįžtant prie F.Rahmano frazės „nei „yra“, nei „nėra“, čia galime rasti paralelę su Aristotelio esmės (esencijos) konceptu. Aristotelio *to ti esti* („tai, kas yra“) arba *to ti ên einai* („tai, kas buvo“) į lotynų kalbą buvo išversta kiek nuskurdintu žodžiu *essentia*. „Platono filosofijoje iš *tiesų (ontōs)* egzistuoja ne kas kita kaip eidai, kurie yra ir tikrieji *esiniai (ta onta)*“¹³.

Tibeto budizme naudojamas panašus konceptas – „nei vienas, nei daug“ (*gcig du ,bral ba ‘i gtan tshigs*)¹⁴ – jis kažkiek primena Sadro bandymą suvokti ir paaiškinti *wujūd*, kurio negalima apibūdinti žodžiais. Tiesa, nereikėtų tibetietiškojo koncepto sulyginti su sadriškuoju: vis dėlto Sadras buvo musulmonas, ištikimas *tawhīd* doktrinai, pagal kurią egzistuoja Vienas Dievas, Viena Egzistencija, ir jam dėl to nekilo abejonių. Tačiau didžioji problema, kaip suvokti Sadro *wujūd*, yra vienovės ir daugio (gradacijų) problema. Ar Sadras ją išsprendė, bandysime analizuoti tolesniuose skyriuose.

I.2. *Tashkīk*

Sadro metafizinė filosofija Islamo pasaulyje laikoma revoliucinga. Daugelio tyrinėtojų manymu, ji unikali, nes pirmoji postulavo egzistencijos (tiksliau – *wujūd*) doktriną. *Wujūd* Sadro filosofijoje turi ontologinį primatą (*asālat al-wujūd*), tai – vieninga realybė, sugraduota į intensyvumo laipsnius, tačiau pats *wujūd* išlieka paslaptingas, „nepagaunamas už rankos“ ir negali būti niekaip iki galo suvoktas. Bet koks bandymas konceptualizuoti ir įdaiktinti *wujūd* yra logiškai klai-

¹³ Kardelis, Naglis. *Vienovės įžvalga Platono filosofijoje. Monografija*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Versus aureus, 2007, p. 75.

¹⁴ *The Adornment of the Middle Way: Shantarakṣita's Madhyamakalankara with commentary by Jamgön Mipham*. Boston, Massachusetts, USA: Shambhala Publications, Inc., 2005, p. 39.

dingas, sako Sadras, beveik visuose savo veikaluose tai pabrėždamas vis iš naujo, tarsi kartodamas savotišką mantrą. Sadro veikalų specifika islamiška, ji kitokia nei europietiškujų filosofų, tad nenuostabu, kad iki šiol į Vakarų kalbas išversti vos keli iš beveik 50 Sadro veikalų.

Bene žinomiausiame vertime – knygoje „Gnostikų eliksiyras“ (*Iksīr al-‘Ari-fīn*) – filosofas daug dėmesio skiria ir metafiziniams dalykams (sielai, pomirtiniam pasauliui, angelams ir šėtonui), ir racionaliajam pradui (mirties, laiko suvokimui, mokslui). Sadras – ir psichologas, aptarinėjantis, pvz., atleidimo prasmę. Su Sadro kūryba menkai susipažinusiam žmogui gali pasirodyti, kad jis – eklektikas, tačiau taip iš tikro nėra, ir tai nesunku pagrįsti. Sadro veikalai visi suskirstyti logine tvarka (dažniausiai nuo racionalių dalykų einama prie iracionalių), sistematizuoti temomis ir potėmėmis, juose yra tam tikras skaičius skyrių ir dalių. Pvz., „Gnostikų eliksiyre“ yra keturios dalys, talpinančios 5, 10, 10 ir 10 skyrių; beje, skaičius 4 Sadrai itin svarbus, nors jis ir ne numerologas. Vis dėlto senovinė keramato praktika, persiškumas šioje vietoje labai svarbūs, ir, kaip ir žydų mistikams kabalistams, pasaulio skirstymas į tam tikrus lygmenis, sluoksnius, gradacijas Sadrai labai svarbus. Kodėl? Mūsų spėjimas būtų, kad tai – Korano įtaka. Kaip yra pažymėjęs A. Uždaviny, „šlovingasis *Koranas* užrašytas ant Saugomos Lentelės (*al-lawh al-mahfūz*). Taip teigia *Koranas*, tarsi apibendrinamas ir sintezuodamas visą ilgaamžę Mesopotamijos, Sirijos ir Palestinos raštininkų kultūrą, kurią nesunku interpretuoti neoplatonizmo požiūriu. Sufizmo hermeneutika tvirtina, kad šiame kontekste Lentelė reiškia neregimą dvasinę tikrovę, tarsi substratą, į kurį įrašomas amžinasis Dievo Žodis, virstantis noetinių formų raštu. Pirmieji Pranašai apreišktojo *Korano* ajatai jau mini Rašiklį (*qalam*), šitaip pabrėždami kosmogoninę ir sakramentinę rašto funkciją.“¹⁵

Kiek toli nuo Ibn Arabi nutolo Sadras, teigdamas, kad pasaulis, egzistencija, *wujūd* yra nesuvokiamas? Ibn Arabi savo *magnum opus* „Mekos apreiškimai“ (*Al-Futūhāt al-Makkiyya*) pabrėžė, kad „pats didžiausias neišmanėlis tas, kuris siekia Dievo“¹⁶, nes jo pasiekti neįmanoma, nes *wujūd* nėra suvokiamas, jis tik gali save manifestuoti esiniais (*mawjudat*).

Sadras gerai išmanė Ibn Arabi ir jo idėjas tęsusio Suhravardžio filosofiją, tačiau žengė tolesnį žingsnį. Remdamasis aristotelizmu, Koranu, sufijų mokymais

¹⁵ Uždaviny, Algis. *Sufizmas Islamo civilizacijoje*. Kaunas: Atvirosios visuomenės studijų asociacija, 2007, p. 186.

¹⁶ *Futuhāt IV:424.15*, iš Ibn al ‘Arabi. *The Meccan Revelations. Vol I, II. Ed. by Michel Chodkiewicz. Translated by William C. Chittick and James W. Morris*. New York: Pir Press, 2005.

ir savo paties įžvalgomis, jis nesuvokiamąjį *wujūd* suskirstė į gradacijas, *tashkīk*. Sadras, kaip ir Tyrieji Broliai (إخوان الصفا, *Ikhwān aṣ-Ṣafā*), slapta X a. Basroje veikusi draugija, pasirinko keturių žmogaus sielos lygmenų sistemą. Iš Pitagoro mokymo atėjęsi skaičiaus 4 prasmė – keturypė kosmoso sandara, keturių rūšių materija, keturios gėrio ir blogio kategorijos, taip pat – keturi sielos lygmenys (gyvulinė siela, egocentrinė siela, atgailaujanti siela, nurimusi siela). Visi šie lygmenys, išskyrus gyvulinę sielą (*al-naḥs al-hayawaniyyah*), paimti iš Korano.

Kaip teigia Sadras, Dievo ryšys su kosmosu negali būti tiesioginis, nes jis neturi kauzalinio ryšio su pasauliu, t.y. gali tik manifestuotis. Tokiu būdu Sadras postulavo teologinį Dievo buvimo įrodymą, pavadinęs jį Teisingumo įrodymu (*borhān al-ṣeddiqin*), pagal kurį „egzistencijos tiesa pirmiausia yra tokia, kad pati egzistencija yra tyra, beribė“¹⁷. Arba, kaip rašė pats Sadras, basiṭ al-ḥaqīqa koll al-ashyā („visi dalykai yra paprasti“): tik Dievas, Vienintelis, yra paprasta ir tyra Būtis, todėl tokia yra ir visa egzistencija, *wujūd*.

Ši monistinė vienintelės egzistencijos doktrina Sadro filosofijoje papildoma daugio iliuziniu fenomenu – egzistencijos gradacija (*tashkīk al-wujūd*). Daugį paaiškinti ne taip paprasta, todėl Sadras ne kartą ne viename savo veikale pabrėžia, tarsi mantrą kartoja panašius į šiuos žodžius: „Korano apreiškimas yra šviesa, kuri padeda matyti. Tai tartum saulė, kuri dosniai apipila mus savo spinduliais. Filosofinis protas [intelektas] yra akis, kuri mato šią šviesą, ir be jos mes nieko negalime matyti. Jei užsimerksime, t.y. jei apsimesime, kad mums užtenka tik filosofinio proto, šviesos nebematysime, nes nebebus akių, kuriomis ją galėtume pamatyti.“¹⁸

Seyyedas Hosseinas Nasras *wujūd*verčia kaip „Realybė“ (*reality*), pabrėždamas, kad *wujūd* turi vidinę ir išorinę formas – konceptą (*mafhūm*) ir realybę (*ḥaqīqa*). *Maḥmūm* egzistuoja tik mūsų prote, ir tai galime prilyginti Platono eidui. Tuo tarpu *ḥaqīqā* egzistuoja ne žmogaus prote, o nepriklausomai nuo jo. „Šioje vietoje susitinka filosofija ir gnozė, ir aukščiausioji patirtis, įmanoma dvasinių praktikų pagalba, tampa amžinai egzistuojančia realybe, kuri sudaro visų filosofų konceptų pagrindą.“¹⁹

Persiškojo, islamiškojo egzistencializmo pagrindas – apreikštajame Korane,

¹⁷ Ayatollahy, Hamidreza. *Mula Sadra's Seddiqin Argument for the Existence of God: An Islamic Response to Hume and Kant*. Tehran: Sadra Islamic Philosophy Research Institute Publication, 2005, p. 31.

¹⁸ Nasr, Seyyed Hossein. *Islamic Philosophy from its Origin to the Present. Philosophy in the Land of Prophecy*. State University of New York Press, 2006, v.

¹⁹ Ibid, p. 73.

kuriame rašoma, kad Dievas yra „Pirmasis ir Paskutinytis, Išorinis ir Vidinis, Žinantysis visus dalykus“²⁰. Žymiausias Kadžiarų (*Qajar, Dowlat-e Aliyye-ye Irân*, 1785–1925) dinastijos Persijos filosofas, teologas, poetas, mistikas Šeichas Mula Hadi Sabzavari (1797–1873) geriausiai žinomame savo veikale *Sharḥ al-manẓuma* (1845) *sufiškomis eilėmis surašė sadriškosios filosofijos summa summarum*. Tokiu būdu savo įkvėpėją Sadrą Sabzavari gynė nuo jo kritikų, iš kurių aršiausias – Šeichas Aḥmadas Ahsā’i (1753-1826), įkūręs šeichitų mokyklą. Šeichitai – viena iš trijų šiitų denominacijų (kartu su usulizmu ir achbarizmu).

Šeichas Aḥmadas Ahsāi kritikavo Sadrą dėl jo susikoncentravimo ties *wujūd* kaip svarbiausiojo būties koncepto, glumindamas Islamo filosofus ir teigdamas, kad *wujūd* ir *māhiyya* (pažodžiui – „kas ji(s), tai?“) yra vienodai svarbūs. Pasak A. Uždavinio, *māhiyya* – „esmė“, *quidditas*, „kasybė“, „tai, kuo daiktas „esti“, nepriklausomai nuo to, ar jis aktualiai egzistuoja raiškos lygmeniu (...). Vudžudijos mokyklos sufijams pirmesnė būtis, egzistencija (*wujūd*). (...) Vudžudijos sufijų mokyklos antiesencializmas minėtąsias esmes paverčia dieviškosios imaginacijos modusais „būties vienybės“ sistemoje“²¹. Paneigdamas šeichitų įkūrėjo nuomonę, Sabzavari sukūrė dvieilį, kuriame kitu terminu pabrėžė *wujūd* primatą:

Mafhīmuhu min a‘rafi‘l-ashyā‘-i

Wa kunhuu fi ghāyati‘l-khifā‘-i

(Jos sąvoka yra vienas iš geriausiai žinomų dalykų,

Tačiau jos giliausia tikrovė [*kunh*] itin paslėpta)²².

Sabzavari žodžiui *ḥaqīqā* čia panaudojo sinonimą *kunh* („šerdis“). Kaip ir Sadras, Sabzavari akcentuoja, kad tikroji realybė – tai archetipo pasaulis, *wujūd*, kuris turi primatą prieš visa kita.

Korane trinarė šaknis *W-J-D* (و ج د), arba *wāw jīm dāl*, sutinkama net 107 kartus, iš jų 106 kartus kaip veiksmažodžio *wajada* forma, kartą – kaip daiktavardis *wuj‘d*, kurio reikšmė nesusijusi su *wujūd* ir jam giminingais žodžiais. Pavyzdžiui, 93 sūroje „Al-Duhā“ („Rytas“) yra frazė *wawajadaka* „ir Jis rado tave“ (7 ajatas: „Ir Jis rado tave pasimetusį, ir suteikė tau prieglobstį“). Ta pati frazė pasikartoja ir

²⁰ Qur‘an 57:3. <http://corpus.quran.com/translation.jsp?chapter=57&verse=3>. Žiūrėta 2012 05 23. Čia ir toliau Korano citatos pateikiamos iš šio šaltinio.

²¹ Uždavinytis, Algis. *Sufizmas Islamo civilizacijoje*. Kaunas: Atvirosios visuomenės studijų asociacija, 2007, p. 470.

²² *Šarḥ-e ġorār al-farā‘edma ‘ruf ba Šarḥ-e manẓuma-ye ḥekmat : qesmat-e omur-e āmma wa jawhar o ‘arāz*, ed. Mehdi Moḥaqeq (Mohaghegh) and Toshihiko Izutsu. Tehran: McGill University Institute of Islamic Studies, 1969, p. 4.

93 sūros 8 ajate: „Ir Jis rado tave vargšą, ir praturtino.“ Kituose Korano ajatuose, susijusiuose su šaknimi *W-J-D*, taip pat kalbama apie Dievo ieškojimą, radimą (sic! ne tik žmogus ieško Dievo, bet ir Dievas žmogaus, ir jie *randa vienas kitą* – tai, ko gero, yra visa Islamo religijos ir filosofijos bei mistinės pasaulėžiūros sufizmo kvintesencija).

Taigi, *radę vienas kitą (tajidū(hu))* „tu surasi“, *ajidu* „randu, ar galiu rasti“, *yajiduka* „Jis randa tave“ ir kt.), ieškantieji tampa Viena Realybe, *wujūd*²³.

Vis dėlto yra įdomu, kaip Vieningoji Realybė, *wujūd*, Sadro filosofijoje tampa sugraduota. Iš tikro tai nebuvo originali jo idėja. Tiesiog iš Aristotelio „Metafizikos“ per šimtmečius atkeliavęs gradacijos fenomenas Sadro įvardijamas kaip *tashkīk*. Pabrėžtina, kad ir Vakarų filosofai viduramžiais ir Renesanso laikotarpiu dalijo visatą į įvairias hierarchijas (tam ypač pasitarnavo kabalizmas) – nuo *materia prima* iki Dievo (per mineralų, augalijos ir gyvūnijos, žmonių bei angelų karalystes). Ši schema buvo užbaigta ne Aristotelio, kaip dažnai manoma, bet Ibn Sinos (Avicenos), kuris „Gydymo knygoje“ (*Kitāb al-Shifāʿ*, 1014–1020) pirmąsyk filosofijos istorijoje aprašė hierarchiją, apimančią visas karalystes. Hierarchijos, arba būties grandinės (*maratib al-wujūd*), idėja svarbi Islamo filosofijai, ji kildinama iš Korano. Apie gradacijas savitai rašė ir Ibn Rušdas (Averojus), kalbėjęs apie pirmąjį judintoją, kuris, kaip „Metafizikoje“ rašė Aristotelis, egzistuoja pagal būtinybę. „Stoka, egzistuojanti Pirminėje materijoje, nėra absoliuti. Averojus prideda gradacijas: quodammodo, „tam tikru būdu“, nes tokia stoka yra „materijos forma“, niekada nepaliekanti pačios materijos.“²⁴

Ibn Rušdas (Averojus) pastebi, kad jo pateikta dangiškojo judėjimo samprata gali būti vertinama įvairiai, pavyzdžiui, Aristotelis tai aiškino kitaip. Jis teigė, kad pirmasis judintojas, nors ir jis yra nematerialus, tačiau turi apibrėžtą vietą visatos pakraštyje (*Fiz. Kn. VIII, sk. 10, 267b 15-25*).²⁵ Skirtingai nei Al Farabi, Ibn Sina, vėliau – ir Sadras, Ibn Rušdas visatos vienybę stengėsi konstruoti kitu keliu, atmesdamas *wujūd* ir neoplatonikų idėjas, teigdamas, kad tobulumas glūdi pačiame dangiškųjų kūnų judėjime. Visgi Ibn Rušdas pripažino, kad „egzistavimas sielos viduje yra veikiančioji judėjimo priežastis“²⁶.

²³ Remtasi <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=wjd>. Žiūrėta 2012 05 24.

²⁴ Remtasi <https://plato.stanford.edu/entries/ibn-rushd-natural>. Žiūrėta 2020 12 23.

²⁵ Stančienė Dalia Marija, Žilionis Juozas. *Ankstyvoji scholastika: ugdymo filosofijos metmenys*. Vilniaus pedagoginis universitetas, 2010, p. 294.

²⁶ Ibid, p. 295.

Sadro filosofijoje gradacijos doktrina pateikiama naujoje šviesoje, remiantis *wujūd* primato (*asāla*) ir transcendentinės vienovės (*waḥda*) konceptais. Sadras teigia, kad yra ne tik pasaulio gradacija nuo „grindų“ (*farsh*) iki Dieviškojo Sosto (*‘arsh*), bet kiekvienoje egzistuojančioje mahijoje (*māhiyya*) slypi egzistencija – *wujūd*, kurios šaltinis – Dievas, Absoliuti Egzistencija (*al-wujūd al-mutlaq*). „Visata yra niekas kitas, kaip *wujūd* stiprybės ir silpnumo laipsniai, besidriekiantys nuo archangeliškosios realybės intensyviųjų *wujūd* gradacijų iki dulkių, iš kurių buvo sukurtas pirmasis žmogus. Gradacijos būdingos tik *wujūd*, o ne *māhiyya*. Norint suvokti gradacijų reikšmę, reikia suprasti, kad realybė vienu metu yra ir vienis, ir daugis.“²⁷

Sudėtinga Sadro gradacijos teorija rado savo vietą ir XX–XXI a. Islamo filosofijoje. Bene žymiausias šių dienų filosofas, sekantis transcendentiniu Sadro metodu ir plėtojantis *tashkīk* konceptą, – Irano mąstytojas Mahmoudas Khatami (محمود خاتمی, gim. 1963 m. Teherane), geriausiai žinomas kaip *ontetinės filosofijos* (ontetinis, pasak M.Khatami, – neapibrėžtas ir hierachiškas) mokyklos kūrėjas. M.Khatami naudoja „ontetinę redukciją“, dekonstruodamas Egzistencijos / Sąmonės / Gyvenimo šerdį pagal *tashkīk* konceptą. Ontetinė M.Khatami logika primena Edmundo Husserlio (su kuriuo neretai lyginamas Sadras) fenomenologinį metodą: „Transcendentinis metodas prasideda nuo bepradžio prasidėjimo idealo.“²⁸ M. Khatami neosadriškoji filosofija sudėtinga, ji inkorporuoja ir vakarietiškoji fenomenalizmą, arba, kaip jis pats rašo, „įeina į Sadro filosofiją per modernybės duris“.

Tiesos (tikrovės) ieškotojas, arba tiesos (tikrovės) mokinytis, (*talib al-haqq*) M. Khatami filosofijoje turi patirti dvasinę kelionę per „kelionę ir vadovavimą“ (*sayr wa soluk*) – *afaqi* (egzistenciją būties horizonte) ir vertikalėn kylančią *anfusī*, siekiančią tyriausio egzistencijos šaltinio. Siekdamas triados „sąmonė-veiksmas-būtis“, žmogus, kaip teigia M.Khatami, „centralizuoja savo subjektyvumą ir ryšį su pasauliu“²⁹.

Apibendrinant *wujūd* ir *tashkīk* konceptų raišką Sadro ir ikisadriškoje bei neo-sadriškoje filosofijoje, būtina pažymėti, kad be ją visur lydinčių kelionių

²⁷ Nasr, Seyyed Hossein. *Islamic Philosophy from its Origin to the Present. Philosophy in the Land of Prophecy*. State University of New York Press, 2006, p. 78.

²⁸ Khatami, Mahmoud. „The Transcendent method: A Reconstruction“, in *Comparative Studies on Mula Sadra*, V.4, ed. SIPRIN. Tehran: Mula Sadra Foundation, 2002.

²⁹ Khatami, Mahmoud. *Lectures on Contemporary Western Philosophy*. Tehran: Elm Publisher, 2008, Introduction.

(šventųjų kelionių / šventųjų knygų) *asfar* (vns. *safar*) mūsų bandymas suvokti Sadro transcendentinę teosofiją bus beprasmis, todėl tiesiog privalome leisti į kelionę po Mula Sadromagnum opus „Asfar arba‘a“ („Keturios kelionės“, arba „Keturios knygos“) ir paanalizuoti šioje knygoje išdėstytas įžvalgas.

I.3. *Asfar arba‘a*

Trinarė arabų kalbos šaknis *S-F-R* turi kelias reikšmes, tarp kurių – „keliaivimas“ ir „atskleidimas“, „mediatorius“. *Safr* (dgs. *asfar*) – „kelionė“. Jos motyvas itin svarbus Sadro filosofijoje.

Asfar arba‘a savo reikšme Islamo filosofijai lyginama su Ibn Sinos *Shifā* ir Ibn Arabi *Futūhāt al-Makkīyah*. Iš tikro tai ne tik pagarbus palyginimas, bet ir nuoroda į tai, kad Sadro *magnum opus* talpina savyje ir aviceniškąjį peripatetizmą, ir Ibn Arabi misticizmą. Dėl knygos pavadinimo daug ginčytasi, kadangi *asfār* arabų kalboje (veikalas parašytas arabiškai) yra dviejų žodžių daugiskaita: *safr* („kelionė“) ir *sifr* („knyga, šventraštis“, iš čia – Europos kalbų žodis „šifras“). Iš pradžių ši veikalą atradę Josephas Arturas de Gobineau ir Edwardas Granville'is Browne'as manė, kad tai tėra knygos apie paprastas keliones, tačiau jau gerokai vėliau paaiškėjo, kad viskas kur kas sudėtingiau. Sadras knygos įvade mini, kad kelionės – tai iniciacijos realizavimo (*sulūk*) etapai: 1) sukurtojo (*khalq*) kelionė link Tiesos Kūrėjo (*Haqq*); 2) kelionė Tiesoje su Tiesa; 3) kelionė iš Tiesos su Tiesa į sukurtąjį pasaulį; 4) kelionė su Tiesa sukurtajame pasaulyje. Kelionės etapai Sadro filosofijoje logiškai pagrįsti, nors tai ir metafizika, tačiau gnosticizmas turi savąją logiką.

Pirmojoje *Asfar arba‘a* knygoje pradeda aiškėti, kas yra toji Kelionė. Tai – *wujūd*, egzistencija, būtis, ieškojimo ir radimo procesas, nes „tikrovė yra vienas išskaidytas Dvelksmas“³⁰. Dvelksmo (*ruh* – dvasia, dvelksmas) ir tikrovės (*haqq*) santykis gana akivaizdus: A. Uždaviny's taikliai, nors ir subtiliai, pastebėjo, kad abu šios lygties dėmenys neperskiriamai susiję, o „išskaidymas“ – tiesioginė nuoroda į *tashkīk* konceptą. Pirmoji Sadro *magnum opus* knyga labiau skirta *wujūd* manifestacijoms apibrėžti ir analizuoti; antroji kalba apie „paprastąsias substancijas“, t.y. intelektus, sielas, kūnus, gamtą; trečioji skirta teodicėjai (gr. θεός – „dievas“, δίκη – „teisingumas, teisė“; tai – bandymas išspręsti blogio problemą, pateisinant Dievo gerumą; be abejo, šis terminas nenaudotas Sadro filosofijoje, jį 1710 m. su-

³⁰ Uždaviny's, Algis. *Simbolių ir atvaizdų interpretacijos problema senovės civilizacijose*. Vilnius: Sophia, 2006, p. 116.

kūrė Gottfriedas Leibnizas); ketvirtoji kalba apie sielą, pradžią ir pabaigą. Visos šios temos didžiuliame Sadro veikale aptariamoms smulkiai, analizuojant ir lyginant iki jo gyvenusių filosofų įžvalgas. Galima tvirtinti, kad *Asfar arba 'a* apibrendrino beveik tūkstančio metų Islamo filosofijos (pirmuoju Islamo filosofu laikomas Al-Kindi, 801–873) pasiekimus ir kartu įkūrė naują filosofinę mokyklą, ėjusią gerokai toliau nei jos pirmtakai ir įkvėpėjai.

Williamas C. Chittickas pastebi, kad Sadrai jo filosofinėje ir teologinėje *summary summarum* (*al-Hikma al-muta 'aliyya fi-l-asfar al-'aqliyya al-arba 'a*, „Keturių intelekto kelionių transcendentinė išmintis“, arba tiesiog *Asfar arba 'a*) ypač svarbios keturios dvasinio tobulėjimo stadijos: *shari'a*, *tariqa*, *haqiqa* ir *marifa*.

Shari'a – tai Islamo teisė, apreikšta Korane. Pirmasis tobulėjimo žingsnis – tobulai vykdyti dieviškuosius įstatymus, kad būtų įrodyta meilė Dievui, atsidavimas, savidisciplinavimas, gyvenimas pagal tikėjimo tiesas. Žemiškosios taisyklės, linkusios į konformizmą, parodo, kaip dvasią veikia kūnas. Todėl kūną pašvenčiant Dievui, pasak Sadro, dvasia apvaloma, o apvalyta dvasia reikalinga antrajai stadijai.

Tariqa („būdas, metodas, maniera“, nuo *tariq* – „kelias“) apibūdina šiitų ir sufijų broliją, ordiną. Šioms brolijoms vadovauja dvasinis lyderis *wali* (dgs. *awliya*), kuris Dievo valia gali atlikti stebuklus. Jo vadovaujami einantieji dvasiniu keliu inicijuojami į *awrad*, tam tikrą maldų visumą, specifinę brolijai. Maldos prieš jas recituojant turi būti gerai išstudijuotos, nes recituoti klaidingai – nuodėmė. Kai mokinys išstudijuoja ir recituoja *awrad*, palaipsniui dvasiniai apšvietimai, kurie paslėpti nuo daugelio žmonių, ima atsiskleisti. Tai – trečioji stadija, *haqiqa*.

Haqiqa („tai, kas tikra, autentiška dėl metafizinio ar kosminio būvio“) – sudėtingas konceptas, apibrėžiantis žinojimą, kuris ateina iš susijungimo su Dievu. Žmogus tokiu būdu gali matyti toliau nei fizinis pasaulis.

Marifa – „žinojimas, gnozė“ (*'irfān* – „gnosticizmas“). Tai – žinojimas, gautas Dievo akivaizdoje, neturintis jokio ryšio su žemiškuoju žinojimu, kurį galima gauti tik per asmeninę patirtį. *Marifa* ateina iš tiesioginio Dievo apšvietimo tiems, kas praėjo pirmąsias tris stadijas³¹.

„Keturias keliones“ Sadras pradėjo rašyti dar 1606 metais Kahake (baigė 1638 metais Širaze), kuriame kelerius metus gyveno kaip atsiskyrėlis, ir siekė pats pereiti visas keturias dvasinio tobulėjimo stadijas. Šiame veikale tarp daugybės filosofinių, teologinių, loginių, fizikinių, metafizinių svarstymų išryškėja pagrindinė gija,

³¹ Chittick, William C. *Faith and Practice of Islam: Three Thirteenth Century Sufi Texts*. Albany: State University of New York, 1992, p. 99.

kuri tapo Sadro filosofijos esmė, – sielos kelionė *šiame* pasaulyje. Nuo metafizikos Sadras lengvai pereina prie sudėtingesnio uždavinio – suderinti ją su racionalumu.

Pasak Sadro, siela, keliaujanti per šį pasaulį (ieškotojas-radėjas), bėga nuo daugio ir fenomenų, kurie yra iliuziniai, link vienio ir jame slypinčios realybės prigimties. Antrajame kelionės etape Sadras aprašo garsųjį Dievo įrodymo argumentą (*sediqqin*), kurį jau trumpai aptarėme. Mistikas, ištiręs dieviškume ir pamatęs tikrąjį „aš“, trečioje kelionėje aiškina, koks Dievo ir pasaulio santykis, kalba apie šio pasaulio ontologines kategorijas, gamtą, laiką ir kūrinių. Mistikui tai – sugrįžimas į „blaivumą“, šią „realybę“, kuri padeda suvokti savo moralinių įsipareigojimų vertę ir galimybes juos realizuoti (šiuo aspektu Sadras vėliau ne kartą bus lyginamas su I.Kantu). Galutinė, ketvirtoji, kelionė – tai soteriologija ir eschatologija, kitaip tariant, dvyliktininkų šiutų pripažįstamas šio pasaulio pabaigos, Mesijo atėjimo konceptas. Sadras plačiai aprašė būsimojo Mesijo – Mahdi, dvyliktojo šiutų Imamo – atėjimą (kartu su Isa – Jėzumi). Be to, ketvirtojoje kelionėje prieš kosminės svarbos įvykius siela (ieškotojas-radėjas) galiausiai suvokia, kad viskas kaip suvienyta visuma atspindi ontologinį dieviškumo vieni, ir patiria norą sugrįžti prie pradžių pradžios, šaltinių šaltinio, Dievo.

„Keturių kelionės“ gali pasitarnauti ir kaip kompendiumas, kuriame galime surasti ne tik analizę tokių žymių filosofų kaip Ibn Sina, Suhravardis, Ibn Arabi, bet ir iki šiol menkai težinomų Širazo mąstytojų įžvalgas. Tarp jų – Miras Ghiyathas al-Din Mansuras Dashtaki (m. 1541), Shamsas al-Din Muhammadas Khafri (m. 1550). Taigi pagrindinis Sadro veikalas yra vertingas ne tik metafizikai, eschatologijai, bet ir filosofijos istorijai, logikai.

Asfar arba'a idėjas tęsia kiti taip pat gerai žinomi Sadro filosofinės teologijos veikalai: *al-Hikma al-'arshiyya* („Sosto išmintis“), *al-Shawahid al-rububiyya* („Dieviškieji liudininkai“), *al-Masha'ir* („Ikvėpti atpažinimai“), *Mafātīh al-ghayb* („Paslėpties raktai“), *Asrar al-ayat* („Ženklių / Korano eilučių paslaptys“), *Mutashabihat al-Qur'an* („Korano alegorijos“). Šiuose ir kituose Sadro veikaluose išryškėja dar vienas svarbus konceptas – *huduth al-'alam*, Europos filosofijoje labiau žinomas kaip *creatio ex nihilo*. Korane yra bent šešios eilutės (*ajatai*), kuriose kalbama apie pasaulio sukūrimą iš nieko, pvz.: „Kai dangaus ir žemės kūrėjas pasako materijai „būk“, taip ir nutinka“ (2:117; *badī'ul-samāwāti wal-ardī wa-idhā qaḍa amran fa-innamāyaqūlulahlukun fayakūnu*). Egzistencialistinis imperatyvas kun („būk“) Korane puikiai susišaukia su *wujūd* konceptu, taip pat ir su *huduth al-'alam* (19:67; „Argi neprisimena žmogus, kad prieš jį

sukuriant nebuvo nieko?“; *awalā yadhkuru l-insānu annā khalaqnāhu min qablu walam yaku shayan*).

Nepaisant šių teologinių argumentų, „Keturiuose kelionėse“ kritiškai apibrėžiama, kas yra filosofija, ir Sadrai ji yra ne tik dvasinė praktika, bet ir proto veiksmas – argumentavimas, analizė, taigi suderinama neoplatoniškoji filosofijos vizija su platoniskąja ir aristoteliškąja. Žinant, kad filosofija tobulina žmogaus sielą, teigia Sadras, jos keliu einantis žmogus tampa panašus į Kūrėją ir suvokia kosmoso tvarką³².

Sadrai galutinis filosofijos (dvasinių kelionių) tikslas – metafizinis: įgyti žiniją apie dalykus, kurie *egzistuoja*, ir suvokti jų *esmę*, atmetant jų kaip fenomenų iliuziškumą. Sadras siūlo racionalų, intelektinį požiūrį į realybės suvokimą, kitaip tariant, žmogaus protas, anot filosofo, geba suvokti realybę tobulindamas save.

Sadro manymu, tobulas filosofas – tai koraniškasis *al-insān al-kāmil* (arab. „tobulas žmogus“; pers. *ensān-e kāmel*). Šiuo terminu Korane vadinamas Pranašas Muhammadas (*s.a.w.*). Tai – tyros sąmonės žmogaus archetipas, ypač naudojamas sufijų, pvz., Ibn Arabi, veikaluose. Manoma, kad *al-insān al-kāmil* konceptas – ikiislamiškas, susijęs su manichėjų ir gnostikų „pirmuoju žmogumi“ *protanthropos* (veikale „Pistis Sophia“ jis vadinamas *Aeon Jeu*), Filono „dangiškuoju, pirmuoju žmogumi“ γενικός arba οὐράνιος ἄνθρωπος; panašus konceptas randamas ir žydų misticizme (Izaako ben Solomono Lurijos Aškenazio Kabaloje tai – *adam kadmon*, *adam ha-kadmoni*), *samkhya* krypties hinduizme (*purusha*, „kosminis žmogus“), krikščionybėje – *homo imago Dei*³³.

Sadro filosofijoje tobulas filosofas siekia būti panašus į savo kūrėją, suvokdamas, kad visų daiktų formos egzistuoja už proto ribų, todėl, norint aprašyti racionalią visatos tvarką, reikia suprasti kauzalumo ir dalykų tarpusavio santykių principus. Korane minimas pirmasis žmogus *ādam* (آدم) tiesiog ir reiškia „žmogų“ (*ādamīya* – „žmonija“), tai nėra tikrinis vardas. Judėjų tradicijoje (ir iš jos tai perėmusioje krikščionybėje) Adomas antropomorfizuojamas (jau Pradžios knygoje). Arabiškoji šaknis *dāl mīm* (*D-M*) reiškia „kraują“ (identiška hebrajų kalbos šaknis *ʾADM* talpina savyje sąvokas „raudonas“, „gražus“, „žmogus“, „žemė“, „kraujas“), tiksliau, „kraujas“ arabiškai – *dam* (asirų kalba – *damu*, *admu*, „jaunas paukštis“). *Ādam* Islame – ne tik pirmasis žmogus, bet ir pirmasis pranašas, žmonijos pradi-

³² Mula Sadra. *Al-Hikma al-mutaʿaliya fi-l-asfar al-ʿaqliyya al-arbaʿa* [The Transcendent Philosophy of the Four Journeys of the Intellect], gen. ed. S.H. Khaminihi, 9 vols. Mula Sadra's *summa* with the glosses of his 19th commentator Sabzavari, 2001, VI: 6.

³³ www.iranicaonline.org/articles/ensan-e-kamel. Žiūrėta 2012 05 31.

ninkas, Korane minimas 25 kartus. *Khalaqa l-insāna min ‘alaqin* (96:2) – Korano eilutė, kurioje aiškiai pasakoma: „Jis sukūrė žmogų iš kraujo krešulio.“ Tiesa, čia vartojamas ne žodis *dam* („kraujas“), o *‘alaq* („kraujo krešulys“).

Nors lyginamoji civilizacijų ir jose egzistavusių simbolių analizė nėra šio darbo tikslas, negalime nepaminėti, kad egzistuoja gana logiškai pagrįsta panbabilonizmo teorija. Jos apologetas, vokiečių asirologas, senovės Artimųjų Rytų specialistas, liuteronų pastorius Alfredas Jeremias (1864–1935), remdamasis „Gilgamešo epu“, kurį išvertė ir išleido vokiečių kalba 1891 metais, judėjiškosios Biblijos kilmę aiškino babiloniečių mitologijos terminija. A. Jeremias nustatė, kad nemažai Biblijos istorijų kilusios iš Mesopotamijos mitologijos. Tai liečia ir šiaurės vakarų semitų kalbų žodį *’Ēl*, reiškusi aukščiausiąją dievybę ir tapusį *El* bei *Il* hebrajų ir arabų kalbose (akadų – *ilum*), vėliau – *Elohim* ir *Allah* (tiksliau, artikelis *al* ir *’ilāh*, „dievas“)³⁴. Semitų kalbų prokalbės dvinarė šaknis **ʔ-L* reiškia „stiprus“. Šumerų kalboje, padariusioje įtaką visai Mesopotamijai, o pirmiausia akadams, žmogus vadinamas *lu* (dėmesio – ta pati *l*, kaip ir semitų kalbų prokalbės šaknyje **ʔ-L*), *Adapa*. Dievas Enki šumerų mitologijoje sukuria žmogų iš (*sic*) molio ir (greičiausiai menstruacinio) kraujo, kas visiškai atitinka po kelių tūkstančių metų Korane atsiradusią žmogaus sukūrimo versiją³⁵.

Pagrindinis filosofo tikslas, anot Sadro, – tapti „dieviškuoju filosofu, išminčiumi“ (*hakīm muta’allih*), *siekiančiu pažinti realybę per transcendentinę filosofiją (al-hikma al-muta’aliyya)*. Tokiu filosofu galima tapti, tai ne duotybė, o iniciacinė grandinė (*silsila*), prasidedanti nuo Adomo (pirmojo žmogaus adam), talpinanti savyje Biblijos pranašus, Graikijos filosofus, Indijos ir Babilono išminčius, galiausiai per Pranašą Muhammadą (s.a.w.) pasiekianti sufijus ir Islamo filosofus. Veikale, skirtame pasaulio sukūrimui iš nieko (*Risāla fi hudūth al-‘alam*), Sadras filosofų genealogiją apibūdina taip: „Žinokite, kad pirmasis filosofiją gavo Adomas, pasirinktas Dievo, ir jo palikuonys Setas, Hermis bei Nojus, nes pasaulis niekada negali būti be žmogaus, kuris nustato žinių apie vieną Dievą ir sugrįžimą pas Jį. Didysis Hermis paskleidė filosofiją įvairiuose kraštuose, paaiškino ją ir taip praturtino žmones. Jis – filosofų tėvas, labiausiai išsimokslinęs iš žinančiųjų. (...) Romoje ir Graikijoje filosofija nebuvo tokia sena, jie sukūrė retoriką, laiškų rašymo meną ir poeziją. Abraomas, tapęs pranašu,

³⁴ Matthews, Victor Harold. *Judges and Ruth. New Cambridge Bible Commentary*. Cambridge University Press, 2004, p. 79.

³⁵ http://realhistoryww.com/world_history/ancient/Misc/Sumer/Sumerian_Religion.htm. Žiūrėta 2012 06 06.

mokė juos dieviškosios vienybės mokslo. Kaip minima istorijoje, pirmasis graikų filosofas buvo Talis iš Mileto, kuris tai pavadino filosofija. Jis pirmiausia užsiėmė filosofija Egipte, tada nuvyko į Miletą, kur būdamas senas žmogus paskleidė savo filosofiją. Po jo buvo Anaksagoras ir Anaksimenas iš Mileto. Po jo atsirado Empedoklis, Pitagoras, Sokratas ir Platonas.“³⁶

Viena centrinių Islamo filosofijos ir mistikos idėjų vadinamas *al-insān al-kāmil* konceptas, Sadro filosofijoje konkretizuotas kaip „dieviškasis filosofas, išminčius“ (*hakim muta'allih*), sufijų mąstymo paradigmoje reiškia žmonių rasę, kilusią iš Dievo, kosmoso ir grįžtančią atgal pas Dievą mistinio virsmo metu. Norint tapti išminčiumi, pirmiausia būtina tapti Dievo draugu *walī* (dgs. *awliyā* „saugotojas“, „padėjėjas“). „Tik Dievas yra tavo *walī*, taip pat jo Pranašas ir tie, kurie tiki, padeda vargšams, meldžiasi“ (5:55; *innamā waliyyukumu l-lahu warasūluhu wa-alladhīna āmanū alladhīna yuqīmūna l-ṣalata wayu'tūna l-zakata zakah wahum rākī'ūna*). *Walī* pasaulietiniame gyvenime – tai autoritetas, globėjas (*wilayah*), pvz., tėvas savo vaikams, platesne prasme – tai „autoritetas Dievo akyse“, *walīyu l-lāh*. Šis terminas ypač svarbus šiitams (kartu – ir Sadro filosofijai). *Walīyu l-lāh*, arba *Waliullah*, – autoritetas, kurį Dievas suteikė Pranašui Muhammadui (s.a.w.), tada pirmajam iš dvylikos Imamų – Ali (Muhammado (s.a.w.) pusbroliui ir žentui, jo dukters Fatimos vyrui). Šiitai į pagrindinę maldą, tiksliau, tikėjimo išpažinimą (*al kalima*), šalia žodžių „Nėra kito dievo, išskyrus Dievą, Muhammadas yra Dievo pranašas“ (*lā 'ilāha 'illā l-Lāh, Muḥammadun rasūlu l-Lāh*) įtraukia ir frazę „ir Ali yra Dievo draugas“ (*wa 'Aliyyun waliyyu l-Lāh*). Sufijų brolijos vadovas vadinamas *walīy as-sajjāda*.

Sadro filosofijoje Dievo draugas yra tas tobulasis žmogus ir išminčius, kuris 1) suvokė savo vienybę su Dievu, kuris jį sukūrė; 2) patyrė Dievą savo sąmonėje, šia patirtimi sutvirtindamas savo tikėjimą savo nemirtingumu; 3) asketiškos disciplinos keliu pasiekė etinį ir moralinį tobulumą. „Siela šiame kūne yra kaip avis su trimis surištomis kojomis, ir tik viena laisva.“³⁷ Šią savo alegoriją Sadras aiškina taip: siela, patirdama mistinę kelionę, palaipsniui nusimeta nuo savęs kūniškuosius prisirišimus (ryšius su augalijos, gyvūnijos, žmonių pasauliais), ir jai lieka ketvirtoji koja, būtina sielai atvykus ten, kur „džiaugiasi vidinės akys, o

³⁶ Mula Sadra. *Risala fi huduth al-'alam* [On the Incipience of the Cosmos], ed. S. H. Musaviyan, 1999, p. 153–154.

³⁷ Mula Sadra. *The Elixir of The Gnostics. Iksir al-'Arifin*. Translated by William C. Chittick. Pakistan: Suhail Academy Lahore, 2005, p. 64.

*paprastos akys to nėra matę, ausys – girdėję*³⁸. Panaši aliuzija yra ir Korane, tai – viena paslaptingiausių jo vietų: „(...) angelai – tai pranašai su sparnais: dviem [paž. abiem], trimis ar keturiais“ (35:1:7-13; l-malāikati rusulan ulī aj-nihatin mathnā wathulātha warubā‘a).

„Keturių kelionės“, keturi angelų sparnai, keturios sielos kojos... Ką gi tai galėtų reikšti? Nors numerologija nėra Islamo pripažįstama, žinodami tai, kad visų mistinių mokymų šaknys veda į vos kelias pagrindines senovės civilizacijas, turime pripažinti, kad ir Islame yra vietos šiam mistiniam pseudomokslui (kuris, žvelgiant fenomenologiškai, gali kai ką paaiškinti). Jafr (džiafr, „būrimas, pranašavimas“) – būrimo menas Islamo mistikoje ir gnozėje, kurio būdu nusakomas predestinuotas tautų, dinastijų, religijų ir atskirų žmonių likimas. Jafr metodai gausiai aprašyti Umajadų (661–750) ir Abasidų (750–1258, 1261–1517) chalifatų literatūroje. Jafr literatūros svarbus komponentas – apokaliptinės pranašystės (malāḥem, ḥedṭān), todėl šis „mokslas“ vadintas „slaptuoju, paslėptuoju, vidiniu“ – ‘ilm al-bāṭin. Korane sakoma: „Jis yra pirmasis ir paskutinis, matomas ir paslėptas, visažinis“ (57:3; huwa l-awalu wal-ākhiru wal-zāhiru wal-bāṭinu wahuwa bikulli shayin ‘alīmun). Matomo ir paslėpto pasaulių konceptai tiesiogiai siejami su ‘ilm („mokslas, žinojimas“). Žymus Islamo mokslininkas (‘ālim), teologas, logikas Taqī ad-Dīn Ahmadas ibn Taymiyyahas (1263–1328) rašė: „‘Ilm al-bāṭin kartais gali būti vidinių dalykų žinojimas, pvz., žinojimas intuicijos ir nuotaikų, kurios egzistuoja širdyje, taip pat tai gali būti viršjuslinių dalykų žinojimas, kurį turėjo pranašai. Kita vertus, ‘ilm al-bāṭin gali reikšti žinią, kuri paslėpta nuo daugelio žmonių (yabṭon ‘an fahm akthar an-nās)“³⁹. Paslėptos ir matomos, akivaizdžios žinijos konceptai – priimtinausi šiitams ir sufijams, labiausiai į mistiką, metafiziką linkusioms Islamo srovėms.

Maginio ir mokslinio mąstymo santykio problemą, galima sakyti, paralelią paslėptajai ir matomajai žinijai, yra analizavęs Gintautas Mažeikis. „(...) Daugeiui maginių meditacijų, kurių metu praktikuojamos įvairios, pirmiausia vizualinės transo būsenos, yra būdingas stiprus intelektualinis azartas. (...) Maginių procedūrų intelektualumas, siekis spręsti įvairiausias psichologines, fizikines, chemines,

³⁸ Ibid.

³⁹ A. Ibn Taymīya. *Resāla fī ‘ilm al-bāṭen wa’l-zāher*, in *Majmū‘at al-rasā‘el al-monīriya* I. Beirut, 1970, p. 229–252.

botanikos problemas ne tik suartina mago ir mokslininko samprotavimus, bet ir jų diskursus bei tikslus.⁴⁴⁰

Filosofijos ir teurgijos santykį bei jų artumą ne viename veikale aprašė A. Uždavinsys, visada siekęs pabrėžti, kad tarp mago (teurgo) ir filosofo iš esmės nėra skirties. Saulius Kanišauskas akcentuoja: „Kai susiduriama su *priešingais* tikrovės aspektais, ryškinant vieną iš jų ima blankti kitas – taip gana vaizdžiai ir *plačiausiai* galima interpretuoti šį principą. *Ontologijoje* tie priešingi būties aspektai paprastai vadinami *materijos* ir *idėjų* (arba joms analogiškomis) sąvokomis. (...) Ir idealumas, ir materialumas yra (gana paradoksaliai) susiję, egzistuoja papildomumo santykyje, todėl pažįstant tikrovę šių tikrovės aspektų negalima *nei tapatinti, nei išskirti* kurį nors vieną. Mūsų manymu, tikrovės pažinimas turi vykti abiem kryptimis, kurios *papildo* viena kitą.“⁴⁴¹

*Taigi, jafr pranašauja net Mahdi (Mesijo) atėjimą, naudojant „raidžių mokslą“ – ’ilm al-ḥoruf, paremtą 28 arabų kalbos abėcėlės (abdžado) raidėmis. Raidžių magija simiā paremta Saugoma Lentele (al-lawḥ al-maḥfuz), kurioje surašyta visa pasaulio žinija ir jo ateitis. Šiitai tiki, kad egzistuoja slapta „Pranašysčių knyga“ (kitāb al-jafr), parašyta Ali (manoma, kad jis pirmasis praktikavo jafr) pagal Pranašo Muhammado (s.a.w.) nurodymus. Šioje slaptoje knygoje, kurią dabar turi okultacijoje esantis Mahdi, surašyta daug svarbių dalykų: slaptieji 12 Imamų mokymai, praeities ir ateities įvykiai, visų pasaulio karalių vardai, visų pranašų mokymai, tikroji Evangelija (Injil), tikroji Tora (Tawra), tikrasis Zabur (Dovydo – Dawud– psalmės), tikrasis Abraomo mokymas (Suhuf Ibrahim) ir kiti mistiniai mokymai⁴⁴². Kitāb al-jafr buvusi padalinta į dvi dalis: baltojoje (al-jafr al-abyadh) – 14 mokymų, iš kurių kiekvienas sudarytas iš 14 dalių; raudonojoje (al-jafr al-ahmar) – Pranašo Muhammado (s.a.w.) ginklai (tarp jų – ir garsusis kardas Zulfikaras, Dhū l-Fiqār, „padalintas į dvi dalis“), kurį Muhammadas dovanavo Ali, o dabar jis esąs pas Mahdi. Jafr metodologija paremta pranašų tekstais, helėnų neopitagorietiškais ir neoplatoniškais mokymais, žydų misticizmu, zoroastrizmu (pats terminas kilęs iš partų kalbos žodžio *žafr*, „gilus“, vid. pers. *žufr*, nauj. pers. *žarf*). Vis dėlto Seyyedas Hosseinas Nasras pabrėžia, kad, nepaisant šių įtakų,*

⁴⁴⁰ Mažeikis, Gintautas. *Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika. Mokslinė monografija. Šiauliai: Saulės delta, Inter-studia humanitatis leidinys*, 2005, p. 247.

⁴⁴¹ Kanišauskas, Saulius. *Sinergetinio pasaulėvaizdžio kontūrai (Filosofiniai ir moksliniai aspektai): monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 188–189.

⁴⁴² <http://www.imamreza.net/eng/imamreza.php?id=661&page=3>. Žiūrėta 2012 06 02.

jafr – islamiškas mokslas⁴³. Tačiau „neįmanoma rasti numerologijos šaknų neįsipaįnaujant į kerintį Kabalos, hebrajų kalbos abėcėlės, Biblijos, protėvių išminties ir paties garsiausio skaičių šalininko, Pitagoro, biografijos pasaulį. (...) Jaunystėje Pitagoras išvyko iš gimtojo Samos miesto ir 30 metų keliavo bei mokėsi pas įvairius mokytojus iš kaimyninių šalių. Rabbis išmokė jį slaptųjų Mozės papročių, kurių pagrindu atsirado Izraelio įstatymai. Egipte Tėbų žyniai jį mokė Izidės paslapčių ir čia jis mokėsi 22 metus. (...) Pitagoras išmoko viską, kas įmanoma, iš graikų filosofų. Jam buvo atskleistos Babilono ir chaldėjų paslaptys. Sakoma, kad jis mokėsi su Zoroastru, (...) kelerius metus studijavo Indostane su Brahmano šventikais, kurie vieninteliai galėjo interpretuoti šventuosius hinduizmo tekstus Vedas“⁴⁴. Pasak Shirley Blackwell Lawrence, ketvertas (grįžtame prie *Asfar arba 'a*) yra „išraiška, nes jis eina po Kūrybinės Trejybės: Idėjos, Pasodinimo, Auginimo. Ketverte sulaukiame derliaus. (...) Keturšonė figūra buvo laikoma šventa, nes ji simbolizavo formos pradžią. (...) Taigi 4 simbolizuoja reprodukcinę galią, iš kurios atsiranda visi įmanomi deriniai, kuri yra visko, kas gali būti įvardyta, pagrindas. (...) Ketvirtoji Sefira vadinama *Chesed*, arba Gailestingumu. (...) Sefiroje *Chesed* paslėpti turtai: ji pati turtingiausia iš visų 10 Sefirotų“⁴⁵.

Gershomas Scholemas, analizuodamas Lurijos Kabalą, pastebėjo, kad „proerdvėje pirma visų kitų esybių dieviškosios esencijos spindulyje radosi pražmogis, *Adam Kadmon*. *Adam Kadmon* yra ne kas kita, kaip pirmoji konfigūracija dieviškosios šviesos, iš *En-Sof* esmės plūstelėjusios į *Cimcum* proerdvę, – tiesa, ne iš visų pusių, o kaip spindulys, tik viena kryptimi. Taigi jis yra pirmoji ir aukščiausioji forma, kuria dievybė pro *Cimcum* pradeda manifestuotis. (...) ištryško sefirų šviesos“⁴⁶.

Mūsų manymu, *cimcum* – Dievo kūrybos akto – konceptas itin artimas islamiškajam *wujūd*.

Nors mažiau į mistiką linkę Islamo tyrinėtojai dažnai neigia galimas Islamo ir Korano sąsajas su kitomis religijomis, filosofijos kryptimis, senovės civilizacijos

⁴³ Nasr, Seyyed Hossein, *An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines: Conceptions of Nature and Methods Used for Its Study by the Ikhwān al-Ṣafā, al-Bīrūnī, and Ibn Sīnā*, Boulder, Colorado, 1978, p. 75–76.

⁴⁴ Lawrence, Shirley Blackwell. *Slaptasis numerologijos mokslas: slapti skaičių ir raidžių reikšmės*. Vilnius: Vaga, 2009, p. 65–66.

⁴⁵ Ibid, p. 209–211, 270.

⁴⁶ Scholem, Gershom. *Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės*. Vilnius: Aidai, 2009, p. 260.

mis, faktai rodo, kad ikiislamiškajame pasaulyje būta daug ko, ką sumaniai savaip interpretavo Islamo filosofai.

Sadrag galime pavadinti sumaniausiu iš jų – jis lyg Sokratas sugebėjo laviruoti tarp dviejų kraštutinumų – tų, kurie nemėgo misticizmo, ir tų, kurie pernelyg akcentavo „ezoterinę“ Islamo pusę. Sadro veikaluose visur randame tvirtą pagrindą – *wujūd* – ir jėgų mąstyti filosofui suteikiantį Dievą, apreiškusį Koraną.

Antanas Andrijauskas pastebi, kad kiekvienoje integralioje tradicinio tipo civilizacijoje dvasinio gyvenimo šerdis yra religija, turinti dvi dimensijas – egzoterinę, prieinamą plačiajai visuomenei, ir ezoterinę, prieinamą tik išrinktiesiems⁴⁷. Sadras, sėkmingai suderinęs šias abi dimensijas, yra unikalus pasaulinio masto filosofas ir išminčius.

Štai kodėl manome, kad Sadras ketvirtą savo pagrindiniam veikalui greičiausiai pasirinko neatsitiktinai (o ir kituose jo veikaluose dažniausiai esti keturi skyriai). Drįstame teigti, kad paslaptingas pitagorietiškas ketvertas tiesiogiai susijęs su *wujūd* konceptu, nes jis taip pat žymi visa ko esmę.

II. Sadro filosofijos apoteozė –*al-hikma al-muta'aliyya*

II.1. Sakralinių simbolių metempsichozė

Mistinė Islamo filosofijos šaka turi galias tradicijas. Joje – kelios kryptys: nuo ismailitų pasaulėžiūros iki Al Ghazali ir Ibn Arabi metafizikos, nuo Suhrovardžio *ishraq* iki Sadro ir t.t. Remdamiesi ankstesne filosofija (ypač graikų, konkrečiau – peripatetikų, *mashsha'un*, taip pat pitagoriečių, neoplatonikų, hermetikų), kitų kraštų išmintimi, Islamo filosofai sugebėjo sukurti savą, grynai islamišką mistinę filosofiją. Sadras nuėjo dar toliau: derindamas anksčiau buvusius mistinius mokymus, jis pridėjo prie jų persiškumo (nors rašė arabiškai) – kitaip tariant, Isfahano mokyklą, kuriai Sadras priskiriamas, tapo persiškosios minties viršūne, jos reikšmė milžiniška jau keturis šimtmečius.

Tai, kad Sadras dabar kaip niekad aktualus Islamo pasauliui ir ypač Iranui, turi kelias priežastis:

- 1) Sadro filosofija yra unikali ir kartu universali, lanksti;
- 2) Sadro filosofijoje gausu mistikos, tačiau netrūksta ir racionalumo;

⁴⁷ Andrijauskas, Antanas. *Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2001, p. 343.

- 3) Sadras išsamiai išanalizavo islamiškąjį mesianizmą – *mahdaviat* (mahdizmą), kuris yra oficiali eschatologinė Irano šiitų dvyliktininkų doktrina;
- 4) Sadro filosofija randa vis daugiau vietos Vakarų pasaulio universitetuose (didžiausi nuopelnai – tradicionalistų mokyklos atstovų Henry Corbino, Seyyedo Hosseino Nasro, Williamo C. Chitticko ir kitų mokslininkų), ji yra lyginama tiek savo idėjomis, tiek reikšmingumu su I. Kanto, M. Heideggerio, S. Kierkegaardo, E. Husserlio ir kitų svarbių Europos filosofų indėliu.

Apie panašumus (ir skirtumus) su europiečiais dar kalbėsime, o dabar norėjęsi paanalizuoti, kuo unikali Sadro *al-hikma al-muta'aliyya*. Terminas „mistinė filosofija“ arabų kalboje atsirado dar gerokai iki Sadro, ji vadinta *al-hikma al-dhawqiyya*, „paragauta išmintimi“, kaip priešingybė racionalistinei, diskursyviajai filosofijai *al-hikma al-bahthiyya*⁴⁸. Pirmąja mistine Islamo filosofija galima vadinti ismailitų pasaulėžiūrą.

Ismailizmas (arab. الإسماعيليون, *al-ismā'īliyyūn*, pers. اسماعيليان, *esmāyiliyān*) – antra pagal gausą šiitų bendruomenė po dvyliktininkų (*Ithnā'ashariyya*). Nesigilindami į šių bendruomenių tikėjimo teologinius skirtumus (jie nėra dideli), pabrėšime, kad nuo musulmonų sunitų jos skiriasi gana smarkiai, nes tiki, kad tik Pranašo Muhammado (*s.a.w.*) šeima (*Ahl ul-Bayt*) yra Dievo išrinkta, nesutepta (*isma*) ir skirta vadovauti musulmonų pasaulinei bendruomenei (*umma*). Po ismailitų Imamo Muhammado ibn Ismailo mirties 809 metais ismailizmo mokymas atsiskyrė nuo labiau pažodinio, racionalaus achbaritų, usulių mokyklų mokyimo ir pasinėrė į mistiką. Ismailitų mokyme svarbi numerologija, ypač – skaičius 7.

Septintuoju Imamu (dvyliktininkams jis – dvyliktasis) ismailitai vadina Mahdi, arba Al-Qā'im, „tuo, kuris pakils“ (arba *Imam az-Zaman*, „Laiko valdovu“, *Al-Muntathar*, „Lauktuoju“, *Al-Hujjah*, „[Dievo teisingumo] įrodymu“, *Wali al-'Asr*, „[žmonijos] sutemų sergėtoju“ ir kt.). Ismailitai tiki, kad atėjęs Mahdi atkurs tikrąją, pirminę religiją (*ad-dīn ādama al-awwal*), kurią Adomas ir angelai praktikavo rojuje. „Pasaulio pabaiga“ (tiksliau, *yawm al-qiya*, „prisikėlimo diena“, arba *yawm ad-dīn*, „religijos, teisingumo diena“) yra ne kartą minima Korane, taip pavadinta ir 75-oji sūra (*al-qiya*). Atėjus *tai* dienai ir valandai, visos mirusiųjų sielos bus prikeltos iš „šaltojo miego“, tarpinės būvos *barzakh* (برزخ), minimos ir Korane (23:100). Įdomu tai, kad siela pagal ismailitų mistinį mokymą išgyvena keturis etapus: 1) išsčių; 2) mirtingojo pasaulio; 3) kapo, arba

⁴⁸ Nasr, Seyyed Hossein. *Mystical Philosophy in Islam*, in UK: Routledge Encyclopedia of Philosophy, Churchill College, University of Cambridge, 1998, p. 616–620.

barzakh; 4) amžinybės – po to, kai Dievas ją prikels Teisingumo dienai atėjus. Ismailitai tai vadina keturiais elementais (*arkān*; šis žodis primena lotyniškąjį *arcanum*, „paslaptis“)⁴⁹.

Kaip matome, ismailitų misticizmas, jų aprašyta numerologija ir eschatologinės vizijos turėjo nemažą įtaką Sadrai. Vis dėlto reikėtų nepamiršti, kad šiizmui ir ypač ismailizmui itin artimi hermetizmas ir pitagoriečių mokymas, kuriuos ypač populiarino žymus polimatas (šiuo atveju – filosofas, fizikas, pirmasis, kaip manoma, alchemikas, astronomas, astrologas, inžinierius, geografas, gydytojas, farmacininkas) iš Persijos Tuso miesto, geriausiai žinomas kaip Geberas (Abu Mūsā Jābiras ibn Hayyānas, 721–815). Jo mokytojas – šeštasis dvyliktininkų (arba penktasis ismailitų) Imamas Ja‘faras ibn Muhammadas al-Sādiqas (702–765), kuris taip pat domėjosi mistiniais mokymais. Gebero dėka apie hermetizmą sužinojo Ibn Arabi, Ibn Sina ir daugelis kitų Islamo mistikų. Vis dėlto pirmoji iš kitų išsiskirianti persiška Islamo misticizmo mokykla atsirado, kai 1186 metais pasirodė Persijos kurdo (kitais duomenimis – perso), filosofo Suhravardžio (Yahya ibn Habashas as-Suhrawardī, Sohrevardi) *magnum opus* „Apšvietimo filosofija“ (*Kitāb hikma al-ishraq*). Galima sakyti, kad Suhravardis buvo tas katalizatorius, kuris po keturių šimtmečių lėmė Sadro filosofinės mokyklos atsiradimą. Priešingai nei Sadras, Suhravardis savo pagrindiniame veikale teigė, kad norint ką nors suvokti būtina žinoti to dalyko esmę, o ne egzistenciją. Priešingai nei peripatetikai (ir vėliau – Sadras), Suhravardis primatą suteikė „kasybei“ (*māhiyya*) ir tvirtino, kad egzistencijos, *wujūd* konceptas (prieš tai analizuotas Ibn Arabi) tėra tuščias teorinis svaiojijimas. „Egzistencija ir universali esmė tėra proto sugalvoti konceptai.“⁵⁰

Suhravardžio filosofijos tyrinėtojas Mehdi Aminas Razavī tvirtina, kad Suhravardžio filosofijos (išrakizmo) tikslas – sielos kelionė, kai žinios ateina iš dieviškosios sielos (*nafs al-qudsiyya*), o svarbiausias konceptas šioje kelionėje – Šviesa⁵¹. Nors iš pažiūros tai primena po keturių šimtmečių atsiradusią Sadro mokyklos filosofiją, visgi Sadras tartum aukštyrą kojomis apvertė Suhravardžio įžvalgas, kartu pasisėmęs išminties iš išrakizmo. Suhravardžio Šviesa – tai konceptas, paimtas sujungus graikų ir Islamo filosofų išmintį su ikiislamiškąja gnoze. Suhravardis tikėjo, kad senovės persai, kaip ir graikai, sėmėsi išminties iš egiptiečių. Seyyedo Hossei-

⁴⁹ Stern, S. M. *Studies in Early Ismā‘īlism*. Jerusalem and Leiden, 1983, p. 3–29.

⁵⁰ Suhrawardī. *Opera Metaphysica et Mystical 2*. Edited and Introduction by Henry Corbin. Tehran: Institute d’Etudes des Recherches Culturelles, 1993, p. 64.

⁵¹ Mehdi Amin Razavī. *Suhrawardī and the School of Illumination*. Surrey: Curzon Press, 1997, p. 33.

no Nasro manymu, Suhravardis tarsi nubrėžė svarbią liniją tarp ikiislamiškojo ir islamiškojo Irano, harmoniškai sintezavęs tai, kas abiejuose geriausia, – „senovės Persijos pasakas ir Korano išmintį“⁵².

Suhravardžio naudojami simboliai, angelologija, Šviesos simbolika – iš zoroastrizmo (jo Sadro veikaluose liko mažiau), pvz., Aukščiausioji Šviesa vadinama ir *al-nūr al-a'zam* (Korano terminas), ir *Vohuman* (avest. *Vohu Manah* – „geras tikslas“, „geras protas“, iš sanskrito *su-manas*, naująja persų kalba – *Bahman*), kaip zoroastrizmo „Gathose“.

Suhravardis žymiausiais persų filosofais (*hukamayi-fars*), praktikavusiais *ishraqi* išmintį, vadina Zaratustrą (avest. *Zarathuštra*), Džamaspą (Zarastustros laikų filosofą), Goštaspą (arba Vištaspą – vieną pirmųjų Zaratustros sekėjų), Kavi Husravah (legendinį Kają dinastijos karalių, minimą persų nacionaliniame epe *Shah-nameh*), Frašostarą (apie jį informacijos beveik nėra, spėjama, kad tai – Zaratustros bendražygis) ir Bozorgmerą (*Bozorgmehr-e Bokhtagan*, arba *Borzūya*, – viziris, valdęs 531–578 metais, išradęs nardų žaidimą). Suhravardis rėmėsi ne tik zoroastrizmo išpažinėjams bei senosios persų literatūros žinovams gerai pažįstamais vardais, bet ir zoroastrizmo terminologija, naudodamas tokius konceptus kaip *minu* (bekūnis pasaulis), *giti* (kūniškasis pasaulis), *Suruš* (pranašas, Gabrielius), *Farvardin* (žemesnysis pasaulis), *Gawhar* („tyroji esmė“), *Bahram*, *Hurakhš* (Saulė), *Amordad*, *Šahrivar* (angelas), *Kiyyani Khwamah* ir kt. Viduramžių istorikai ir filosofai Suhravardžio iluminacionistinę filosofiją vadino „naujove“ ir „tobuliausia sistema“ (*al-nezām al-atamm*). Tikroji žodžio *ishraq* reikšmė – „Spindėjimas“. Manoma, kad Suhravardžiui įtaką padarė ir Platono „Septintasis laiškas“, kuriame kalbama apie šviesą: „Nuolat ilgai būnant kartu ir kartu gyvenant vardan paties dalyko, staiga kaip šviesa, suspindusi nuo įsižiebusios liepsnos, atsiranda sieloje ir maitinasi pačiu savimi.“⁵³ Platono metafora apie saulę kaip apšvietimo šaltinį ir tiesą „Valstybėje“⁵⁴, kuri kartoja beveik visuose iluminacionistiniuose tekstuose. Vis dėlto Suhravardis buvo pirmasis filosofas, platoniškąją metaforą panaudojęs

⁵² Ibid, p. 16–17.

⁵³ Platonas. *Antrasis ir septintasis laiškas*. Vilnius: Aidai, 2005, p. 88.

⁵⁴ „Daiktai matomi tik tada, kai juos apšviečia saulė; tiesa sužinoma tik tada, kai ji apšviečiama gėrio idėja.“ Plato. *Republic*, VI, 508. http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=767&chapter=93812&layout=html&Itemid=27. Žiūrėta 2012 06 10.

logikoje, epistemologijoje ir kosmologijoje. Suhravardžiui įspūdį darė ir XII a. persų matematiko ir logiko Omaro ibn Sahlāno Sāvaji veikalai apie matematiką⁵⁵.

Suhravardžio kritika, adresuota peripatetikams, priminė Williamo iš Ockhamo metodą („Ockhamo skustuvą“). Abu filosofai – ir Suhravardis, ir Ockhamas – griežtai kritikuoja Aristotelio logiką. Suhravardis atmeta Aristotelio dešimt kategorijų ir palieka penkias – substanciją, kiekybę, kokybę, santykį ir judėjimą. Remdamasis stoicizmu ir neoplatoniku Jamblichu, Suhravardis kuria logiką ir semantiką, apibrėždamas santykius tarp minties, daikto ir jo esmės, vystydamas sudėtingą tipologiją. Suhravardis atskiria žinojimą-dabar (*al-‘ilm al-huduri*) nuo vaizduojamojo žinojimo (*al-‘ilm al-husuli*). Kitaip tariant, Suhravardis įveda intuityvaus pažinimo konceptą (kurį vėliau „pasiskolins“ Sadras), teigia, kad pasaulį galima pažinti ne tik per fiziką, bet ir per metafiziką – mitų, sapnų, fantazijų, įkvėpimo pasaulį. Žmogus, kaip teigia Suhravardis, savo paties vidinės egzistencijos švytėjimu gali suvokti save⁵⁶.

Suhravardis, prieštaraudamas Aristoteliui ir Ibn Sinai, primatą suteikia esmei, o ne egzistencijai, kurios egzistavimą Suhravardis vadina tik vaizduotės kūryba.

Suhravardžio realybės kontinuumas susideda iš keturių (*sic*) dalykų: intelekto, sielos, materijos ir „vaizduotės pasaulio“ (kitos galimos reikšmės – „dvasių, fantazmo, fantazijos, chimėrų, šešėlių, vizijų, pėdsakų pasaulis“) *,alam al-khayāl* (Henry Corbinas naudojo lotynišką vertimą *mundus imaginalis*), primenančio Platono eidus. Vaizduotės pasaulis ir jame esančios idėjos atsiranda tada, kai būna „apšviestos“ Vienintelio Šaltinio, Šviesų Šviesos (tai išties primena *wujūd*, tačiau Šviesų Šviesa nei yra, nei nėra, ji neturi ir valios, kaip Korane aprašytas Dievas).

Būtent iluminacionizmui ir Suhravardžio Šviesos teorijai turime dėkoti, kad atsirado Isfahano mokykla, be kurios nebūtų buvę ir Sadro filosofijos. Išrakizmas populiarus iki šiol, jį po Suhravardžio plėtojo gausybė filosofų.

Tuo tarpu kai kurie tyrinėtojai skeptiškai žiūri į Suhravardžio filosofiją, pvz., Hosseinas Ziai, Toshihiko Izutsu, Fazluras Rahmanas išrakizmą vadina analitine filosofija ir atmeta jo tariamą misticizmą⁵⁷. Mūsų manymu, be Sadro filosofinių įžvalgų išrakizmas liktų labiau mitologiniu nei filosofiniu konstruktu, aktuali tik sufijams, tuo tarpu naujoje, sadriškoje, šviesoje Suhravardis suspindėjo kitaip – pirmiausia įtaigiau.

⁵⁵ <http://www.iranicaonline.org/articles/illuminationism>. Žiūrėta 2012 06 03.

⁵⁶ Hossein Ziai, Oliver Leaman. *Illuminationist philosophy*, in UK: Routledge Encyclopedia of Philosophy, Churchill College, University of Cambridge, 1998, p. 301.

⁵⁷ Ibid.

Keturis šimtus metų karaliavęs ir formą keitęs išrakizmas XVI a. pasiekė kulminaciją, kai buvo įsteigta vadinamoji Isfahano mokykla. Jos steigėjas – Mīras Dāmādas (*Mir Burhan al-Din Muhammad Baqir Dāmād*, pravarde *Ishraq*, m. 1631), vadintas „Trečiuoju Mokytoju“ (*al-mu‘allim ath-thālith*); po Aristotelio ir Al Farabi), „Labiausiai išsismokslinusių princų“ (*Sayyid al-Afādil*). Šis žymus savo meto šiitų dvyliktininkų teologas, filosofas, juristas ir poetas vardą *Dāmād* („žentas“) gavo iš tėvo, vedusio žinomo šiitų teologo dukterį. Sadro filosofijai Mīras Dāmādas padarė didžiulę įtaką, pasakojęs jam apie mistinę filosofiją kaip apie „patirtinę“ žinią, tiesioginę viziją iš aukščiausios realybės ir angeliškųjų pasaulių, viziją, susijusią su „širdies akimi“ (*‘ayn al-qalb*). Kartu, be *qalb* („širdies“), filosofija turinti būti ir logiška, racionali. Galima sakyti, kad visi filosofai, kurie jau keturis šimtmečius sieja save su Sadro sukurta filosofijos mokykla *al-hikma al-muta‘aliyya* (arab. „transcendentinė teosofija“), vienu metu yra ir filosofai, ir mistikai. Indijoje, pavyzdžiui, Islamo filosofija pradėjo plisti tik po Suhrovardžio, tad Sadro mokyklai šis filosofas tarsi nutiesė kelią: ir Irane, ir Indijoje Sadro filosofija laikoma giliausia, labiausiai priartėjusia prie egzistencijos paslapties. Vienas žymiausių Indijos sufijų ir filosofų Shahas Waliullah Muhaddithas Dehlawi (*Qutb al-Din Ahmad ibn ‘Abd al-Rahim, Muhammad Baqir*, 1703–1762) savo veikaluose arabų ir persų kalbomis puikiai derino filosofiją ir misticizmą, ypač daug dėmesio skyrė *wahda al-wujūd* konceptui bei jo antitezei – Šeicho Ahmado Sirhindi *wahda al-shuhūd* („sąmonės, suvokimo, akivaizdos, liudijimo vienybė“). Imamas Rabbānī Shaykhas Ahmadas al-Farūqī al-Sirhindī (1564–1624), sufijus ir hanafitų mokyklos teisininkas iš Pundžabo, teigė, kad pagal *wahda ash-shuhūd* doktriną Dievas ir kūrinija nėra identiški; pastaroji – Dievo vardų ir atributų šešėlis, atspindys jų nebūties veidrodžiuose (*a‘adam al-mutaqabila*). Vis dėlto Šeichas, kritiškai pažvelgęs į Ibn Arabi ir Sadro mokymą, palaikė visus metafizikus, ir galiausiai teologams (*mutakallimun*) teko pirmąsyk Islamo istorijoje pripažinti *wahda al-wujūd*⁵⁸.

Mīras Dāmādas buvo filosofas gnostikas, teigęs, kad pasitelkiant protą galima patirti dvasines vizijas, o vizionieriška patirtis duoda peno racionaliai minčiai. Jis derino tarpusavyje įvairias islamiškosios filosofijos tradicijas, aristotelizmą, neoplatonizmą, sufijų mokymus. Isfahano mokykla tapo prisodrinta įvairių idėjų ir mokymų. Mīras Dāmādas abstrakčius konceptus įsivaizdavo kaip pagrindą, už kurio slypi gyva mistinė patirtis. Jis sugebėjo suderinti filosofiją, mistiką, teisę, logiką, etiką, asketizmą. „Žarijų knygoje“ (kita galima reikšmė – „Pasninko dienų

⁵⁸ Muhammad Abdul Haq Ansari. *Sufism and Shari‘ah: A study of Shaykh Ahmad Sirhindi’s effort to reform Sufism*. The Islamic Foundation, 1997, p.247.

knyga“; *Kitāb al-qabasat*) ir kituose veikaluose Mīras Dāmādas pateikė dešimt išvadų („žarijų“, *qabas*). Pagrindinis šio veikalo keliamas klausimas – pasaulio sukūrimas ir jo galimybė atitolti nuo Dievo. Pirmoji „žarija“ kalba apie egzistencijos lygmenis, įvairias sukurtas būtybes. Antroji *qabas* teigia, kad primatas turi būti suteiktas ne egzistencijai, o esmei (t.y. ne *wujūd*). Trečioji „žarija“ konstatuoja pasaulio dualumą, ketvirtoji pateikia argumentus iš Korano, Pranašo ir Imamų tradicijų, penktoji kalba apie egzistencijos suvokimą, šeštoji – apie laiko ir judesio ryšį (*ittisalʿ*). Mīras Dāmādas neigia skaičių begalybę laike, teigdamas, kad laikas yra ribotas (*al-hawādith al-zamaniyya*). Tuomet septintąja „žarija“ filosofas polemizuoja, pateikia kitų mąstytojų nuomones šiais klausimais. Aštuntojoje teigiama, kad Dievas yra aukščiausias autoritetas, tačiau tiesai suvokti būtinas protas. Devintoji *qabas* kalba apie proto, intelekto archetipą (*al-jawhar al-ʿaqliyya*). Egzistencija Mīrui Dāmādui – cikliška, su pradžia ir sugrįžimu. Paskutinėje, dešimtojoje, „žarijoje“ Mīras Dāmādas rašo apie dieviškąjį išventinimą (*al-qadaʿ wa al-qadar*), maldos būtinybę, Dievo teisingumą ir paskutinįjį teismą⁵⁹. Visgi šiuose dešimtyje knygos skyrių svarbiausia yra tai, kad Mīras Dāmādas įsivelia į šimtmečius trūkančius ginčus dėl *wujūd / māhiyya* primato. Mīras Dāmādas, kaip minėta, renkasi antrąjį variantą, kurį jo gambiausias mokinys Sadras po kiek laiko sukritikuos.

Vos pasirodęs, *Al-Qabasat* tapo centriniu Islamo filosofijos tekstu, jam komentarus rašė ne vienos vėlesnės generacijos filosofai. Daugelį sudomino iki tol menkai nagrinėti konceptai, kaip antai: *qidam* (būtis-iki-amžinybės), *hudūth* (kūrimas), *masbūqun bi-l-ʿadam* (priklausymas nuo nebūties). Mīras Dāmādas, kaip ir Ibn Sina, neduoda galutinių atsakymų, primindamas, kad vietoj įrodymų (*burhan*) čia svarbiausia dialektika (*jadali*). Mīras Dāmādas, remdamasis emanacijos teorija (*tashkīk*), kalba apie Aukščiausiąją – Šviesų Šviesą (*nūr al-ʿanwār*), pirmąsias, archetipines šviesas (*ʿanwār qāhira*) ir iš jų kilusį Visuotinį Intelektą (*ʿaql-i kull*). Iš jo atsirandančios „dangiškosios sielos“ (*nufus-i falakiyya*), „visuotinės sielos“ (*nafs-i kull*), „valdančios šviesos“ (*ʿanwar-i mudabbira*) ir galiausiai „gamtos sielos“ (*nufus-i muntabiʿa*), kurias pagal keturias (*sic*) prigimtis sukūrė „visuotinė siela“. Taip gimė kosmosas. Galutinė ontologinė būties emanacija – materijos sukūrimas. „Absoliutus kūnas“ (*jism-i mutlaq*) pirmąsias įsikūnija į mineralus, tada į augalus, gyvūnus ir žmogų, kuris kaip kūrinijos vainikas turi galimybę susiliesti su Šviesų Šviesa. Kūrimas (*ibdaʿ*) Mīr Dāmādui yra „pradžios suteikimas“ iš „absoliuto-nebūties“. Kūrinija, sukurta pagal priežasties ir pasekmės dėsnį (*maʿlul*),

⁵⁹ Mir Damad. *Kitāb al-qabasat (Book of Embers)*, ed. M. Mohaghegh, T. Izutsu, M. Bihbahani and I. Dībajī. Tehran: McGill University, Institute of Islamic Studies, Tehran Branch, 1977.

yra sukurta laike (*ihdath, muhaddath*), taigi ją apibrėžia laikas (*zaman*), judėjimas (*haraka*) ir kismas (*taghayyur*)⁶⁰. Laiko suvokimas Mīrui Dāmādui itin svarbus: filosofo teigimu, kūrinija (*huduth*) ir būtis-iki-amžinybės (*qidam*) yra trejopa: esminė (*dhati*), belaikė (*dahri*) ir laiko ribojama (*zamani*). Esminė būtis-iki-amžinybės apibūdinama sąvokomis, kurioms artimas lotyniškasis *nihil*: ne-būtis (*laysiyya*), niekumas (*'adam*). Jau-esanti-būtis *husūl* atsiranda laike, kurio pradžia neturi laikiskosios pradžios.

Trumpą Mīro Dāmādo filosofijos apžvalgą, kuri mums būtina, kad suvoktume jo mokinio Sadro mąstymą, baigsime Sadro sapno aprašymu⁶¹. Teigiama, kad kartą sapne Sadras išvydo Mīrą Dāmādą ir jo paklausė, kodėl žmonės jį (Sadrą) išvadinot eretiku. Mīras Dāmādas atsakė: „Yra priežastis. Tai dėl to, kad aš rašiau apie filosofinius dalykus taip, jog religinei valdžiai (*'ulama*) jie pasirodė nesuprantami, galiausiai jų nesuprato niekas, išskyrus kitus filosofus. O tu suvulgarinai mano filosofiją ir pateikei ją taip, kad ją suprastų net pradinės religinės mokyklėlės mokytojas. Štai kodėl tave, o ne mane vadina šventvagiū, eretiku.“⁶²

Šią Mirzos Muhammado Tunikabuni pateiktą istoriją kontekstu ir faktais papildė Isfahano mokyklos terminą sugalvoję Henry Corbinas ir Seyyedas Hosseinas Nasras, kiti tyrinėtojai (pvz., Hamidas Dabashi). Pasak H.Dabashi, „Mīras Dāmādas ir Mula Sadras niekada nepraleisdavo progos pasmerkti dogmatikus, kurie juos laikė šventvagiškais bedieviais“⁶³. Isfahano mokyklos atstovų kova su misticismo nepripažįstančiais dvasininkais buvo gana arši: abi pusės viena apie kitą yra parašiusi ne vieną veikalą, pamfletą. Dvasininkai užsipuolė ne tik Isfahano mokyklos atstovus, bet ir visus sufijus, filosofus apskritai, kliuvo ir Ibn Sinai, o vienas gambiausių Sadro mokinių Mullā Muhsinas Faydas Kashani (m. 1680) buvo išvadintas „zoroastriečių mokytoju“.

Tačiau viskas tuo nesibaigė, ir po teologų darbo ėmėsi teisininkai, kurių dėka filosofija Safavidų laikais *de jure* buvo uždrausta. Vis dėlto Isfahano mokykla ir Mīro Dāmādo bei Sadro sekėjai neišnyko, priešingai – suklestėjo. „Šiitiška Isfahano filosofijos mokykla triumfavo kaip unikali filosofinė mokykla Safavidų

⁶⁰ Ibid, Chapter 3.

⁶¹ Tunikabuni, Mirza Muhammad. *Qisas al-'ulama' (Stories of the Scholars)*. Tehran: Intisharat-'illmiyyah Islamiyyah, 1985, p. 334-335.

⁶² Ibid.

⁶³ Nasr, Seyyed Hossein, Leaman, Oliver (ed.). *History of Islamic Philosophy*. Iran: Qum, Ansariyan Publications, 2008, Chapter 34, Hamid Dabashi, *Mīr Dāmād and the founding of the „School of Isfahān“*, p. 600.

valstybėje, kurioje šiizmas tapo oficialia religija. (...) Isfahano mokyklos susiformavimas – institucinė trijų diskursų suderinamumo išraiška: joje derėjo filosofija, mistika ir šiizmo doktrina. Nepaisant sėkmių ir nesėkmių, Isfahano mokykla Mīro Dāmādo ir Mula Sadro dėka pasiekė beprecedenčio filosofinio diskurso lygį, kurio kulminacija tapo *al-hikma al-muta'aliyya*.⁶⁴

Mīras Dāmādas savo filosofines įžvalgas neretai papildydavo eilėmis.

Visata ir jos žvaigždės tokios gražios, tyros ir harmoningos.

*Kas egzistuoja danguje, tas formą turi žemėje*⁶⁵.

Be abejo, atidžiam skaitytojų nesunku pastebėti, kad šio dvieilio antroji dalis – pagrindinė hermetizmo maksima, atėjusi dar iš senovės Egipto ir minima vadinamojoje „smaragdinėje lentelėje“ (*tabula smaragdina*), kuri pirmąsyk aprašyta arabiškoje X a. *Kitāb sirr al-asrār* („Knyga apie valdymo mokslą“, XII a. išversta į lotynų kalbą kaip „Secretum secretorum“ – „Paslapčių paslaptis“), randama ir vadinamajame „Hermetiniame rinkinyje“ (*Corpus Hermeticum*). „Hermis gali būti suvoktas kaip archetipinė funkcija, kaip mitinė tam tikros rūšies paradigmos personifikacija.“⁶⁶

Reikia pažymėti, kad Hermio pėdsakų esama ir Irane: jis vaizduotas ant monetų (graikų-baktrų, indų-skitų ir partų laikais, III–I a. pr. Kr.). Kušanų imperijoje (sanskrit. *Kuṣāṇ Rājavamśa*, part. *Kuṣanxšaθr*) Indijoje (30–375 m.) Hermio simboliką „pasiskolino“ dievas Pharro, kaip tai galima pamatyti to meto monetose ir antspauduose. Pasak Mary Boyce, nėra iki galo aiški Hermio kilmė, tačiau greičiausiai tai nebuvo helėnų dievas, o kur kas senesnių laikų dievybė, kurią mokslininkė siejo su asirų ir babiloniečių išminties ir rašto dievu Nabu, kilusiu iš šumerų moteriškosios dievybės (ji globojo žinią, raštą, mokslą, derlingumą, laikyta Žemės Motina Deive) Nanibgal (𐎶𐎵𐎶𐎶𐎶𐎶𐎶, kiti vardai – Nisaba, Nidaba)⁶⁷. Hermis – tai ir egiptiečių įstatymų (dieviškųjų bei žmogiškųjų), teisingumo, rašto, harmonijos dievas Totas (*dḥwtj*), hinduistų bei džainų žinijos, mokslo ir meno deivė

⁶⁴ Ibid, p. 625.

⁶⁵ Hādī, Akbar. *Sharh-i hāl-i Mīr Dāmād wa Mīr Findiriskī*. Iran: Isfahān, 1984, p. 66.

⁶⁶ Uždavinsys, Algis. *Hermio Trismegisto išminties kelias. Hermetinis rinkinys*. Vilnius: Sophia, 2005, p. 16.

⁶⁷ Boyce, Mary. „The Lady and the Scribe: Some Further Reflections on Anāhīt and Tūr“, *A Green Leaf. Papers in Honour of Professor Jes P. Asmussen* (Acta Iranica 28), Leiden, 1988, p. 277–282.

Sarasvatī (tamil. *Kalaimagal, Kalaivaani, Vaani*). Hermis, spėjama, turi ir persišką atitikmenį – Tirą (avest. *Tištrya*), zoroastristų gyvybę nešančio lietaus ir derlingumo dievą, aprašytą ir persų nacionaliniame epe *Shahnameh*, pieštą kaip strėlė⁶⁸. Dabartinio Irano (ne zoroastristų) kalendoriuje ketvirtasis mėnuo vadinamas *Tir*.

Pasigilinus paaiškėja, kad *Nanibgal / Nabu / Tištrya / Hermis / Totas / Sarasvati* (vieni daugiau, kiti – mažiau) susiję su ryškiausiu nakties danguje Žemėje matoma žvaigžde Sirijumi (gr. *Seirios* – „spindintis, kaitrus“). Kuo ji ypatinga tyrinėjant Sadro filosofiją? Sadro sintezuotoje „transcendentinėje teosofijoje“ nemažai vietos skirta kosmologijai. Mūsų manymu, Sirijus (senovės Egipte vadintas *Sopdet*, arab. *aš-ši' rā*, *سرعش*; kita reikšmė – „valdovas“) ne veltui minimas ir Korane: „Ir Jis [Dievas] yra Viešpats Sirijaus“ (53:49; *wa-annahu huwa rabbu l-shi' rā*). Manoma, kad Korane Sirijus galėjo atsidurti todėl, kad jį garbino ikiislamiškosios arabų gentys. Sirijus garbintas bemaž visame senajame pasaulyje – nuo Egipto ir Mesopotamijos bei Irano iki Skandinavijos, Kinijos, Afrikos, Amerikos indėnų kraštų, Polinezijos, Indijos. „Oriono šuo“ Sirijus sietas su karščiausiomis metų dienomis, vadinamosiomis „šunų dienomis“ (lot. *diēs caniculārēs*), – ši tradicija galbūt atkeliavo iš Egipto ir Mesopotamijos, kur Sirijus danguje ryškiai sužibėdavo prieš pat potvynį. Tiesa, tai nepaaiškina, kodėl Aliaskos inuitai Sirijų vadina „Mėnulio šunimi“, blekfutai – „šuns veidu“, čerokiai laiko žvaigždę-šunį „sielų kelių“ sargybinio. Šiuolaikiniai teosofai Sirijų vadina Žemės atsiųsto jos prižiūrėti Sanat Kumaro, gyvenančio Šambaloje, tėvyne. Milijono žmonių nesiekianti Afrikos dogonų tauta (Malis, Nigeris, Burkina Faso), remiantis prancūzų antropologu Marceliu Griaule'iu (1898–1956) bei dar keliais jo kolegomis (Germaine Dieterlen, 1903–1999, Robertu K. G. Temple'u, gim. 1945 m.), nuo senovės žino, kad Sirijų lydi žvaigždė antrininkė Sirijus B (nematoma plika akimi), kalba ir apie trečiąją *Emme Ya*, dėl kurios egzistavimo mokslas galutinio atsakymo dar nedavė. Kaip dogonai sugebėjo paskaičiuoti „šuns žvaigždės“ dvynės buvimą ir sudaryti tikslų kalendorių pagal Sirijų, nėra žinoma. Dogonų animistinėje religijoje Sirijus (*Sigui, Sigu Tolo*) vaidina svarbų vaidmenį garbinant protėvių dvasias *nommo* („duoti atsigerti“; tai – į žuvį panašios hermafrodiškos amfibijos, „vandens valdovės“, „stebėtojos“, „mokytojos“). Dogonai teigia, kad *nommo* – iš planetos, kuri sukasi aplink Sirijų, atskridę į Žemę, sukūrę vandens telkinį ir jame apsigyvenę. *Nommo* būtinai vanduo, kitaip jie Žemėje neišgyventų. *Nommo* išmokė žmones įvairių

⁶⁸ Holberg, J.B. *Sirius: Brightest Diamond in the Night Sky*. Chichester, UK: Praxis Publishing, 2007, p. 103.

dalykų, teigia dogonai. Dogonų mitologija, susipinanti su astronomine realybe, sukėlė daug ginčų tarp paleokontakto su ateiviais iš kosmoso šalininkų ir neigėjų.

Greta šių faktų dar pridursime, kad Sirijų garbina ir sudėtingą kosmologiją, susijusią su juo, turi sererai (Senegalas, Gambija, Mauritanija), kurie vadina jį *Yoonir*. Sirijus sererams šventas, gydančioji žvaigždė, ją, kaip visatos centrą, simbolizuoja nupiešta penkiakampė žvaigždė. Protėvių dvasios, atkeliavusios iš *Yoonir*, vadinamos *pangool* (vns. *fangool*), jos atrodančios kaip gyvatės. Penkiakampės žvaigždės viršūnėje – aukščiausioji dievybė *Roog*, o kiti keturi kampai – visatos esminiai taškai. Penkiakampe žvaigžde sererai dažnai pasirašo dokumentus.

Šiek tiek nukrypę nuo esminės mūsų darbo temos – Sadro filosofijos analizės – šiais pavyzdžiais norime parodyti, kad ne tik filosofija ir teurgija, kaip įrodė A. Uždaviny, yra tarpusavyje susijusios, bet esama ir daugybė dar iki galo neatskleistų ryšių tarp Šiaurės, Pietų, Rytų ir Vakarų kultūrų bei civilizacijų.

Tikimės, kad šis darbas ne tik supažindins su vienu iškiliausių Islamo pasaulio filosofų Sadru, bet ir privers pasidomėti platesniu kontekstu, susijusiu su misticizmu, religinės patirties ir filosofijos santykiu. Drįstame teigti, kad Islamo mistikai šiitai ir sufijai, remdamiesi senovės išmintimi, atskleidė daug dalykų, padariusių didžiulę įtaką ir Europos filosofijai (apie tai kalbėsime atskirame skyriuje).

Sadras buvo tarpinė grandis, kuri ne tik teoriškai sujungė tikėjimą su žinojimu, bet ir savo gyvenimu parodė, kad uoliai Hadžą atlikinėjęs žmogus (ir miręs pakeliui į jį eidamas penktą kartą) taip pat galėjo būti ir nepaprastai įžvalgus, kaip Ockhamo skustuvai, filosofas.

Sadro filosofijos negalime įsivaizduoti be teurgijos, todėl jai skirsime atskirą dėmesį.

Sudėtingo teurgijos (gr. *θεουργία*) fenomeno analizei savo veikaluose daug jėgų ir laiko skyrė žymus lietuvių kilmės pasaulinio garso komparatyvistas ir Artimųjų Rytų mąstymo tradicijų tyrinėtojas A. Uždaviny.

Mulla Sadros ir teurgijos santykį nagrinėjo ir Irano filosofas Saidas Rajaie Khorassani, akcentavęs, kad pirmasis musulmonų filosofas, pabandęs „ištraukti Islamo filosofiją iš Aristotelio įrėžtų vėžių“, buvo Suhrevardis ir jo iluminacionizmas, hikma, išminties filosofija, kurią vėliau plėtojo Sadras. Pasak S. R. Khorassani, Aukščiausioji šviesa (*nur al-anwar*), „šviesa pati sau“, apšviečia pati save. Čia matome labai panašias idėjas į Immanuelio Kanto, tiesa, gyvenusio beveik aštuoniais šimtmečiais vėliau už Suhrevardį, kuris teurgijos sėmėsi iš ikiislamiškosios

persų filosofijos, tiksliau, tokių jos konceptų kaip *bahman* ir *vohuman*, reiškiančių Aukščiausiąją šviesą⁶⁹.

Glaustai aptarę pagrindines teurgijos sampratas, aiškinsimės, koks yra filosofijos ir teurgijos ryšys, aprašytas A. Uždavinio misticizmo tyrinėjimuose: būtent – monografijoje anglų kalba „Philosophy and Theurgy in Late Antiquity“ (2010, *Sophia Perennis*) ir ankstesniuose jo straipsniuose (taip pat anglų kalba), kurių teurgijos tematika maždaug nuo 2000-ųjų mokslininkas išspausdino apie dešimtį.

Taip pat palyginsime A. Uždavinio teurgijos interpretaciją su žymiausių XX a. teurgų – N. Berdiajevo, V. Solovjovo, A. Crowley, A. O. Spare'o – tyrinėjimais ir išryškinsime jo požiūrių į teurgijos ir filosofijos santykius savitumą.

Ivairiapusiai, dažnai atvirai oponuojantys nusistovėjusioms tradicijoms A. Uždavinio teurgijos tyrinėjimai – viena iš šio savito mąstytojo mokslinių pasiekimo viršūnių, į kurią kopta tyrinėjant neoplatonizmą, gnosticizmą, sufizmą, Senovės Egipto ir kitus mistinius mokymus. Lietuvoje teurgijos fenomeno ir jo santykių su kitomis kultūros sritimis, be A. Uždavinio, iki šiol niekas daugiau išsamiau netyrinėjo. Norint būti objektyviam tenka pripažinti, kad ir pasaulyje šie A. Uždavinio tyrinėjimai taip pat yra unikalūs: akademinis požiūris į teurgiją retas, o viename solidžiausių metafizinei terminijai skirtų žodynų termino „teurgija“ aiškinimas pateikiamas būtent paties A. Uždavinio. Tinklapyje *PracticalTheurgy.com* A. Uždavinio knyga „Philosophy and Theurgy in Late Antiquity“ laikoma viena svarbiausių pasaulyje monografių, dedikuotų šiai temai, o jos autorius vadinamas „naujausia „roko žvaigžde“ teurgijos scenoje, apžvelgiančia teurgiją iš graikiškosios, egiptietiškosios, mesopotamiškosios ir netgi sanskritiškosios perspektyvų; itin kūrybingas komparatyvistinis darbas, nuostabiai surasti ryšiai tarp teurgijos ir jos šaknų senovės Egipte“.

A. Uždavinys savo originalioje teurgijos koncepcijoje sąmoningai atsiriboja nuo populiaraus teurgijos suvokimo, taip pat nesiremia geriau mūsų skaitytojams žinomais rusų filosofų Nikolajaus Berdiajevo, Vladimiro Solovjovo, brito Austino Osmano Spare'o požiūriais į teurgiją. A. Uždavinys, pasitelkdamas ir savitai interpretuodamas Egipto, Graikijos, kitų senovės civilizacijų šaltinius, į teurgiją žvelgė kaip į sąvoką, suderinamą su filosofija. Teurgija, pasak A. Uždavinio, yra „apeigos, suvokiamos kaip dieviškieji veiksmai (*theia erga*) arba dievų veikimas (*theon*

⁶⁹ Khorassani, Said Rajaie (1976) Mulla Sadra's philosophy and its epistemological implications. Doctoral thesis, Durham University, p. 135-149.

erga). Teurgija nėra Dievo intelektualus teoretizavimas (*theologia*), tačiau pakilimas Dievo link⁷⁰. Šį terminą sukūrė „Chaldėjų orakulo“ redaktoriai, tačiau iš tikro teurgijos praktika siekia senovės Egipto ir Mesopotamijos hieratinės tradicijas. Neoplatonikų teurgija paremta ir Platono „Fedro“, „Timajaus“, „Puotos“ dialogų egzegeze, ir chaldėjų tradicija, ir pitagoriškąja negatyviaja teologija. Pasak A. Uždavinio, teurgijos *praxis* neprieštarauja Platono dialektikai. Teurgija sudievina sielą per tam tikrus ontologinius simbolius ir *sunthemata*, kurie apima ištisą būties hierarchiją ir veda mus prie neišvengiamo susiliejoimo, susivienijimo su dievais. Teurgija kaip ritualas pagrįsta kosmogonijos dėsniais – ji imituoja dieviškąją tvarką. Jamblichas teigė, kad teurgija transcenduoja virš visos racionaliosios filosofijos ir transformuoja žmogų į dievišką būtybę. A. Uždavinio manymu, šiuolaikiniai Vakarų mokslininkai iš įpročio kartoja prielaidą, kad teurgija tėra kažkoks egzotiškas užsiėmimas, gimęs pusiau rytietiškuose, marginaliniuose būreliuose, kuriuose tariaimi stebukladariai propagavo ne Seksto Empiriko „protą“, o hieratinės apeigas.

Taigi, kartu su teologija taip gimė terminas „teurgija“, dieviškųjų, sakramentinių dalykų darymas. Šiuolaikiniai mokslininkai pernelyg tiesmukai vertina teurgiją, dažnai nesuvokia, kad apeigos taip pat „kalba“ perkeltine kalba, kurią galima dekonstruoti, interpretuoti kaip maginę, ir jose gali būti įvairių *logoi*. Šventieji žodžiai buvo labai svarbūs senovės Egipte, jie turėjo slaptas prasmes, kurias žinojo tik kunigų luomas.

Teurgija siejasi su saulės metafizika, karališkuoju kultu, sielos kilimu per septynias babiloniečių planetų sferas (arba asirų Šventojo Medžio šakas bei vaisius) ir noetinę Ugnį. *Telestike* nėra burtininkystės, „kaimietiškos“ (iš pradžių) juodosios magijos *goeteia* rūšis. Tai – dalyvavimas dievų kūrybinėje energijoje, kuriant jų kultines važiuokles (plg. hebrajiškąją šaknį *r-k-b*, „važiuoti“, iš kurios kilo *Merkabah*, Dievo sostas-važiuoklė, kurią tempia keturi sparnuoti čajotai žmogaus veidais), kurios vėliau funkcionuoja kaip anagoginiai ženklai – *sumbola* ir *sunthemata*. Vis dėlto reikėtų nepamiršti, kaip kad akcentuoja A. Uždavinis, kad teurgija – ne vienintelis terminas, vartotas neoplatonikų. Jamblichas rašė, kad, be teurgijos ritualų (maldų, aukojimų, būrimų), dar naudojami kiti – *mustagogia*, *hiera ha-gisteia*, *threskeia*, *hieratike technē*, *theosophia*, *he theia epistēmē*. Vėlyviesiems neoplatonikams teurgija svarbi inicijuojant kunigą, kuris patirtų teurginę vienovę su dievais (*telesiourgia*) per sakramentus – ta *sunthemata*. Pažadinti šventieji simboliai atlieka savo šventą darbą, pakeldami iniciaciją praeinantįjį iki dievų, kurių galia *dunamis* atpažįstama pagal jos vaizdą *eikones*.

⁷⁰ Uždavinis, Algis. *Philosophy and Theurgy in Late Antiquity*. 2010, *Sophia Perennis*, p. 308.

Lygindami A. Uždavinio pateikiamą teurgijos sampratą, trumpai pažvelkime, kaip į teurgiją žiūrėjo vieni žymiausių XX a. teurgų – rusų simbolistų (ypač Aleksandrą Bloką) įkvėpę Nikolajus Berdiajevas (1874–1948) ir Vladimiras Solovjovas (1853–1900).

N. Berdiajevui teurgija – „menas, kuriantis kitą pasaulį, kitokią būtį, kitoki gyvenimą, grožį kaip visa ko esmę. Teurgija iškyla virš kūrybos tragedijos, nukreipdama kūrybinę energiją į naują gyvenimą. Teurgija – tai žmogaus veikimas kartu su Dievu (*богодействие, богочеловеческое творчество*)“.

Simbolizmo estetikoje V. Solovjovas sukūrė mistinę savoką *laisvoji teurgija*. Tai – žmogaus vienijimasis su dieviškosiomis jėgomis, kuriant pozityvią vienybę – aukščiausią Grožio formą. Pirmasis laisvosios teurgijos adeptas, pasak V. Solovjovo, buvo karalius Saliamonas, kuriam Dievas perdavęs žinias, kaip valdyti ir gerus, ir blogus demonus. N. Berdiajevas rašė, kad krikščioniškosios kultūros niekada nebuvo, kultūra kulta už jos ribų: „Žmogus tarsi išpirkinėdavo savo kaltes, ir jo kūryba nebuvo teurginė. O žmogui reikalinga nauja žemė ir naujas dangus, kūrybinio akto perėjimas į kitą būtį. Tai – teurginės kūrybos kelias.“ Pasak N. Berdiajevo, „menas tampa teurgija, filosofija – teosofija, visuomenė – teokratija“.

Kitaip tariant, teurgija – normų laužytoja, ribinė patirtis, proveržis į transcendentą, kūrybinis aktas, peržengiantis visas ribas.

Jei savitai, postmodernistiškai interpretuotume N. Berdiajevą, tuomet visas postmodernus menas taip pat būtų teurginis, ypač tas, kuris linkęs laužyti stereotipus. Teurgine galėtume pavadinti eksperimentinę muziką, kurios paskirtis yra ne pramoginė, o labiau ritualinė (pvz., Lietuvoje viešėjusios belgų ritualinės muzikos grupės „Hybryds“ arba tuvių ritualinio dainavimo ansamblio „Hun Huur Tu“). Teurgija meną atitolina nuo buities ir priartina prie *sacrum* dimensijos. Turistams Egipte, Liuksore, pasakojama istorija apie dvi kalbančias statulas iki šiol skamba įtakingamai – toks didingas buvo Egipto menas! Ne mažiau stebina Irane, Irake išlikę zikuratai. Įvairių religijų šventyklos, atrodančios kaip meno šedevrai, taip pat yra teurginių meno aktų pavyzdžiai. O pigios „mistikos“ ir okultizmo atgimimas, anot N. Berdiajevo, rodo gilią kultūros krizę. XIX a. kilę įvairūs mistiniai judėjimai, kuriuos „nukonkuravo“ Jelenos Blavatskajos teosofija, iki šiol yra įtakingiausias okultinis fenomenas, turintis gausybę atšakų: arčiausiai estezės ir filosofijos yra Jelenos ir Nikolajaus Rerichų „Agni joga“ („Gyvoji etika“), taip pat paminėtina ir Alice Ann Bailey „beamžė išmintis“ bei filosofų perenialistų, tradicionalistų judėjimas, peržengęs XX a. viduryje atsiradusį *New age* fenomeną.

Teurgijos fenomeno, nagrinėjamo A. Uždavinio, nesuvoksime ir kiek nepatyrinę *thelema* bei *Zos Kia* teurginių mokymų.

Vienas paslaptingiausių ir eklektiškiausių pasaulyje naujų religinių judėjimų (toliau – NRJ) „Ordo Templi Orientis“ (lot. Rytų tamplierių (arba Rytų šventyklos) ordinas), arba O.T.O., buvo kuriamas pagal masonų pavyzdį ir siejamas su jais, tačiau teurgas Aleisteris Crowley (1875–1947) pakeitė ordino kryptį ir jis tapo pseudoreliginis: ėmė vadovautis šio žmogaus sukurtu *thelema* mokymu. *Thelema* – bene populiariausioji teurgijos atšaka XX–XXI a., padariusi ir tebedaranti įtaką daugeliui menininkų, tačiau mažokai tyrinėta mokslininkų, kurie, kaip ir teurgijos atveju, *a priori* turi negatyvų *thelema* suvokimą.

Britą A. Crowley (tikr. Edwardas Alexanderis Crowley) galima vadinti vienu prieštaringiausių XX a. asmenybių – jis buvo okultistas, rašytojas, dailininkas, astrologas, šachmatininkas, sekso ir narkotikų eksperimentatorius, alpinistas, šnipas, jogas, naujos religijos kūrėjas, vadintas „nuodėmingiausiu pasaulio žmogumi“. 1887 m. mirus tėvui, A. Crowley gyvenime įvyko lūžis: iš krikščionio jis tapo skeptiku, hedonistu, motina jį ėmė vadinti Žvėrimi (pagal Apreiškimą Jonui – šėtonu). Taip vėliau save vadino ir A. Crowley. 1896 m. jis ėmė eiti okultizmo ir misticizmo keliu, skaityti alchemikų ir magų knygas. Tų pačių metų pabaigoje tapo homoseksualistu. Tolesni A. Crowley ieškojimai vyko per poeziją (knyga „Aceldama“), „Auksinės aušros hermetikų ordiną“ („Hermetic Order of the Golden Dawn“), biseksualią magiją, Meksikos magiją, *raja* jogą.

1904 m. kovo 20 d. Kaire A. Crowley patyrė mistinį išgyvenimą ir sukūrė magijos (*magic*; rašoma skirtingai nuo *magic*, kad nebūtų painiojama su profanizkaja „magija“) filosofiją, vadinamą *thelema*. Jis invokavo egiptiečių dievą Horą, ir šis pasakė, kad prasidėjo nauja žmonijos era, kurioje A. Crowley bus pranašas. 1904 m. balandžio 8–10 d. Horas, arba *Aiwass* (*Aiwaz*), padiktavo A. Crowley (čia jis vadinamas *Ankh-af-na-khonsu*) jo pagrindinį tekstą – „Liber AL vel Legis“ („Įstatymo knyga“). 1906 m. buvo sukurta „Abramelino magija“ – dar vienas esminių *thelema* tekstų. 1907 m. A. Crowley, išėjęs iš „Auksinės aušros“, sukūrė magų ordiną *A.A.: (lot. Argenteum Astrum, „sidabrinė žvaigždė“)*. 1910 m. A. Crowley prisijungė prie *O.T.O.* Šį ordiną 1895 m. Austrijoje įkūrė turtingas pramonininkas, masonas Karlas Kellneris (1851–1905), jo veiklą tęsė Theodoras Reussas (1855–1923). 1912 m. A. Crowley pasiekė dešimtą laipsnį ordino gradacijos sistemoje (X°).

Thelema kūrėjas blaškėsi tarp Maskvos, Didžiosios Britanijos ir Jungtinių Valstijų. Apie jį 2008 m. Richardas B. Spence'as išleido knygą „Slaptasis agentas

666: Aleisteris Crowley. Britų žvalgyba ir okultizmas“. Manoma, kad A. Crowley buvo britų žvalgybininkas, išmaišęs Rusiją, Šveicariją, Aziją, Meksiką ir Šiaurės Afriką ir rinkęs informaciją apie vokiečių žvalgybą. 1947 m. A. Crowley mirė Anglijoje dėl kvėpavimo takų infekcijos, greičiausiai susijusios su jo polinkiu morfijui ir heroinui. Teigiama, kad paskutiniai A. Crowley žodžiai buvo: „Esu su-trikęs“ (kita versija: „Kartais nekenčiu savęs“). A. Crowley tapo ikona daugeliui menininkų ir savęs ieškančių žmonių.

Pagrindinė *thelema* mintis – Valios nepriklausomumas – paimta iš prancūzų Renesanso mąstytojo, rašytojo François Rabelais (apie 1494–1553) „Telemos abatijos“. Telemiška idėja „Daryk tai, ką valioji“ – F. Rabelais „Gargantua ir Pantagruelio“ (1532–1552) puslapiuose. Veikiamas dios idėjos, 1920 m. Sicilijos Čefalu mieste A. Crowley įkūrė Telemos abatiją, „antvieniulyną“, kuriame gyventa ne pagal taisykles ar įstatymus, o pagal laisvą valią ir malonumą. Tačiau A. Crowley fantazijų viršūnė – idealistinė utopinė komuna, pavadinta „collegium ad Spiritum Sanctum“ („Šventosios Dvasios kolegija“), – Italijoje neprigijo: 1923 m. iš jos britų mistiką išvijo Benito Mussolini. Antra pagal svarbumą *thelema* doktrina – „Meilė yra įstatymas, meilė su valia“ – turi ir seksualinę potekstę. Šios doktrinos šaknis galėtume rasti daosų, tantrikų praktikose. Simbolika *thelema* mokyme labai svarbi. *O.T.O.* narių pasisveikinime naudojamas skaičius 93 reiškia graikiškus žodžius *thelema* („valia“) ir *agape* („meilė“), kurie sudaro visą Naujojo Eono *magick* esmę, išreikštą formulėje $0=2$, t.y. Niekas išreiškė save per dvi jėgas, o toliau – jau geometrinė progresija ar regresija: nėra skirtumo – *Maja*. Didžioji dalis *thelema* mokymo paimta iš kabalistų raštų (ypač „žaidimo“ skaičiais – gematrijos), esama juose ir senovės Egipto misterijų, teosofijos, Vakarų magijos tradicijų nuotrupų. Be abejo, A. Crowley kai ką sukūrė ir pats, – šis žmogus turėjo itin lakią vaizduotę. Svarbiausias dalykas *thelema* mokyme – atstovaujant Nežinomiems Mokytojams, skelbti *thelema* įstatymą, pasinaudojant Ordinu (*O.T.O.*) kaip instrumentu. Nežinomieji (Nematomieji) Mokytojai yra Ordino ir per jį žmonijos evoliucijos žiūrėtojai. *Magick* formulė 65 yra 6 (*makrokosmas*) ir 5 (*mikrokosmas*), kurių sąjunga reiškia 11 ir *Thelemos* Eono Žodyje ABRAHADABRA.

O.T.O. atstovai neigia, kad *thelema* mokymas yra pseudookultinis, ir sako, kad jis nelygintinas su *new age* judėjimų mokymais. Teigiama, kad abraomiškosios religijos esti sukurptos pagal „nutekėjusius“ iš Šventyklos žinių fragmentus. Iš Egipto kilusi *thelema* iš dalies yra nūdienos hermetikų-gnostikų pasaulėžiūra, ji ir tęsia senąsias tradicijas ir kartu yra naujai suteikta. Telemitai remiasi „Liber AL vel Legis“ bei kitomis šventomis *thelema* knygomis. Taip pat – „Liber Oz“, tele-

mitiška žmogaus teisių deklaracija, pagal kurią kiekvienas žmogus yra Žvaigždė, turinti savo asmeninį kelią, kuris yra jos Valios išraiška. Jis – visažinis, visagalis, vienvaldis, jam tinka visi atributai, kurie buvo priskiriami Vienam Dievui. Bet jis neturi kitos teisės, kaip tik vykdyti savąją Valią. Jokių kompromisų – vykdai ją ir Žvaigždė eina savo keliu, o jei nevykdai – Žvaigždės statuso neprarandi, bet klaidžioji tamsybėse, susitrenki kaktomuša su kita užsimiršusia Žvaigžde ir taip sukuri netvarką. Netvarka (chaosas) – valios (kosmoso) nepaisymo padarinys, todėl pirmučiausias tikslas yra pažinti savo tikrąją Valią, o antrasis – ją realizuoti arba, tiksliau kalbant, netrukdyti jai realizuotis. Telemoje stengiamasi išvengti dualizmo, pasidalijimo tarp Aukštesniojo *aš*, Tikrosios Valios ir žmoniškojo *aš*. Teigiama, kad *thelema*, kaip ir visos kitos religijos, mokymai, taps masinė ir išsigims. Tada ateis dar vienas pranašas ir paskelbs kitą Įstatymą, dar labiau priartinantį žmogų prie jo idealo. Tiesa, tai būsią dar negreit, nes dabar, pasak A. Crowley, gyvename tamsiaisiais amžiais, ir tik nuo mūsų veiklos priklauso, kada prasidės naujas renesansas.

O.T.O. atstovai kai kuriuos gana akivaizdžius *thelema* panašumus su satanizmu neigia, nors pripažįsta, kad pavieniai Ordino nariai valioja išpažinti bet kokią pasauležiūrą ar religiją, netgi satanizmą. A. Crowley sukurtas *thelema* mokymas nėra tik banalus senovinių mokymų rinkinys, nors dažnai taip gali atrodyti. Manytume, kad šio žmogaus kūryba verta atskiros studijos, kuriai akstiną suteikia A. Uždavinio teurgijos tyrinėjimai.

Britų dailininkas ir magas Austinas Osmanas Spare'as (1886–1956) – dar viena ryški teurginė figūra XX a. Jo išvystytos sigilizacijos, automatinio rašymo ir automatinio piešimo maginės sistemos susijusios su sąmoningojo ir nesąmoningojo „aš“ santykiais. 1907 m. pirmojoje savo didesnėje parodoje Brutono Galerijoje Londone A. O. Spare'as susitiko su A. Crowley, vėliau susirašinėjo. Tiesa, jų bendravimas truko neilgai – A. O. Spare'o nedomino ceremoninė magija, nes ši, pasak menininko, priveda prie ekstazės ir beprotybės. Tačiau pats A. O. Spare'as buvo magas, teurgas, daug laiko paskyręs teurgijai, bandęs, „užmiršdamas“ (primena sufijų *zikr*) sąmonės impulsus, atverti pasąmonę. A. O. Spare'as sukūrė sigiles (lot. *sigillum* „antspaudas“; galimas ryšys su hebrajų *segulah*, „žodis, veiksmas, daiktas, kurie turi dvasinį poveikį“) – iš raidžių sujungtus glifus, teurginius simbolius, kurie tarsi mandalos tapo „minties monogramomis, valdomomis energijomis“.

Kaip ir Hugo Ballas bei Walteris Benjaminas, A. O. Spare'as bandė atrasti *logoi* sudėtingų maginių, tantrizmą primenančių apeigų būdu. Savęs atradimas per

simbolį – sigilę (hinduistų *yantra*, germanų tautų runas, vudu *veves*) – teurginis aktas.

Albrechto Dürerio (1471–1528) kūrinis šiek tiek primenantį A. O. Spare'o kūrybą „įkrauta“ metafizinės energijos. A. O. Spare'as sukūrė vos kelis sekėjus turėjusį „kultą“ *Zos Kia*, vadino jį chaoso magija, dualistiniu monizmu. Teurgiškiosios sigilės – analogija senovės Egipto hieroglifams, Dievo „rašikliui“ *qalam*, užrašančiam pasaulį, kurio simbolis yra Koranas. *Kia* – „valia“, *Zos* – „aš“.

Šios A. O. Spare'o sukurtos sąvokos primena Arthuro Schopenhauerio fenomeno ir noumeno dualizmą, zoroastrizmo pasaulio modelį ir neišvengiamai veda mus prie teurgijos ištakų.

A. O. Spare'as žavėjosi senovės civilizacijomis, Egipto, Asirijos, Šumerio rašmenimis, glifais, „galios žodžiais“.

A. Uždaviny's knygoje „Philosophy and Theurgy in Late Antiquity“ aptinka filosofijos ir teurgijos sąlyčio taškus, kurių esama graikų filosofijoje. Platono filosofijoje – daug teurgijos, teigia Damaskijus, filosofiją aprašydamas kaip iniciacijos apeigas (*hai teletai*). Dionisiškasis pradas išlaisvina filosofo protą, apvalo jį. Tyrinėdamas teurgiją ir kitas misticizmo formas, A. Uždaviny's tarsį palaipsniui artėjo prie aukščiausių Būties formų.

Nagrinėdamas žmogaus ir Dievo santykį ir kartu tai darydamas ne kaip tikintysis, teologas, o kaip filosofas, A. Uždaviny's atskleidė stulbinančių faktų ir apie kitus religiją bei filosofiją vienijančius dalykus. A. Uždaviny's nebuvo kabinetinis mokslininkas: jam ne kartą teko lankytis Islamo šalyse, savo akimis regėti vietas, kuriose vyko senovės Egipto misterijos, ir Islamo *axis mundi* – Kaabą.

Pasak A. Uždavinio, tiesiogiai susijęs su teurgija kilimo į dangų motyvas religinio ir filosofinio diskurso istorijoje gali būti vertinamas kaip išskirtinės metafizinės svarbos archetipinis pasakojimas. Tie šiuolaikiniai mokslininkai, kurie ištikimai ir gana aklai seka Mircea Eliade, stengiasi susieti kilimą su archajiškojo dvasingumo, nevykusiai vadinamo „šamanizmu“ (šis terminas kur kas patraukliau skamba rusų nei anglų kalboje), „mistine patirtimi“.

A. Uždaviny's rašė: „Padėję į šoną šį universalizuotą mokslinį konstruklą (konkrečiai – „šamanizmą“), mes visiškai sutinkame su įžvalgiu J. Naydlerio pastebėjimu, kad mistinis kilimas į dangų yra svarbiausias ir Hermetinei tradicijai, ir Egipto bei platoniškajam misticizmui.“ Pradedant senovės Egipto „Piramidžių tekstais“, įvairių karališkųjų ir dvasininkijos herojų kilimas į dangų pastebimas Artimųjų Rytų ir Viduržemio kosmologinėse, liturginėse ir soteriologinėse sistemose, kurios vienu metu sujungia politines, juridines ir sociomistines dimensijas. Metafizinis

ir pažodinis kilimo *topos* yra fundamentalus, norint tinkamai suvokti Antrosios Šventyklos judaizmą ir ankstyvąją apokaliptinę krikščionybę, kurios mitologemos siekia senovės Mesopotamiją. Tuo pat metu žmogaus dvasinio skrydžio motyvas yra dažnas vėlyvosios antikos neoplatonikų literatūroje (kuri šiuo požiūriu ištikimai seka Platono „Fedru“) ir su ja susijusiuose hieratiniuose menuose (*hierourgia, theourgia, hieratike techne*).

Sarah Iles Johnston apibūdina teurgo tikslą (panašiai kaip Plotinas ir kiti platonikai, tarp jų – Filonas iš Aleksandrijos, žydiškasis *hermeneus*) taip: „Jis siekė patirti *anagoge*, – kad jo siela pakiltų iš materialiojo pasaulio į noetinį, kuriame ji galėtų mėgautis *henosis* su *Nous patrikos* (teurgijos transcendentinis, aukščiausias dievas). Helėniškojo platonizmo kontekste ir sakramentinėse teurgijos apeigose terminas *anagoge* reiškia pakilimą į archetipų ir principų lygmenį, kilimą, turint galvoje vidinę kelionę atgal į „tėviškąją prieglobstį“; *henosis* yra susijungimas, jungtis (kartais supratama kaip *unio mystica*); o *Nous patrikos* yra tėviškasis Intelktas, kurio šviečiančioji epifanija yra lygiavertė psichosomatinio kosmoso spindėjimui (*ellampsis*) ir kūrimui. Kilimo į dieviškąją Sostą tema abiejose – ir judėjų, ir Islamo – tradicijose yra mažiau filosofinė ir labiau ceremonialinė, šventraštinė ir liturginė iniciatyva, paremta pagrindinėmis monoteistinių mitologijų paradigmomis ir dogmomis, kurios sistemiškai ir be kompromisų pateikiamos kaip „objektyvi istorija“. Dėl šios priežasties (ir taip pat dėl to, kad vadinamosios Artimųjų Rytų studijos yra ypač politizuotos, ideologizuotos ir teologizuotos) bet kuriam nepriklausomam mokslininkui sunku išvengti įvairių kaltinimų ir tikrinimų, sugalvotų tyliai arba atvirai įkurtų mihnų (mihna – religinės cenzūros ir persekiojimo institucija ankstyvojoje Abasidų imperijoje). Raktinis žodis šiame ypač jautriame kanonizuotų mitologijų (kokios jos bebūtų – judaistinės, islamiškosios ar sekuliarios modernistinės) lauke yra „kontroversiškas“, tarsi bet kuri hermeneutinė hipotezė, nuomonė ar istorinis faktas, kuris neatitinka standarto ar patogaus socioreliginio konsensuso vaizdo, turi būti vertinamas kaip potencialiai skandalingas ir prilygsstantis blogio jėgų sąmokslui. Todėl šioje srityje ne viską galima atvirai sakyti, ypač kai kalbama apie santykius tarp daugybės judaizmo ir Islamo (bei jų gerbtinų doktrinų) atmainų. Kad išvengtume kryžminės ugnies nuo bet kokių puritonų (tų, kurie apsimeta paties geranoriškumo, dieviškumo ir tiesos inkarnacijomis) ir visų atšakų mistikos fundamentalistų, mes rituališkai patvirtiname ortodoksiškąsias ribas ir „nuosavybės“ sienas nesuskaičiuojamose komparatyvistinėse religijos studijose, kartu negalėdami sekti šiomis etiketo taisyklėmis, kurios reikalauja tikėti kilniais, tačiau neįtikėtinais dalykais paprasčiausiai vien dėl to, kad taip yra „tvirtai

nusistovėję“. Mes toliau lyginsime ir analizuosime medžiagą apie kilimą judėjų *Hekhalot* literatūroje ir kai kuriuose ankstyvuosiuose sufijų tekstuose (naudojantis didžiuliu šiuolaikinių mokslininkų įdirbiu) ne dėl tvirto ekstatinio dioniziškojo entuziazmo ar vaikiškos vilties atskleisti, kas „iš tikrųjų įvyko“. Taigi mūsų teiginiai neturėtų būti atskirti nuo jų hermeneutinio ir metaforinio (arba tam tikra prasme retorinio) konteksto. Vadinasi, pasakyti, kad Islamas, su tvirta pagarba jam, gali būti vertinamas kaip Trečiosios Šventyklos judaizmas, nėra tas pats, kas pasakyti, jog Islamas „yra“ judaizmas. Toli gražu. Paprastai mes vengiame daryti tokias toli siekiančias išvadas. Kadangi daugiaplaniai [multidimensiniai] paaiškinimai geriau tinka vėlyvosios antikos civilizacijų ir religinių judėjimų tyrinėjimui, mes žiūrime į pozityvistines kultūrinių „skolinių“ ir išorinių „įtakų“ teorijas kaip į pernelyg supaprastintas. Šiuo aspektu mes sutinkame su M. G. Morony, tiksliau, su tuo, kad išvados, paremtos nepatikrintais teiginiais, primena „intelektualų kortų namelį“ ir yra linkusios pranykti „beprasmiuose apibendrinimuose“. Ši problema yra kur kas rimtesnė, nei atrodo, nes hermeneutinis tokio pobūdžio nagrinėjimas tampa normalia bet kokios kultūrinės konstrukcijos ir rekonstrukcijos praktika, nepaisant to, kad „piktnaudžiavimas aristoteliškąja tematikos struktūra, nagrinėjant medžiagą, linksta į architektoniką ir sukuria aplinkybes, kurios tampa stabilesnės, tvarkingesnės ir rišlesnės, nei yra iš tikrųjų“. Vadinasi, jei mūsų diskursas nėra rišlus ir sutvarkytas pagal pusiau mitinius standartus, tai tampa dideliu privalumu, bent jau galimybe pasinaudoti nuolatine ironija. Atsikartojantys modeliai arba temos vadovaujasi dinamiškos arabeskos logika, kuri, nepaisant to, savo tęstinumu ir pokyčiais yra „statiška“. Tačiau mes negalime pasidalinti tuo naiviu ispanų krikščionio profesoriaus džiaugsmu, kai jis, „artimiau išsistudijavęs Ibn Arabi kvazidantiškąją alegoriją“, staiga aptiko, „kad tai savaime buvo ne kas kita, kaip mistinė kito kilimo adaptacija, o būtent – Islamo teologinėje literatūroje gerai žinomo *Miraj*, arba Mahometo iš Jeruzalės, Kilimo į Dievo Sostą“.

Pranašo Muhammado naktinė kelionė bei kilimas ir gali būti Dantės koncepcijos prototipas, ir ne. Metafiziškai žvelgiant, autorinių teisių problema nėra tokia jau svarbi. Panašiai yra, kai lyginame Pranašo kilimą ir Apreiškimo nusileidimą su gerai žinomomis neoplatonikų koncepcijomis, – tada mes tiesiog naudojames galimybėmis ir analogijomis (hermeneutinės konstrukcijos ir dekonstrukcijos procese), netvirtindami, kad tai yra „skoliniai“ ar „įtakos“. Kaip taikliai tvirtina M. G. Morony, „paprastai galime surasti bet ką, ko ieškome, ir išankstinis nusistatymas akcentuoti panašumus ar skirtumus padarys žalos rezultatui“. Mokslinio tyrinėjimo menas sudarytas iš akivaizdžių trūkumų pavertimo tikrais privalumais.“

Akivaizdu, kad A. Uždavinio teurgijos tyrinėjimai daugybę iki tol šioje srityje buvusių trūkumų pavertė privalumais. Ši sritis dar labai menkai išnagrinėta, tačiau A. Uždavinio nubrėžtos gairės nebeleis nuskęsti užmaršties upėje *Lethe*.

Graikų istorikas Eunapijus (gim. 347 m.) „Sofistų gyvenimuose“ aprašo 23 filosofų ir sofistų biografijas. Šis žmogus buvo retoriko Proheresijaus mokinys, išmanęs medicinos meną ir pašvęstas į Eleusino misterijas. Eunapijus – bene vienintelis to meto šaltinis, aprašantis neoplatonikus.

Jų darbuose, aprašytuose ir „Chaldėjų orakule“, dvasinė Visata yra laikoma Vienio emanacijomis. Iš Vienio (*to en*) emanavo Dieviškasis Protas (*nous*), o iš jo – Pasaulio Siela (*psyche*). Žemesnė emanacija – gamta (*physis*).

Taip mokė Plotinas, Jamblichas. Norėdamas susijungti su dieviškumu, Plotinas kontempliuodavo, tiksliau, atlikdavo teurgines apeigas *henosis*. Plotino mokinys Porfirijus mokė labiau ritualizuoto teurgijos metodo, kuriame buvo naudojamos invokacijos ir religiniai, maginiai ritualai. Jamblichas tikėjo, kad teurgija – tai dievų darbų atkartojimas. „Ritualizuota kosmogonija“ Jamblichui padėdavo atkurti ir saugoti kosmosą (darną). Neoplatonikų požiūris labai panašus į judėjų kabalistų. Jie Visatą taip pat laikė Dievo emanacijomis, tiksliau, dešimčia sefirų (sefirotų). Pasak kabalistų, Dievas sukūrė pasaulį naudodamasis sefirotais, „pildamas“ savo dieviškumą į kūriniją per šiuos „laivus“. Aukščiausioji sefira – *Keter*, ji sunkiausiai pasiekama žmogui, joje daugiausia dieviškos šviesos. Žemiausia sefira – *Malkhut*, kiek aukščiau esanti už materiją, nors kartais su ja sutampanti kaip *Shekhinah*. Kabalistui, kaip ir neoplatonikui, teurginis Dievas yra Vienis, o ne „dievai“.

Pabrėžtina, kad Senajame Testamente hebrajų kalba rašoma ne „Dievas sukūrė pasaulį“, o „dievai (*elohim* – daugiskaita, – M. P.) sukūrė pasaulį“. Spėjama, kad tai susiję su „angelų pulkais“, arba sefiromis, t. y. Vienio emanacijomis. Kai kurie tyrinėtojai čia įžvelgia politeizmą, tačiau medituodamas Gyvenimo Medį kabalistas suvokia visa ko vienį ir siekia tokiu būdu teurgiškai suvienyti išsisklaidžiusį pasaulį.

Kaip galėjome įsitikinti iš atliktos analizės, teurgija – dar palyginti mažai ištyrinėtas mįslingas fenomenas, kuris A. Uždavinio veikaluose įvairiais aspektais analizuojamas jau pradedant jo ištakomis seniausiose Egipto ir Mesopotamijos civilizacijose.

Mokslininkas, remdamasis įvairiapuse kompleksine teurgijos pamatinių bruožų analize, parodo, kuo ji skiriasi nuo „kaimietiškosios“ (vėliau – „satanistinės“, profaniškosios) magijos – goetijos.

A. Uždavinio teurgijos tyrimai išryškino anksčiau marginalijose buvusius šio

reiškinio tipologinius bruožus, ypač kalbant apie filosofijos ir teurgijos santykį, lyginant jų panašumus ir skirtumus.

Dieviškoji (arba dvasiškai pažengusiojo) kelionė per erdvę suvokiama kaip teurginis aktas ir nepriklauso „draudžiamų okultinių fenomenų“ klasei. Tai susiję su kiekvieno žmogaus *maqam* (arab. „dvasiniu lygiu“).

II.2. *Mahdaviatas: vienijanti Sadro filosofija ir mesianizmas*

Mahdaviatas – persiškas šių dvilyktininkų teologijos terminas (*mahdaviat*, مهديوت), reiškiantis „tikėjimą ir pastangas besiruošiant Mahdi atėjimui“. Mahdi – Mesijo – atėjimu tikintys žmonės vadinami *mahdavi* (Mahdi sekėjai).

Sadras iš visų Islamo filosofų daugiausia dėmesio skyrė eschatologijai ir prisikėlimui (ma‘ad), kalbėdamas ir apie žmogų, ir apie kosmosą. Ketvirtojoje veikalo „Asfar“ knygoje, paremtoje Ibn Arabi įžvalgomis, Mulla Sadra atlieka išsamiausią Islamo filosofijoje žmogaus sielos (*nafs*) studiją – nuo jos gimimo iki galutinio susitikimo su Dievu, įskaitant ir mirties fenomenologiją. Ketvirtąją „Asfar“ knygą galima būtų lyginti su Egipto ir Tibeto mirusiųjų knygomis. Sadras Sirato tiltą⁷¹ interpretuoja ir kaip įsivaizduojamojo pasaulio (*mundus imaginalis*) dalį. Visi įvykiai, kurie susiję su mirtimi, Paskutiniu Teismu ir pan., minimi Korane ir hadysuose, vyksta šiame pasaulyje, kuris savaime tėra tarpas (*barzakh*) tarp fizinio ir angelų pasaulių. Šis pasaulis, anot Sadro, sudarytas iš daugybės tarpinių būvių (*barazikh*): nuo aukščiausiojo (*al barazikh al a‘la*) iki žemiausiojo (*al barazikh al asfal*). Taigi *barzakh* yra tarsi krikščioniškosios skaistyklos islamiškasis atitikmuo, taip pat šiek tiek primena budistiškąjį *bardo*.

Sadro metafizinė filosofija sudėtinga, ji kalba apie transsubstancinį sielos judėjimą, dvasinį (ruhani), fizinį (džismani) ir, Paracelso terminiją pasitelkus, „astralinį“ (al džism al latif) kūnus. Po mirties šie kūnai turi savo esatis, niekur nepranyksta ir yra „apgauti“ savo veiksmų, kuriuos darė šiame pasaulyje (tai primena hinduizmo, budizmo ir džainizmo karmos teoriją).

Islam eschatologijoje prieš antrąjį Jėzaus (*Isa*) atėjimą pasirodys Mahdi, dvy-

⁷¹ Sirato tiltas (*As Sirat*, *As Sirat Al Mustaqueem* – arab. „tiesusis tiltas“) – Islam eschatologijoje plauko plonumo ir kardo aštrumo tiltas, kurį kiekvienas žmogus turi pereiti Paskutinio Teismo (*Yawm ad Din*) dieną, kad įeitų į rojų. Neperėję tilto krenta į pragarą. Sirato tilto konceptas panašus į zoroastrizmo Činvato tilto sampratą. Avestoje *Cinvato Peretum* – sielų tiltas tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulių.

liktasis Imamas, „Laiko Imamas“ (pers. *Imām az-Zamān*). Jį Dievas paslėpė po jo tėvo – vienuoliktojo Imamo (Imamas Hasanas ibn ‘Alī ibn Muhammadas al-‘Askarī, 846–874) – mirties. Ši slaptis nuo pasaulio vadinama *ghayba* („nebuvimas“), dar žinoma kaip *okultacija*. Senajame Testamente aprašomas atvejis, kai Adomo palikuonis Enochas (arab. *‘Idrīs*), Nojaus proprosenelis, „ėjo su Dievu. Paskui jo nebebuvo (hebr. *’ē-nen-nū*, נִנְיָא), nes Dievas jį pasiėmė“ (Pradžios knyga, 5:23–24)⁷². „Enocho knygoje“, kurią į kanoną yra įtraukusios tik Etiopijos bei Eritrėjos ortodoksų bažnyčios (Enochas kaip šventasis svarbus ir Armėnų apaštališkajai bei Armėnų katalikiškajai bažnyčioms), parašytoje IV–I a. pr. Kr. *ge‘ez* kalba su aramėjų, graikų ir lotynų kalbų fragmentais, daug dėmesio skiriama apokaliptinėms vizijoms.

Zoroastrizmo apokaliptinėje mitologijoje demonų žudikas, didvyris Garšaspas (avest. *Kərəsāspa*) taip pat pabunda iš ilgo miego. *Okultacijos* konceptas, propaguotas šiitų kaisanitų bendruomenės, paplito dar apie 718–719 metus Isfahane⁷³. Irano filosofas, teologas Šeichas Tusi (Abu Jafaras Muhammadas Ibn Hassa Tusi, Shaykhas al-Ta‘ifah, 995–1067) – didžiausias šiitų hadisų rinkėjų autoritetas. Dvi jo hadisų⁷⁴ knygos (*Tahdhib al-Ahkam* ir *Al-Istibsar*) įeina į vadinamąjį „Keturių knygų“ (*sic*) hadisų rinkinį, šventą šiitams, tačiau nepripažįstamą sunitų. Šeichas Tusi mums svarbus ir dėl to, kad parašė šiitams puikiai žinomą „Slapties knygą“ (*Kitāb al-Ghayba*), kurioje išdėstė *ghayba* konceptą, – nuo to laiko jis niekieno nebestebino, ir tikintieji šiitai pagaliau aiškiai suprato, ką daryti nesant Imamui⁷⁵. Tuomet imta laukti Mahdi sugrįžimo (*zohūr*), paruzijos (gr. *παρουσία*, „atėjimas“, paž. „šalia buvimas“; Biblijoje šis žodis minimas 24 kartus, iš jų 17 – apie Jėzų ir vieną kartą apie „ano Nedorėlio atėjimą“, kuri „dėl šėtono įtakos lydės įvairūs galingi darbai, netikri ženklai ir stebuklai“, Antrasis laiškas Tesalonikiečiams, 2:9⁷⁶). Pagal oficialią šiitų doktriną dvyliktojo Imamo *ghayba* prasidėjo iš karto po

⁷² *Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas*. Vilnius: Lietuvos Vyskupų Konfencija / Katalikų pasaulio leidiniai, 2009, p. 35.

⁷³ <http://www.iranicaonline.org/articles/gayba>. Žiūrėta 2012 06 11.

⁷⁴ Islamo tradicijoje *ḥadīth*‘as (dgs. *aḥādīth*) – tai Pranašui Muhammadui (s.a.w.) priskiriamų žodžių atpasakojimas, kurio tikrumas patikrintas ir pripažintas žinovų. Naudojama šalia Korano kaip šventas tekstas.

⁷⁵ Abū Ja‘far Moḥammad b. Ḥasan Ṭūsī, *Ketāb al-ḡayba*, ed. Āgā Bozorg Ṭehrānī. Najaf, 1385/1965.

⁷⁶ *Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas*. Vilnius: Lietuvos Vyskupų Konfencija / Katalikų pasaulio leidiniai, 2009, p. 2478.

vienuoliktojo Imamo mirties 874-ųjų sausio 4-ąją. *Okultacija* skirstoma į mažąją (*šoghrā*), kai dvyliktasis Imamas 874–941 metais bendravo su žmonėmis per savo pagalbininkus, ir didžiąją (*kobrā*), trunkančią jau daugiau kaip 1073 metus.

Po Islamo Revoliucijos Irane 1979 metais, t.y. XX a. pab. – XXI a. pr., šioje šalyje ypač aktualios tapo mesianistinės grupės ir Mahdi reikšmė Islamo religijoje, tiksliau, šiizme⁷⁷. Mahdi laukimas (arab. *intizār*, pers. *entezar*) tapo aktyvia religinio ir filosofinio gyvenimo forma – tiek Mahdi, tiek Sadru, kurio filosofija grįstas *mahdaviatas*, Irane kasmet rengiamos konferencijos, į kurias suvažiuoja akademinio pasaulio atstovai iš daugybės šalių. Galima sakyti, kad *mahdaviatas* yra šių dienų revoliucinė apokaliptinė religijos atšaka, kurioje svarbiausi terminai – „[Mahdi] apsiereikimo laukimas“ (pers. *entezār-e zohur*), „galutinio išgelbėjimo ženklai“ (pers. *‘alāmat-e faraj*), „Laiko Viešpaties“ palaikymas (*Šāheh al-Zamān*), tapimas, kaip tikimasi, greitai ateisiančio Mahdi draugu ir pagalbininku. Apie Mahdi galime rasti daugybę knygų, paskirtų ne tik teologijai, bet ir poezijai, mistikai. Nagrinėdami mahdaviatą, negalime pamiršti ir ikiislamiškojo tikėjimo įtakos, kurią jam daro zoroastrizmas. Jo mokyme taip pat laukta Mesijo – Saošianto, kalbėta apie tūkstantmečių ciklus (*hazārāg*), pasaulio atnaujinimą *frašokereti* (gr. *ἀποκατάστασις*). Pagal zoroastrizmo religijos nuostatus, galutinai atnaujinus visatą, visas blogis bus sunaikintas, ir tuomet visi gyvens tobuloje vienybėje su Dievu (Ahura Mazda) rojuje *ferdows*. VIII a. Iraną pasiekė kiek kitokie apokaliptiniai mokymai, atėję iš judaizmo ir krikščionybės per karaimų bendruomenę Irane⁷⁸. Zoroastristų ir judėjų kultūriniai mainai pastebimi dar Babilono eros laikais, ir tai padarė įtaką šiizmo formavimuisi⁷⁹.

Žydiškojo Mesijo (*Māšiah*) pėdsakai aptinkami jau VIII a. kaisanitų (*kaisanijos*) judėjime Mesopotamijoje ir pietvakarių Irane. Sunitų Islamo atšakoje Mahdi laikomas liaudies religijos dalimi, šiitams jo laukimas inkorporuotas į tikėjimo pagrindus (*oṣul al-din*) ir yra Imamoto principo reikšminga dalis. Visose šiizmo kryptyse Mahdi laukimas yra centrinis dalykas religinėje sąmonėje. Paslėptojo Imamo okultacija (*ghayba*) ir manifestacija (*zohur*) susiję su eschatologiniu

⁷⁷ Vienas svarbių pavyzdžių – Šviesios ateities institutas Kome, Irane, turintis ir savo tinklalapį www.intizar.ir. Žiūrėta 2012 06 14.

⁷⁸ Delshad, Farshid, Jewish Karaite movement and its Iranian roots, <https://www.farshiddelshad.com/publications>, Los Angeles, 2017. https://322725d2-a4ea-4285-b4f8-3f30322f3a80.filesusr.com/ugd/db0428_33c2c5c739c344eba586233422322e4e.pdf

⁷⁹ Moazami, Mahnaz. *Millenialism, Eschatology, and Messianic figures in Iranian Tradition*. <http://www.bu.edu/mille/publications/winter2000/moazami.PDF>. Žiūrėta 2012 06 14.

tikėjimu, kad jis sugriš (ma'ād) ir prisikels (qiyaama). Kaip Laiko Pabaigos ženklas Mahdi yra neatskiriama šių apokaliptinio naratyvo dalis, – tikima, kad atėjęs Mahdi pakeis politines ir socialines pasaulio realijas ir pradės ciklišką atsinaujinimą. Ayatollah Khomeini, būdamas Islamo Revoliucijos vadovu, nepaisant spėlionių, paneigė esąs Mahdi (Irano istorijoje buvo daug apsišaukėlių „mesijų“), tad jis laikomas esąs Imamo Mahdi padėjėjas (pers. nā'eb-e emām). Naujai užgimusios Irano Islamo Respublikos kova su buvusia provakarietiško šacho dinastija ir Vakarų pasauliu buvo laikoma apokaliptine kova prieš „globalios arogancijos“ (pers. estekbār-e jahāni) jėgas. Prie Komo miesto Irane yra Džamkarano (جمکران) mečetė, kuri tikėjime Mahdi atėjimu vaidina svarbų vaidmenį, – tai svarbi piligrimams vieta. Šventa ši mečetė laikoma bent nuo 984 metų, kai, kaip teigiama mečetės interneto tinklalapyje⁸⁰, Imamas Mahdi buvo susitikęs su nemirtingu pranašu Al-Khidru („žaliuoju“;), minimu Korane, apie kurį pasakojama, kad šis gyvenęs ir Mozės, ir vėlesniais laikais. Korane (18:65-82) Mozės Al-Khidras paprašo apie jį neklausinėti, jis netgi neminimas vardu (taip pat ir Biblijoje). Visgi legendos apie šį žuvies pavidalu galintį pasirodyti pranašą (dar vadinamą Ezru) paplitusios Balkanuose, Irane, Indijoje, Vidurinėje Azijoje, Afganistane, jis siejamas su kalendoriumi ir vaisingumo kulta. Mokslininkai spėja, kad Al-Khidras – personažas, egzistavęs dar šumerų „Gilgamešo epe“ kaip Utnapištimas⁸¹. Apie jį yra rašęs ir lietuvių bei vokiečių filosofas Helmutas Arnašius (gim. 1941 m.) knygoje „Gilgamešo epas“: „Utnapištimas su žmona amžiams vienišas (tiesa – kartu su žmona) buvo apgyvendintas pačiame pasaulio pakraštyje, beveik be šansų bendrauti su kitais žmonėmis, bet ir anaip tol nepriimtas į dievų tarybą ar bendruomenę danguose. Taigi, nemirtingųjų didžmogių amžinasis gyvenimas anaip tol nebuvo pavydėtinas. Tačiau šiuose mituose aišku ir tai, kad žmonija, kaip dievų vergija, buvo vėl atgaivinta, nors apie tai ir nieko ypatinga neminima. Matomai, skaitytojai vis tiek buvo aišku, kad žmonija po šios, kone visai pražūtingos, baudos ir toliau gyvavo. Moralas, kuris iš to turėjo būti teologiškai suprstas, buvo, kad nūnai nebe valia „šėlti“, nevykdant dievų valios, o būtina laikytis kulto bei religijos nuostatų, kurias jiems išaiškins šventikai ir kunigai. Galima spėti, jog socialinė-religinė šio mito reikšmė ir yra ta, kad žmonėms dera laikytis dievų įstatymų, kurių paprastas žmogus taip tiksliai žinoti net negali ir todėl turi kreiptis į tokiu būdu nebe nereikalingą, o privalomą dvasininkų luo-

⁸⁰ www.jamkaran.info. Žiūrėta 2012 06 14.

⁸¹ Wensinck, A. J., Kramers, J. H. *Handwörterbuch des Islam*, Leiden, 1941, p. 286.

mą. ⁸²Šis personažas (*Al-Khidras*) – dažnas svečias ir sufijų veikaluose bei poezijoje (pvz., *Suhrevardžio*, *‘Abd-al-Karimo Jili*, *Rumi*). *Rumi* klasikiniame kūrinyje „*Mathnawi*“ *Mozės ir Al-Khidro susitikimas* yra tartum mokinio ir mokytojo bendravimas (*morid-moršed*).

*Spėjama, kad Utnapištimas-Al-Khidras turėtų būti tapatinamas su Avestos dievybe Sraoša, „paklusnumu“ (islam taip pat reiškia „paklusnumas“), tapatinamu su mūsų jau minėta Sarasvati-Sirijumi. Sraoša – daena (religijos, sąmoningumo) mokytojas, „sąžinės balsas“. Teigiame, kad šios paralelės, jau ne kartą nurodytos mūsų darbe, rodo, jog **Sadro filosofija ne dirbtinai suvienijo, susintetino įvairių filosofijos, religijos krypčių mokymus ir mitologiją, o (pa)sąmoningai (intuityviai, bet naudojant ir racionalumą) atskleidė daugybę senovinių archetipų ir pritaikė juos Islamo šimtų mokymui bei pagrindinei jo kryptčiai – mahdaviatui.***

Kaip teigia Irane esančio Šviesios Ateities Instituto vadovas Masoudas Pourseyedas-Aghaie, „mahdaviatas yra revoliucijos kodas ir dvasia. Imamas – tai ryšys tarp žmonių ir Dievo“⁸³.

Norėdami suvokti judėjiškojo ir islamiškojo mesianizmo (mahdizmo) kilmę ir įtaką vėlesnės pasaulinės kultūros istorijai, pasitelksime lyginamųjų tyrinėjimo strategijų ir metodų galimybes, nes tik taip suvoksime šių dviejų mesianizmo formų panašumų ir skirtumų išryškinimą.

Mesianizmą traktuojame kaip sudėtingą teologinį filosofinį fenomeną, persmelkiantį beveik visas pasaulio didžiąsias religijas, nors pirmiausia asocijuotina su trimis abraomiškosiomis tradicijomis – judaizmu, krikščionybe ir Islamu. Norėdami suprasti mesianizmo genezę ir vystymąsi, turime pažvelgti ir į paties žodžio „Mesijas“ etimologiją ir plačiau – komparatyvistiniu požiūriu – panagrinėti mesianizmą abraomiškojoje tradicijoje bei už jos ribų.

Savo analizę pradėsime nuo pamatinės tyrinėjimo sąvokos prasmų lauko aiškinimosi. Senajame Testamente, tiksliau, jo graikiškoje versijoje Septuagintoje (datuojama III–II a. pr. Kr.), hebrajiškas žodis „pateptasis“ (*Mašiah*) vartojamas 39 kartus (į graikų kalbą verčiamas kaip Kristus, Χριστός). Naujajame Testamente (Evangelijoje pagal Joną) žodis „Mesijas“ (graikiškojo žodžio lotyniška transliteracija *Messias*) minima tik du kartus. Žodis „Mesijas“ žinomas ne tik kaip hebrajų *Mašiah*, bet ir kaip sirų *Mešiha*, arabų *Al Masih*.

Pirmąsyk *Mašiah* paminėtas Toroje, Išėjimo knygoje (30:22–25), kur kalba-

⁸² Arnašius, Helmutas. *Gilgamešo epas*. Data ir leidimo vieta nežinoma.

⁸³ www.csmonitor.com/2006/0104/p07s02-wome.html/%28page%29/2. Žiūrėta 2012 06 14.

ma apie patepimo aliejų. Iš pradžių jis neturėjo nieko bendra su eschatologinėmis schemomis. Pavyzdžiui, pirmasis Persijos imperatorius Kurušas (dar žinomas kaip Kyras) Didysis (apie 600/576–530) buvo laikomas „Dievo pateptuoju“, nors ir nebuvo žydas. Vėlesnėje žydų mesianistinėje tradicijoje ir eschatologijoje Mesijas – tai jau Dievo paskirtas lyderis, būsimasis Izraelio karalius, kilęs iš Dovydo giminės, kuris suvienys Izraelio gentis ir atneš visam pasauliui taiką. Judaizme Mesijas nėra prilyginamas Dievui ar Dievo Sūnui, kaip krikščionybėje, arba 12-ajam Imamui, kaip Islame.

Islamo tradicijoje kalbama apie Marijos (Marijam) sūnų Jėzų (Isą), kuris buvo pažadėtasis pranašas, arba *Masih* (*Yasu' al Masih, Isa al Masih*) – „pateptasis“, tas pats žydų *Mašiah*, minėtas Toroje. *Masih* – dažnas Irano, Indijos, Pakistano krikščionių vardas. Ne mažiau dažnas tarp Irano musulmonų vardas *Mahdi* (*Mehdi*).

Asiologijos specialistas profesorius Simo Parpola tvirtina, kad seniausios sefirotų versijos yra kilusios iš asirų teologijos ir misticizmo. Jis teigia radęs paralelių tarp Asirijos dievų ir žydų Dievo charakteristikų. Asirai naudojo šešiasdešimtinę skaičių sistemą, o savo dievams priskirdavo skaičius. Virš asiriškojo gyvenimo medžio buvo dievas Ašuras, tolygus babiloniečių Mardukui, o S. Parpola jį tapatina su žydų kabalistų *Ein Sof*⁸⁴. Kitaip tariant, pagal šią teoriją asirų-babiloniečių Ašuras-Mardukas yra Dievas-iki-manifestacijos-pasaulyje (*Ein Sof, še-en lo tiklah*, „Neturintysis pabaigos“), visos kūrinių dieviškoji pradžia. Tiesa, *Ein Sof* konceptą sukūrė vienas žymiausių kabalistų – mistiko Izaoko Aklojo (Rabbi Yitzhako Saggi Nehoro, apie 1160–1235) mokinys Azrielis ben Menahemas (Azrielis iš Geronos, dab. Barselona, apie 1160–1238). *Ein Sof* konceptas primena neoplatonikų požiūrį į Dievą, kuris neturi jokių atributų. Tačiau kur čia galime įžvelgti Mesijo konceptą? *Ein Sof* emanuoja dešimt sefirotų – kabalistinio Gyvenimo medžio energijų, dieviškumo aspektų. Tiksliau, yra ir vienuoliktasis *da'ath* („žinojimas“), kurio kelias vadinamas uždraustuoju, tai – ne atskiras sefirotas, o visi dešimt vienoje vietoje. Visas *Ein Sof* emanacijas (*keter, chokhmah, binah, chesed, gevurah, tiferet, netzach, hod, yesod, malchut*) galėtume prilyginti Mesijo manifestacijai Žemėje.

Mesianizmo, kaip laukimo, ontologinio lūkesčio, koncepcija glaudžiai susijusi su meontologija, arba nebūties teorija (gr. *μῦ* – *me* – „ne“, *ὄν* – *on* – „būtis“). Meontologija nagrinėja ne fenomenus, kurie neegzistuoja, o tuos fenomenus, kurie yra už ontologijos ribų. Šiuolaikinėje Vakarų filosofijoje meontologijos teoretikų

⁸⁴ <http://www.atour.com/education/pdf/SimoParpola-AssyrianProphecies-AssyrianTree-MesopotamianOrigins.pdf>. Žiūrėta 2014 08 30.

nedaug (Martinus Heideggeris, Jacques'as Derrida, Emmanuelis Levinas), jos šaknys – Rytuose.

Meontologijai svarbi apofatinė teologija (gr. *ἀπόφασις*, iš *ἀποφάναι* – *apophanai* – „parodyti ne“), dar vadinama *via negativa* (lot. „neigimo kelias“). Tai – su katafatinė teologija kontrastuojanti epistema, bandanti aprašyti Dievą neigimais (Dievas nėra blogas, nėra sukurtas⁸⁵, nėra apibrėžiamas erdve ir laiku ir kt.). Apofatinę teologiją galime įžvelgti ne tik Islame, bet ir kitose dviejose abraomiškosiose religijose. Degančiame krūme Mozei pasirodė neišreiškiamas Dievo vardas (יהוה). Naujajame Testamente šv. Paulius kalba apie „nežinomą Dievą“ (Apd 17:23). Kapadokijos tėvai tikėjo Dievu, tačiau netikėjo, kad jis egzistuoja taip, kaip visa kita, t. y. Dievas transcenduoja virš egzistencijos. Tokiu būdu Dievo esmė mums yra visiškai nežinoma, ir ją galime pažinti tik per jo manifestacijas. Apie tai kalbama ir apofatiniuose viduramžių krikščionių tekstuose („Nežinojimo debesys“, šv. Jono Kryžiečio „Tamsi sielos naktis“), ir judėjų mistikų kabalistinėse sefirotų schemose, ir Islamo mahdizmo doktrinoje. Visos abraomiškosios religijos turi neigimo tradicijas, kurių esmė – Dievo, kuris judaizme ir Islame yra visatos kūrėjas, manifestacijos. Pagrindinė iš šių manifestacijų – Mesijas. Martinas Kavka, aptarinėdamas judaistinį mesianizmą ir Mesijo laukimą (lūkestį), kalba apie dar-ne-buvimą, pasaulį-kuris-ateis (su Mesiju kartu) – *olam ha-ba*⁸⁶.

Žydų eschatologijoje terminas „Mesijas“ (*Melekh ha Mašiah* – „pateptasis karalius“) atsirado nusakant būsimą žydų karaliaus iš Dovydo giminės atėjimą Mesijo amžiuje. Dabar judėjai ginčijasi tarpusavyje, kada gi ateis Mesijo amžius ir koks bus Mesijas. Pavyzdžiui, Talmude rašoma apie Mesijo atėjimą ir taikos bei laisvės periodą, kurį jis atneš žydams ir visai žmonijai. Tai gana plačiai aprašoma į Talmudą įeinančiame traktate „Sanhedrin“ (98 a ir kt.). Visa žydų istorija – tai Mesijo laukimo istorija, įvairių šventraščio vietų lyginimas ir ženklų, galinčių nuspėti laiką, kada pasirodys *Mašiah*, ieškojimas. Talmude apie Mesiją yra daug istorijų. Pavyzdžiui, vienoje pranašo Elijos vizijoje Mesijas, paklaustas, kada ateis, sako: „Šiandien.“ Apie Mesiją taip pat nemažai rašoma ir Izaijo knygoje. Ypač mums svarbios šios eilutės: „Nes iš Siono ateis mokymas ir Viešpaties žodis iš Jeruzalės. Taip jis išspręs ginčus tarp tautų, nuspręs daugelio žmonių bylas; jie perkals savo

⁸⁵ Tai, kad Dievas nėra sukurtas, atspindi ir Korano nuostata: „[Allahas] negimė ir nebuvo gimdytas“ (*lam yalid wa lam yūlad*, Q 112:3).

⁸⁶ Kavka M., *Jewish Messianism and the History of Philosophy*, Cambridge University Press, 2004, p. 66.

kalavijus į arklus, o ietis – į geneklių medžiams genėti. Viena tauta nebekels kalavijo prieš kitą, nebebus mokomasi kariauti.⁸⁷

Judėjiškojo Mesijo įvaizdžiui didžiausią įtaką turėjo pasakojimas apie Mozę, kuris ne tik išvedė žydų tautą iš Egipto nelaisvės, bet ir dovanojo jai Torą⁸⁸. Talmude ir Midraše Mozė vadinamas „pirmuoju išlaisvintoju“, o Mesijas – „paskutiniuoju išlaisvintoju“. Tačiau nors pasakojimas apie Mozę – mesianistinių idėjų pradžia, Mesijo įvaizdį sustiprino ir karalius Dovydas. Laikui bėgant, atsirado eschatologinės mesianistinės idėjos, paskatintos Izaijo. I a. atsirado daugybė mesianistinių žydų judėjimų, sektų. Kitaip nei krikščioniškoje pasaulėvokoje, judėjams Mesijas – tik žmogus, Dievo karalystės įtvirtinimo įnagis. Mošė Maimonidas į Mesiją žiūrėjo išvis be jokio eschatologinio ir mistinio apvalkalo: tai turėjęs būti tiesiog politinis žydų tautos išlaisvinimo lyderis. Mesianizmo idėjos, bandymai skaičiuoti Mesijo atėjimo datą sustiprėjo sunkiais istorijos periodais: maro metu XIV a., išvarius žydus iš Ispanijos 1492 m.

Nuo XVI a. kabalistinių teorijų veikiamas ėmė formotis naujas požiūris į Mesiją: žydų tauta – kaip išrinktoji, turinti atkurti pasaulio tobulumą padedama Toros. Žymiausias šios idėjos skleidėjas buvo Šabtajus Cvi (Šacas, 1626–1676), kuris pasiskelbė esąs ilgai lauktas žydų Mesijas. Jis įkūrė žydų sabatėjų judėjimą tada, kai teologas Nathanas iš Gazos (1643–1680) paskelbė, kad Šabtajus Cvi yra Mesijas. Tiesa, vos po metų – 1666-aisiais – „Mesijas“ atsivertė į Islamą. Vis dėlto Šabtajaus Cvi sekėjų nesumažėjo ir tuomet. Turkų sultonas Mehmedas IV 1666 m. rugsėjo 16 d. suteikė Šabtajui Mahmedo Efendi vardą. Manoma, kad Šabtajus Cvi priklausė sufijų bektasijų brolijai, kuriai darė įtaką „Mesijo“ kabalistinis mokymas. Po Šabtajaus Cvi atsivertimo nemažai žydų tapo musulmonais (turk. *dönme* „atsivertėlis“), save vadino *ma'aminim* (hebr. „tikintieji“). Iki šiol gyvuojantys Šabtajaus Cvi sekėjai judaizme laikomi eretikais. Šabtajus Cvi paliko apie 400 sekėjų, vienas jų, pasivadinęs Jakobu Cvi, apsimetė Šabtajaus sūnumi ir atsivertė į Islamą maždaug 1687 metais. Mesiju save vadino ir Šabtajaus sekėjas Miguelis (Abraomas) Cardoso (1630–1706), kitas jo mokinyš Mordechajus Mokija kaip „Mesijas“ buvo žinomas 1678–1682 metais.

Vis dėlto Šabtajaus Cvi mesianizmas davė įdomų postūmį: iš pasyvaus Mesijo laukimo šis pavirto aktyviu (buvo pradėta stengtis žmogiškomis jėgomis priartinti Mesijo karalystės atėjimą). Be Šabtajaus Cvi, žymiausi žydų kilmės žmonės, pa-

⁸⁷ Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas. – Vilnius: Lietuvos Vyskupų konferencija / Katalikų pasaulio leidiniai, 2009, p. 1571 (Iz 2:3–4).

⁸⁸ Юдаизм от А до Я. Сост. Антонов Н. Б., Москва: АСТ Восток-Запад, 2007, p. 124.

siskelbę pranašais, buvo: Judas iš Galilėjos (apie 4 m. pr. Kr.); Simonas, Juozapo sūnus (apie 4 m. pr. Kr.), buvęs Erodo Didžiojo vergas; Atrongas (apie 4–2 m. pr. Kr.), kartu su savo keturiais broliais sukilęs prieš romėnus, pasiskelbęs Mesiju, nužudytas; Jėzus Kristus, Jėzus iš Nazareto (apie 4 m. pr. Kr. – apie 30 m.) – žymiausias Mesijas, juo pasaulyje tiki apie 2 milijardai žmonių; Teudas (44–46 m.); Menachemas ben Juda (Judo iš Galilėjos sūnus); Simonas Bar Kochba (apie 135 m. užmuštas romėnų per Bar Kochbos sukilimą). Po Bar Kochbos sukilimo mesijų amžius, atrodo, baigėsi. Tačiau vilčių, kad Mesijas ateis ir vėl, žmonės tebeturėjo.

Eschatologinis laukimas (lūkestis) būdingas ne tik senovės žydams, bet ir esams bei karaimams. „Kumrane Dievo Įstatymas studijuojamas ne tik Penkiaknygėje, bet ir Pranašų knygoje, nes jos turi kumraniškajame kredo tokią pat reikšmę. Jose ne vien bandoma pagrįsti Mesijo lūkestį, bet Pranašų knygoms priskiriamas pirmaeilis vaidmuo atrandant užslėptus dalykus Mozės Įstatyme. [...] Iš esenų ir karaimų Šventojo Rašto sampratos išplaukia ir patys reikšmingiausi bendri jų bruožai – mesianizmas ir eschatologinis lūkestis. Žodis „maskil“, būdingas esenų tekstams, dažnai pasitaiko ir karaimų tekstuose. Wiederis aiškina, kad juo vadina mi apšviestieji mokytojai ir misionieriai, kuriems patikėtos tam tikros mesijinės pareigos ir kuriems pavesta išpirkti pasaulio nuodėmes. [...] Karaimų autoriai „Damasko šalį“ plačiąja prasme taip pat laiko Mesijo žeme, kuriai lemta tapti tremtinių sambūrio vieta, grįžimo į Šventąją Žemę tašku. [...] Damaskas lokalizuojamas kaip pirmoji Mesijo atpirkimo fazė. Šis atpirkimas, pasak Kumrano raštų, būsiąs dviejų eschatologinių asmenybių – Mesijo karaliaus ir Mesijo kunigo – darbas.“⁸⁹

Eschatologinį laukimą Irano musulmonai vadina *entezar* (arab. *intizar*). Vadinamųjų Irano šiitų dvyliktininkų (tikinčių dvylika imamų, kurių paskutinis – Mahdi) mahdizmo doktrina neatsirado tuščioje vietoje. Jos konceptas suformuotas iš zoroastrizmo, manichėizmo, judaizmo ir krikščionybės eschatologinių idėjų⁹⁰. Pagal tradiciją vienuoliktasis imamas Hasanas Askari mirė 874 m. Jo mirtis sukėlė sąmyšį tarp tikinčiųjų, kuris įvardijamas kaip *hayra* – „sumišimo periodas“. Paslaptingas vienuoliktąjo imamo sūnaus likimas sukėlė daug svarstymų. Vieni manė, kad jis mirė būdamas mažas, kiti – kad gyveno ilgai ir tada mirė, o kai kurie įsitikinę, kad Hasanas Askari sūnaus išvis neturėjo. Tik nedidelė mažuma palaiškė idėją, kad vienuoliktąjo imamo sūnus gyvas, tik „pasislėpęs“, būvantis okultacijoje. Dvyliktasis imamas (Paslėptasis Imamas, Al Mahdi, Al Hudža, Imamas

⁸⁹ Szyszman S., Karaizmas, Vilnius: Pradai, 2000, p. 43–44.

⁹⁰ <http://www.iranicaonline.org/articles/islam-in-iran-vii-the-concept-of-mahdi-in-twelve-shiism>. Žiūrėta 2014 08 30.

Az Zamanas – Laiko Imamas) gimė 869 m. liepos 29 d. (arba 255 AH – Hidžros metų – Šabano mėnesio 15 dieną) Samaros mieste (dabartiniame Irake). Šiitai dvyliktininkai tiki, kad būtent jis yra Mahdi, žmonijos gelbėtojas, kuris pasirodys kartu su Jėzumi (Isa) ir išgelbės pasaulį nuo karo ir neteisybės. Mahdi valdys penkerius metus – jo valdymas vadinamas Imamatu. Tiesa, tik šiitai dvyliktininkai tiki, kad Mahdi ir Hasano Askari sūnus – tas pats asmuo, sunitai ir kitų šiitų mokyklų atstovai tuo netiki.

Šiitai dvyliktininkai mano, kad Allahas tyčia paslėpė Mahdi nuo žmonijos iki tam tikro laiko. Pirmoji jo okultacija (*ghaybat*), vadinama mažąja (*ghaybat al sughra*), vyko 874–941 m. Tuo metu imamas bendravo su žmonėmis per keturis tarpininkus. Didžioji okultacija (*ghaybat al kubra*) prasidėjo 941 m. ir trunka iki šiol. Irano šiitai dvyliktininkai tiki, kad bet kurie metai gali būti Mahdi atėjimo metais. Žodis „Mahdi“ reiškia „Dievo vedamas“. Jis ateis „laiko pabaigoje“ (*aker al zaman*). Taip pat tikima, kad Paslėptasis Imamas turės keturis padėjėjus (*nowwab / sofara'arba'a*). Mahdi, atėjęs kaip Mesijas, turės tokį pat vardą kaip Pranašas (Muhamadas). Tačiau patariama jo nevadinti vardu, o geriau: *Mahdi*, *Montazar* („Lauktasis“), *Saheb Al Zaman* („Laiko Valdovas“), *Al Gha'eb* („Paslėptasis“), *Hodžat Allah* („Dievo Įrodymas“), *Baqiyat Allah* („Primenantysis apie Dievą“), *Qae'm* („Prisikėlusysis“ ir „Prikėlėjas“). Pastarasis terminas kontrastuoja su *qa'ed*, „atsisėdusiuoju“, terminu, kuris reiškia buvusiuosius imamus, nedalyvavusius sukilimuose prieš Umajadų ir Abasidų valdžią.

Mahdi motinos vardas – *Maryam* (Marija), *Nardžis*, *Rayhana*, *Hodayt* arba *Sawsan*. Ji – juodoji Nubijos (dab. Sudanas) vergė. Ji greičiausiai buvo Bizantijos princesė, pagrobta musulmonų ir parduota kaip vergė Bagdade vyrui, priklausiusiam dešimtojo imamo Ali Al Naqi aplinkai. Prieš patekdama į vergovę, princesė sapnavo Jėzaus motiną Mariją bei Pranašo Muhammado dukterį Fatimą, ir šios abi prašė jos atsiversti į Islamą ir leisti suimamai musulmonų karių, nes jai skirtas šlovingas gyvenimas. Samaroje dešimtas imamas, būdamas aiškiaregiu, atpažino ją kaip būsimą Mahdi motiną ir ištekinio už savo sūnaus Hasano, būsimą vienuoliktojo imamo. Nėštumas ir vaiko gimimas buvo slepiami nuo Abasidų. Tėvas parodė naujagimį keturiasdešimčiai artimiausių mokinių, o tada vaikas buvo paslėptas. Kitaip nei ankstesnius imamus, Mahdi gimimą ir vaikystę lydėjo stebuklingi ženklai, dieviškosios šviesos ir dangiškieji pasiuntiniai. Nuo vaikystės jis rodė nepaprastas žinias ir galias. Kaip teigia tradicija, 940 m. ketvirtasis ir paskutinis Mahdi tarpininkas gavo jo laišką, kuriame buvo pareikšta, kad jis nepasirodys „iki

laiko pabaigos“. Taip prasidėjusi Didžioji okultacija tęsiasi ir truks iki eschatologinio Mahdi sugrįžimo.

Šventai įtikėjusieji Mahdi buvimu gali sutikti jį. Tai gali nutikti bet kur, nors kai kurios vietos yra labiau tikėtinos: Meka; imamų mauzoliejai; Urvas (*sardab*) Samaroje, kur Paslėptasis Imamas pradėjo savo okultaciją; Sahlos mečetė Nadžafe ir Džamkarano šventykla Irane, netoli Komo miesto. Susitikimas su Laiko Imamu turi gilią simbolinę reikšmę: tai – galimybė transformuoti savo tikėjimą, atgimti dvasiškai. Apie „laiko pabaigą“ bus padarytas pareiškimas (*faradž*), kurio tikintieji turi laukti kantriai. Atėjimą lydės ženklai (*alamat*), pvz., žemę smarkiai užvaldęs blogis, žinojimo perkeitimas neišmanymu, praradimas šventybės suvokimo, padedančio pajusti žmogui ryšį su Dievu ir savo kaimynais. Šie ženklai sukels Qa’emo (Mahdi) manifestaciją (*zohur*) ir pakilimą (*korudž, qiam*). Jei taip neįvyktų, žmonių apimtų visiška tamsa. Taip pat kalbama apie penkis ypatingus ženklus:

1. Sofyani, Qa’emo priešo, atėjimas; Sofyani vadovaus armijai mūšyje prieš Mahdi.
2. Jamani pasirodymas Jemene – jis palaikys Qa’emą.
3. Nežemiškos kilmės Šauksmas (*sayha, neda’*), ateinantis iš dangaus, kuris kvies žmones ginti Imamą.
4. Imamo priešų armijos pradingimas (*kasf*) dykumoje tarp Mekos ir Medinos.
5. Mekos gyventojai nužudys Qa’emo pasiuntinį, vadinamą Nafsu (arab. „siela“) arba Al Nafsu Al Zakiya.

Tokiu būdu įvyks Mahdi manifestacija, jo kova su blogiu ir pradinės tyros būsenos grąžinimas pasauliui. Pagal eschatologinę doktriną *radž’a* į gyvenimą sugrįš tam tikras skaičius praeities šventųjų ir jų persekiotojų – tarp jų įvyks mūšis. Gelbėtojas ne tik įtvirtins Islamą, bet ir visas kitas religijas, kad jos būtų tyros, kokios buvo pradžioje, nuolankios Dievui. Mahdi taip pat žmonijai atskleis slapta Šventraštį.

Galutiniame mūšyje prieš blogio jėgas Qa’emas nebus vienintelis. Jį lydės kai kurie šventieji, Jėzus, Pranašas Muhammadas, įvairūs imamai (dažniausiai Ali ir Huseinas). Šiame kare Mahdi valdys armiją, kurioje bus trijų rūšių karių:

1. Angelai, ypač 313 angelų, lydėjusių Pranašą kovoje prieš Mekos gyventojus Badre.
2. Siaubinga dangiška būtybė Baimė (*ro’b*), kuri žygiuos Mahdi armijos priekyje ir gąsdins priešus.
3. 13 Qa’emo kompanionų, sudarančių jo artimųjų ratą (*džaiš*).

4. Gelbėtojas laimės, tada Mahdi paruoš pasaulį Paskutiniajam Teismui ir galutiniam prisikėlimui.

Kaip matome, kitaip nei sunizme, kur Mahdi nors ir pripažįstamas, bet juo niekada nebuvo itin tikima, šiizme Mesijas yra pagrindinis eschatologinių įvykių veikėjas, o mahdizmas – gerai išvystyta dogma. Taip pat labai svarbu suvokti, kad mahdizmo doktrina, būdama iš esmės teologinis reiškiny, rado savo vietą žymiausių persų filosofų veikaluose (ypač mahdizmą išplėtojo Mula Sadras).

Žydai ortodoksai seka Mošės Maimonido „Trylika tikėjimo principų“ („Sanhedrin“, 10 skyrius, *Helek*). Dvyliktasis skelbia „Žydų Mesijo“ *Mašiah* atėjimą: *Ani Maamin B'emunah Sh'leimah B'viyat Hamashiach. V'af al pi sheyitma-hmehah im kol zeh achake lo b'chol yom sheyavo.*

Aš tikiu visa širdimi Mesijo atėjimu. Ir net jeigu jis dels ateiti, aš vis tiek lauk-siu jo atėjimo kiekvieną dieną.

Judėjai tiki, kad, atlikdami *mitzvot* ritualą, jie tobulina pasaulį (*tikkun olam*) ir taip pagreitina Mesijo atėjimą. Ši nuostata atsirado ankstyvajame Talmudo pe-riode. Kaip teigė tuo metu gyvenęs Rabbi Yochananas (Yochananas bar Nafcha, mirė apie 279 m.), jei kiekvienas žydas dvi savaites be sustojimo vykdytų šabo įsipareigojimus, žydų tautos nuodėmės būtų išpirtos (Talmudas, *Shabbat*, 118).

Talmude, Midraše ir kabalistiniame Zohare nurodomas galutinis terminas, kada turi pasirodyti Mesijas. Tai – 6000 metų nuo pasaulio sukūrimo, kaip jį įsi-vaizduoja judėjai, arba 2240 metai. Septintąjį tūkstantmetį kaip Mesijo amžiaus atėjimą yra aptarę daug iškilių žydų filosofų: Katalonijos kabalistas Rambanas (Nahmanidas, 1194–1270), Portugalijos filosofas Izaokas ben Juda Abrabanelis (1437–1508), Ispanijos filosofas, astronomas, poetas Abenezra (Rabbi Abrahamas ben Meiras ibn Ezra, 1089–1164), XI a. Ispanijos filosofas Rabbeinu Bachija (Ba-hya ben Josephas ibn Paquda), Vilniaus Gaonas (Gra, arba Elija ben Šlomo Zalma-nas, 1720–1797), M. M. Schneersonas, Italijos kabalistas Mošė Chaimas Luzzatto (RaMCHal, 1707–1746), niujorkietis filosofas Aryeh Kaplanas (1934–1983).

Vilniaus Gaonas yra sakęs, kad paskutinyasis karas – *Milchemet Gog uMa-gog* – truks tik 12 minučių, nes žmonės turės labai galingus ginklus⁹¹. Remiantis anksčiau minėtų kabalistų skaičiavimo sistema, pagal kurią viena pasaulio kūrimo diena prilyginama 1000 metų, šios 12 dieviškųjų minučių sudaro 43,8 žemiškųjų metų. Kaip kad Mošė Maimonidas suformulavo Mesijo atėjimą kaip vieną pagrindi-nių judaizmo principų, persų filosofas Mula Sadras – tikrasis Mahdi doktrino-

⁹¹ <http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/128104#.VAG8wPmSwg4>. Žiūrėta 2014 08 30.

logijos kalvis – pavertė teologinę doktriną sudėtinga transcendentinės filosofijos (*hikmat*) sistema. Mula Sadras (Sadras ad Din Muhammadas Širazi, arba Sadras, 1571–1641) – persų šiitų filosofas, teologas ir alimas, tapęs XVII a. įvykusio Irano kultūrinio renesanso šaukliu. Pasak judaikos profesoriaus Oliverio Leamano, Mula Sadras – svarbiausias ir įtakingiausias musulmonų filosofas pasaulyje per pastaruosius 400 metų. Sadras sukūrė transcendentinės teosofijos (*al hikmah al muta'liyah*) epistemą, remdamasis žymiausiomis Islamo filosofijos mokyklomis: peripatetizmu (*mašša'i*), avicenizmu, Suhrevardžio iliuminacionizmu (*išraq*), Ibn Arabi sufizmu, šiitų dvyliktininkų ašaritų teologija. Mula Sadras iškėlė egzistencialistinį klausimą, kokia realybės prigimtis, tuo peršokdamas per keturis amžius ir atsidurdamas greta Martino Heideggerio.

Sadros mesianistinėje filosofijoje labai svarbus eschatologinis dėmuo. Arabų kalboje žodis „eschatologija“ yra *'ilm al-ma'ad* („žinojimas / mokslas apie sugrįžimą / prisikėlimą“). *Ma'ad* gramatiškai nurodo sugrįžimo vietą. Kaip teologinis ir filosofinis terminas jis simbolizuoja grįžimo pas Dievą (t.y. realybę, egzistencijos principą) procesą, prisikėlimą ar antrąjį pasaulio sukūrimą. *Ma'ad* kaip eschatologinis konceptas, žymintis grįžimą / prisikėlimą, dalijamas į *ma'ad ruhani* („dvasių sugrįžimą“) ir *ma'ad džusmani* („kūno atkūrimą“). Pirmasis sandas – tai dvasių grįžimas į atkurtus kūnus.

Davidas Cookas primena, kad šiitų apokaliptinis miestas – ne Jeruzalė kaip sunitų, o Al Kufa⁹². „Kai Qa'emas pakils, jis įeis į Kufą.“ Tai – miestas dabartiniame Irake, maždaug už 170 km į pietus nuo Bagdado, 10 km į šiaurės rytus nuo Nadžafu, ant Eufrato upės kranto. Kartu su Samara, Kerbela, Kazimija ir Nadžafu Al Kufa yra vienas svarbiausių šiitų miestų.

Terminas „imamas“, taikomas ir musulmonų Mesijui Mahdi, arabų kalba reiškia „lyderis, vadovas“ (paprastai turint galvoje vadovavimą maldai, taip pat – bendruomenei). Šiitai tiki, kad Pranašas Muhammadas pats paskyrė savo žentą ir artimiausią mokinį Ali pirmuoju imamu, jis tapo dvylikos imamų grandinės pradžia. Šiitai („Ali partizanai“⁹³) į imamus žiūri itin pagarbiai. Akcentuosime, kad sąvoka „imamas“ sunitų (jie sudaro apie 90 proc. pasaulio musulmonų) ir šiitų pasaulėvokoje reiškia kiek skirtingus dalykus. Sunitams imamas veda maldą, sako penktadienio (musulmonų šventadienio) pamokslą. Imamais sunitai vadina ir islamiškosios teologijos, teisės, hadysų žinovus. Šiitų imamo sąvoka susijusi su kita

⁹² Cook D., *Studies in Muslim Apocalyptic*, Princeton, New Jersey: The Darwin Press, Inc., 2002, p. 209–210.

⁹³ Tabataba'i, A. S. M. H., *A Shi'ite Anthology*, Qum: Ansariyan Publications, 2007, p. 136.

svarbia šiiizmo filosofijos ir teologijos sąvoka *ismah* – „neklystantis, nedarantis nuodėmių“. Ši klasikinės filosofijos ir logikos nesunkiai paneigiama doktrina turi mistinę prasmę – juk kalbama apie Dievo pasirinktus dvylika imamų, kuriuos galima būtų prilyginti krikščionių dvylikai apaštalų ir kurie, kaip ir pranašai, yra šventi ir neklystantys. Šiitų *ismah* konceptas atsirado iš Abu Bakro⁹⁴ žodžių, pasakytų po Pranašo Muhammado mirties: „Dievas pasirinko Muhammadą iš visų žmonių ir apsaugojo jį nuo moralinio silpnumo.“⁹⁵ Šiitai dvyliktininkai ir šiitai ismailitai tiki, kad Dievas imamus pasirinko kaip tobulus žmones, kurie vadovautų žmonijai, mokytų ją. Be dvylikos imamų, *ismah* statusą turi Pranašas Muhammadas ir jo duklė Fatima Zahra (605–632). Visi jie kartu vadinami „keturiolika neklystančiųjų“ (*ma'sumun*), tiksliau, labiausiai dvasiškai apsilavusiųjų.

Taigi, apibendrindami šias nuostatas, galime teigti, kad, belaukdami Mesijo (Mahdi) atėjimo, musulmonai (šiuo atveju – Irano šiitai dvyliktininkai) laikinus jo įgaliojimus perleidžia teokratinei šalies valdžiai. Šis (laikinas) įgaliojimų perleidimas – Imamatas (*imamah*), turintis judėjiškąjį atitikmenį Rabinatą (*Rabbonut hoRoshis*) ir katalikiškąjį atitikmenį *Papa* (gr. Πάππας, „tėvelis“).

Nors krikščioniškosios eschatologijos nagrinėjimas nėra mūsų tikslas, negalime nepaminėti ir apokaliptinės pranašystės, kalbančios apie Popiežiaus institucijos pabaigą. Kalbame apie Petrą II, pirmojo popiežiaus Petro (Jėzaus mokinio) antipodą. *Annuario Pontificio* teigia, kad dabartinis popiežius Benediktas XVI yra 265-asis (tiesa, pagal valdymą – 267-asis, nes Benediktas IX valdė tris kartus tarp 1032 m. ir 1048 m.). Iš Šiaurės Airijos miesto Armos (*Ard Mhacha*) kilęs arkivyskupas ir šventasis Malachijus (*Máel Máedóc Ua Morgair; Maelmhaedhoc Ó Morgair*, 1094–1148) yra atlikęs kelis stebuklus, tarp kurių – 112-os paskutiniųjų popiežių sąrašas, pamatytas vizijoje. Malachijus šventuoju kanonizuotas 1199 m. „Popiežių pranašystėje“ trumpomis frazėmis aprašyti paskutiniai 112 (skaičiuojant nuo Malachijaus laikų) popiežių, iš kurių paskutinis, ateisiantis po Benedikto XVI, vadinamas *Petrus Romanus*. Jis sugriaus Romą ir Romos katalikų bažnyčią:

In p̄secutione extrema S.R.E. fedebit Petrus Romanus, qui p̄scet oues in multis tribulationibus: quibus transactis ciuitas septicollis diruetur; & Iudex tremēdus iudicabit populum suum. Finis.

⁹⁴ Abu Bakras (Abdullah ibn Abi Qahafa, 573–634) – Pranašo Muhammado uošvis, vienas jo kompanionų, pirmasis musulmonų lyderis po Pranašo mirties.

⁹⁵ Bravmann, M. M., „Studies in Semitic Philology“, The Origin of the Principle of Ismah, 1977. Chapter 29.

Lygindami abraomiškųjų religijų Mesijo sampratą su kitomis religijomis taip pat randame paralelių. Zoroastrizme Mesijas – Saošjantas, „tas, kuris duoda nau-dos“, atliekantis galutinį pasaulio atnaujinimą, *Frašokereti*. „Bundahišne“ (*GBd 30.1ff*) kalbama apie „trečiojo amžiaus“ (pirmasis – kūrimo amžius, antrasis – mai-šymosi, trečiasis – atskyrimo) pabaigą, kai įvyks didžiulis mūšis tarp gėrio (*yaza-tas*) ir blogio (*daevas*) jėgų. Laimės, kaip ir kitų religijų eschatologinėse schemose, gėris. Teisingieji (*ašavan*), prikelti iš mirusiųjų, atsidurs šilto pieno upėje, o blogie-ji būsią sudeginti. Triumfuos kosminis Teisingumas (*aša*).

Apie Mesijo atėjimą kalba ir budistinė literatūra, pavyzdžiui, sanskrito kal-ba parašyta „Pranašystė apie Maitrėją“ (*Maitreyavyakarana*): „[Dievai, žmonės ir kitos būtybės] nebeturės turto, aukso, sidabro, namų, giminių, jie gyvens šventą gyvenimą vadovaujant Maitrėjai.“⁹⁶ Sanskrito kalba būsiamasis Mesijas (Buda) va-dinamas Maitrėja, pali kalba – *Metteyya*, tibetiečių – Džampa. Maitrėja ateis tada, kai Džambudvipoje (žmonių žemėje) bus pamirštas Mokymas (*Dharma*).

Sadras iš visų Islamo filosofų daugiausia dėmesio skyrė eschatologijai ir prisi-kėlimui (*ma'ad*), kalbėdamas ir apie žmogų, ir apie kosmosą. Ketvirtojoje veikalo „Asfar“ knygoje, paremtoje Ibn Arabi įžvalgomis, Mula Sadras atlieka išsamiausią Islamo filosofijoje žmogaus sielos (*nafs*) studiją – nuo jos gimimo iki galutinio susitikimo su Dievu, įskaitant ir mirties fenomenologiją. Ketvirtąją „Asfar“ kny-gą galima būtų lyginti su Egipto ir Tibeto mirusiųjų knygomis. Sadras Sirato til-tą⁹⁷ interpretuoja ir kaip įsivaizduojamojo pasaulio (*mundus imaginialis*) dalį. Visi įvykiai, kurie susiję su mirtimi, Paskutiniu juo Teismu ir pan., minimi Korane ir hadysuose, vyksta šiame pasaulyje, kuris savaime tėra tarpas (*barzakh*) tarp fizinio ir angelų pasaulių. Šis pasaulis, anot Sadro, sudarytas iš daugybės tarpinių būvių (*barazikh*): nuo aukščiausiojo (*al barazikh al a'la*) iki žemiausiojo (*al barazikh al asfal*). Taigi *barzakhyra* tarsi krikščioniškosios skaistyklos islamiškasis atitikmuo.

Sadro metafizinė filosofija sudėtinga, ji kalba apie transsubstancinį sielos ju-dėjimą, dvasinį (*ruhani*), fizinį (*džismani*) ir, Paracelso terminiją pasitelkus, „as-tralinį“ (*al džism al latif*) kūnus. Po mirties šie kūnai turi savo esatis, niekur neprā-

⁹⁶ Conze E., *Buddhist Scriptures*, London: Penguin Books, 1959, p. 241.

⁹⁷ Sirato tiltas (*As Sirat, As Sirat Al Mustaqueem* – arab. „tiesusis tiltas“) – Islamo eschatologijoje plauko plonumo ir kardo aštrumo tiltas, kurį kiekvienas žmogus turi pereiti Paskutiniojo Teismo (*Yawm ad Din*) dieną, kad įeitų į rojų. Neperėję tilto krenta į pragarą. Sirato tilto konceptas panašus į zoroastrizmo Činvato tilto sampratą. Avestoje *Cinvato Peretum* – sielų tiltas tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulių.

nyksta ir yra „apgauti“ savo veiksmų, kuriuos darė šiame pasaulyje (tai primena hinduizmo, budizmo ir džainizmo karmos teoriją).

Neturėtume pamiršti ir milžiniško žydų filosofinio indėlio į mesianizmo tyrimus ir analizę. Žydų filosofai, gyvenę Islamo pasaulyje, sukūrė kur kas brandesnę mintį nei to meto krikščionių filosofai. Kai kurie krikščionių filosofai ir teologai patyrė didžiulę tiesioginę Islamo filosofijos įtaką ir atkartoję esmines idėjas, o žydai, gavę gerą impulsą, nuėjo dar toliau ir sukūrė savo filosofines epistemas. Pasak Oliverio Leamano, vis dėlto judėjų ir musulmonų mąstytojai dažnai sutardavo kai kuriais filosofiniais klausimais, nes ir judaizmas, ir Islamas – griežtai monoteistinės religijos⁹⁸.

Žydų filosofiją įprasta dalyti į tris periodus: helenistinį (II a. pr. Kr. – I a.), viduramžių ir šiuolaikinį (nuo XVIII a.). Pasak Arthuro Hymano, „produktyviausias ir įdomiausias – viduramžių žydų filosofijos periodas, trukęs šešis šimtmečius“⁹⁹. Viduramžių žydų filosofijoje judaizmas ir jo praktika buvo išreikšta filosofiniais konceptais. Svarbiausi – Izraelio pasirinkimas, Mozės pranašystės unikalumas, Tora ir jos amžinybė, Mesijas ir gyvenimas po mirties. X a. prasidėjusi žydų viduramžių filosofija ryškiausiai vystėsi Šiaurės Afrikoje, Ispanijoje, Egipte. Tų laikų žydų filosofai gerai išmanė arabų kalbą ir Islamo filosofiją. Daugelis žydų filosofų veikalų buvo parašyti arabiškai. To meto žydų filosofus galima būtų skirstyti į mutakalimus (teologus), neoplatonikus, aristotelininkus ir Aristotelio filosofijos kritikus.

Žymiausias žydų teologas ir filosofas, pirmasis viduramžiais – Sadija Gaonas (882–942), turėjęs savo rabinišką akademiją Suroje, netoli Bagdado. Sadija teigė, kad žmonės turi laisvą valią, nes yra atsakingi dėl savo poelgių. Kad paaiškintų teisiųjų kančias, Sadija sukūrė „meilės kančių“ doktriną, pagal kurią už kančias šiame pasaulyje bus atlyginta Ateisiančiame Pasaulyje. „Nuomonių ir tikėjimų knygoje“ Sadija Gaonas pirmasis iš žydų viduramžių filosofų rimtai užsimena apie eschatologinę schemą, kurioje aptaria Mesijo atėjimą. Jei žydai atgailaus, Mesijas ateis nedelsiant, jei ne – ateis nustatytu laiku, rašė Sadija Gaonas.

Judaizmo epistemoje eschatologiniai ženklai, kaip manoma, yra užkoduoti senuose apokaliptiniuose veikaluose Senajame Testamente, taip pat – Kumrano (*Qumran*) ritinėliuose. Pastaruosiuose kalbama, kad senovės žydai tikėjosi sulaukti dviejų Mesijų, kurie bus *tzadiqim* (hebr. *cadik*, dgs. *cadiqim*, – „teisuolis“; plg. arab. *sadiq*, etiop. *tsaddeq* ir Voltaire'o Zadigą). Talmude (*Sanhe-*

⁹⁸ *History of Islamic Philosophy*. Edited by Seyyed Hossein Nasr and Oliver Leaman, Qum: Ansariyan Publications, 2008, p. 674.

⁹⁹ Ten pat, p. 677.

drin 97b; *Sukkah* 45b) rašoma, kad žmonijoje įvairiais laikais gyveno ir gyvena bent 36 anoniminiai *Tzadikim Nistarim*, kurių dėka pasaulis iki šiol nėra sugriautas. Jie dar vadinami *Lamed Vav Tzadikim*, 36 Teisiaisiais, arba lamedvavnikais (jidiš k.). Šie šventieji yra paslėpti, niekas nežino, kur jie yra (tai primena Mahdi okultaciją ir imamus!). Taip pat sakoma, kad vienas iš šių 36 *Tzadikim Nistarim* gali būti Žydų Mesijas. Dvylika imamų ir 36 (tris kartus daugiau) *Tzadikim Nistarim* – ar tai tik matematinis sutapimas, turint galvoje, kad ir judaizme, ir Islame skaičiai vaidina didžiulį mistinį vaidmenį (hebr. *gematriya*, arab. *abdžadija*, gr. *isosephia*)?

Teisiųjų pasirodymas abraomiškosiose religijose patvirtina bendrą mesianistinę savivoką semitų epistemoje. Ši epistema, nors ir patyrė įtaką iš aplinkinių civilizacijų ir kultūrų bei pati darė tolesnę įtaką, yra unikali. Judėjų ir musulmonų Mesijo suvokimas – filosofinis Laukimo pagrindas. Nėra pasaulyje kitų dviejų taip glaudžiai susijusių religijų, kurios taip smarkiai darytų įtaką pasaulio politinėms ir religinėms aistroms. Tam tikra prasme tai tik patvirtina Mesijo atėjimo galimybę. Iš čia plaukia įsitikinimas, kad Mesijas – bevardžio Dievo bevardis pasiuntinys, ateisiantis nežinomu laiku, tačiau konkrečiai apibrėžtam tikslui.

Aptarę mesianizmo sklaidos formas abraomiškosiose religijose, pirmiausia galime konstatuoti, kad Mesijo samprata tiesiogiai susijusi su meontologija – neigimo keliu, *via negativa*. Žodžiais nenusakomo Dievo pagrindinė manifestacija – Mesijas. Kita vertus, lygindami judaizmą, Islamą ir krikščionybę – tris abraomiškąsias religijas, siejamas bendrų pranašų ir kitų teologinių subtilybių, nustatėme, kad būtent judaizmas suformavo ir išplėtojo Mesijo (*Mašiah*) sampratą, vėliau pagimdžiusią judaistinio, krikščioniškojo ir islamiškojo mesianizmo sąjūdžius.

1. Judėjų ir musulmonų teologų bei filosofų aprašoma Mesijo sąvoka, nepaisant kai kurių teologinių, kultūrinių, civilizacinių skirtumų, yra identiška. Judėjų *Mašiah*, kaip ir Irano šiitų dvyliktininkų bei kitų musulmonų Mahdi, tikslas – atnešti pasauliui taiką, suvienyti žmones, nubausti neteisiuosius. Apofatinė judėjų, krikščionių ir musulmonų teologija paremta tuo pačiu nepažįstamo Dievo konceptu.
2. Eschatologinėje musulmonų scheme svarbus vaidmuo skiriamas Jėzui (Isai), judaistinėje didesnis dėmesys skiriamas Mozei, tačiau bendras šių abraomiškųjų religijų mesianizmo vardiklis – didysis gėrio ir blogio mūšis bei Paskutinis Teismas.
3. Mesianizmas nėra tik abraomiškųjų religijų „išradimas“. Jo ištakos – ir artimesnėse geografiškai judaizmui, krikščionybei bei Islamui religijose zoroastrizme, manichėjizme, esenų, karaimų tikėjimuose, senovės asirų ir

babiloniečių religijoje. Esama sąsajų ir su hinduizmu, budizmu, džainizmu, daoizmu. Tai rodo platų mesianistinių idėjų pasklidimą Artimuosiuose, Viduriniuose ir Tolimuosiuose Rytuose.

4. Filosofinis Mesijo fenomenas tyrinėtinas ir toliau. Nors apie mesianizmą rašyta daug, lyginamuoju požiūriu jis atrodo kitoks, nei įprasta manyti: kiekviena tauta save laiko išrinktąja, ir visos jos kartu paėmus laukia, ko gero, to paties Dieviškojo Asmens atėjimo į mūsų žemę. Šis metafizinis lūkestis būdingas daugelio religijų tikintiesiems, o ypač žydams ir musulmonams.
5. Glaudžiausiai pasaulyje susijusios judaizmo ir Islamo religijos pagimdė unikalų Mesijo (*Mašiah*, Mahdi) fenomeną, kurio vystymosi procesas dar nesibaigė.

II.3. Imamato principas pagal Mula Sadrą

Vienas svarbiausių ir būtinųjų islamo principų yra imamas, kurį plačiau aptarė Mula Sadras.

Imamato principas artimai siejasi su jo *al hikma al muta'aliya* etinėmis ir moralinėmis vertybėmis.

Imamas yra šiizmo doktrinos ašis, besisukanti apie Imamą – ir jo metafizinį, ir istorijoje manifestavusį aspektus.

Mula Sadras gana daug rašė apie imamą, šiai temai yra skirtas ir atskiras veikalas – „Traktatas apie imamą“ (*Risala fi 'l-imama*).

Kaip tvirtino Kanadoje reziduojanti iranietė filosofė profesorė Sayeh Meisami, „istorinis faktas, kad daugelis šiitų religijos žinovų (*ulama*, vns. *alim*) nebuvo patenkinti Mula Sadro filosofijos ezoterine puse, nes Safavidų laikais į sufijus buvo žiūrima kaip į nepatikimus.

Dėl jo tikėjimo Būties vienove (*wahdat al-wujūd*), pasitikėjimo interpretacijos, slypinčiomis po religinių tekstų paviršiumi (*ta'wil*), ir ypač slaptų šiitų tekstų prasmų atskleidimo Mula Sadras tapo puolimo objektu.

Nepaisant to, jis buvo šiitiškos minties čempionas ir centrinę šiizmo imamato doktriną siejo su sufijų šventumo arba Dievo draugų (*wilaya*) konceptu¹⁰⁰.

Mula Sadrai Dievo draugas – tai iš Ibn Arabi pasiskolinto termino *Tobulas žmogus* (*al-insan al-kamil*) sinonimas, reiškiantis kūrinijos galutinį tikslą. Dvylika imamų Mula Sadrai – tobuliausi *wilaya* pavyzdžiai.

¹⁰⁰ Sayeh Meisami, Mula Sadra, London: Oneworld Publications, 2013, p. 2.

Šiizmas visada buvo filosofinio racionalizmo ir sufijų spiritualizmo dermė.

Pirmasis šiitų teologijos veikalas *al-Tajrid fi'l-i'tiqad* („Tikėjimo apibendrinimas“), parašytas žymaus persų filosofo Nasiro ad-Dino al-Tūsio (1201–1274), buvo paremtas Ibn Sinos filosofija.

Šiitų teologija linkusi remtis logika ir racionalizmu paremtomis mutazilitų idėjomis ir metodologija, taigi yra arčiausiai filosofijos iš visų islamo teologinių mokyklų.

Būtent mutazilitų mąstymas pagimdė sudėtingesnę filosofinę šiitų dvyliktininkų teologiją¹⁰¹.

Nors sufijai istoriškai atsirado iš sunitų, dvasiškai artimesni jie šiitams – ypač per imamatą principą ir *wilaya* konceptą.

Beveik visos sufijų brolijos pirmąjį šiitų imamą Ali ibn Abi Talibą laiko savo pirmuoju mokytoju, dvasine ašimi (*qutb*).

Ibn Arabi *wilaya* doktriną šiizmui galutinai adaptavo Mula Sadras (adaptacija prasidėjo dar XIV a., pirmasis tai darė Sayyidas Haydaras Amuli, m. 1385 m.).

III. Sadro „egzistencijos“ filosofija Islamo ir Vakarų filosofijos kontekste

III.1. Mula Sadras ir Irano kultūrinis renesansas

Mula Sadras – XVII a. kultūrinio Irano renesanso įkvėpėjas ir įtakingiausias filosofas Islamo pasaulyje per pastaruosius keturis šimtmečius.

Būdamas mąstytojų grupės, kurią Seyyedas Hosseinas Nasras ir Henry Corbin'as pavadino „Isfahano mokykla“, lyderiu, Sadras suvaidino pagrindinį vaidmenį atgaivinant filosofiją, kai valdė Šachas Abbasas I (1571–1629) – svarbiausias Safavidų dinastijos valdovas, kurio dėka Irano sostinė buvo perkelta iš Kazvino į Isfahaną. Vėliau Sadras tapo svarbiausiu filosofijos mokytoju Khano medresėje (*Mahdrasa-ye Khan*) gimtajame Širaze. Sadras, nors to ir nesiekia, tapo filosofiniu tiltu tarp Rytų ir Vakarų. Tai pajusime skaitydami ir I. Kantą, ir M. Heideggerį, ir Islamo civilizacijos filosofus.

Širazas – istorinis miestas Farso provincijoje. Netoli jo yra *Takht-e Džamšid* (Parsė, arba Persepolio) griuvėsiai, kadaise buvę svarbiais rūmais, sugriautais

¹⁰¹ T. J. Winter (ed.), *The Cambridge Companion to Classical Islamic Theology*, Cambridge Press University, 2008, p. 92–93.

Iskandero (Aleksandro Makedoniečio). Sadro laikais Iraną valdė Safavidų dinastija, kurios dėka Farso provincija tapo nepriklausoma, – ją valdė karaliaus brolis. Sadro tėvas Khwajah Ibrahimas Qawami buvo vienas jo patarėjų, turtingas, įtakingas, tačiau bevaikis. Legenda pasakoja, kad po daugybės maldų Dievas atsiuntė jam sūnų, ir jam buvo duotas Muhammedo Sadro al Dino vardas, paprasčiau – Sadras. Vėliau jis imtas vadinti *Molla* (arab. *Mula*) – didžiu mokslininku. Vienintelis aristokrato sūnus Sadras buvo gerai išauklėtas, protingas, griežtas, energingas, smalsus berniukas, gerai įvaldęs persų ir arabų literatūrą, kaligrafiją, jojimą, medžioklės ir kovos menus, matematiką, astronomiją, mediciną, jurisprudenciją, Islamo teisę, logiką ir filosofiją. Jaunasis Sadras labiausiai linko į filosofiją – ypač į gnosticizmą (*'irfān*).

Sadro jaunystės užrašai rodo jo ypatingą susidomėjimą gnosticizmu ir tokiais filosofais kaip Faridas al Dinas Attaras (1119–1193), Džalalis al Dinas Rumi (Mevlana, 1207–1273), Iraqi (m. 1288), Ibn Arabi (1165–1240).

1577 m. Sadras persikėlė į Kazviną, ten sutiko du genialius mokslininkus – Šeichą Baha al Din Amili (Šeichas Bahaei) ir Mirą Damadą. Sadras per trumpą laiką tapo geriausiu jų mokiniu.

Šeichas Bahaei (1547–1621), gimęs Libane, parašė 88 veikalus. Jis palaidotas švenčiausioje Irano mečetėje – Imamo Rezos šventykloje Mašade. Šeichas Bahaei vadinamas vienu iš Islamo filosofijos Isfahano mokyklos įkūrėjų. Jis buvo ne tik filosofas, bet ir poetas, matematikas, architektas, suprojektavęs Isfahano Imamo aikštę, Imamo mečetę ir prie jos esantį saulės laikrodį, „drebantį minaretą“ *Manar Džonban*. Balandžio 23 d., Šeicho Bahaei gimtadienio proga, Irane švenčiama Nacionalinė architektų diena. Šeichas Bahaei laikytas geriausiu Islamo jurisprudencijos (*fiqh*) žinovu XVIII a. Irane. Šeichas Bada al Dinas taip pat buvo mistikos adeptas, sufijus, dažnai keliaudavęs apsirengęs kaip dervišas, lankęsis sufijų susirinkimuose. Jis priklausė Nurbakhši ir Ni'matullahi sufijų brolijoms. Viename svarbiausių savo veikalų (pers. „Resala fi'l wahda al wojudiya“, „*Wahda al-wujūd* koncepto paaiškinimas“) jis akcentuoja „egzistencijos vienybę“ (*wahda al-wujūd*) – svarbų Islamo filosofijos konceptą, kurį vėliau plėtė Sadras.

Miras Damadas (Miras Mohammadas Baqeras Esterabadi, m. 1632) – Irano filosofas, tęsęs neoplatoniškąsias ir peripatetiškąsias Islamo filosofijos tradicijas, pradėtas Ibn Sinos (Avicenos) ir Suhravardžio. Pagrindiniu Isfahano mokyklos įkūrėju vadinamas Miras Damadas mokinių buvo vadinamas Trečiuoju Mokytoju (*al-mu'alim al-thalith*) – po Aristotelio ir Al Farabi. Pagrindinis Miro Damado nuopelnas Islamo filosofijai buvo naujas požiūris į dieviškųjų hipostazių laiko

gradaciją ir atskirų laiko kategorijų emanacijas. Spręsdamas pasaulio sukurtumo laike klausimą, jis pasiūlė „belaikės pradžios“ (pers. *huduth-e dahri*) konceptą, paaiškinantį Avicenos ir Suhrevardžio kategorijas ir kartu jas suvienijantį. Koncepto esmė: viskas žemėje ir danguje yra ir amžinos, ir laikinos kilmės vienu metu. Miras Damadas padarė didelę įtaką Jemeno filosofijai (*al-falsafa al-yamani*), pagrįstai apreiškimu ir pranašų raštais, o ne graikų racionalizmu. Miro Damado teosofinė filosofija vadinama „dieviškąja išmintimi“ (*hikma ilahi*). Pagrindiniai veikalai, kuriuose Miras Damadas grindžia belaikiškumo idėją, – „Tikėjimo kalendoriai“ (*taq-wīm al-iyman*) ir „Dieviškosios ugnies žarijų knyga“ (*Kitāb Qabasat al-Ilahiyah*). Filosofas vadintas Miru Damadu (pers. „karaliaus jaunikis“), nes vedė Šacho Abbaso dukterį.

Sadras Mirą Damadą vadino savo tikruoju Mokytoju ir dvasiniu vadovu.

Kai Safavidų sostinė 1598 m. tapo Isfahanas, Šeichas Bahaei ir Miras Damadas su savo mokiniais persikėlė į šį miestą ir pradėjo jame skleisti žinią. Sadras, kuriam tuo metu buvo 26–27 metai, pats tapo mokytoju ir nusprendė įkurti savo filosofijos mokyklą. Tačiau istorija nutyli detales ir mes nežinome, kiek laiko jis praleido Isfahane, kur vyko iš jo. Spėjama, kad maždaug po ketverių metų – 1602 m. – Sadras grįžo į Širazą. Tuo metu jis jau turėjo daug filosofinių idėjų ir pradėjo mokyti Širaze. Jo mokykla sutraukė daug žmonių iš visos šalies. Vis dėlto ilgai šis periodas netruko – jautrios sielos Sadras negalėjo pakešti žmonių intrigų ir jis išvyko Komą, kuris dar nebuvo svarbiu mokslo ir filosofijos centru. Šiame šventame mieste palaidota Septintojo Imamo Musa Kazimo duktė Fatemah Ma’sumeh (790–816), šventa šiitams moteris mokslininkė, kurios vardo mečetė dabar yra vienas šiitų traukos centrų pasaulyje. Joje palaidota daugybė garsių Islamo teologų ir filosofų, tarp kurių – Sadro filosofiją itin mėgęs žymiausias XX a. Irano filosofu vadinamas Allameh Seyyedas Muhammadas Husaynas Tabatabaei (1892–1981).

Sadras apsistojo netoli Komo esančiame Kahako kaimelyje. Mąstytojo dvasinės kančios ir lūžiai privertė jį atsakyti pasaulietinio gyvenimo ir užsidaryti savyje. Asketiškai gyvenęs Sadras tuo metu parašė bene žymiausią savo knygą „Al Asfar Arba’a“ („Keturiuos kelionės“). Sadras, išgyvenęs įvairius dvasinio, mistinio nušvitimo, šventumo etapus, pasiekė tokį lygį, kuris jam leido matyti širdimi. Manoma, kad atsiskyrėlio gyvenimo etapas truko penkerius metus – iki 1607-ųjų. Tuomet Sadras ėmė rašyti knygas, Kome įkūrė filosofijos mokyklą.

Į Širazą Sadras grįžo tik 1632 m., gavęs Farso provincijos valdovo Allah Werdi Khano kvietimą. Širaze buvo baigta mokyklos statyba, ir Sadras joje ėmė dėstyti filosofiją, interpretaciją ir hadysus (*hadith*). Tuo laikotarpiu persiškai parašytoje

knygoje „Si Asl“ („Trisdešimt principų“) Sadras griežtai kritikavo tuomečius filosofus ir jurisprudentus.

Vienas svarbiausių Sadro gyvenimo aspektų – jo dažnos piligriminės kelionės į Meką (*hajj* arba *umra* – mažesnioji piligrimystė). Sadras į Meką pėsčias buvo nukeliavęs net septynis kartus. Tai buvo ir savotiška asketo praktika. Nemažai hadžių (Mekos piligrimų) pakeliui mirdavo nuo karščio, troškulio ar išsekimo. Septintosios kelionės į Meką metu Sadras susirgo Basroje, dabartiniame Irake, ir šiame mieste paliko mūsų pasaulį. (Basra tuo metu buvo Irano dalis.) Mirties metais, remiantis įvairiais šaltiniais, skiriasi (nuo 1635 iki 1640 m.). Sadras palaidotas Nadžafio mieste dabartiniame Irake, šalia Imamo Ali (*a.s.*), Pranašo Muhammedo (*s.a.w.*) ištikimiausio draugo ir žento, pirmojo šiitų lyderio (Imamo) kapo.

Sadras vedė maždaug 40-ies, turėjo penkis vaikus – tris dukteris ir du sūnus, jie gimė 1609–1623 m. Sadro sūnus Mirza Ibrahimas (gim. 1611) buvo žinomas filosofas, teisininkas, teologas, vertėjas, matematikas. Kitas Sadro sūnus Ahmadas taip pat parašė keletą filosofijos ir poezijos knygų. Vyriausias Sadro vaikas buvo duktė Um Kulthum – poetė, mokslininkė. Nuo jos gabumais neatsiliko ir seserys Zubaydah bei Ma‘sumah.

Nors Sadras ilgai mokė filosofijos (bent 5 ar 10 paskutinių metų Širaze, daugiau kaip 20 metų Kome ir kelerius metus prieš tai Širaze ir Isfahane), apie jo mokinius žinoma nedaug.

Faydhas (Muhammedas Ibn al Murtada, Muhsenas) garsėjo kaip jurisprudencijos, hadysų (*hadith*), etikos ir gnosticizmo žinovas. Sadras dešimt metų Kome mokė Faydhą, šis tapo jo žentu. Vėliau gimtajame Kašane Faydhas įkūrė savo mokslo centrą. Faydhas dėl puikios etikos išmanymo buvo vadinamas Antruoju Ghazzali. Vis dėlto gnosticizmu jis domėjosi labiau nei Abu Hamidas Ghazzali Tusi. Faydhas parašė daugiau kaip 100 knygų, iš kurių žymiausios – *Mafatih* (jurisprudencija), *al-Wafi* (hadysai), *al-Safi* ir *al-Asfia* (Korano interpretacija), *Usul al-ma‘arif* (filosofija, gnosticizmas), *al-Muhajj al-bayda* (etika). Visos knygos parašytos arabų kalba. Šešis vaikus turėjęs Faydhas mirė 1681 m.

Kitas žymus Sadro mokinyš – Fayyadhas Lahiji (Abd al Razzaq Lahiji ibn Ali) – žinomas to meto poetas, filosofas ir teologas. 1621 m. iš Mašhado jis atvyko į Komą, kur tapo vienu geriausių jo mokinių. Po penkerių metų mokslų Fayyadhas taip pat tapo Sadro žentu. Jis liko Kome kaip Sadro idėjų tęsėjas, kai mokytojas išvyko į Širazą. Fayyadhas parašė apie 12 000 eilėraščių (*rubā‘i*, rubajatų) *Diwan*‘ą (eilių rinkinį) bei daug teologinių ir filosofinių veikalų: *Shawariq al-ilham* (*Tajrid*

al-kalam komentaras), *Gohar murad* (teologija), Suhravardžiui *al-Nūr* komentarą ir kt. Fayyadhas turėjo tris sūnus. Jis mirė 1662 m.

Dar vienas žymus Sadro mokinyš – Mula Hussaynas Tunekaboni (Gilani). Apie jį žinoma mažai. Tunekaboni pas Sadrą mokėsi filosofijos ir gnosticizmo. Jį užmušė Mekoje hadžo metu 1695 m. Tunekaboni paliko keletą filosofijos veikalų.

Šaltiniuose minimas ir Sadro mokinyš Hakimas Mula Muhammedas Aqajani. Žinoma, kad jis parašė sudėtingiausios Miro Damado knygos *al-Qabassat* komentarą 1661 m.

Transcendentinė teosofija, arba išminties filosofija (*al-hikma al-muta'liyya*), vadinamos Mula Sadro filosofijos ištakos – Ibn Sinos (Avicenos) mokymas, Suhravardžio iluminacionizmas (*ishraq*), Ibn Arabi metafizika ir ašaritų bei šiitų dvyliktininkų teologija. Vis dėlto Mula Sadro filosofija savita. Penkiolika (kitais duomenimis – penkerius) metų praleidęs kaip asketas, filosofas į būtį ėmė žvelgti apšviestai, per išrako filosofijos prizmę. Viename jo rašytų ketureilių teigiama: „Tiesa yra visatos dvasia ir kūno visata.“

Sadro filosofija kalba apie Būties vienovę (*wahda al-wujūd*) ir kelionę į Tiesą, Transcendentą, Realiją (*Haqq*). Dvasines keliones (*asfar*) pasiekti galima per ke turis etapus: 1) esybė, kūrinija (*khalq*) keliauja Tiesos (*Haqq*) link; 2) keliaujama su Tiesa Tiesoje; 3) keliaujama iš Tiesos į kūriniją su Tiesa; 4) keliaujama su Tiesa kūrinijoje. Tai pasiekti, rašo Mula Sadras, galima pasitelkus dviejų rūšių gnozę: formaliąją (*al-‘ilm al-suri*) ir intuityviąją (*al-‘ilm al-laduni*). Pirmąjį pažinimą pasiekiame mokytojo pagalba, antrąjį – apvalę savo sielą ir patyrę intelekto katarsį (*tajrīd*).

Mula Sadras, kaip ir Suhravardis, labai vertino graikų filosofus ir išminčius (tikrus ir mitologinius) ikisokratikus (pvz., Talį, Anaksimandrą, Agatedemoną, Empedoklį, Pitagorą), taip pat Sokratą, Platoną, Aristotelį. Mula Sadras derino tris kelius, vedančius į Tiesą: apreiškimą, racionalią demonstraciją ir sielos apvalymą, kuris galiausiai veda į apšvietą. Jam gnozė, filosofija ir apreikštoji religija sudarė harmoningą ansamblį. Mula Sadras stengėsi suderinti logiką, gnostikų intuiciją, Pranašo tradiciją ir Koraną (*Qur'an*). Taip Mula Sadras tapo trečiosios didžiosios Islamo filosofijos mokyklos pradininku (pirmosios – tai peripatetikai su Ibn Sina priekyje, arba *al-hikma al-mashsha'iyya*, ir išrako filosofija, sukurta Suhravardžio, arba *al-hikma al-ishraqiyya*). Taip pat filosofas pasitarkė ir sufijų (pvz., Ibn Arabi) išmintį, kurdamas, pavyzdžiui, pasaulio kaip besitęsiančio tapsmo koncepciją.

Sadro filosofijoje visos pasaulio esatys yra Vienos Realybės, Realiojo, Būties

manifestacijos, kurios, abstrahuojamos proto kaip daiktų esmė (*māhiyya*), tampa platoniškosiomis idėjomis arba archetipais.

Sadras rašė apie vaizduotės galios (*takhayyul*) svarbą, nes tik ji padeda suvokti vaizduotės pasaulį (*alam al-khayal*, *mundus imaginalis*). Tik tobulas žmogus (*al-insan al-kamil*) tai gali pasiekti. Mula Sadras savo filosofiją vadino *al-hikma al-muta'liyya*, arba „dieviškoji išmintis“, taigi Vakarų tyrinėtojai jos pavadinimą išsivertė pažodžiui kaip *theo-sophia*. Tačiau automatiškai jokio panašumo su vakarietiškomis teosofijos srovėmis Mula Sadro mokyme nėra. Mula Sadro filosofija – tai ontologija, Islamo filosofijai svarbi kaip Martino Heideggerio (su juo kartais lyginamas Mula Sadras) filosofija XX amžiaus Vakarų minčiai.

Kalbant apie egzistencializmą, pirmiausia į galvą ateina Sørenas Kierkegaardas, Friedrichas Nietzsche, Martinas Heideggeris, Jeanas Paulis Sartre'as, Albert'as Camus, Fiodoras Dostojevskis, Franzas Kafka, Martinas Buberis, Paulis Tillichas, Emmanuelis Levinas, Karlas Jaspersas ir kiti žymūs mąstytojai, rašytojai. Tačiau nors jų įdirbis didžiulis, o pats terminas „egzistencializmas“ buvo „nukaltas“ tik 1945-aisiais krikščioniškosios pakraipos prancūzų filosofo egzistencialisto Gabrielio Honoré Marcelio, vis dėlto egzistencinio mąstymo tradicija – tūkstantmetė. Pirmaisiais egzistencinio mąstymo apologetais galima vadinti Zaratustrą (Zartuštą), Budą, Šv. Augustiną, Williamą Shakespeare'ą, Blaise'ą Pascalį, Voltairė'ą, Henry Davidą Thoreau, Mula Sadrą. Būtent apie jo įnašą į egzistencinio mąstymo tradiciją kalbėti ypač prasminga, nes šio filosofo veikalai Vakaruose žinomi menkai, o ir jo vardas nesidominčiam Islamu, Rytų filosofija mažai ką sako.

Kas toks buvo Mula Sadras? Nors Vakarų pasaulyje persų filosofas Mula Sadras (Sadras ad-Dīn Muhammadas Shīrāzī, 1571–1641) žinomas mažai, pasak Oliverio Leamano, jis yra „svarbiausias ir įtakingiausias filosofas Islamo pasaulyje per pastaruosius 400 metų“. Sadro filosofija, *al-hikma al-muta'liyya*, sujungianti savyje iliuminacionizmą (išrakizmą), avicenizmą, Ibn Arabi sufiškąją metafiziką ir šiitų dvyliktininkų ašaritų teologiją, yra unikalus minties šuolis nuo esencializmo į egzistencializmą.

Sadro filosofiją reikia suvokti kaip kelių šimtmečių islamiškosios minties tąsą, be kita ko, suformavusią ir *mahdaviato* – pagrindinės šiitų apokaliptinės srovės – kryptį. Sadro filosofijos suvokimas Irano (šiizmo), Islamo apskritai ir pasaulinės filosofijos kontekste atveria naujus horizontus ir padeda mums pažinti Rytų ir Vakarų sąsąukas.

Sadro filosofija padarė įtaką ne tik tokiems žymiausiems šiuolaikiniams Irano filosofams kaip Allameh Tabatabaei ir Mahmoudas Khatami, bet ir *mahdaviato*

doktrinai. Kuo unikali Sadro filosofija, tapusi tarsi alcheminiu svarbiausių Islamo filosofijos idėjų lydiniu ir pradėjusi islamiškąjį egzistencializmą, kokia jos vieta Islamo pasaulyje? Jos svarba Vakarų filosofijoje nebuvo reikiamai įvertinta. Tik neseniai prašneka apie Sadro ir persų, Islamo filosofijos svarbą pasauliniame kontekste. Tam buvo daug objektyvių priežasčių, iš kurių pirmiausia reikėtų išskirti „helenomanijos“ mitologijos gyvybingumą, eurocentrinių nuostatų viešpatavimą, islamofobiją, menką neeuropinių filosofijos tradicijų pažinimą. Tai – viena iš priežasčių, kodėl pasirinktas akademinės filosofijos marginalijose buvęs persų filosofijos fenomenas. Jis tampa raktu, atveriančiu duris į artimą ir vis dar tolimą Islamo pasaulį. Islamo – kaip labiausiai plintančios pasaulyje religijos– ir Islamo – filosofijos, atveriančios mums naujas ontologines įžvalgas.

Filosofijos ankstesnėse raidos pakopose, kai nebuvo išplėto to metodologinio instrumentarijaus, detalesniems lyginamiesiems tyrinėjimams būtinos iš kitų civilizacinių pasaulių empirinės medžiagos, buvo sunku tikėtis išsamesnių lyginamųjų Rytų ir Vakarų filosofijos tradicijų studijų. Vadinasi, klasikinės Vakarų filosofijos raidos kelią ir viešpatavusias eurocentrines nuostatas pirmiausia lėmė menkas neeuropinių filosofijos tradicijų pažinimas, tų civilizacinių pasaulių žmonių kultūrinio horizonto, kalbų, tekstų nežinojimas ir daugybės civilizacinio pasaulio kultūros vertybių ir simbolių sistemų, pagrindinių mąstymo kategorijų nepažinimas. Persų (farsi), arabų, turkų kalbų studijos būtinos norint suvokti Islamo filosofiją, kad galėtume ją lyginti su Vakarų filosofijos palikimu. Deja, kol kas Irano filosofijos vertimų į Vakarų kalbas nėra daug. Negausios ir vakarietiškosios Islamo ir Irano filosofijos studijos, o apie Sadrą jų skaičius nesiekia tuzino.

Gilindamiesi į Islamo ir Irano filosofiją supratome, kad nors kai kurios sąvokos, terminai įsitvirtino mokslinėje literatūroje ir jau pradedami vartoti, jų preciziškumą pravartu nuolatos pasitikslinti, juolab kad tai gali atverti kelius į svarbių filosofijos istorijos gairių bei metodologinių slinkčių geresnį pažinimą. Islamiškieji, persiškieji filosofijos terminai reikalauja atskiros analizės, kuri Lietuvoje nebuvo atlikta. Su Islamu Lietuvoje mus geriausiai supažindino A. Uždavinio knyga „Sufizmas Islamo civilizacijoje“, prof. Egdūno Račiaus „Islamų žodynas“, kelios verstinės knygos. Nors Lietuvoje Islamas – tradicinė religija, kurios šaknys siekia XIV a. (daugiausia musulmonų – totoriai), jį pažįstame mažai, todėl dažniausiai vadovaujamės mitais ir stereotipais.

Sadro būties (*wujūd*) filosofija sujungia kelis šimtmečius Islamo filosofinės minties, kaip ir Rytus su Vakara. Svarbiausia – trys diskursai: Sadro filosofijos santykis su šiizmu, sufizmu bei su Islamo filosofija apskritai; jos santykis su pasau-

linėmis filosofijos tradicijomis, ypač su M. Heideggerio filosofija; taip pat Sadro santykis su jo išstobulinta *mahdaviato* doktrina. Visi šie prasminiai laukai Sadrą atskleidžia kaip gilų egzistencinio mąstymo atstovą, peržengusį ne tik laiko, bet ir topografinės ribas.

Sadras teigė, kad jo realybės suvokimo metodas pagrįstas loginiu mąstymu, dvasiniu įkvėpimu ir gilia meditacija, pasitelkiant pagrindinius šių dviliktininkų tekstus.

III.2. Pagrindinės Mula Sadro doktrinos

Grįžkime prie svarbiausio Sadro egzistenciniame mąstyme *wujūd* koncepto. *Wahda al-wujūd* yra „egzistencijos vienovė“. Šio koncepto kritikai sako, kad Dievas ir jo kūrinija yra atskiri, t. y. nesama jokios vienovės, vyrauja *wahda al-shuhūd* („liudijimo vienovė“). *Wahda al-wujūd* konceptas pabrėžia, kad nėra tikrosios egzistencijos, išskyrus Aukščiausiąją Tiesą (Dievą). Visa jo kūrinija skleidžiasi iš *‘adam* (ne-egzistencija) ir *wujūd* (egzistencija). Kitaip tariant, vienintelė tiesa visatoje yra Dievas, ir visi dalykai egzistuoja tik Dievuje. Todėl Aukščiausioji egzistencija yra vienintelė tiesa (*Haqq*).

Prieš maždaug tūkstantį metų gyvenęs žymusis sufijus Ibn ‘Arabi dažniausiai minimas kaip *wahda al-wujūd* autorius, tačiau greičiausiai jos autorius – Andalūzijos mistikas Ibn Sabinas (Abu Mohammedas Abd el-Hakhas Ibn Sabinas, 1217–1269), gerai išmanęs ne tik Islamą, bet ir judaizmą, krikščionybę, hinduizmą, zoroastrizmą ir „slaptuosius mokslus“¹⁰². Ibn Sabino, kaip ir Ibn ‘Arabi ontologijoje, svarbiausia – egzistencijos vienovė. Šis konceptas paremtas Islamo, kaip monoteistinės religijos, viena kertinių sampratų – *tawhīd* („Vieno Dievo doktrina“, pagal kurią Korane jis apibrėžiamas kaip vienas – *wāhid*– ir unikalus – *ahad*). Iš esmės visa Islamo religija, filosofija ir civilizacija remiasi *tawhīd* samprata, kuri mistiniu lygmeniu tiesiogiai susijusi su *wahda al-wujūd*. Islamo misticizme (sufizme ir gnosticizme (*‘irfān*) *tawhīd* padeda suvokti, kad egzistencija yra aukščiau visko, ir būtis negali būti suskaidyta į daleles pirminėje ir amžinoje jos stadijoje. Tai, kas amžina ir laikina, nėra atsieta vienas nuo kito. Tai teigia ir, pavyzdžiui, budizmas (samsara ir nirvana sudaro vientisą būties konceptą). Žmogaus tikslas – suvokti skirtis ir patirti „išnykimą vienovėje“ (*al-fana fi al-tawhīd*).

Net kritiškasis Al Ghazali rašė: „Nėra nieko egzistencijoje (*wujūd*), išskyrus

¹⁰² Nasr, S.H. *Islamic Philosophy from Its Origin to the Present: Philosophy in the Land of Prophecy*, State University of New York Press, 2006, p. 156–157.

Dievą... Egzistencija priklauso tik Jam, Realiajam.“ Pasak Al Ghazali, sufijus privalo liudyti, kad pasaulyje nėra kitos egzistencijos, išskyrus Dievą. Korane rašoma: „Viskas laikina, išskyrus Jo veidą“ (*Qur'an* 28:88).

Aukščiausiu lygmeniu *wujūd* yra „Būtinoji Egzistencija“ (*wājib al-wujūd*), tai, kas negali neegzistuoti, Dievo Esmė, vienintelė tikroji realybė (kalbant hinduizmo terminais, ta realybė, kuri matoma praskleidus Majos šydą). Žemesniu lygmeniu *wujūd* yra kosmosas, visata (*al-'alam*). Kosmosą suvokti padeda Dievo „vardai“ (*asma'*) ir atributai (*sifāt*). Tik Dievas yra Egzistencija, Būtis, visa kita – galimybės realybė, realiatyvumas (*imkan*).

Visata – tai *wujūd* išraiška įvairiausiais pavidalais – nuo arkangelų iki dulkių (molio), iš kurių buvo sukurtas žmogus.

Sadro ir ankstesnių Islamo filosofų plėtotą egzistencijos doktrina sulaukė fundamentalistų (salafitų) kritikos, jis buvo apkaltintas panteizmu, hinduizmo kopijavimu. Tačiau ši kritika pati neatlaiko kritikos, nes iki XII a. musulmonai nebendravo su Indijos hinduistais, o egzistencijos idėja – keliais šimtmečiais senesnė. Kai kurie sufijai (pvz., Ahmadas Sirhindi) kritikavo *wahda al-wujūd* konceptą, sakydami, kad visata neturi savo pačios egzistencijos ir tėra Dievo šešėlis.

Bene žymiausia Sadro knyga – „Keturių kelionių išminties filosofija“ (*al-Hikma al-muta'aliyya fi'l-asfar al-arba'a*). Šis didžiulis ir sudėtingas veikalas rašytas beveik ketvirtį amžiaus – 1605–1630 m. Tai – filosofijos enciklopedija, kurioje aptariamai svarbiausi Islamo filosofijos klausimai, papildyti įvairių filosofų (nuo Pitagoro iki Sadro bendraamžių) idėjomis. Knygos diskursas pradedamas būties ir esmės klausimo nagrinėjimu, toliau analizuojamas judesys, laikas, percepcija, substancija, atsitiktinumas. Dalis veikalo skirta įrodyti, kad egzistuoja Dievas ir Jo atributai, taip pat kalbama apie žmogaus sielą, mirtį ir prisikėlimą. Knygos naujumas – keturių gnosticizmo dvasinių/mistinių kelionių stadijų klasifikacija. Pirmoji Kelionės stadija – šis ir pomirtinis pasaulis, Dievas, tai – kelionė nuo savęs ir žmonių į Dievą; antroji ir trečioji stadija – nuo Dievo į Dievą (tiksliau, nuo Jo Esmės iki Jo Atributų ir Veiksmų); ketvirtoji stadija – nuo Dievo į žmones. Ši knyga vadinama revoliucine, nes ji į pirmą vietą iškelė egzistencijos doktriną. Sadrai egzistencija – ontologiškai pirminė.

Konceptualizuoti egzistencijos neįmanoma, tada ji virsta melu, būna iškraipyta. Ontologinis egzistencijos primatas (*asalat al-wujūd*) buvo išdiskutuotas dar *išraki* mokykloje, siejamoje su persų filosofu Suhravardžiu, taip pat jau minėtu sufijumi Ibn 'Arabi, Avicenos filosofija. Ontologinis monizmas (*wahda al-wujūd*) Sadro filosofijoje įgijo aiškesnius kontūrus, padėjo sukurti Teisingojo [Dievo] eg-

zistavimo įrodymą (*burhān al-seddiqīn*). Šis konceptas telpa ir vienoje svarbioje frazėje: *baṣiṭ al-ḥaqīqa kull al-ashyā* („paprastumas visame kame“): Dievas, Vientelis, yra paprasta ir tyra egzistencija, būtis.

Antroji svarbi Sadro išvystyta doktrina – jau kiek minėta gradacijų sistema (*tashkīk al-wujūd*). Ji primena fenomenologiją, pagal kurią egzistencijos multiplikavimas – iliuzinis, tačiau paaškinimas. Skirtingos egzistencijos formos tėra Vienos egzistencijos laipsniai, dalys. Taigi egzistencija turi ir horizontaliąją, ir vertikaliąją hierarchiją. Čia galime prisiminti Aristotelį („Metafizika“, 1028a10): „būtis turi daugybę predikatų“. Būtis gali būti mąstoma, kalbama, rašoma, turėti realų pavidalą.

Trečioji svarbi Sadro doktrina – tai, kad visi individai egzistencijoje juda, yra pastovioje tėkmėje (*haraka jawhariya*). Egzistencinis kūrinys nėra stabilus, nes jį keičia laikas. Pasaulis sukurtas kartu su laiku, teigia Sadras (su juo sutiktų A. Einsteinas, bet nesutiktų I. Prigogine'as).

Viskas, kas egzistuoja, turi sąmonę. Kadangi intelekto lygmenys tarpusavyje visatoje susiję, žinojimas yra egzistencinis identiteto santykis su realybės kognicija, kai mąstantis subjektas tampa vienu (identifikuojasi) su mąstomuoju objektu (pers. *etteḥād al-‘āqel wa’l-ma‘qul*).

Sadras skiria du realybės lygmenis: kūniškąjį ir imaginalinį, vaizduotės (pers. *metali*), kuris yra tarpininkas tarp idėjų pasaulio ir jutimų pasaulio.

Sadras ir jo egzistencinis mąstymas sukėlė tikrą revoliuciją Islamo pasaulyje ir už jo ribų. Jis tapo dominuojančiu Islamo filosofu po Ibn Sinos (Avicenos), sugebėjęs suderinti daug skirtingų filosofinių paradigmas.

Filosofija buvo ir Sadro kasdienybė. Ypač jį pakeitė kelerių metų atsiskyrimas, po kurio gimė sudėtingi filosofiniai traktatai (jų yra apie 50). Sadras, gyvenęs šiitiškoje Safavidų eroje, sugebėjo surasti aukso vidurį tarp racionalizmo ir sufijų misticizmo.

Sadras al Mota‘allehinas („mokytojas tų, kurie bus dieviškieji“) tapo žinomas kaip mąstytojas, sukėlęs tikrą revoliuciją Islamo metafizikos egzistencijos doktrinoje, pratęsęs Aristotelio substancijos metafizikos ir neoplatonikų proceso metafizikos tradiciją. Sadras buvo produktyvus filosofas, parašęs kūrinių filosofijos, teologijos, misticizmo, Korano egzegzės klausimais. Jis į islamiškąją filosofiją žiūrėjo plačiu žvilgsniu ir jungė įvairius požiūrius.

Sadras teigė, kad jo realybės suvokimo metodas pagrįstas loginiu mąstymu, dvasiniu įkvėpimu ir gilia meditacija, pasitelkiant pagrindinius šiitų dvilyktininkų tekstus.

Sadras buvo produktyvus kūrėjas. Kai kurios jo knygos – svarbūs filosofijos, gnosticizmo, etikos ir jo sukurtos transcendentinės filosofijos vadovėliai.

Daug dėmesio savo kūryboje Sadras, kuris buvo *Muhaddith* (hadysų žinomas), skyrė Korano interpretacijai, taip pat logikai, kuriai skirtos knygos *Tanquih al-Mantiq* ir *Risalah fil Tasawwur wa Tasdiq*.

IV. Mula Sadro kosmologija – jo egzistencinės filosofijos pamatas

IV.1. Mula Sadro „kosmosai“ Būties vienybės filosofijoje

Sadro filosofijoje pamatinis vaidmuo tenka kosmologijai¹⁰³. Kosmologijai Sadras paskyrė vieną žymiausių ir brandžiausių savo veikalų „Sosto išmintis“ (*al-hikmat al-'aršija*), dar žinomą kaip „Pabaigos pradžia“ (*al-Mabda' wa 'l-ma'ad*).

Kosmologija kaip metafizinė ir fizikinė disciplina siekia tūkstančius metų ir turi daugybę atmainų. Naujausi kosmologijos atradimai daromi nuolat, o naujausiu kosmologiniu modeliu, atkartojančiu senovės išmintį, galima pavadinti ciklinės visatos modelį. 1930 m. Alberto Einsteino sukurtas ciklinės visatos modelis tobulinamas iki šiol, naujausias šio modelio variantas – 2007 m. sukurta dalelių fenomenologo Paulo Howardo Framptono paradigma, kalbanti apie hipotetinę fantominę tamsiąją energiją, kuri, kaip teigiama, yra galingesnė už visatos plėtimosi kosmologinę konstantą. Kitaip tariant, jei visata plėsis taip greitai, kaip dabar, vėl įvyks Didysis Sprogimas, o visata taps begalinė.

Žodis „kosmosas“ (κόσμος) pirmąsyk pavartotas Pitagoro¹⁰⁴, šis terminas reiškė visatos harmoniją, supriešintą su chaosu. Savo kosmologines paradigmas turi kiekviena religinė, mitologinė ir filosofinė epistema. Islamo pasaulyje graikišką aristoteliškąjį ir aviceniškąjį vienos visatos modelį atmetė persų filosofas Fahrud-dinas ar-Razi (فخر الدين الرازی, 1149–1209), kurio multivisatos (angliškasis terminas *multiverse* Williamo Jameso pavartotas tik 1895 m.¹⁰⁵) paradigma paimta iš kora-niškojo termino „pasauliai“ (*l- 'ālamīna*), minimo Korane 70 kartų¹⁰⁶.

¹⁰³ Sayeh Meisami. Mula Sadra. London: Oneworld Publications, 2013, p. 11.

¹⁰⁴ Alexander von Humboldt; translated from German by E. O. Otté. Cosmos: a sketch of a physical description of the universe 1. New York: Harper & Brothers, 1860, p. 69. http://books.google.lt/books?id=MfgpAAAAYAAJ&pg=PA69&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. Žiūrėta 2014 08 28.

¹⁰⁵ http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=Multiverse&searchmode=none. Žiūrėta 2014 08 28.

¹⁰⁶ <http://corpus.quran.com/search.jsp?q=worlds>. Žiūrėta 2014 08 28.

Iki ar-Razi, kuriuo rėmėsi Mula Sadras, islamo kosmologijoje nebuvo aiškiai įvardintas „pasaulių“ daugialypiškumas. Kaip teigiama Korane, visata yra dvilypė: nematomoji (‘*alam ul-ghaib*’), kuri apima Dievą (metaforiškai), angelus, Rojų, Pragarą, septynis dangus („kitas žemes“) ir Dieviškąjį Sostą (*al-arš*); ir matomoji (*a’alam ul-šahud*), suvokiama penkiais jutimais. Tik Vienas Dievas pažįsta ir matomąją, ir nematomąją visatos dalis. Prieš visatos sukūrimą egzistavo tik Dievas, kuris gali būti pažinus tik per apreiškimą arba samprotavimą. Ar-Razi ir Mula Sadras savo veikaluose suderino apreiškimo (Korano) išmintį ir filosofinį samprotavimą.

Ar-Razi atmetė geocentrinę visatos koncepciją remdamasis Koranu, kurio pirmojoje, „Al-Fatiha“ („Atveriančioji knyga“) sūroje, antrajame ajate sakoma: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (*Al ḥamdu lillāhi rabbi l-‘ālamīn*; „Šlovė Allahui, pasaulių Valdovui“¹⁰⁷). Ar-Razi rašė: „Egzistuoja už pasaulio ribų tuštuma be pabaigos (*khala’ la nihayata laha*), o Dievas turi galią (*qadir*) sukurti tūkstančių tūkstančius pasaulių (*alfa alfi ‘awalim*), be šio pasaulio, ir kiekvienas šių pasaulių bus didesnis, turės savo sostą (*al-arš*), kėdę (*al-kursiyy*), rojų (*as-samawat*), žemę (*al-ard*), saulę (*aš-šams*) ir mėnulį (*al-qamar*).“¹⁰⁸

Kosmosas (*aša*, „tiesa“), kaip Dievo sukurta harmonija, persų filosofijoje egzistuoja nuo zoroastrizmo atsiradimo laikų. Šios religijos šventraštyje „Bundah-išn“ („Pirminė kūrinija“) kalbama apie kosminę dramą, kurios metu gėris ir blogis susimaišė, Ahura Mazda (*ahūm biš*, „egzistencijos gydytojas“) sukūrė šviesą, ugnį, vandenį, augaliją, gyvūniją, žemę, žmoniją¹⁰⁹.

Sudėtingoje indoiranėnų kosmologijoje galima aptikti ir hinduistinės kosmologijos pėdsakų, kur centrinė figūra – taip pat Vienas Dievas, Būtis, Brahmanas¹¹⁰.

Savo pagrindiniame veikale „Mafatih al-Ghayb“ („Raktai į nežinomybę“) ar-Razi akcentuoja, kad Dievas turi galią užpildyti vakuumą begaliniu visatų skaičiumi¹¹¹.

¹⁰⁷ Koranas. Literatūrinis prasmų vertimas. Vertė Romas Jakubauskas, Sigitas Geda. Vilnius: Kronta, 2010, p. 9.

¹⁰⁸ Adi Setia. Fakh al-Din Al-Razi on Physics and the Nature of the Physical World: A Preliminary Survey. *Islam & Science* 2, 2004.

¹⁰⁹ <http://www.iranicaonline.org/articles/cosmogony-i>. Žiūrėta 2014 08 28.

¹¹⁰ I Ketut Donder. Kosmologi Hindu. Penciptaan, Pemeliharaan, dan Peleburan Serta Penciptaan Kembali Alam Semesta. Penerbit Pāramita Surabaya, Indonesia, 2007, p. 143.

¹¹¹ John Cooper. Al-Razi, Fakh al-Din (1149-1209). *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (Routledge), 1998. <http://www.muslimphilosophy.com/ip/rep/H044.htm>. Žiūrėta 2014 08 28.

Fahrudinas ar-Razi buvo vienas nedaugelio islamo filosofų, kurie pripažino kitų pasaulių ir daugybės visatų egzistavimą. Jo samprotavimai padarė milžinišką įtaką Mula Sadru.

Įdomi paralelė: „Išminties Sostas“, apie kurį kalba islamas, turi savo atitikmenį katalikybėje – tai lotyniškasis *Sedes Sapientiae* (italų *Maestà*), Dievo Motinos epitetas, taip pat atitikmenį dar vienoje abraomiškoje religijoje – judaizme (Saliamono Sostas).

Kas toks Sadru buvo „Išminties Sostas“? „Jei Būtinoji Būtis (*wāḍhib al-wu-džūd*) neegzistuočiau, neegzistuočiau niekas“, – teigia Sadras „Išminties Soste“¹¹². Kitaip tariant, nieko nėra, be Būties, už jos ribų neegzistuoja niekas. Kaip teologas Sadras čia Būtį prilygina Dievui, kaip filosofas – Egzistencijai, esančiai *per se*.

Islamo kosmologijai daug dėmesio skyrė bene žymiausias šių dienų persų filosofas Seyyedas Hosseinas Nasras. Pasak S. H. Nasro, „Mula Sadras ištobulino sufijų ir gnostikų filosofiją“¹¹³.

Nesileisdami į sudėtingus Mula Sadro kosmologijos labirintus, pabrėšime, kad šis filosofas, remdamasis senosios persų religijos, mitologijos ištakomis, islamo (ypač šių dvilyktininkų) filosofija ir teologija¹¹⁴ bei Koranu, sukūrė savitą požiūrį į visatą, artimą ar-Razi. Šio požiūrio esmė veidrodžiškai atspindi koraniškąjį „nėra kito Dievo, tik Dievas“ („nėra Būties, išskyrus Būtį“).

Kosmologija paremtą Sadro filosofiją, remiantis Juhos Pentikäineno terminija, galima pavadinti „sielos gramatika“¹¹⁵, kurioje susipina ikiislamiškoji persiškoji pasaulėžiūra, islamiškoji (ypač šių dvilyktininkų) mesianistinė teologija ir filosofija bei atsiskyrėliškas gyvenimo būdas, kuris Sadru, kaip ir Budai, padėjo kontempliuoti sudėtingiausius filosofinius konceptus.

Dar prieš Fahrudiną ar-Razi ne mažiau autoritetingu šaltiniu nei Koranas islame (tiksliau, šiitiškoje jo atšakoje) laikomas Imamo ‘Alī ibn Abī Tālībo (601–661; toliau – Imamas Ali) veikalas „Nahj ul-Balāghah“ („Iškalbos kelias“; surinktas apie 1000 m. persų mokslininko Sejedo Razi) patvirtina, kad kosmologija ne tik persams, bet ir islamo – abraomiškosios religijos – ištakose buvusiems arabams

¹¹² Mula Sadra, James Winston Morris. *The Wisdom of the Throne. An Introduction to the Philosophy of Mula Sadra*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1981, p. 95.

¹¹³ Seyyed Hossein Nasr. *An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines*. Great Britain: Thames and Hudson Ltd, 1978, p. 10.

¹¹⁴ <http://www.iranicaonline.org/articles/cosmogony-v>. Žiūrėta 2014 08 28.

¹¹⁵ Juha Pentikäinen. *Shamanism and Culture*. 3rd, revised edition. Finland, Helsinki: Etnika Co., 2006.

buvo itin svarbi. Viename pamokslų Pranašo Muhammado žentas Imamas Ali kalba apie visatą („pasaulių“) sukūrimą. „Savo galia Dievas suderino kūrinijos skirtumus ir panašumus, tada atskyrė juos pagal ribotumą, kokybes, savybes, ypatybes ir pavidalus.“¹¹⁶

Mula Sadro mąstymo principas primena ir Sokrato metodą *ἐλεγχος*, klausinėjant savęs apie pamatinius kosmologinius, Būties klausimus tol, kol ateis laukiamas nušvitimas. Sadras, kaip ir Sokratas, nedavė galutinių atsakymų, jo Būties filosofija neduoda tiesaus atsakymo, kas atsakingas už *wujūd* struktūrą. Tikintysis interpretuotų atsakymą kitaip nei netikintysis, todėl Sadrą dėl jo lankstumo, derinant mokslą su religija, yra gyre įvairių kartų filosofai ir teologai. Sadras akcentavo, kad, norėdamas tapti tobulesnis, žmogus privalo eiti meilės keliu. Greičiausiai tai yra viena esminių priežasčių, kodėl Sadro filosofija iki šiol žavi ir mažai, ir giliau su ja susipažinusiuosius. Rengiamos ir kasmetinės filosofijos konferencijos, skirtos Mula Sadrai¹¹⁷.

IV.2. Mula Sadro mirties metafizika ir epistemologija

Sadro filosofijoje greta kosmologijos svarbi ir mirties metafizika – viena labiausiai pamirštų temų filosofijoje. Sadras sielos prisikėlimą aiškino savaip, veikale „Risalat al-hašr“ įvesdamas „atgaivinimo“ terminą. Pasak Sadro, amžinybėje, „idealiajame pasaulyje“, žmonės gyvens tokiu pat pavidalu kaip būdami gyvi. Po mirties ir pasaulio sunaikinimo žmogus praranda kūną, tačiau jam bus suteiktas toks pat, turintis visas tas pačias žemiškas ypatybes. Visi žmonės pamatysią vienas kitą kitame pasaulyje ir atpažinsią vienas kitą. Siela – abstrakti, nes ji nesikeičia nuolat, kaip tai daro kūno ląstelės, teigia Sadras. Reinkarnacijos idėją Sadras griežtai atmeta, nes kūnas nesąs sielos nešėjas ir sargas, priešingai – tai siela saugo kūną, todėl po mirties ji pati turi kitą kūną¹¹⁸.

Sadro veikale „Tafsir Surat al-Fatiha“ jo kosmologija vadinama šlovinamąja (*hamd*), nes tarp Dievo ir kosmoso, pasak Korano ir Sadro, yra tiesioginis ryšys.

¹¹⁶ Imam Ali. Nahjul Balagha. Sermons, Letters and Sayings. Arabic and English. Islamic Republic of Iran: Qom, Foundation of Islamic C.P.W., Sayyed Mojtaba Musavi Lari, 1971, vol. I, p. 335–336.

¹¹⁷ http://www.Mulasadra.org/new_site/English/index.htm. Žiūrėta 2014 08 29.

¹¹⁸ http://www.Mulasadra.org/new_site/English/Mulasadra/Soul-Resurrection.htm. Žiūrėta 2014 08 29.

Dievo įsakymas (*amr*), skirtas kosmosui sukurti, yra šlovintinas, teigia Sadro filosofijos tyrinėtojas Mohammedas Rustomas¹¹⁹.

Kaip teigia M. Rustomas, Sadro Dievo įrodymą galima būtų suskaidyti į septynias dalis:

1. Egzistencija yra.
2. Egzistencija – tobulybė, virš kurios nėra kitos jokios tobulybės.
3. Dievas yra tobulybė ir tobulybė egzistencijoje.
4. Egzistencija yra vienintelė ir paprasta būtis, nėra jokio metafizinio daugialypiškumo.
5. Ši vienintelė būtis yra sugraduota pagal tobulybės skalę (šiuo atveju grynasis monizmas atmetamas).
6. Ši skalė turi ribą, kuri yra didžiausio intensyvumo ir intensyviausios egzistencijos taškas.
7. Todėl Dievas (egzistencija) yra.

Savo metodą Sadras pavadino „kelio metodu“ (*manhaj al-siddiqin*), minties eksperimentu (*tadhkira*). Sadro Dievo įrodymas prasideda egzistencijos konceptu ir baigiamas Dievu.

S. H. Nasras aprašo itin platų Sadro filosofinį akiratį, pabrėždamas, kad jis buvo susipažinęs su įvairiausiomis filosofijos mokyklomis – ir islamiškomis, ir ikiislamiškomis. „Jis citavo ikisokratikus, Platoną, Aristotelį, neoplatonikus ir netgi stoikus. Ypač Mula Sadrą domino ikisokratikai, dėl kurių jis susidomėjo išrako tradicija. (...) Talio iš Mileto teiginį, kad vanduo yra visa ko pradas, Sadras pritaiškė sau, teigdamas, kad tai – pirminė psichinė, dvasinė kosmoso substancija, o ne tik fizinis elementas, ir sulygino jį su sufijų „Mielaširdingojo Kvėpavimu“ (*nafs ar-rahman*).“¹²⁰

Mula Sadras teigia, kad Dievas nuolat manifestuojasi, niekada nesustoja to daryti, tvirtina šių dienų Irano filosofas Ayatollah S. Mostafa Mohaghegh Damadas¹²¹.

Pasak Janio Ešoto, nors islamo filosofijoje kosmologinės teorijos atsirado dar

¹¹⁹ Mohammed Rustom. *The Triumph of Mercy: Philosophy and Scripture in Mula Sadra*. Albany: State University of New York Press, 2012, p. 66.

¹²⁰ Seyyed Nossein Nasr. *Sadr al-Din Shirazi and his Transcendent Theosophy. Background, Life and Works*. Tehran: Imperial Iranian Academy of Philosophy, p. 75.

¹²¹ <http://www.4pt.su/en/content/ayatollah-s-mostafa-mohaghegh-damad-molla-sadra-shirazi>. Žiūrėta 2014 08 30.

mutazilitų mokyklos (Basra, Bagdadas, VIII–X a.) klestėjimo laikais, Sadro sukurtoji kosmologija iš esmės skiriasi nuo kitų islamiškųjų¹²².

Pagrindinė Sadro kosmologinė pasaulio atsiradimo prielaida – Dievo kalba (*kalām*), pagimdžiusi Jo Kvėpavimą (Sielą) *nafs*. Kalbėdamas apie kūrimo procesą, kosmologiją, Sadras labiau naudojo sufijų terminus, o ne tuo metu plačiau paplitusią Ibn Sinos terminiją. Tai ne itin patiko šiitiškajai Persijai, nors šiizmą galima laikyti itin artimu sufizmui.

Musulmoniška patarlė sako, kad šiame pasaulyje turėtume gyventi taip, tarsi gyventume čia amžinai, o kitame pasaulyje – taip, tartum susitiktume rytoj. Mirties baimė Vakarų postmodernybėje tikinčiam musulmonui, koks buvo Mula Sadras (turint galvoje, kad jis buvo ir gilus, praktikuojantis mistikas), atrodo nesuprantama, nes Dievas yra, o mirtis, kaip ir gimimas, neišvengiami. Viename hadysų rašoma: „Mirk prieš mirdamas“, turint omenyje, kad žmogus turi tobulėti artėdamas prie svarbiausių egzistencijos klausimų suvokimo¹²³. Kiekvienas žmogus, kaip moko islamiškoji filosofija, turi siekti tik to, kas yra svarbiausia ir realiausia, atsikratyti nebūtinų, ne svarbiausių potroškių ir iliuzijų. Kiekviena diena gali būti paskutinė, todėl mirčiai reikia ruoštis per nuolatinį Dievo prisiminimą (*zikr*), meditaciją (*muraqabah*). Mirties baimę įveikti moko ir Sadro filosofiniai veikalai, kalbantys apie gyvenimą kaip būtinybę iš to sapno pabusti, neleidžiant Šnibždėtojui (šėtonui, blogiui) jūsų suklaidinti. 114-oje, paskutiniojoje, Korano sūroje „Žmonija“ išpėjama saugotis *waswas* (Šnibždėtojo, kurstančio žmogų daryti nuodėmes)¹²⁴.

Mula Sadras rašė: „Siela yra dviejų jūrų susijungimas – kūniškosios ir dvasinės.“¹²⁵ Kitaip tariant, žmogus gyvena tarp egzistencinės pasaulio sąlygos ir dvasinio viršpasaulio sąlygos. Būdamas tokia būtybė, žmogus, pasak Sadro, gali tarnauti kaip mediumas tiek šviesai, tiek tamsai, nes yra tarp rojaus ir pragaro, tarp tapimo angelu ar velniu, geru ar blogu.

Norėdamas eiti dievop, suvokti egzistenciją, žmogus, pasak Sadro, turi išmanyti nelengvą epistemologinę sistemą. Sadras kalba apie tai, kad „paprastas intelektas yra sudarytas iš paprastų, suprantamų žinijos dalių“ (*‘aql basit kull al-ma‘qulat*). Suprantamumas Sadrai – tai ne subjekto sugebėjimas suvokti pasaulį, bet jo san-

¹²² Janis Ešots. *Mullā Sadrā's Teaching on Wujūd: A Synthesis of Mysticism and Philosophy*. Tallinn University, 2007, p. 54.

¹²³ http://www.islaam.org/tasawwuf/Tasa_69.htm. Žiūrėta 2014 08 31.

¹²⁴ <http://www.englishtafsir.com/Quran/114/index.html>. Žiūrėta 2014 08 31.

¹²⁵ Mula Sadra, *The Wisdom of the Throne*, trans. J. W. Morris, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1981, p. 148.

tykis su egzistencijos laipsniais. Todėl Sadras kūnus ir jų išsikūnijimą iš materijos (*naz'*) apibūdina tokiomis ypatybėmis kaip kiekybė, pokytis, laikas ir kt. Kūnas, esantis tarp materialaus ir intelekto pasaulio, yra „pusiau išsikūnijęs“ (*mutawassit*), o suprantamosios žinijos dalys arba aukščiau materijos esantys išsikūniję kūnai yra „tobuli, užbaigti“ (*tamm*), nes šiame gradacijos lygmenyje jau nebeegzistuoja ontologinės dalykų definicijos¹²⁶. Kai siela (intelektas) pasiekia šią būseną, ji yra pasiruošusi dar aukštesnei kelionei į Artimiausių Angelų (*al-mala'ikat al-muqarrabun*) pasaulį. Šioje stadijoje siela visiškai išsikūnija ir tampa grynuoju intelektu, apšviestu Pirmojo intelekto (Dievo) šviesos.

Sielos paprastumo konceptas labai svarbus Sadro epistemologijoje. Žinija Sadrai – tiesiog paprastas „identitetas, būseną“ (*huwiyyah shakhsiyyah basitah*). Žinijos ir patirties apibūdinimui Sadras iš Suhrawardžio pasiskolino terminus „vizija“ (*ibsar*) ir „liudijimas“ (*mushahadah*). Suhrawardis yra rašęs, kad „suvokimas įvyksta tik tada, kai siela turi konkrečią kieno nors viziją; tuomet ji būna apšviečiama žinija tiesiogiai“¹²⁷.

Sielos koncepcija į Avicenos filosofiją atkeliavo iš Graikijos filosofų. Pitagoras sielą įvardijo kaip nemirtingą ir keliaujančią per įvairius kūnus. Šią idėją perėmė Platonas. Aristotelis teigė, kad siela yra kiekvieno organinio kūno forma, todėl negali būti atskirta nuo kūno, o žmonės turi amžiną ir atskirą aktyvią sielą, arba priežastį. Veikale „Apie sielą“ Aristotelis sakė, kad būtent sielos dėka mes gyvename, suvokiame, mąstome. Siela – ypatinga forma, kuri skiria tai, kas gyva, nuo to, kas negyva, ji – aukštesnio laipsnio forma.

Pasak Lietuvos filosofo Vosylius Sezemano, „Aristotelio veikalas „Apie sielą“ yra vienas iš jo žymiausių veikalų, turėjęs įtakos ne tik psichologijos mokslui senovėje ir viduramžiais, bei ir naujausiais laikais psichikos supratimui. Tai pirmas sistemingas veikalas, skirtas psichologijos klausimams nagrinėti, laikantis iš anksto apgalvoto metodo bei plano“¹²⁸. Aristotelio teigimu, augalai turi maitinančiąją sielą, gyvūnai – juntančiąją, žmogus – mąstančiąją, sudarytą iš pasyviojo ir aktyviojo proto.

Žymiausi klasikinio periodo islamo filosofai Persijoje – Avicena (*Ibn Sina*, hebr. *Aven Sina*), Šahabas al-Din Suhrawardi, Mula Sadra ir, be abejo, sufijų itin gerbiamas filosofas Ibn Arabi (tiesa, jis nebuvo persas, o arabas, gimęs Andalū-

¹²⁶ Ten pat, p. 362, 416.

¹²⁷ Suhrawardi, *al-Mashari' wa'l-mutarahat*, p. 485.

¹²⁸ Sezemanas, Vosylius. Raštai, T. 2: Filosofijos istorija; Kultūra. Vilnius: Mintis, 1997, p. 88–89.

zijoje, tačiau jo filosofija buvo labai populiari tarp iranietiškos kilmės filosofų). Visiems jiems rūpėjo sielos prigimties doktrina, jos samprata.

Netoli persiškosios Bucharos (dab. Uzbekistanas) gimęs Avicena (Abū Ali Sina Balkhi, apie 980–1037) – žymiausias viduramžių polimatas persas, kurio interesų laukas aprėpė filosofiją, mediciną, astronomiją, chemiją, geologiją, logiką, paleontologiją, matematiką, fiziką, poeziją, psichologiją, karybą, pedagogiką ir kt. Ibn Sina parašė beveik 450 traktatų, iš kurių iki šiol išliko apie 240. Iš jų 150 – filosofiniai.

Žymiausias Avicenos filosofinis kūrinys – „Gydymo knyga“, arba „Pasisotinimas“ (arab. *Al Šifa*), parašyta 1014–1020 m. Knyga sudaryta iš 18 dalių: devynių apie logiką, aštuonių apie gamtos mokslus, keturių apie aritmetiką, geometriją, astronomiją bei muziką, o likusiose nagrinėjamos filosofijos, metafizikos ir psichologijos problemos. Didžiausią įtaką Avicenai padarė Aristotelis, Al Kindi, Al Farabi ir Abū Raihanas al-Birūni.

Ibn Sinos filosofija ieško atsakymo į klausimą, kas yra Būtis, kurią skiria į *mahiat* (Esmė) ir *wujūd* (Egzistencija, Esatis). Jis teigia, kad Egzistencija-Pasekmė negali būti atskirta nuo Esmės, kuri yra Priežastis. Abi jos yra Viena (*Wahid Ahad*), o tai yra atskirta (*bari*‘) nuo materijos (*madda*), kokybės (*kayf*), kiekybės (*kam*), vietos (*ayn*), situacijos (*wad*‘) ir laiko (*waqt*).

Avicenos filosofiją atspindi ir jo gyvenimo *motto*: „Geriau trumpas ir platus gyvenimas nei ilgas ir siauras.“

Mediką ir metafiziką labai traukė išsiaiškinti sielos prigimtį. Nors Avicena buvo atsidavęs musulmonas, nuo septynerių mokėjęs Koraną atmintinai, jis norėjo pasitelkdamas protą ir logiką įrodyti, kad egzistuoja siela ir Dievas. Kalinamas Fardadžano pilyje prie Hamadano miesto (dab. Iranas), Avicena aprašė „Plūduriuojančio žmogaus“ minčių eksperimentą, kuriuo siekė pademonstruoti žmogaus savimonę ir sielos substancialumą. Intelektą Ibn Sina laikė Dievo hipostaze, per kurią protui perduodama tiesa. „Plūduriuojančio žmogaus“ skaitytojams Avicena pataria įsivaizduoti save plaukiojančius ore, atskirtus nuo visų jutimų. Tuomet, pasak Ibn Sinos, net nieko neįsivaizduojantys fiziškai, žmogus vis tiek turi savimonę. Avicena daro išvadą: žmogaus savastis logiškai nepriklauso nuo fizinės realybės, o siela – tai substancija.

Kaip ir daugelis arabų filosofų, Ibn Sina neišvengė neoplatonizmo įtakos. Derindamas Aristotelio ir Platono filosofines koncepcijas, Avicena išdėstė savąjį supratimą apie universalijas. Pasak jo, yra galimos: 1) universalijos iki daiktų; 2) universalijos daiktuose; 3) universalijos po daiktų. Taigi pripažįstama, kad iki tų

daiktų sukūrimo egzistuoja jų planas (idėja), vėliau jis įkūnijamas (realūs daiktai), paskui gimsta mintys apie egzistuojančius objektus (subjektyvi sąmonė).

„Materiją Ibn Sina laikė amžina, bet pasyvia visų daiktų potencija, galimybe realybei sukurti. Dievas esąs idealus kūrėjas (būtinybė), suteikęs materijai formą ir taip sukūręs pasaulį. Tačiau Dievas to negalėtų padaryti, jei nebūtų materijos, kurios kūrėjas jis nesąs. Dievas Ibn Sinai – ne daugiau kaip pasaulio architektas, nesikišąs į savo kūrinio egzistenciją. Dėl to egzistuojanti laisva valia.“¹²⁹

Avicena amžininkų buvo laikomas alchemiku, magu. Priešingai nei tuometiniai alchemikai, jis netikėjo cheminės transmutacijos galimybe, tačiau aprašė vidinį žmogaus gyvenimą.

Tačiau, kad nepasimestume „tarp daugybės terminų, metaforų ir simbolių, kuriuos kiekvienas sufijų autorius vis kitaip išdėsto“¹³⁰, kaip rašo filosofas Algis Uždavinys, turime pabandyti išsiaiškinti, kas sufijams, taip pat ir su jais artimais susijusiam Avicenai yra siela.

Pasak A. Uždavinio, ankstyvieji sufijai vidinį žmogaus pasaulį mėgina aprašyti koraniškaisiais terminais *nafs* („siela“), *ruh* („dvasia“), *qalb* („širdis“), *aql* („intelektas“), *sirr* („paslaptis“), tačiau aiškiai nenurodoma, ką šie terminai reiškia kiekvienu konkrečiu atveju.

Su sielos samprata susijusią islamiškąją terminiją kiek kitaip aiškina islamo studijų daktaras Egdūnas Račius. „Nafs – dvasia, siela. Kurane gausiai vartojamas žodis, turintis kelias reikšmes. Viena jų arabų kalboje dažnai vartojamas kalbant apie asmenį ir reiškia „pats“. Tačiau pagrindinė *nafs* reikšmė Kurane – žmogaus siela [...], nors populiariai siela vadinama ir *rūch*. Musulmonai tiki, kad kiekvienas žmogus turi unikalią, tik jam Dievo sukurtą ir Dievo siųsto angelo vaisiui dar tebesant gimdoje per šnerves įpustą sielą. [...] Kuranas suponuoja, kad siela yra linkusi į blogą ir kad tik Dievo gailestingumas ją gali nukreipti į gerį ir išgelbėti. Tačiau ir žmogus turi stengtis kreipti savo sielą šalin nuo pagundų. Be to, Dievas visuomet žino, kas yra žmogaus sieloje.“¹³¹

¹²⁹ Genzelis, Bronius, sudarytojas. Filosofijos istorijos chrestomatija, Viduramžiai. Vilnius: Mintis, 1980, p. 204.

¹³⁰ Uždavinys, Algis. Sufizmas islamo civilizacijoje. Kaunas: Atvirosios visuomenės studijų asociacija, 2007, p. 230.

¹³¹ Račius, Egdūnas. Islamo žinynas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, p. 109. Reikėtų pažymėti, kad E.Račiaus siūloma arabų kalbos žodžių transkripcija skiriasi nuo dažniausiai pasitaikančios ALA-LC romanizacijos, nes joje, pasak E.Račiaus, siekiama „išlaikyti originalaus (arabiško) žodžio garsinį autentiškumą, ypač vengiant arabų kalbai svetimų balsių (tokių kaip *o*, *e*, *ē*)“ (p.7).

Tuo tarpu *rūch*, pasak E. Račiaus, yra „dvasia“. „Kurane žodis *rūch* vartojamas keliomis prasmėmis. Viena jų – Dievo dvasia, kurią Jis įpūtė savo ką tik sukurtam pirmajam žmogui *Adam*. Kita *rūch* prasmė – Šventoji dvasia (*Rūch al-kudus*) – minima išimtinai tik siejant su Jėzumi. Kurano komentatorių nuomone, *Rūch* vadinas ir angelas *Džibrayl*, tačiau, kai kurių jų manymu, taip įvardijamas įkvėpimas. Populiariojoje vartosenoje *Rūch*, be kita ko, gali reikšti ir žmogaus sielą.“¹³²

A. Uždaviny's teigia, kad *ruh* „siejasi su tos pačios šaknies žodžiais, reiškiančiais vėją, dvelkimą, tuo tarpu sielą reiškiantis žodis *nafs* rašomas lygiai taip pat kaip kvėpavimą, iškvepimą, dvelksmą reiškiantis tos pačios šaknies žodis *nafas*. Todėl kai kurie musulmonų autoriai nemato didelio skirtumo tarp sielos ir dvasios, šiais terminais perteikdami skirtingus tos pačios tikrovės aspektus arba vartodami juos pakaitomis kaip sinonimus“¹³³.

Pasak A. Uždavinio, „Laleh Bakhtiar sielą vadina tarp Dvasios ir kūno esančiu „moterišku pradū“, kuris gali būti transformuotas taip, kad svorio centras iš fizinio būtų perkeltas iš pradžių į psichinį, o paskui – į dvasinį lygmenį. Sielai įgyvendinus antrąją transformaciją, ji virsta „dvasine širdimi“¹³⁴.

Qalb („širdis“) – žmogiškojo mikrokosmo centras, ir gėrio, ir blogio buveinė, pusiaukelė tarp dvasios ir sielos. „Todėl Koranas širdį prilygina stiklui ir švytinčiai žvaigždei, tuo tarpu dvasią – žibintui“¹³⁵.

A. Uždavinio teigimu, *aql* („intelektas“) – ir intuityvus dieviškasis intelektas, ir diskursyvus protas. *Sirr* („paslaptis“) – taip pat svari sąvoka islamo sielos sampratoje; sufizme tai – sąmonės modusas, „dieviškoji paslaptis“, pažinios esamybės riba.

Persų filosofas Al-Farabi (Abū Nasras Muhammadas al-Farabi; apie 872–950 arba 951), įkvėpęs Avicenaą ir daugelį kitų Persijos bei Islamo pasaulio filosofų, veikale „*Resala fi'l-aql*“¹³⁶ skiria dešimt *aql* stadijų – nuo „paprasto intelekto“ iki „Pranašo intelekto“. Pirmasis (Pranašo) intelektas – tiesiai iš Dievo, iš jo atsiranda antrasis ir taip toliau iki dešimtojo, kuris yra toks silpnas, kad nebegali pagimdyti vienuoliktojo. Vietoj kito intelekto Dešimtas intelektas gindo materiją. Tai – ak-

¹³² Ten pat, p. 115–116.

¹³³ Uždaviny's, Algis. Sufizmas islamo civilizacijoje. Kaunas: Atvirosios visuomenės studijų asociacija, 2007, p. 231.

¹³⁴ Ten pat, p. 232.

¹³⁵ Ten pat, p. 232.

¹³⁶ al-Farabī. *Resāla fi'l-'aql* (ed. M.Bouyges). Beirut, 1938.

tyvusis intelektas, duodantis formas erdvėlaikyje esančioje pasaulio būtybių hierarchijai. Ši teorija buvo priimtina ir filosofams, ir teologams¹³⁷.

Sielos, dvasios, proto stadijos Avicenos, Al-Farabi, sufijų filosofijoje primena senąją iranėnų religiją zoroastrizmą. Joje siela yra trejopa: *urvan* – moralinė jėga, per kurią žmogus renkasi tarp gėrio ir blogio; *baodah* – sąmonė, protas; ir *ahu* – gyvybinė jėga, esanti kūne¹³⁸.

Trijų lygmenų siela aprašoma ir XIII a. žydų mistikų kabalistų veikale „Zohar“. Tai – *neshamah* („dieviškoji sąmonė“), *ruah* („dvasinė, moralinė sąmonė“) ir *nefesh* („asmenybė, fizinė sąmonė“).

Sielos lygmenys aprašyti įvairiose filosofijose, religinėse tradicijose, pvz., tantrizme, krikščionių misticisme, hinduizme ir kt. Vėliau „sluoksniuotos“ sielos idėja perėmė teosofija ir iš jos kilę „naujojo amžiaus“ (*new age*) judėjimai.

Grįžtant prie Irano filosofijos, būtina pažymėti, kad sielos samprata pirmąsyk paminėta „Avestoje“. Joje minima, kad žmogaus kūnas (*tanu*) susideda iš „kau-lų“ ir „gyvybės kvėpavimo, gyvybingumo“ (*ushtāna*). Žmogus turi tris „sielas“, t. y. sielos sluoksnius: *fravashi*, arba „iki-sielą“, kuri sukurta minčių pasaulyje ir egzistuoja anksčiau, nei žmogus gimsta; *urwan*, arba „kvėpavimo sielą“, kuri palieka kūną po mirties ir klajoja anapus, laukdama pomirtinio teismo; ir *daēnā*, arba „sielą-viziją“, tai mentalinis žmogaus atspindys, leidžiantis jam „matyti“ minčių pasaulyje, atspindintis visas žmogaus mintis, žodžius, veiksmus¹³⁹.

Daēnā etimologiškai galime sieti su „Avestos“ kalbos šaknimis *di* arba *dai* (sanskrito *dhyai*), kurios reiškia „matyti, suvokti, kontempliuoti, medituoti“, taip pat su būdvardine priesaga *nā*; taigi *daēnā* – tai su iranėnais lietuvius siejanti dar-na, reiškianti „sąmonė, išvalga, religija, sąmoningas žinojimas“ (sansk. *dhyāna*). Tai – ir budistinė *dharma* (*dhamma*).

Jivanji Mody sako: „Laimingas tas žmogus, kuris priima savo *fravashi*, kad šis per intelektą (*baodha*) ir gyvybingumą (*ahu*) išlaikytų savo sielą (*urvan*) nesuterš-

¹³⁷ Gilson, Étienne. Les sources gréco-arabes de l'augustinisme avicennisant, in Archives d'Histoire Doctrinale et Littérature du Moyen Âge, 1938.

¹³⁸ L.C.Casartelli. „Philosophy (Iranian)“, in Encyclopaedia of Religion and Ethics, ed. by James Hastings, Edinburgh: T&T Clark, 1908, 2nd Impression 1925, p. 866–867.

¹³⁹ Skjærvø, Prods Oktor. Introduction to Zoroastrianism. For use in Early Iranian Civilizations 102 (Divinity School no. 3663a), 2005, p. 33.

tą, kad galėtų patekti į kitą pasaulį ir prieš Dievą pasirodyti kaip grynoji sąmonė (*daēnā*).“¹⁴⁰

Fravashi koncepcija – viena centrinių zoroastrizmo filosofijoje, apibrėžianti trejų sielos fenomeną: sielą iki gimimo (*fravashayo zatanam*), gimusiojo ir gyvenančiojo sielą (*fravashayo zavantam*) ir mirusiojo sielą (*fravashayo irirathusham*). Kai vaikas gimsta, jo *fravashi* ateina į žemę ir tampa tarsi angelu sargu, tikru draugu ir vedliu. Mirštant *fravashi*, kuri yra tobula, grįžta pas kitas sielas. Tikima, kad šios visatos pabaigoje (*frasho kereti*) visos sielos – geros ir blogos – bus apvalytos ir *fravashi* susilies su tobulais kūnais *tan-i-pastin*.

Sielos nemirtingumo ir kompensuojamojo teisingumo pomirtiniame pasaulyje doktrina – zoroastrizmo filosofijos ašis.

Maldoje už mirusįjį „Satum no kardo“ zoroastristai sako: „Nam chesti anusheh ravan ravani“ („Iš visų sielų įvardijame išėjusiąją“).

Senoji iranėnų filosofija suformavo savitą jų požiūrį į pomirtinį gyvenimą ir sielą. Sielos poetika ir filosofija iš Persijos persikėlė į hinduistinius, džainistinius, budistinius, krikščioniškus ir musulmoniškus tikėjimus. Avicena – kertinis viduramžių Persijos filosofas – buvo tarsi tarpinė grandis tarp senojo (zoroastristų, neoplatonikų) ir naujojo (islamo) pasaulio. Iranėnų mitologija slepia daug netyrinėtų klodų, kuriuose esama ryšių ir su baltų, slavų bei germanų mitologijomis.

Žodžio „siela“ šaknų reikia ieškoti germanų prokalbėje. Iš jos atėjęs žodis **saiwalō* susijęs su anglosaksų *sāwol* (dgs. *sāwla*, *sāwle*) ir primena lietuviškąjį „saulė“. Tuo tarpu semitų prokalbės **rūh-* („pūsti, kvėpuoti, dvasia“) prasme susijęs su „dvasia, dvėsuoti, kvėpuoti“. Tačiau iranėniškasis-baltiškasis ryšys galėtų slypėti žodyje *fravashi* („fravaši“), atsietam nuo objekto („saulės“) ir judesio („dvėsuoti, kvėpuoti“).

Vienas iš archajiškosios *fravaši* kilmės šalininkų Nathanas Söderblomas žodį *fravaši* išskaidė į dalis: *fra* („per, pro“) ir **vart-* („verstis, suktis“)¹⁴¹, t. y. tokiu būdu gauname „persivertimą, vartą, vartus“. Ši prasmė puikiai atspindi trejų *fravaši* būti, nepriklausančią nuo gimimo ir gimties, ypač turint galvoje, kad pirminė *fravaši* forma – senosios persų kalbos žodis **fravarti* (galėtų būti „praverti(s)“).

Būtent nuo *Fravarti* apie 1500 m. pr. Kr. ir prasidėjo Irano heroizmo amžius, nes *fravaši* tapo pirmaisiais garbinimo objektais, heroiškomis mirusiųjų sielomis.

¹⁴⁰ Jivanji Mody. „The religious ceremonies and customs of the Parsees.“ Society for the Promotion of Zoroastrian Religious Knowledge, Bombay, India, 1986.

¹⁴¹ Gray, Louis Herbert. The Foundations of the Iranian Religions (Journal of the Cama Oriental Institute 15, 1929), p. 75–79.

Mirusiųjų kultas senovės iranėnams buvo labai svarbus. Karingos *fravaši* sielos primena iš vėlesnių laikų žinomus germanų, keltų tautų mitologijos herojus. Atliepa pastebime ir baltų mitologijoje – mirusiųjų vėlėms skirta didžiulė pagarba. Puikiai žinomi ir Magistro Vincento Kadlubeko 1203 m. „Chronicon Polonorum“ aprašyti getai (kaip manoma, jotvingiai), kurie „įsitikinę, kad vėlės, palikusias kūnus, vėl iš naujo įsiskverbiančios į gimstančius kūnus, nors, patekusios į šiurkščius bei kvailus kūnus, jos tampa kvailesnės bei šiurkštesnės; net ir visada švelnus jų elgesys nepašalina bukaprotiško šiurkštumo“¹⁴².

Paralelės itin įdomios, nes ir archajiškosios *fravaši* sielos, ir Avicenos *nafs* samprata, ir baltų pagarba mirusiųjų vėlėms liudija, kad visais minėtais atvejais susiduriame su reinkarnacijos, metempsichožės filosofija.

Remdamiesi šiais palyginimais, galime daryti prielaidą, kad senieji iranėnų tikėjimai, patyrę transformacijas per zoroastrizmą, sufizmą, islamo filosofiją, galėjo „užkristi“ pasaulį Atgimimo idėja. Siela kaip Vartai tapo universaliu simboliu.

Postmodernistinėje Irano filosofijoje ryškiausiai tuos Vartus pravėrė persų kilmės futuristas F. M. Esfandiary (1930–2000), save vadinęs *FM-2030*. Jo 1966 m. sukurta filosofijos šaka – transhumanizmas (transhumanistikasis žmogus – tai „praeinantysis, laikinasis žmogus“, tas pats senovės iranėnų *fravaši*), siekiantis nemirtingumo remiantis technologijomis. Pasak Sadro, suvokimas vyksta per archetipus (*muthul*), kurie inkarnuojasi į sielą. Sadras akcentavo: „Neegzistuoja niekas, kas nebūtų Dievo Varduose. Visi vardai kyla iš Dievo būties. Šie vardai yra paprastosios esatys, kurios priklauso nuo Būtiniosios būties. Jų daugybė vienybėje yra viena Dievo būties paslapčių.“¹⁴³

Atskiro dėmesio verta Sadro tiesos teorija, kuri pagilina jo epistemologijos ir ontologijos suvokimą. Žinią Sadras skirsto į dalyvaujamąją ir įgyjamąją. Dalyvaujamoji žinija – kai suvokėjas ir suvokiamasis objektas yra identiškai, nekeyla abejonių. Tokiai žinijai nereikia kriterijų, pagal kuriuos būtų tikrinamas santykis tarp mūsų mentalinių formų ir objekto. Kadangi jos identiškos, dalyvaujamoji žinija visuomet yra tolygi tiesai. Tuo metu įgyjamoji žinija būna dvejopa: pasaulietiškoji ir pomirtinio pasaulio. Pasaulietiškoji žinija Sadrai – tai atitikimų teorija, sukurta pagal Aristotelį. Jei galvojame, tarkim, apie knygą, ji egzistuoja ir realybėje, ir mūsų prote. Pomirtinio (kito, dvasinio) pasaulio žinija susijusi su tiesa, *Haqq*, Dievu, Kūrėju, Būtinąja Būtimi, amžinybe.

¹⁴² Vėlius, Norbertas (sud.). Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996. p. 209.

¹⁴³ Mula Sadra. Al-Hikmat al-‘Ushī‘ah, p. 229.

Tokiu būdu, kaip matome, Sadro filosofija nėra nei grynoji ontologija, nei grynoji epistemologija, – greičiausiai tai „ontoepistemologija“. *Haqq* yra daugiau negu tiesiog tiesa, nes ji susijusi su egzistencija, būtimi, realybe, kuri yra Viena, Paprasta ir Tyra Būtis. „Sadrai žinija, kuri yra tiesa, ir būtis yra dvi tos pačios monetos pusės“¹⁴⁴, – yra pareiškę Irano mokslininkai Hosseinas Sheykhas Rezaee ir Mohammadas Mansuras Hashemi.

IŠVADOS

Irano (arba persų) filosofija turi šaknis, siekiančias maždaug 1500 m. pr. Kr. Filosofijos objekto ir filosofijos kaip mokslo pradžia būtent ir yra senųjų iranėnų filosofija, kuriai didžiausią įtaką darė Zaratustros mokymas, kuris „per judaizmą veikė Vakarų filosofijos tradiciją bei vidurinį platonizmą“.

Sadras al Mota'allehinas („mokytojas tų, kurie bus dieviškieji“) tapo žinomas kaip mąstytojas, sukėlęs tikrą revoliuciją Islamo metafizikos egzistencijos doktrinoje, pratęsęs Aristotelio substancijos metafizikos ir neoplatonikų proceso metafizikos tradiciją. Sadras buvo produktyvus filosofas, parašęs kūrinių filosofijos, teologijos, misticismo, Korano egzegzės klausimais. Jis į islamiškąją filosofiją žiūrėjo plačiu žvilgsniu ir jungė įvairius požiūrius.

Mula Sara filosofijoje nagrinėjamas vienas svarbiausių Irano filosofijoje klausimų – sielos samprata.

Sielos paprastumo konceptas labai svarbus Sadro epistemologijoje. Žinija Sadrai – tiesiog paprastas „identitetas, būseną“ (*huwiyyah shakhsiyyah basitah*). Žinijos ir patirties apibūdinimui Sadras iš Suhravardžio pasiskolino terminus „vizija“ (*ibsar*) ir „liudijimas“ (*mushahadah*).

Pagrindinė Sadro kosmologinė pasaulio atsiradimo prielaida – Dievo kalba (*kalām*), pagimdžiusi Jo Kvėpavimą (Sielą) *nafs*. Kalbėdamas apie kūrimo procesą, kosmologiją, Sadras labiau naudojo sufijų terminus, o ne tuo metu plačiau paplitusią Ibn Sinos terminiją.

Sadras iš visų Islamo filosofų daugiausia dėmesio skyrė eschatologijai ir prisiėlimui (*ma'ad*), kalbėdamas ir apie žmogų, ir apie kosmosą. Ketvirtojoje veikalo „Asfar“ knygoje, paremtoje Ibn Arabi įžvalgomis, Mula Sadras atlieka išsamiausią Islamo filosofijoje žmogaus sielos (*nafs*) studiją – nuo jos gimimo iki galutinio susitikimo su Dievu, įskaitant ir mirties fenomenologiją.

¹⁴⁴ Hossein Sheykh Rezaee. Mohammad Mansur Hashemi. Knowledge as a Mode of Being: Mula Sadra's Theory of Knowledge. Sophia Perennis, Number 4, Autumn 2009, p. 37.

Sadras iš visų Islamo filosofų daugiausia dėmesio skyrė eschatologijai ir prisi-
kėlimui (ma'ad), kalbėdamas ir apie žmogų, ir apie kosmosą. Ketvirtojoje veikalo
„Asfar“ knygoje, paremtoje Ibn Arabi įžvalgomis, Mulla Sadra atlieka išsamiausią
Islam filosofijoje žmogaus sielos (*nafs*) studiją – nuo jos gimimo iki galutinio
susitikimo su Dievu, įskaitant ir mirties fenomenologiją. Ketvirtąją „Asfar“ knygą
galima būtų lyginti su Egipto ir Tibeto mirusiųjų knygomis.

Norėdamas eiti dievop, suvokti egzistenciją, žmogus, pasak Sadro, turi išmany-
ti nelengvą epistemologinę sistemą. Sadras kalba apie tai, kad „paprastas intelektas
yra sudarytas iš paprastų, suprantamų žinijos dalių“ (*'aql basit kull al-ma'qulat*).
Suprantamumas Sadrai – tai ne subjekto sugebėjimas suvokti pasaulį, bet jo san-
tykis su egzistencijos laipsniais. Todėl Sadras kūnus ir jų išsikūnijimą iš materijos
(*naz'*) apibūdina tokiomis ypatybėmis kaip kiekybė, pokytis, laikas ir kt.

Sadro metafizinė filosofija sudėtinga, ji kalba apie transsubstancinį sielos ju-
dėjimą, dvasinį (*ruhani*), fizinį (*džismani*) ir, Paracelso terminiją pasitelkus, „as-
tralinį“ (*al džism al latif*) kūnus. Po mirties šie kūnai turi savo esatis, niekur nepran-
nyksta ir yra „apgauti“ savo veiksmų, kuriuos darė šiame pasaulyje (tai primena
hinduizmo, budizmo ir džainizmo karmos teoriją).

Irano filosofo Mulos Sadro filosofija – tai nuo ikiislmiškų, su Zaratustra susi-
jusių tradicijų, manichėjų mokyimo, mazdahizmo iki Islamo filosofijos ir mitolo-
gijos derinys.

Sadro filosofijos suvokimas Irano (šiizmo), Islamo apskritai ir pasaulinės fi-
losofijos kontekste atveria naujus horizontus ir padeda pažinti Rytų ir Vakarų są-
šaukas. Sadro filosofija padarė įtaką ne tik tokiems žymiausiems šiuolaikiniams
Irano filosofams kaip Allameh Tabatabaei ir Mahmoudas Khatami, bet ir *mahda-
viato* doktrinai. Jos svarba Vakarų filosofijoje nebuvo reikiamai įvertinta. XX a.
pabaigoje prašnekta apie Sadro ir persų, Islamo filosofijos svarbą pasauliniame
kontekste. Tam buvo daug objektyvių priežasčių, iš kurių pirmiausia svarbiausia –
„helenomanijos“ mitologijos gyvybingumas, eurocentrinių nuostatų viešpatavi-
mas, islamofobija, menkas neeuropinių filosofijos tradicijų pažinimas.

Mula Sadras – akademinės filosofijos marginalijose buvęs persų filosofijos
fenomenas – tai raktas, atveriantis duris į artimą ir vis dar tolimą Islamo pasaulį.
Islam – kaip labiausiai plintančios pasaulyje religijos – ir Islamo – filosofijos, at-
veriančios naujas ontologines įžvalgas pasaulio visuomenei.

LITERATŪRA

Pagrindiniai šaltiniai

- Sadra (Sadra al-Din Mohammad Shirazi), *Al-Rasa'il*, Tehran, 1968.
- Sadra (Sadra al-Din Mohammad Shirazi), *Al-Shawahid al-Ruboobiyyah*, Mashhad, 1978.
- Sadra (Sadra al-Din Mohammad Shirazi), *On the Hermeneutics of the Light Verse of the Qur'an* („*Tafsir Ayat al-Nur*“).
- Sadra (Sadra al-Din Mohammad Shirazi), *Al-Hekmat al-'Arshiyyah*, ed. Ahani, Tehran, 1981 [English trans. by J. W. Morris, The Wisdom Of The Throne].
- Sadra (Sadra al-Din Mohammad Shirazi), *Al-Hekmat al-Muta'aliyah Fi al-Asfar al-Arba'ah al-Aqliyyah*, also ed. S. M. H. Tabataba'ii, Vols. I–IX, Tehran, 1958, 1982.
- Sadra (Sadra al-Din Mohammad Shirazi), *Mafatih al-Ghayb*, ed., trans. M. Khajavi, Tehran 1984.
- Sadra (Sadra al-Din Mohammad Shirazi), *Sharh Usul al-Kafi*, Tehran, N. D.

Visi Mula Sadro veikalai, suskirstyti pagal tematiką

1. Literatūra. Persų kalba.
 - 1.1. *Diwan-i ash'ar* (Eilių antologija).
2. Korano komentari (tafsirai). Arabų kalba.
 - 2.1. *Asrar al-ayat wa anwar al-bayyinat* (Korano eilučių ir akivaizdžių tiesų šviesos paslaptys).
 - 2.2. Komentaras sūrai „Al-Fatiha“.
 - 2.3. Komentaras sūrai „Al-Baqara“.
 - 2.4. Komentaras 256 ajatui „Al-Kursi“ iš sūros „Al-Baqara“.
 - 2.5. Komentaras sūrai „An-Nur“.
 - 2.6. Komentaras sūrai „Ya-Sin“.
 - 2.7. Komentaras sūrai „As-Sajda“.
 - 2.8. Komentaras sūrai „Al-Hadid“.
 - 2.9. Komentaras sūrai „Al-Jumu'ah“, dar žinomas kaip „Al-Matali' wa'l-ishraqat“.
 - 2.10. Komentaras sūrai „Al-Waqi'ah“.
 - 2.11. Komentaras sūrai „At-Tariq“.
 - 2.12. Komentaras sūrai „Al-A'la“.
 - 2.13. Komentaras sūrai „Az-Zalzala“.
 - 2.14. Komentaras sūrai „Al-Tawhid“.
 - 2.15. *Ma'ani al-Alfaz al-Mufradat min al-Qur'an* (Kai kurių Korano terminų interpretacija).
 - 2.16. *Mutashabihat al-Qur'an* (Korano metaforos).
 - 2.17. *Mafatih al-ghayb* (Raktai į slapті).
3. Hadysai. Arabų kalba.
 - 3.1. *Sharh al-Usul al-kafi* (Komentaras „Usul al-kafi“).
 - 3.2. Įvairių hadysų komentarai.
4. Gnozė ir etika. Persų ir arabų kalbomis.
 - 4.1. *Si asl* (Trys principai). Persų kalba.
 - 4.2. *Kasr al-asnam al-jahiliyyah* (Nežinojimo stabų griovimas). Arabų kalba.
5. Filosofijos veikalai. Arabų kalba.
 - 5.1. *Ittihad al-aqil wal-ma'qul* (Intelektas ir suvokimo vienybė).
 - 5.2. *Ittisaf al-mahiyah bi'l-wujud* (Egzistencija yra esmės predikatas).
 - 5.3. *Iksir al-'arifin fi m'arifah tariq al-haq wa'l-yaqin* (Gnostikų eliksyras. Apie Tiesos kelio ir tikrumo žinojimą).
 - 5.4. *Al-Tashakhkhus* (Individualizavimas).
 - 5.5. *T'aliqat al-Shifa* (Apie Ibn Sinos „Gydymo knyga“).
 - 5.6. *T'aliqat ala sharh hikmat al-ishraq* (Apie Qutb al-Din Shirazi parašytą Suhrawardžio „Išrako išminties“ komentarą).
 - 5.7. *Huduth al-'alam* (Laikinoji pasaulio kūrinija).
 - 5.8. *Al-Hikmat al-muta'aliyyah fil-asfar al-arba'ah al-'aqliyyah* (Transcendentinė filosofija apie keturias sielos keliones).
 - 5.9. *Sarayan nur wujud al-haqq fil-mawjudat wa ihatah bil-mumkinat* (Dieviškosios tiesos šviesos įsikverbimas į kūriniją).
 - 5.10. *Sharh al-hidayat al-athiriyyah* (Komentaras Athir al-Din Fadl Ibn 'Umar Abhari Samarqandi knygai „Vadovavimas“).
 - 5.11. *Limmiyyah ikhtisas al-mintaqaq bi-mawdi' mu'ayyan min al-falak* (Traktatas apie zodiaką ir sferas).

- 5.12. *Al-Masa'il al-qudsiyyah wa al-qawa'id al-malakutiyyah* (Dvasiniai klausimai apie dangiškas taisykles).
- 5.13. *Al-Masha'ir* (Metafizinės įžvalgos).
- 5.14. *Al-Waridat al-qalbiyyah fi m'arifat al-rububiyyah* (Dieviško žinojimo įkvėpimas Širdžiai).
6. Kalamo (teologijijos) veikalai. Arabų kalba.
 - 6.1. *Al-Hashr* (Apie prisikėlimą).
 - 6.2. *Al-Hikmat al-'arshiyyah* (Sosto išmintis).
 - 6.3. *Khalq al-a'mal. Jabr wa tafwiz al-qadr wa aq' al-'ibad* (Apie žmogaus veiksmus).
 - 6.4. *Al-Shawahid al-rububiyyah fil-manahij al-sulukiyyah* (Dieviškieji dvasinės realizacijos kelio liudininkai).
- 6.5. *Al-Qada' wal qadr fi aq' al al-bashar* (Apie Dievo įstatymų ir likimo bei žmogaus veiksmų problemą).
- 6.6. *Al Mabda' wal-ma'ad* (Kilmė ir sugrįžimas).
- 6.7. *Al-Ma'ad al-jismani – Zad al-salik – Zad al-musafir* (Traktatas apie kūno prisikėlimą).
7. Logikos veikalai.
 - 7.1. *Al-Tasawwur wal-tasdiq* (Konceptas ir sveikas protas).
 - 7.2. *Al-Lama'at al-mashriqiyyah fil mabahith (al-funun) al-mantiqiyyah-al-tangih* (Illuminacionistinis požiūris į logikos meną).

Kita literatūra

- Abdul Rahim Afaki, *The Notions of Māhiyyah and Eidos: A Comparison between Sadrā's Transcendent Philosophy and Husserl's Phenomenology // Transcendent Philosophy* 2, 173–191, London: Academy of Iranian Studies.
- Acikgenc, A., *Heidegger and Sadra*. ISTAC: Kuala Lumpur 1992.
- Akbarian, Reza, *The Transcendent Philosophy and Contemporary Philosophical Thought*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2007.
- 'Alawi, Hadi, *Nazariyyah al-harakat al-jawhariyyah 'ind al-Shirazi*, Beirut: Dar al-Tali'ah, 2004.
- Al-i Yasin, J'afar, *Sadr al-Din Shirazi Mujaddid al-Falsafah al-Islamiyyah*, Baghdad: Matb'ah Ma'arif, 1996.
- Ashtiyani, Jalal al-Din, *Mula Sadra's Life and Philosophical Ideas*, Tehran: Nihzat Zanan Musalman, 1981.
- Ayatollahi, Hamidreza, *Mula Sadra's Sadiqqin argument for the existence of God. An Islamic response to Hume and Kant*.
- Baqiri Khurramdashti, Nahid, *A Comprehensive Bibliography of Mula Sadra*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 1999.
- Burrell, David, *Thomas Aquinas and Mula Sadra Shirazi and the primacy of essence/wujud, Philosophical theology*, vol. 8 (1999), pp. 207–19.
- Chittick, William, tr., *The Elixir of the Gnostics*, Provo: Brigham Young University Press, 2003.
- Corbin, Henry et al., *Sadr al-Din Shirani Known as Mula Sadra or Sadr al-Muta'allihin: the Islamic Philosopher and Thinker*, translation and adaptation by Zabihullah Mansuri, Tehran: Jawidan, 1993.
- Corbin, Henry, *An Introduction to Mula Sadra's al-Masha'ir*, Preface and translation by Karim Mujaahidi, accompanied by the Persian translation of al-Masha'ir by Badi' al-Mulk Mirza 'Imad al-Dawlah, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2002.
- Danaseresht, Akbar, *Thoughts of Suhrawardi and Mula Sadra or a Summary of Hikmat al-Ishraq and al-Asfar*, Tehran: Ibn Sina, 1945.
- Halabi, 'Ali Asghar, *Mula Sadra in the History of Philosophy in Iran and the Islamic World*, Tehran: Asatir, 1994.
- Haqiqat, 'Abdulrafi', *Mula Sadra in the History of Iranian Sciences and Philosophy from the Wise Jamsap until Hakim Sabziwari*, Tehran (No date).
- Izutsu Toshihiko, *The Concept and Reality of Existence, Studies in the Humanities and Social Relations 13*, Tokyo: Keio Institute of Cultural and Linguistic Studies, 1971.
- Jambet, Christian, *The Act of Being: The Philosophy of Revelation in Mula Sadra*, Trans. Jeff Fort, New York: Zone Books, 2006.
- Kamal, Muhammad, *Mula Sadra's Transcendent Philosophy*, Ashgate Publishing, Ltd., 2006.
- Karamati, Muhammed Taqi, *Impacts of Philosophical Principles on Mula Sadra's Interpretation*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2006.
- Khamenei, Seyyed Mohammed, *Mula Sadra's Life, Character, and School*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2000.
- Khamenei, Seyyed Mohammed, *The Transcendent Philosophy and Mula Sadra*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2004.

- Khamenei, Seyyed Mohammed, *Mula Sadra, Hermeneutics, and Divine Perception*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2006.
- Khawajawi, Muhammed, *Lawami' al-'arifin fi ahwal Sadr al-Muta'allihin (A Study of Mula Sadra's Life, Thoughts, Works and Ideas)/accompanied by the treatise On the Principles and Development of Philosophy*, Tehran: Mawla, 1987.
- Mahmoud Khatami, *From a Sadraean Point of View: Toward an Ontetic Elimination of the Subjectivistic Self*, Tehran: Salman-Azadeh Publication, 2004.
- Miri, Seyyed Muhsen and 'Ilmi, Muhammed J'afar, *Topical Index of al-Asfar*, Tehran: Hikmat Publications, 1995.
- Mishkat ad-Dini, 'Abdulmuhsin, *The Influence and Principles of General Theories of Mula Sadra's Natural Philosophy*, Tehran: Ibn Sina, 1968.
- Mishkat al-Dini, 'Abdulhussein, *A Glance at Mula Sadra's Philosophy*, Tehran: Agah, 1982.
- Morewedge, P., tr., *The Metaphysics of Mula Sadra. The Society for the Study of Islamic Philosophy and Science*. New York 1992.
- Morris, James W., tr., *The Wisdom of the Throne: An Introduction to the Philosophy of Mula Sadra*, Princeton: Princeton University Press 1981.
- Nadri Abyanah, Fereshteh, *Impacts of Ibn 'Arabi on the Transcendent Philosophy*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2007.
- Nasiri, Ali, *Mula Sadra's Interpretive School*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2007.
- Nasr, S.H., *Sadr al-Din Shirazi and his Transcendent Theosophy*. Tehran: Institute for the Humanities and Cultural Studies 1997 (2nd Edition).
- Peerwani, Latimah, tr., *On the Hermeneutics of the Light Verse of the Qur'an*. London: ICAS, 2004.
- Rahman, Fazlur, *The Philosophy of Mula Sadra*, Albany: State University of New York Press, 1975.
- Rashid, Hussein'ali, *Two Philosophers from the East and the West (Mula Sadra and Einstein)*, Tehran: Farahani Publications, 1968.
- Rizvi, Sajjad H., *Mula Sadra Shirazi: His Life, Works and Sources for Safavid Philosophy*, Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Rizvi, Sajjad H., *Mula Sadra and Metaphysics*, Taylor & Francis Ltd., 2009.
- Safawi, Salman, *A Comparison of the Ideas of Aristotle and Mula Sadra about God (Necessary Being)*, Tehran: Salman Safawi, 1992.
- Sajjadi, J'afar, *Philosophical Terminology of Mula Sadra*, Tehran: Tehran University, 1961.
- Sajjadi, J'afar, *Motion in Mula Sadra's View in the History of Gnosis and Philosophy in Islam*, Tehran: Institute for Cultural Research and Studies, 1988.
- Subhani Tabrizi, J'afar, *Ontology in Mula Sadra's School*, Qum: Dar al-Tabligh Islami, 1980.
- Torbati, Muhammed Jawad, *Sadr al-Din Shirazi and the Principles of his Philosophical Thoughts*, Tabriz: 1933.
- Umid, Mas'ud, *Three Muslim Philosophers: Shaykh al-Ishraq, Mula Sadra, 'Allamah Tabataba'i*, Tehran: Sadra Islamic Philosophy and Research Institute, 2005.
- Zamanian, Muhammed Taqi, *A Study of Mula Sadra's Thoughts*, Tehran: Tehran University, 1975.
- Zanjani, Abu 'Abdullah, *al-Filsuf al-kabir Sadr al-Din Shirazi*, Tehran: Sadr, 1969.

SUMMARY

Main concepts of Mula Sadra's philosophy:

wujūd, tashkīk, asfar arba'a

Before analyzing the main Sadra's dealt Islamic concepts of philosophy, we have to understand a few important things. Islam, especially Islamic philosophy concepts are essentially untranslatable (as well as the source of the Islamic revelation – the Qur'an) into the Western languages, so we will try just about to grasp the concepts and definitions of the fields.

Although the Persian (Iranian) Islamic philosophy made a huge impact on Arabic philosophy and terminology, however, many of the important terms for phonetic and historical reasons, has its conceptual equivalents in Persian (*Salah* or *Salat / Namaz*). Persian and Arabic calendars also mismatch (the first – comes from the sun, even from the times of Zoroastrianism, the second – from the moon), and therefore some holidays.

1. *Wujūd*

Perhaps the most basic concept in the field of Islamic philosophy is associated with, talking in the continental European philosophy's terms, the existence or being subject or Arabic root root WJD derivatives, the main one being – *wujūd* (وجود). Persian philosophers of this important term had not compelled, therefore, Arabian and Persian translation into European languages because it had at least a few values, usually as: presence, existence, being, substance, entity. *Wujūd* literally means „invention, discovery“, and includes the concepts of field „finder“ (*wajid*) and the Found (*mawjūd*).

Religion of Islam, especially its mystical branch Sufism (*tasawwuf*) merges finder, the Found and detection process as one philosophical process as intuitivist outlook of „trinity“ (in other words, noetic unity, knowledge of the subject merger), the understanding of a boundless Reality / the Real / Absolute. The above three terms must be kept in mind when Sufi ecstasy (*wajda*) is considered to help achieve *wujūd*.

While we understand that *wujūd* is associated with spiritual searches, *apothēosis*, the final „invention“ of the One who is not the expressed One (partially comparable to the Tao, Nirvana, God concepts), the question is, is it possible to reconcile the mystical (metaphysical) and philosophical approaches to *wujūd*? Plato, the Neoplatonic philosopher Plotinus, Ibn Arabi, Suhrawardi, Mir Damad were

able to synthesize rational and irrational approaches to „being, existence“ (*wujūd*), Ibn Arabi perfected Sufi school of *al-wahda wujūd* (unity of existence, uniqueness) and Suhrawardi *tashkīk al-wujūd* (being of gradation) concepts. Through them, Sadra's philosophy was born. The so-called wisdom or transcendental philosophy (also known as Theosophy, but this should not be confused with the Western theosophists) *al-hikma al-muta'aliyya*. This is the most impressive „project“ throughout the Islamic philosophy, his grandiosity is reminiscent of Safavid era's (1501-1736), when Sadra lived (1572-1640), architecture.

As a mystic, Sadra has the same philosophy and a strong rational grain, so there are still viable and important Islamic school in the world, particularly in Iran, where Mula Sadra Institute, its philosophy inspires scientists to write articles, dissertations, to organize conferences, and the country is rich in street names and other items designed to honor Sadra.

Wajda and *wujūd* are directly related to *tawhīd* (monotheism, the doctrine of the One God) term, because only *wajda* way of perceiving the *tawhīd* as the beginning of all things can be understood as *wujūd* the end of everything (fullness). This is reminiscent of the Bible and Lithuanian philosopher Arvydas Šliogeris (different approaches, but the similarity within), the alpha and omega, Niekis and Esmas (the No-thing and Be-ing), or in some religions, philosophy of education described by the indefinite Absolute (*wujūd Mutlaq*).

Al wahda wujūd – „unity of existence“ – according to Muhammad Kamal's words, „is only one Being, and all existence is the one to be an external manifestation of splendor.“

According to Lithuanian philosopher Algis Uždavinys, „metaphysical being“ and the very problem of „being“ is the concept of early Islamic thinkers inherited from ancient philosophy of Helens. However, to better understand the material, the most important Arabic etymological root of the WJD to help us analyze *wujūd* concept, we will take a minimum of linguistic analysis and hypothesize. Arabic language root WJD (the main form of the verb can be *wajada*, although traditionally it is considered without going infinitive, in fact it is the past tense masculine singular third person) has at least a few important values associated with being, existence. This *wajada* „to be found, to exist, to be“, *yūjadu* „to experience, to feel, to suffer, to love“, *wajda* „strong emotion, love, ecstasy“, *wijde* „ecstasy of feeling“, *al-falsafa wujūd* „existential philosophy“, *mawjida* „feeling anger“. Interestingly enough, love and anger (rather existential anxiety) and being, existence here goes together like inseparable, One entity.

A. Uždavinsys supports Toshihiko Izutsu that *wujūd* concept is of Greek heritage. One of the cornerstones of works of A. Uždavinsys was to prove that Greek philosophy (*philosophia*) and theurgy (*theourgia*) are directly associated with religions of Mediterranean basin, Egypt and the Middle East, the practice in which there was an equal number of contemplation and action (sometimes called the ascent to Heaven), understanding that this is a perfect way to live, that is by divine examples and archetypes, and completing the final goal of human (*telos*), which is to remain *nous* (divine intelligence) level, that it would return to the Sole.

An important element in Sadra's explorations of philosophy is a mystical sense, that is directly related to what is called theurgy. As we wrote, „the objective theurgy studies have highlighted previously marginal to former typological features of this phenomenon, especially in terms of philosophy and theurgy ratio, comparing their similarities and differences. Divine journey through space as perceived theurgical act is not of a „prohibited occult phenomena“ class. This is due to every human *maqam* (Arabic „spiritual level“). Although Islam, like Judaism and Christianity, do not recognize the magic, however, things are not quite as vigorously as it might seem. Islamic philosophy, gnosis (*irfan*) and mysticism is the Arabic term *keramat* (تمارك), meaning „thaumaturgic gift“, bearing in mind the Prophets' performed miracles. However, Sufis believe that although miracles can be performed only to the Prophet, *keramat* is a special phenomenon that can be performed by *awliya* „saints“, with his honesty and knowledge and practice of Islam through constant *zikr* (remembrance of Allah ritual). All *keramat* occurs only with the will of Allah. One of the most interesting *keramat* is *tayy al-ardh* (Arabic „land folding“) or, in today's terms, teleportation. This term, meaning a trip in space, was coined by American writer and researcher of anomalous phenomena Hoyus Charles Fort (1874-1932) in 1931, and is borrowed from the Arabic *tayy al-ardh*. It matches the Jewish tradition – *kefitzat haderech*, „travel collapsing“. This is a magical journey between two distant places within a short period of time. The Talmud (BT Sanhedrin 95) describes three of the biblical story, in which *kefitzat haderech* takes place. Hassidic stories comes to rabbis who had such abilities. Aladdin's tale from „1000 and one night“ tells us about a jin, who travelled from China to Morocco and back. Islamic *tayy al-ardh* phenomenon is known to Sunni, Shi'a and Sufi (although interpretations differ). Some Sufis called it *tayy al makan* („space folding“). The Great Persian „Dehkhoda“ dictionary *tayy al Ardh* describes as „*keramat*, which place the movement forward toward the goal, earth starts to spin fast in front of the traveler, and it occurs at any point, no matter where it is.“ Holy Qur'an (27:38-40) describes Solomon's talk with

jin Ifrit, when in a very short period of time (eye blink) the wise comes to the Queen of Sheba's throne. One of the most prominent contemporary Persian philosophers Allameh Seyyed Tabatabaei (1892-1981) *tayy al Ardh* described as follows: „The disappearance of matter, the disappearance of the original location and appearance of the final restoration and the area (in the journey)“. However, the Islamic sages say: walking on water, space travel is not anything special, the greatest miracle is your heart towards God. Shia Imams ruled *keramat* and Imam Mahdi (as), the Imam of Time (*Imam az Zaman*), are believed to have been mastered *keramat*. That is why the Shiites do not doubt that Imam Mahdi (as) will soon return from his grand occultation, in which he is already more than 1000 years. *Keramat* phenomenon is researched thoroughly in Mula Sadra's Islamic philosophy, by Ayatollah Marashi Najafi (1315-1411 AH), Allameh Seyyed Tabatabaei.

So, as we can see, the philosophy and magic (theurgy) are closely related to one another, their relationship has no temporal or geographic or have any other boundaries. However, coming back to the concept of *wujūd*, the closest to it, we guess, would be Egyptian *w3dȝt* concept, from ancient Egyptian mythology, the goddess incarnate Wadżet. Bearing in mind that the Arabic and the ancient Egyptian language belongs to the same family or similar family of languages, it is not impossible version of the Semitic and Egyptian WJD and *w3dȝt* (*Wadz* – „green, the color papyrus“) – cognate words and concepts. Briefly described, Wadżet was a snake goddess, the original snake in the world (according to various mythologies, the snake is the first of the primeval waters appeared creature, a symbol of life, existence, so *wujūd*). Once known as Wadżet, Wedżat, Udżat, Edzo, Uto, Ra Eye, Eye of Horus, it is thought that the Per-Wadżet city (now Tell al-Fara'in), which was the main Wadżet temple oracles, in Greece spread tradition, philosophy which has become so theurgical. Per-Wadżet Temple was the first known place where even in Paleolithic times life / Wadżet snake was worshiped, and it was the first known tradition of oracles.

Perhaps the most serious study of Sadra is Fazlur Razman's book „The Philosophy of Mula Sadra (Sadr al-Din al-Shirazi), 2005), which is silent about Wadżet, but it presents an ontology of Sadra, which was different from earlier philosopher's approach to *wujūd* because Sadra's *existence* can not be kind or type of the distinctive character of existence as that which the whole essence of the essence is that and how much should contain *is-ness* not essences *per se* - hence contain essences which are either „is“, or „no“. For this rather complex formulation lies in the real Sadra's intuitivist thinking: the philosopher is between this and the „other“ world, the true existence and „gradation“ (*tashkīk*). Sadra, like Socrates and other philosophers,

lived as he thought. He refused the enormous privileges of rulers, had students over several years and has been retired to the solitude of reflection at Kahak village, near Qom, Iran.

We still do not know Sadra realized primordial existence, so we can leave the answer, but no matter how much it is interpreted, it is clear that the deepest secrets of being are possible, in the philosopher's words, only at the spiritual journeys (they are thoroughly described in Sadra's *magnum opus* – *Asfar arba 'a*, or „Four trips“), through its interior contemplative world of the transfer and return to the „world“, it is providing the simplest possible terms.

We believe that Sadra took earlier Islamic philosophers' tested terminology which was chosen specifically to make it easier to understand for his students. During his lifetime and now, after 400 years, Sadra's popularity continues to grow.

Returning to F. Rahman's phrase „neither „is“ or „no“, here we find a parallel to Aristotelian essence concept. To Aristotle *to esti* (*what is*), or *to en einai* (*what was*) in the Latin language has been translated as *esse*. Plato's philosophy of fact (*onto*) is nothing like Eid, which is also true Entities. Tibetan Buddhism used a similar concept – „neither one nor many“ (*gcig two* , *Bral ba 'i gtans tshigs*) – it reminds some Sadra's attempts to understand and explain *wujūd* , which cannot be described in words. But we should not equate the Tibetan concept with Sadrian: Sadr was a Muslim, faithful to the doctrine of Tawhid , in which there is One God, One Existence, because of this he had no doubt. However, the overwhelming problem of how to grasp Sadra's *wujūd* is unity and graduation problem. Did Sadra solve it, we will try to analyze in the following sections.

2. *Tashkik*

Why Sadra's metaphysical philosophy in the Islamic world is considered a revolutionary one? Many scholars consider it as unique as it was the first that postulated the existence (or more precisely – *wujūd*) doctrine. *Wujūd* of Sadra has ontological primacy of philosophy (*as-asālatwujūd*), it is – a single reality, graduated in degrees of intensity , but the *wujūd* remains mysterious, and can not be fully understood in any way. Any attempt to conceptualize and materialize *wujūd* is logically false, says Sadra, in almost all of his writings stressing it over and over again, as if repeating a kind of *mantra*. Sadra's works are specifically Islamic, different than European philosophers' ones, so it is not surprising that, until now, there are not so many works translated into Western languages from the nearly 50 works of Sadra.

Perhaps the most familiar translation is the book „The Gnostic Elixir“ (*Iksir al-Arifin*) – philosophical, paying a lot of attention on metaphysical subjects (soul, its afterworld, the angels and Satan), and rationality (death, time perception, science). With a little knowledge of Sadra, a creative person can prove that he is eclectic, but he really is not, and it is easy to justify. Sadra's works are all grouped in logical order (usually from rational to irrational things), a systematic themes and sub-themes, there are a certain number of units and parts. Number of four for Sadra is crucial, although he was not a numerologist. However, the ancient practice *keramat*, Persianity is very important here. As the Jewish mystics, Kabbalists, the world's division into a number of levels layers, graduation for Sadra is very important. Why? Our guess would be that it is the influence of the Holy Qur'an. As A. Uždavinys noted, „Glorious Koran was written on the Protected Tablets. It is the Koran, as if to sum up all the Mesopotamian, Syrian and Palestinian writers' culture, which is easy to interpret in terms of Platonism. Sufism hermeneutics argues that in this context, it refers to the Table of unseen spiritual reality, if the substrate is added to the eternal Word of God, which becomes noetic forms of writing. The first ayat of the Qur'an revealed to the Prophet was made by the Pen (*qalam*), thus emphasizing the sacramental order cosmogonic function.

How far from Ibn Arabi diverged Sadra, claiming that the world, the existence and *wujūd* is incomprehensible? Ibn Arabi in his *magnum opus* „The revelations of Mecca“ (*Al-Futūhāt al-Makkiyya*) noted *wujūd* is not perceived, it can only to manifest itself (*mawjudat*).

Sadra well versed Ibn Arabi and his ideas in Suhrawardi philosophy, however, he has gone a step further. Based on Aristotelianism, the Qur'an, Sufi teachings and his own insights, he divided *wujūd* into graduation, *tashkīk*. Sadr as the Brothers (إخوان الصفا, *Ikhwan as-Safa*), a secret Basra's Society chose the four-level system of the human soul. From the Pythagorean teaching came number four meaning – four position space structure, four types of matter, four categories of good and evil – as well as four levels of the soul (animal soul, the soul of egocentric, penitent soul, calmed soul). All of these levels, with the exception of animal soul (*an-nafs al-haywaniyyah*), are taken from the Qur'an.

According to Sadra, God's Relation to the space cannot be direct, because it does not any causal connections with the world, it only manifests. In this way, Sadra postulated to the existence of God a theological proof, and called it *al-borhan šeddiqin*, according to which the existence of a true first of all is that the very existence of the

pure, infinite. Or, like wrote Sadra , „all things are simple: Only God, the One, the simple and pure Being, therefore, so is the whole of existence, *wujūd*“.

The sole existence of the doctrine of monistic philosophy of Sadra is not so easy to explain: „The revelation of the Qur‘an is the light that helps you see. It’s as if the sun, which is generously pour over us with their light. Philosophical mind [intelligence] is the eye that sees the light, and without it we can not see. If you close your eyes , i.e., if you pretend that we need only a philosophical mind will not see the light, no longer as the eyes, which could see it.“

Seyyed Hossein Nasr *wujūd* translates as reality, stressing that *wujūd* has an internal and external forms – concept (*mafhūm*) and reality (*ḥaqīqa*). *Mafhūm* exists only in our minds, and we can equate it to Plato’s *eid* . Meanwhile *ḥaqīqā* exists outside the human mind, and regardless of it. Islamic existentialism’s basis is revealed in the Qur‘an that says that God is the first and the last, outer and inner, the Knower of all things. The most famous Qajar dynasty Persian philosopher, theologian, poet and mystic Sheikh Mullah Hadi Sabzavari (1797-1873) is best known for his treatise *Sharh al-manẓuma* (1845), where he wrote in poems Sadrian philosophy’s *summa summarum*.

Tripartite root WJD (و ج د) is accepted even 107 times in Qur‘an, including 106 times as a verb form *wajada*, once – as a noun *wuj‘d* whose value does not relate to him and *wujūd* akin words. For example, 93 of Sura *Al- Duha* („Morning“) has a phrase *wawajadaka* „and he found you“ (7th Ayat) : „And He found you bewildered , and gave you shelter“. The same phrase is repeated in 8th Ayat of this Sura: „And He found you poor and enriched“. Other Ayats in Qur‘an related to the root WJD, speak of God’s seeking, finding (*sic*, not only a man seeking God, but God seeking a man, and they find one another – it is all of the Islamic religion and philosophy and mystical worldview of Sufism quintessence). So when they find one another, Seekers become one reality, *wujūd*.

However, we wonder how Unified Reality *wujūd* in Sadra’s philosophy becomes graduated. In fact, it was not his original idea. Just out of Aristotle’s „Metaphysics“ over the centuries there came a graduation of Sadra’s phenomenon described as *tashkīk*. It should be noted that Western philosophers of the Middle Ages and the Renaissance period, divided the universe into different hierarchies – of the *materia prima* by God (through minerals, flora and fauna, people and angelic kingdoms). This scheme was completed by Aristotle , as is often thought, but Ibn Sina (Avicenna), who’s „Treatment Book“ (*Kitab al – Shifa*, 1014-1020) for the first time in the history of philosophy, described the full hierarchy covering all kingdoms. Hierar-

chy or chain of being (*al – maratib wujūd*) idea is important to Islamic philosophy, and it is derived from the Qur'an. About gradations individually wrote Ibn Rushd (Averroes), who spoke about the first mover. Ibn Rushd notes that the concept of the heavenly movements can be measured in different ways, for example, Aristotle is interpreted differently. He said that the first mover, though it is intangible, but has a definite place in the outskirts of the universe (Phys. Kn . VIII , ch. 10 , 267b 15-25). Unlike Al- Farabi, Ibn Sina, then Sadra, Ibn Rushd's unity of the universe is trying to construct another way of dismissing *wujūd* and Neoplatonic ideas, arguing that perfection lies in the same celestial bodies in motion. However, Ibn Rushd acknowledged that „the existence of the soul lies within the effective movement cause“.

Sadra's philosophical graduation doctrine was of the new light, based on the primacy of *wujūd* and the transcendent unity (*wahda*) concept. Sadra says that it is not only the world's graduation from the floor to the Divine Throne (*arsh*), but each in the existing *māhiyya* lies in the existence – *wujūd* the source – God, the Absolute Existence (*al-Mutlaq wujūd*). The universe is none other than the strength and weakness of *wujūd* degrees, stretching from the reality of intensive archangelic *wujūd* gradation to the dust from which it was created the first man. Graduation specific to *wujūd* instead *māhiyya*. To understand the significance of gradation, it is necessary to understand that the reality is both one and many.

Difficult Sadra's graduation theory has found its place in the twentieth and twenty-first century Islamic philosophy. Perhaps the most famous philosopher of his day Iranian thinker Mahmoud Khatami (محمود خاتمی) is best known as ontetic philosophy's developer. M. Khatami uses ontetic reduction, deconstructing of existence / consciousness / Life under *tashkik* core concept. Ontetic M. Khatami's logic reminds Edmund Husserl (which is often compared with Sadra) and his phenomenological method. M. Khatami's neo-sadrian philosophy incorporates Western one and especially phenomenology , or , as he writes , „is included in Sadra's philosophy of modernity through the door.“

The truth (reality) or seeker of truth, Reality (*talib al-haqq*) in philosophy of M. Khatami experiences a spiritual journey. Triad „consciousness – action – being“ as M.Khatami says, centralizes its subjectivity and the relationship with the world.

In summary, we would like to mention that *wujūd* and *tashkik* concepts and expressions of Sadra's and pre- and neo-Sadrian philosophy in addition to everywhere accompanying *Asfar* in our attempt to understand the transcendent theosophy Sadra will be meaningless, we so just need to land on a tour of Sadra's *magnum opus* and to examine some of the insights in this book out.

3. *AAsfar arba'a*

Arabic root SFR has several meanings, among them – „travel“ and „disclosure“, „mediator“. *Safr* (pl. *asfar*) is „journey“. This motive is crucial in Sadra's philosophy.

Asfar arba'a and its value is compared within the Islamic philosophy of Ibn Sina and Ibn Arabi. In fact, it is not only respectful comparison, but also refers to the fact that Sadra's *magnum opus* self-contained Ibn Sina's peripatetic touch, Ibn Arabi's mysticism. From the beginning of this treatise one could thought that this is only a book about a simple trip, but much later it turned out that everything is much more complicated. Sadra's introduction to the book mentions that trip – it is the realization of the initialization phases: 1) the created (*Khalq*) journey towards the truth of the Creator (*Haqq*), 2) the Truth tour with truth, 3) journey from the truth of the truth in the created world, 4) journey to the truth in the created world. Sadra's philosophy is rational, although it is metaphysic too, but Gnosticism has its own logic.

The first book of *Asfar arba'a* becomes clear what is in the trip. This is *wujūd*, existence, being, exploration and discovery process, because the reality is the breath of a split. Breath (*ruh* – spirit, breath) and reality (*haqq*) ratio is fairly obvious: A. Uždavins aptly, albeit subtly, observed that both the equation reconsidered inseparably linked, and „split“ – a direct reference to the concept *tashkik*. The first Sadra's *magnum opus* book is more dedicated to *wujūd* manifestations and define and analyze a second language of ordinary substances in intelligencies, souls, bodies, nature and the third is dedicated to theodicy (gr. θεός – „god“, δίκη – „justice, the right“) is an attempt to solve the problem of evil, to justify the goodness of God, the fourth – language of the soul, the beginning and the end. All of these themes in vast Sadra's work are discussed in details by analyzing and comparing to the insights of other philosophers. One can argue that *Asfar arba'a* summarized thousand years of Islamic philosophy (the first Islamic philosopher was al-Kindi, 801-873) and of the same philosophical school founded the new, walking much further than its predecessors and inspirations.

William C. Chittick notes that Sadra and his philosophical and theological *summa summarum* (*al-hikma al-muta'aliyya fi-l-Asfar al-'aqliyya arba'a*, or just *Asfar arba'a*) is particularly important in the four stages of spiritual development: *shari'a*, *tariqa*, *haqiqa* and *marifa*.



PASKUTINIAI KŪRYBOS VAKARAI

*Kūrybos vakaro moderatorius Darius Pocevičius
(kairėje) ir jo svarbiausias žmogus – rašytojas
Mindaugas Peleckis.*

O. Gaidamavičiūtės nuotr.

KŪRYBINGA VAKARONĖ SU MINDAUGU PELECKIU

2022 m. spalio 4 d. Vilniuje, Lietuvos rašytojų sąjungos klube apie porą valandų vyko įdomus kūrybos vakaras: pristatytos dvi naujausios LRS nario Mindaugo Peleckio poezijos knygos „Kalbančių žuvų paradas“ (2021) ir „Skubantys susapnuoti saulėtekiai“ (2022), skambėjo gitarų ir fortepijono muzika.

Vakarą pradėjo Povilo Girdenio ir jo sūnaus Julijaus duetas, grojęs Povilo sukurta dainą „Tolimas, užmirštas sapnas“. Nors jie kartu groja tik sunkiojo roko grupėje „Plieninės varlės“, šia proga skambėjo akustinės gitaros.

Po įspūdingos dainos M. Peleckis perskaitė vieną naujausių savo eilėraščių „Atidaryk“, pristatė vakaro dalyvius. Rašytojas pažymėjo norėjęs savo knygų pristatyme matyti artimus bičiulius, kitų sričių kūrėjus.

Fotomenininkė Rita Daukšaitė, ne vienoje nuotraukoje įamžinusi svarbiausią šio vakaro žmogų ir kitus jo dalyvius, pristatė ir savo 18-os kūrybinių parodų „Už veidrodžio“. Ji sakė: „Kuriu portretą ir matau: žmogus – lyg kažkas neapčiuopiamo, lyg paslaptis, lyg deimantas, kuris inkrustuojasi gyvenimo patirčių plotmėje, lyg daina ar šokis. Galbūt – žaidimas, bėgimas ar vėjas tarp savo saulių, vandenynų ar gūdaus miško, neaprepiamas ir tuo pačiu sustabdomas dabartyje, akimirkoje“.

Kūrybos vakaro moderatorius – rašytojas, literatūros kritikas Darius Pocevičius pristatė naujausias M. Peleckio knygas, kuriose išvelgė įvairių kultūrų, kalbų įtaką, priešinimasi globalizmui ir postmodernizmui, banalybėms ir netikrai metafizikai. Tarptautinei hiperpoliglotų asociacijai HYPIA priklausantis M. Peleckis neslėpė savo simpatijų ne tik kalboms, bet ir budizmui bei senajai išminčiai, akcentavo, kad „šiuolaikinis pasaulis neturi atsakymų“, o vieninteliai dalykai, kurie jam suteikia vilties, – tai poetai bei gamta, kurią mylėti išmokė sero Davido Attenborough filmai. Šie du dalykai gali neleisti civilizacijai išnykti, teigė M. Peleckis, ir eilėraščiu „Įkvėpimas“ atsakė, kas jam svarbu:

--- įkvėpimo pasisemsim iš gintaro ---
 --- radę jūroje jį ---
 --- suskaičiuosime ---
 --- jei per daug rasim tyrojo gintaro ---
 --- išdalinsim ---
 --- vaikam ir pabėgėliam ---
 --- įsidrąsinę kopsime medžiuosna ---
 --- ir nebyliai šakomis ---
 --- patys tapsime ---
 --- ar statysime naują avilį ---
 --- termityną ir skruzdžių ---
 --- tvirtovę ---
 --- o kai vakaras nuleis dramos uždangą ---
 --- saulei mes ramiai padėkosime ---
 --- kad mylėjome, šaukėme, laukėme ---
 --- (bet nubusti taip ir nespėjome) ---

Artypilnei Rašytojų klubo salei buvo prie širdies ir šios mintys, ir tai, kas akcentuota pristatant poeto naujausias knygas: „Po vandeniui ir virš atmosferos autoriui įveikia akvarelines platybes, išslaptina ir išslaptina spalvas, tapo žaibais“, „Autoriaus kūryba dvelkia paslaptimi, atskleidžia gilią ir sudėtingą patirtį“, „Poetas sapnaraščiu bando susikalbėti ir su senaisiais, ir su jaunais dievais, tiesia ranką nekromantams“.

Girdeniai dar sugrojo ir sudainavo pagal Antano A. Jonyno žodžius P. Girdenio į žemaičių kalbą išverstą dainą „Tuščių numų bliūzos“, taip pat buvo paminėtas prieš kelias dienas staiga miręs legendinės vilniečių postpan-

ko grupės „Sa-Sa.“ narys Rokas Valaitis, sugroję vieną žymiausių grupės dainų „Mes neturime verkti“. Buvo sudainuota ir neoficialiu Ukrainos himnu tapusi daina „Červona kalyna“. Istoriko išsilavinimą turintis P. Girdenis paaiškino, kaip gimė ši daina.

20-metis pianistas, grojantis fortepijonu nuo ketverių, Jokūbas Jankauskas kūrybos vakare sugrojo keturias savo kūrybos dainas: tris iš būsimo debiutinio albumo „Vidaus oazė“ bei šiam albumui nepriklausančią naujausią dainą, skirtą autokatastrofoje žuvusiai draugei „Sapne būk su manim“. Roko dainų kūrėjas pasakojo, kad, rašant šią dainą, įtaką darė M. Peleckio poezija, kurioje nemažai dėmesio skiriama ir sapnams.

Renginio pabaigoje J. Jankauskas ir J. Girdenis sulaužė rimtį ir sugrojo smagų bugivugi. Kūrinyje buvo skirtas bendram M. Peleckio ir rašytojo Algimanto Lyvos kūriniui – romanų ciklui „Didysis Žaidimas“, kuriame bugivugi turi sakralinę reikšmę.

Romas Braderis
Varpai, 2023, nr. 47

ŠIAME KALBOS FORUME DALYVAVO IR KALBĖJO IR MINDAUGAS:



<https://www.youtube.com/watch?v=5yU8yXeqtHY&channel=Valstybin%C4%97lietuvi%C5%B3kalboskomisija>

PASKUTINIS KŪRYBOS VAKARAS

2022 m. gruodžio 1 d. Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos didžiojoje salėje pristatyta rašytojo ir mokslininko Mindaugo Peleckio monografija „NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI: tarp tradicijos ir kosminių religijų“.



Knygos pristatymo įrašą galima peržiūrėti:
<https://www.youtube.com/watch?v=ntqthHDkZxo&t=4051s>



Knygos autorius atsako į klausimus.



*Vakaro vedėjas publicistas
Kazimieras Seibutis.*

Q. Gaidamavičiūtės nuotraukos

PASKUTINIAI KŪRYBOS PUSLAPIAI

Rankraštyje liko didelė studija „KALBŲ EKOLOGIJA. Kalba ir žmogus XXI a.: poliglotai, nykstančios kalbos ir jų gaivintojai“, prie kurios dirbta iki paskutinės gyvenimo dienos.

PASKUTINIS TEKSTAS

Mindaugo planuose buvo ir pasakų knyga. Deja, tas sumanymas liko neįgyvendintas. Perskaičius paskutinėmis gyvenimo dienomis spėtą užrašyti pasaką, belieka apgailestauti, kad tęsinio nebus.

SLIBINAS IR JO SVAJONĖS

Pirmoji Slibino svajonė

Turėjo Slibinas tokią labai jam mielą svajonę.

Ne, ne taip juk pasakos pradedamos. O kur „gyveno kartą“?

Bet juk gyveno tas Slibinas. Gal kartą, o gal ir dar buvo kada gyvenęs, kas jį žino.

Bet geriau apie svajonę. Jis nenorėjo būti vadinamas Smaku, Smaugliu, Smogu ir Drakonu, juolab Pabaisa ir kitais negražiais žodžiais. Jo vardas buvo Slibinas.

Visgi nemandagūs ir pusiau mandagūs prašalaičiai (kartais net kaimynai) jį visai išvadindavo.

Slibinas tykiais, mintis vėsinančiais žiemos vakarais savo namelyje kūrė strategiją. Tiesa, čia reiktų stabtelti ir trumpai pasakyti: tai buvo visiškai pa-

prastas slibiniškas namelis, kitaip tariant, niekuo neišsiskiriantis iš kitų. Bet Slibinui jis patiko. Ir daugiau nėra ko čia pasakoti, dar paskui ir adreso užsi-geisit. Negaliu sakyti. Nemėgsta jis draugijos. Vienas liūdi, vienas linksminasi, vienas žvelgia į žvaigždes pro nedidelius langelius arba užsiropšęs ant žalia veja užsodinto stogo.

Taigi, strategiją jis kūrė. Ji nebuvo labai paprasta, nors kai Slibinas ją garsiai lyg eilėrašį sau padeklamuodavo, atrodydavo, kad viskas pavyks, ir pavasaris galiausiai ateis.

Slibinas, kad sulauktų pavasario, turėdavo pats to užsinorėti, štai kur visa bėda. Jis ne koks Žaltys, kurį budindavo visokie raganiai, dar ir pienu pavaišindavo.

Slibinui reikėjo sugebėti suvokti, kad nėra jokio namo, jokios vienatvės, jokių žvaigždžių. Ir jo – Slibino – tiesiog nėra.

Klausti norite, – o kas tada yra?

To Slibinas nežinojo.

Bet jis turėjo svajonę, kad vieną dieną jam tai atskleistų žmogus, tiksliau, moteris. Buvo ją sapnavęs, o gal tiesiog įsivaizdavęs: tokios lakios vaizduotės visame Miške niekas neturėjo. O sapnai Miške – ne juokas. Pildydavosi, kas baisiausia.

Vieną dieną strategijos eilinę versiją bekuriantis Slibinas užsnūdo. Ir nutiko tai, kas turbūt turėjo nutikti: ėmė, ir iš nežinia kur pasirodė ta jo pirmoji svajonė.

Pasisveikino. Maloniai ir tykiai. Bet Slibinas nemokėjo bendrauti su svajonėm. Niekas nemokė. O ir kažin ar būtų pats mokėsis.

Bet kažką reikėjo atsakyti.

- Esu Slibinas, – ramiai tarė jis.

Širdyje pasidarė ramiau. Jiedu nuėjo arbatos.

2023 03 22

*

Paskutinis eilėraštis „Skristi“ pasirašytas kovo 30-ąją. Kartu su kitais pavasario pradžioje gimusiais eilėraščiais jis išspausdintas 2023 m. balandžio 29 d. „Draugo“ (JAV) šeštadieniniame priede „Kultūra“. O gegužės 26 d. „Literatūra ir menas“ išspausdino dvyliką iš septyniolikos to paskutinio ciklo, kuris galėjo tapti dar viena knyga, eilėraščių. Paskutinį savo eilėraščių ciklą Mindaugas pavadino „Žmogus už brūkšnio“. Regis, neatsitiktinai. Dabar

ne tik su tuo ciklu, bet ir su 2022 metų poetine kūryba galima susipažinti, atsivertus naujausią knygą „Nuliūdę nušvitę nuėję“, kurią išleido „Saulės Titnagas“. Knygos anotacijoje, užrašytoje paties autoriaus, pažymėta: „Knygos lyrinis herojus atsisako gyventi pagal stiklinių pučiamųjų orkestro algoritmus ir atsiduoda šventam išiučiui, idant tikėjimas rokenrolu ir stipria kava atneštų pergale: kad vasarvidžio dienos sapne kaktusai pasiektų nirvaną, vėlės vėjyje atvertų duris šikšniukams, sutraiškytų spanguolių arbata atneštų ramybę, kurios nesuteikia žodžiai, o slaptieji archyvai prabiltų nebylių kalba“.

*Tarptautinės
hiperpoliglotų asociacijos
(HYPIA) nariu tapo
2021-aisiais.
Mindaugas – vienintelis
lietuvių rašytojas,
sulaukęs tokio
pripažinimo.*



*Pilaitėje, Pajautos gatvėje (poeto
įvardintoje Pajautos slėniui)
Mindaugas gyveno nuo 1999-ųjų.
Dalyvavo jos bendruomenės
rengiamose Poezijos pavasario
šventėse, kūrybą spausdino Pilaitės
poezijos almanache. Taip sutapo, kad
jo laidotuvių dieną čia jau 21 kartą
buvo surengtas Poezijos pavasaris.
Jis pradėtas Mindaugui skirta tylos
minute, perskaityti almanache
išspausdinti naujausi eilėraščiai,
prisimintos išleistos knygos ir
susitikimų su šią Žemę palikusio
kūrėjo akimirkos.*



NEKROLOGAS IR ATSISVEIKINIMO ŽODIS SŪNUI

PRANEŠIMAS SPAUDAI
2023-04-18

MINDAUGAS PELECKIS

1975 09 12 – 2023 04 17

Lietuvos rašytojų sąjunga su giliu liūdesiu praneša, kad eidamas keturiasdešimt aštuntuosius metus netikėtai mirė poetas, prozininkas, publicistas, religijos ir mitologijos tyrinėtojas, Lietuvos rašytojų sąjungos ir Tarptautinės hiperpoliglotų asociacijos (The International Association of Hyperpolyglots) narys Mindaugas Peleckis.

Mindaugas Peleckis gimė 1975 m. rugsėjo 12 d. Šiauliuose. 1993 m. baigė Šiaulių J. Janonio vidurinę mokyklą, o 1999 m. – Vilniaus universitetą (žurnalistikos magistras), 1996 m. studijavo žurnalistiką Utrechto universitete (Nyderlandai), 1998 m. – žurnalistiką ir Europos Sąjungos politikos pradmenis Ārhuso universitete (Danija), 2003 m. stažavosi Maastrichto universitete (Nyderlandai) ir Briuselyje (Belgija). 1997–1999 m. dirbo anglų bei rusų kalbų vertėju vertimų biure Vilniuje; 1999–2004 m. – reporteriu kultūros, teisėtvarcos skyriuose, specialiuoju korespondentu bei skyriaus redaktoriumi dienraštyje „Respublika“; 2004–2005 m. europarlamentaro Justo Vinco Paleckio bei Seimo narės Kazimieros Danutės Prunskienės padėjėju; 2007 m. – viešųjų ryšių tarnybos vyriausioju specialistu Vilniaus miesto savivaldybėje.

Nuo 2008 m. buvo Kultūros, filosofijos ir meno instituto, nuo 2010 m. – Lietuvos kultūros tyrimo instituto, o nuo 2014 m. – Vytauto Didžiojo universiteto doktorantas (filosofijos kryptis). Buvo „Literatūros ir meno“ knygų apžvalgininkas, „Kultūros barų“, „Metų“, „Balsas.lt“, „Ekspertai.eu“ bendradarbis. 2012 m. įkūrė kitokio kultūros žurnalo „Radikalčiai“ (radikalčiai.lt) – interneto svetainę. 2008 m. tapo Lietuvos rašytojų nariu.

Mindaugo Peleckio kūrybos sąrašas išpūdingas, jis išleido penkias poezijos knygas: „Vienaragis“: (eilėraščiai, pasakos, fantastika, 1990), „Mano tylusis angelas“ (eilėraščiai, 1995), „Nestosių į angelų sąjungą“ (eilėraščiai, 2005), „Kalbančių žuvų paradas“ (poezija, 2021), „Skubantys susapnuoti saulėtekiai“ (poezija, 2022); kartu su Algimantu Lyva parašė penkis romanus: „Žaidimas“ (2014), „Postpasaulis“ (dialogai ir eilės: romanas ne pinigų kartai, 2014), „Sapnas“ (ekologinis euroromanas, 2015), „Pamestieji“ (tarsi kronikos, kuriose pametami ne tik jų personažai, bet ir autoriai, 2015), „Kosmosas yra čia“ (2016) ir dar daugybę įvairaus žanro kūrinių: „Velnio kiaušinis“ (fantastiniai ir siaubo apsakymai, apysaka ir detektyvas, 1992), „Ugninių paukščių kelionė“ (vizijos, 1994), „Septyni tiltai pasaulio centre“ (miniatiūros ir (ne)supratimai, 2007), „2012: artėjanti pasaulio pabaiga?“ (mokslininkai ir pranašai aiškinasi, ar teisinga senovės majų pranašystė, 2010), „Lietuva Afganistano kare“ (prisiiminimai; įvadinis straipsnis ir sudarymas Mindaugo Peleckio, 2010), „Lietuvos rokas“ (ištakos ir raida, 2011), „Sunkūs metai, 2013, 2014, 2015“ (Lietuvos sunkiosios muzikos scenos įvykių apžvalga; sudarytojas P. Jarmala, 2014, 2015, 2016), „Requiem drugeliams“ (inscenuota absurdo diologija; kartu su A. Lyva, 2015), „Written in Blood“ (Australia: Numen Books, 2015), „Meetings with Strangers. Entretien autour de l'expérimental“ (France: Camion Blanc, 2018), „Žalčiava“ (mitologijos studija, 2018), „Naujieji religiniai judėjimai Lietuvoje: tarp tradicijos ir kosminių religijų“ (monografija, 2023). Mindaugas Peleckis taip pat yra išvertęs knygų iš anglų kalbos: „Jakių poezija. Pasaulis iš gėlių“ (2007), C. Honoré „Garbė lėtumui: pasaulinis judėjimas meta iššūkį greičio kultui“ (2009).

Mindaugas Peleckis religijos fenomenu domėjosi nuo paauglystės, o medžiagą savo paskutinei knygai – monografijai „Naujieji religiniai judėjimai Lietuvoje: tarp tradicijos ir kosminių religijų“ rinko apie du dešimtmečius. Tai – ir kruopštus mokslinis darbas, ir žurnalisto praktika, kai pateikiamos ne tik knyginės, bet ir gyvos žinios. Ši knyga pirmąsyk Lietuvoje išsamiai pristato ir analizuoja naujojo religingumo fenomeną – naujuosius religinius

judėjimus (NRJ), kurių spektras – nuo tradicinių iki kosminių. Autoriaus nuomone, žmonės turi būti informuoti apie tai, kuo iš tikrųjų tiki kiekvienas NRJ, nes dažnai NRJ fasadai skiriasi nuo jų vidaus. Būtent todėl čia rasime ir pagrindines maldas, tikėjimo išpažinimus, ir NRJ istoriją, ir pokalbius su jų atstovais. Naujasis religingumas – itin svarbus fenomenas ne tik pasaulyje, bet ir Lietuvoje, kuri yra globaliojo universumo dalis. Autorius nieko nesmerkia ir neaukština, juolab negąsdina, o tiesiog informuoja: tolesnis pasirinkimas – kiekvieno iš mūsų.

Labai gaila, kad pats autorius jau negalės šios knygos pristatyti skaitytojams, bet jis labai vylėsi, kad ji ne tik numalšins smalsumą, bet ir padės susigaudyti NRJ labirintuose ieškantiems tikėjimo, Dievo, atsakymų į amžinus klausimus. Knyga skirta plačiajam skaitytojų ratui: joje ne tik analizuojamos NRJ atsiradimo priežastys, kalbama apie NRJ ir netradicinės pasaulėvokos santykį su Tradicija (nuoseklia tradicine religine ir filosofine mintimi), bet ir pateikiama išsami informacinė panorama – aprašoma apie 100 religinių ir pseudoreliginių kryptių. Dar viena jos funkcija – apsaugoti žmones nuo postmoderniajame pasaulyje plintančių tikėjimų, kurie gali daryti destruktivią įtaką asmenybei, žmogaus ir visuomenės fizinei bei psichinei sveikatai. Biblinė frazė „po saule nėra nieko nauja!“ – tarsi šios knygos motto, parodantis naujojo religingumo spindesį ir skurdą.

Mindaugas Peleckis, Gulbės herbo bajoras, buvo labai darbštus rašytojas, išskeliavo nesusėjęs išleisti jau parengtų dviejų poezijos knygų – „Nuliūdę, nušvitę, nuėję“ ir „Žmogus už brūkšnio“ – bei didelės studijos „Kalbų ekologija. Kalba ir žmogus XXI a.: poliglota, nykstančios kalbos ir jų gaivintojai“.

Nuoširdžiai užjaučiame Velionio tėvelius Silviją Peleckienę ir Leoną Peleckį-Kaktavičių bei kitus artimuosius ir bičiulius.

*

Mielas Sūnau,

niekada nepagalvojome, kad gali ateiti tokia juoda diena, kaip ši. Tiek daug suspėjai padaryti, bet kur kas daugiau liko nespėta. Buvai labai atviras, dalinai savo kūrybiniais planais, tai ir mus su Tavo Mama vertė pasitempti. Tiek įdomiausios pasaulinės informacijos, kiek suteikdavai mums, galima buvo išgirsti tik iš Tavęs. Tik stebėtis buvo galima Tavo kūrybiniu produktyvumu. O kur dar pastovus noras išmokti naują kalbą, kurių ir taip žinojai per dvidešimt, o lietuvių ir žemaičių kalbas populiariai žymiausių pasaulio poliglotų tarpe, kurių narys – Tarptautinės hiperpoliglotų asociacijos narys – pats buvai.

Tačiau tik dabar iki galo suvokiame, koks vis dėlto vienišas buvai. Taip, mėgai sakyti, kad Tau tinka vienišiaus gyvenimas, tačiau, ko gero, su dideliu skausmu širdyje. Būdamas labai teisingas, deja, turėjai ne sykį nusivilti kai kuriais žmonėmis, patirti nemažai neteisybės. Be abejo, visa tai, kaip labai jautriam, krito tiesiai į širdį.

Vaikai turi laidoti tėvus, o ne atvirkščiai. Neįsivaizduojame tolesnio gyvenimo be Tavęs. Atleisk, Sūnau, jei ir mes kartais nesupratome Tavęs. Atleisk, kad pro skausmo ašaras galiu pasakyti tik tiek. Tačiau tvirtai pažadu pasirūpinti, kad likę Tavo rankraščiai taptų knygomis. O pats išipareigoju parengti knygą apie savo talentingąjį Sūnų, kuriam likimas pagailejo ilgą gyvenimo metų. Juk tiek planų liko neįgyvendinta.

Ilsėkis Ramybėje, brangus Sūnau.

Ginkūnų kapinės, 2023 m. balandžio 20 d.

P. S. Tenka dar keletą žodžių pridėti. Likimas taip nelaimingai sudėliojo, kad, rašant disertaciją „Mula Sadro būties filosofija (lyginamuoju požiūriu)“, netikėtai Anapilin išėjo mokslinis vadovas prof. Algis Uždavinsys. Nors tos srities specialisto Lietuvoje daugiau nebuvo, pavyko iki galo užbaigti įdomų didelės apimties darbą, tik neliko laiko jį apginti.

Belieka tikėtis, kad bent po mirties bus pripažintas mokslų daktaro vardas.

O parašius monografiją apie sektas ir leidyklai gavus knygos valstybinį finansavimą, Kultūros ministras ir Kultūros rėmimo fondo taryba sulaukė daug galinčios profesorės rašto, kad sprendimas finansuoti leidinį būtų

panaikintas, nes „šios knygos išleidimas sudarys prielaidas marginalizuoti religines mažumas Lietuvoje ir skatinti kitoki nei daugumos tikėjamą išpažintančiųjų asmenų ir jų religinių bendruomenių netoleravimą bei diskriminaciją“. Kokia tai „slidi“ tema, jo nagrinėjama dar nuo studijų laikų ir pratęsta pradėjus žurnalisto darbą, patyrė ir vėliau. Kai beveik po dešimties metų monografija apie naujuosius religinius judėjimus išvydo dienos šviesą, nors joje jau nebuvo aštrių kampų ir sektoms priklausančių ar priklausiusių žinomų asmenybių vardų, vis vien „užkliuvo“ daug galintiems, kaip pavojinga. Profesoriumi, sutikusiam padėti pristatyti išleistą monografiją, buvo nedviprasmiškai nurodyta šito nedaryti. Paskutinį Mindaugo kūrybos vakarą išgelbėjo mažai pažįstamas, tačiau garbingas žmogus – publicistas Kazimieras Seibutis. „Vakar kartu su jumis buvo pasiekta rimta pergalė, man net svarbesnė už disertaciją“, – žinutėje, atsiųstoje po knygos pristatymo, prisipažino autorius. O praėjus beveik mėnesiui, parašė: „Toks jausmas, kad man durys rimtai užvertos, tik nelabai aišku, kodėl“.

Kai kurių akademinės bendruomenės narių pastangos tapo lemtingomis.

Deja, neatsirado ir tikro draugo, kuris būtų atsiliepęs į jo širdgėlą, kuris būtų padėjęs tada, kai labiausiai reikėjo.

Buvo ir kas pasistengė, kad gabiame kūrėjui būtų užvertos kai kurių redakcijų durys.

Buvo tarsi ne šio pasaulio gyventojas: mažiausiai rūpėjo buitį, materialinė gerovė, nebūtų galėjęs pakelti rankos (nei tiesiogine, nei perkelbine prasme) ir prieš didžiausią priešą, kurių, deja, netrūko net tarp tituluotų intelektualų. O pačiam likimas pagailėjo menkiausio įvertinimo, nors tikrai buvo vertas ir kaip poetas, ir kaip mokslininkas. Belineka tikėtis, kad tai bent dabar, po mirties, įvyks, jei tie, nuo kurių priklauso, galvos ne tik apie save, apie sau dėmesio reikalaujančius ar pareigomis, svoriu visuomenėje didesnius (bet ne talentingesnius), jei suvoks, kad blogis anksčiau ar vėliau atsisuka į tuos, kurie kitam jo linkėjo.

„Nebėra prasmės gyventi. Visur atsimušu kaip į sieną“, – deja, tokie žodžiai lydėjo Sūnų pastaruoju metu. Ar atsakys kas už tai, kad neišlaikė jauno jautraus žmogaus (knygų žmogaus, ne kovotojo) širdis?

Žinoma, kad ne. Mūsų valstybei talentai, regis, nereikalingi.

Daug klaustukų kelia ir netikėtos mirties tikroji priežastis. Labai daug... Kai šeimos gydytojas vietoj antibiotikų paskyrė „vaistukų nuo kosulio“, buvo likęs tik žingsnis iki tragedijos.

UŽUOJAUTOS

2023 m. balandžio 18 d.

Sukrečianti žinia, gerbiamas Leonai! Nuoširdi užuojauta! Stiprybės! Regimantas (Tamošaitis)

Sukrečianti žinia apie Mindaugo netektį, buvo puikus žmogus ir talentingas autorius. Priimkite nuoširdžią užuojautą. Laima Kanopkienė, „Kultūros barų“ vyr. redaktorė

Užuojauta Jums. Pagarbiai Antanas Šimkus, „Metų“ vyr. redaktorius

Nuoširdžiai užjaučiu šią skaudžią netekties valandą, išėjus Amžinybėn sūnui Mindaugui. Tvirtybės. Arvydas (Valionis)

Be galo skaudu ir liūdna. Stiprybės mums visiems. Onutė Gaidamavičiūtė

D. gerb. p. Leonai, jokie žodžiai negalės sumažinti tokios netekties skausmą. Apkabinu Jus ir p. Silviją. Nuoširdžiausiai, – Libertas Klimka

Labai liūdna ir netikėta žinia. Nuo visos „Literatūros ir meno“ redakcijos siunčiame Jums užuojautą. Teilsisi ramybėje. Lina Laura Švedaite

Mieli bičiuliai Leonai ir Silvija, tik ką perskaičiau žinią, baisesnės už kurią nebūna. Žinau, kiek nedaug tegali tokiais atvejais padėti kad ir nuoširdžiausi užuojautos žodžiai. Šviesiai prisimindamas talentingąjį Mindaugą, dabar pirmiausia galvoju apie Jus, kaip atlaikysite? Išbandymų Jūsų gyvenime užteko, esate užgrūdinti. Tai teikia vilties, kad ir šią baisią netektį, suglaudę pečius, atlaikysite. Išvermės Jums linkėdami – Nijolė ir Petras Bražėnai

Mieli Silvija ir Leonai, nuoširdžiai jus užjaučiu. Laikykites. Tebūna lengva Mindaugui Lietuvos žemelė. Donaldas Kajokas

Pritrenkė netikėta žinia. Užuojauta jūsų šeimai. Stiprybės viso kolektyvo vardu. Pagarbiai, Armantas Mockevičius, Šiaulių apskrities valstybės archyvo direktorius

Nuoširdžiai Jus užjaučiu šioje sunkioje netekties valandoje. Liūdžiu aš ir mano šeima. Pagarbai Algimantas Lyva

Brangūs Silvija, Leonai, kartu su Jumis liūdžiu sunkią Jūsų gyvenimo valandą, netekus brangiausio Judviejų gyvenimo turto.
Apkabinu, laikykitės... Stasys Kašauskas

Mielieji p. Leonai ir Silvija,
nuoširdžiausiai užjaučiu dėl Mindaugo netekties! Didžiulė netektis, toks talentingas ir protingas buvo žmogus. Užauginate puikų sūnų. Apkabinu Jus ir gedžiu kartu su Jumis! Danutė (Sirijos Giraitė)

Gerbiameji Leonai ir Silvija,
nerandu žodžių, kurie tokioj nelaimėj galėtų paguosti. Labai labai užjaučiu. Laikykitės, Rimantas (Vanagas)

Nuoširdžiai užjaučiu Jus ir Silviją su skaudžia netektimi. Tomas Venclova

Telydi Jus paguoda ir dvasios stiprybė šią sunkią netekties valandą. Nuoširdžiai užjaučiu Jus. Audronė Musteikienė, LBKS svetainės tinklaraštininkė

Balandžio 19 d.

Gerbiamas Leonai, miela p. Silvija,
priimkite nuoširdžiausią užuojautą netekus brangaus sūnaus – Mindaugo... Teilsisi ramybėje talentingas, šviesus žmogus, išėjęs be laiko. Su giliausia užuojauta – Renata Šerelytė

Mielas kolega Leonai, miela Silvija,
sunku rasti tinkamus žodžius tokią skaudžią valandą. Nuoširdžiausia mūsų visų ir mano asmeniškai užuojauta dėl sūnaus Mindaugo mirties. Amžinoji šviesa Jam, o jums stiprybės ir ištvermės. Gražina Viktorija Petrošienė, LZD pirmininkė

Mieli Leonai ir Silvija, priimkite ir mūsų užuojautos žodį sunkią netekties akimirkos valandą.
R. V. Kašauskai

Mielas Leonai,
esu pritrenktas skaudžios žinios. Nežinau, kodėl jaunas ir talentingas žmones Dievas taip anksti pasikviečia. O ir mes turbūt ne viską padarome, kad to neįvyktų. Giliai užjaučiu Silviją ir Tave, visą Gulbės herbo giminę. Vytautas Martinkus

Mielas Leonai, miela Silvija, visai netikėta, skaudi žinia. Užjaučiu Valentinas (Sventickas)

Mielieji Silvija ir Leonai, esu priblokšta žinios apie Jūsų mylimo sūnaus Mindaugo netektį. Širdingiausia, giliausia Judviejų mano užuojauta. Išėjo talentingas žmogus pačiame kūrybiname pajėgume – reikšminga netektis Lietuvos kultūrai, neaprepiamas skausmas Jums. Stiprybės ir Dievo palaimos. Apkabinu, Irena Avyžienė

Nuoširdžiai užjaučiu Tamstą ir poniją Silviją dėl sūnaus ankstyvos mirties. Algimantas Mikuta

Gerbiamas Leonai, sužinojau liūdną žinią apie Mindaugą ir tiesiog negalėjau neparašyti. Buvom beveik bendraamžiai, jaunystėje šiek tiek bendravom, kartu mokėmės Utrechto universitete. Prisimenu Mindaugą kaip labai gabų ir darbštų, išprususį ir plačių interesų, turintį tiesiog fenomenalių gebėjimų apdoroti didelius įvairių sričių informacijos kodus, kažkaip juose susigaudyti, apibendrinti ir įvertinti, sudėlioti į lentynėles. Tokių žmonių nedaug. Aš ir mano vyras esame sukręsti, didelė netektis ir skausmas tėvams. Geriau, kad tokių naujienų nebūtų. Nuoširdžiausia užuojauta Jūsų šeimai. Patricija (Droblytė-Dainė)

Vienos gulbės pavasarį grįžta, kitos – išskleidžia sparnus skrydžiui... Širdis sukrėsta liūdnos žinios, verkia kartu su Jumis ir lydi maldoje a. a. Mindaugą į šviesų Amžinybės būstą... Nuoširdžiai Indrė ir Regina Chmieliauskienė

Užuojauta, Leonai ir Silvija, dėl Mindaugo mirties. Ką tik sužinojau. Kuo galėčiau padėti? Vytautas Kabaila

Mielas Leonai, ir mane pasiekė liūdna žinia, kad netekai mylimo sūnaus Mindaugo. Net patikėti sunku, kad tokiaime amžiuje ir pačiame jėgų žydėjime paliko mus Lietuvos mokslininkas. Priimk mano gilią užuojautą. Tą patį sakau ir Tavo artimiesiems. Būkite tvirti. Nuoširdus Jums Jurgis Usinavičius

Didžiai gerbiamas p. Leonai ir visa šeima, artimieji. Leiskite pareikšti nuoširdžiausią užuojautą netikėtai mirus Jūsų sūnui. Be galo skaudi ir netikėta žinia tiesiog pribloškė. Suprasdama didžiulę netektį, sielvartą, prašau Aukščiausiojo Jums ir artimiesiems stiprybės ir globos, o Jūsų sūnaus kelionė į amžinuosius namus tebūna šviesi ir palaiminta. Iš visos širdies Violeta Rutkauskienė (JAV)

Mieli Leonai ir Silvija, priblokštas tokios baisios nelaimės, nuoširdžiai užjaučiu, nors žinau, jog jokia užuojauta nenumaldys sūnaus netekties skausmo. Gražvydas (Kirkaitis)

Mieli Silvija ir Leonai, priimkite nuoširdžią užuojautą, netekus brangaus sūnaus Mindaugo. Dalinamės su Jumis skaudžia netektimi. Nėra žodžių, kurie galėtų bent kiek numalšinti širdgėlą. Esame su Jumis šią sunkią valandą. S. Daukanto bibliofilų klubo vardu Gintautas Černeckis

Mero vardu perduodame nuoširdžią užuojautą dėl Jūsų sūnaus netekties. Apgailestaujame, bet dėl užimtos darbotvarkės Šiaulių miesto savivaldybės meras negalės atvykti. Pagarbiai sekretorė referentė

Balandžio 20 d.

Visos J. Janonio gimnazijos bendruomenės vardu Jums ir kitiems artimiesiems reiškiu gilia užuojautą. Mindaugo atlikti darbai išsaugos visuomenei šviesų Jo atminimą.

Šiandien apsilankėme laidojimo namuose ir atsisveikinome su Mindaugu prieš paskutinę Jo kelionę Amžinam poilsiui. Tegul ilsisi Jo siela Ramybėje. Stiprybės Jums... Pagarbiai dr. Saulius Vaivada, Šiaulių J. Janonio gimnazijos direktorius

Gerbiamas Leonai, giliai užjaučiu dėl Mindaugo netikėtos, nelauktos mirties. Mindaugą pažinau dar Jam esant moksleiviu, jis dalyvavo mano (kartu su fantastų klubu „Dorado“) rengiamuose konkursuose „Visata ir žmogus“. Kai subrendo, kartais susitikdavome, pasikalbėdavome, šiek tiek susirašinėjome el. paštu. Jūsų sūnus buvo ne tik ambicingas savo siekiuose, bet ir labai talentingas. Puikiai suprantu Jūsų skausmą, baisu, kai miršta vaikai. Laikykites! Pagarbiai – Saulius Kanišauskas

Balandžio 21 d.

Savo ir Gyčio (Padegimo) vardu reiškiu nuoširdžią užuojautą dėl tokios skaudžios netekties. Tokiu atveju belieka palinkėti tik tvirtybės ir laiko pagalbos įveikiant skausmą. Pagarbiai ir su didžiausiu apgailestavimu, Elvyra (Markevičiūtė)

Balandžio 22 d.

Gerbiama Silvija ir Leonai, jausdama Jūsų širdžių begalinį skausmą, tariau tylų užuojautos žodį, sakydama, kad daugiau neturiu žodžių Jūsų Netekčiai išreikšti. Dalia Sviderskienė, Lietuvių kalbos institutas

Balandžio 27 d.

„Nutolsta žingsniai. Balsas. Veidas. Tik širdies ir atminties randas nenumaldomai skaudus, maudžia, save primena, kol gyvas esi...“

Gerbiame Silvija ir Leonai, nuoširdžiai užjaučiame brangiausio žmogaus netektyje. Su liūdesiu – Šiaulių miesto savivaldybės viešosios bibliotekos bibliotekininkės. Pagarbiai, Rima Giržadienė, bibliografijos-informacijos skyriaus vedėja

Balandžio 28 d.

Skaičiau apie Mindaugo ankstyvą mirtį. Tai mane tiesiog sukrėtė, nors jo nepažinojau. Tiesiog žinau, kad jis skaitė mano straipsnį iš religijos filosofijos. Net galvojau, kad būtų įdomu pasikalbėti, kas jį domina.

Liūdžiu kartu.

Laikykitės. Dievas yra geras ir, kai sunku, visad ateina.

Aušra Maldeikienė

Nuoširdžiai užjaučiu Jus, netekus brangaus sūnaus. Stiprybės.

Pagarbiai,

dr. Ramūnas Čičelis



PRISIMINIMAI

*Studentiškų dienų akimirka.
Mindaugas (kairėje) ir Audrius.*

AUDRIUS OŽALAS

15min.lt vyr. redaktoriaus pavaduotojas

KUR VEDA KELIAS?

Kai susipažinome su Mindaugu, keliavome retkarčiais susisiekiančiais, tačiau kartu ir gerokai skirtingomis kryptimis vedančiais keliais. Studijavome VU Žurnalistikos institute, tame pačiame kurse, domėjomės ta pačia muzika (įvairių pakraipų metalu), labai mėgome knygas. Tačiau jis buvo iš Šiaulių ir savaitgaliais visuomet grįždavo namo, aš – iš Vilniaus, mano visi draugai buvo iš čia arba, vos atvykę į Vilnių, iškart bandė kuo greičiau panirti į vilnietišką gyvenimą. Jis jau galėjo pasigirti išleidęs savo kūrybos, aš buvau tik skaitytojas. Aš tuo metu jau gana aktyviai sukausi metalo *undergrounde*, su bičiuliais leidome fanziną, o jis pabrėždavo, kad yra tik klausytojas, o aktyvesnis dalyvavimas toje muzikinėje terpėje jo nedomina. Aš nuo pat pirmojo kurso spirgėjau avantiūriškų kelionių troškimu (ironiška, kad vėliau tai mus ir sujungė), tranzavimu, jis sakydavo, kad tokios kelionės jam nelabai prie širdies, bet jau yra buvęs užsienyje, netgi JAV (tuomet tai atrodė kone kosmosas). Aš nuo pirmojo kurso ėmiau dirbti, didžėjaudavau radijo stotyse, jis sakydavo, kad nori kuo labiau atsідėti mokslams. Kažkiek bendraudavome, tačiau Se-

reikiškių parke ar „Žurfako“ rūsyje kompaniją palaikė visai kiti žmonės. Tik visad žinodavau, kad pertraukose tarp paskaitų galima bus su juo persimesti mintimis apie naujausius įrašus, kuriuos jis gausiai pirkdavo iš tuometinės legendinės „Plokštelinės“, tikro tuomečio piratavimo rojaus, o mums, kol dar nebuvo interneto, tapusios vartais į muzikos pasaulio pažinimą. Mindaugo muzikos įrašų kolekcija išties buvo įspūdinga.

Viską pakeitė tranzavimas į Prahą. Su klasioku Audriumi ir kitu bendru draugu Mariumi svaigome nuo idėjos, kaip po pirmojo kurso tranzuosime, leisimės tais europietiškais Jacko Kerouaco keliais. Sutaupai keliasdešimt dolerių, išeini į kėlraštį, iškeli ranką, ir kelias prasideda, priešakyje atverdamas nuotykius, naujas pažintis ir išpildydamas to, tikrojo, pasaulio ilgesį. Roman-tika!

Su tranzavimu susiję vieni smagiausių, keisčiausių, o kartu ir tragiškiausių mano gyvenimo epizodų, kurie į gyvenimą artimiau atvedė ir Mindaugą.

Tranzavimas po pirmojo kurso į Prahą pavyko geriau nei tikėjomės. Po lemtingo prisėdimo bare „Dejvicka Sokolovna“ alaus bokalui Prahoje netikėtai susipažinome su šiame mieste įstrigusiais klajūnais po pasaulį, išmokusiais mus nakvynių Prahos parkuose taisyklių, įvedusiais į klajonių miesto dieniniais ir naktiniais labirintais, metro ir tiltais gyvenimą. Kitų metų užmojis buvo dar didesnis. Praha nebeapsiribosime, šįkart kelias tiesis į Budapeštą. Dabartiniame globalių kelionių pasaulyje tai gal ir atrodo naivu, bet tuo metu tai atrodė ambicingas užmojis.

Vasara, kai turėjome ištranzuoti, atėjo, atnešdama tamsius debesis. Vienas iš mūsų ištikimosios trijulės narių – Marius – nuskendo ežere. Likome dviese su Audriumi. Atrodė, kad tas nerūpestingas jaunystės pasaulis, kuriame viskas atrodo priešakyje be jokio jį užslenkančio šešėlio, ima virpėti. Tačiau tuomet smarkiai domėjomės budizmu, „Agni Jogos“ mokymu, tad sakėme sau, kad ką gi, matyt, vienas iš gyvenimo ratų apsisuko, o mes judame gyvenimu toliau. Žinoma, judėsime ir į Budapeštą.

Audrius, kurį buvau supažindinęs su Mindaugu, pasiūlė jam prisijungti būsimoje kelionėje į Europą. Keista, nes anksčiau Mindaugui tokios idėjos neatrodė labai artimos, bet jis sutiko. Taip pat prie mūsų kompanijos Audrius prisijungti pasiūlė ir savo kursiokui Tomui, – šie abu žmonės vėliau tapo labai svarbiais mano gyvenime, artimais draugais. Kad tranzavimas taptų tikru žygiu per Europą, prisijungė ir dar vienas jo kursiokas Rimtis.

Tranzavimas ir vėl prasidėjo su vėjeliu, Prahoje susitikome senus pažįsta-

mus, tranzavimo debutantams dabar jau mes rodėme, kaip reikia leisti laiką šiame mieste. Iš čia, pasiskirstę į dvi grupes, išjudėjome toliau. Mes Budapeštą pasiekti turėjome kartu su Audriumi ir Rimčiu.

Ką labiausiai pamenu iš tos nakties, tai lietu. Pakelėje, likus keliems šimtams kilometrų iki Budapešto, mus užklupo prakeiktas, merkiantis lietus. Kai sustojo automobilis (kaip vėliau sužinojome, serbo, varančio nusipirktą mašiną iš Nyderlandų atgal namo), atrodė kaip stebuklas. Stebuklas, trukęs labai trumpai. Neišsimiegojęs, slidžiam kelyje lėkęs vairuotojas nesuvaldė automobilio, nulėkė nuo kelio. Nors, kaip vėliau paaiškėjo, tuomet man buvo lūžę dubens kaulai ir mėnesį turėjau gulėti nejudėdamas, pabudęs nuo smūgio ir pamatęs, kad mašina užsidegė, kažkoku būdu sugebėjau išlipti per automobilio langą ir dar bandyti ištraukti Audrių iš mašinos. Tiesa, niekuo padėti nebegalėjau – jo galva buvo sumalta. Jis mirė ten, kur tuomet matė tikrąjį nerūpestingą gyvenimą – kelyje.

Bandau prisiminti visas šias detales, restauruoti įvykius todėl, kad siekiu atrasti laiką, kuomet ir kaip mūsų su Mindaugu keliai glaudžiai susivijo, aptikti takus, kaip susipina asmeninės istorijos.

Po avarijos, per vieną vasarą prarastų artimų dviejų draugų mirties jaučiausi sugniuždytas, – tik po kurio laiko supratau, į kokią sunkią depresiją buvau puolęs. Mindaugas, grįžęs iš tranzavimo (tais laikais gi mobiliųjų telefonų nebuvo), užsukdavo pabendrauti, ir taip užsimezgė artimas ryšys, jis iš dalies ir ištempė mane iš tos juodosios savijautos pelkės. Laikas gyvenimo ratą įsukti dar kartą. Vieną dieną, praėjus keliems mėnesiams, jis pasakė – žinai, yra galimybė išvažiuoti į Nyderlandus, žurnalistai gali gauti pusmečio stipendijas studijoms Utrechto universitete.

Atrodė kaip dar viena avantiūra. Studijos užsienyje, kai mūsų tuometės anglų kalbos žinios buvo, sakykime taip, toli nuo vidutinių. Turėjome labai menką supratimą, ką mes ten darysime, bet užtat labai didelį norą išsiveržti. Neįtikėtina, bet abu laimėjome stipendijas.

Pamenu, išvakarėse sėdėjome su juo ir be sustojimo klausėmės „The Talking Heads“ dainos „Road to Nowhere“. Kelias veda į Utrechtą. Tačiau atrodė, kad tai kelias į niekur. Ir tai atrodė žavu. Tas kelio į niekur motyvas vėliau išnirdavo ne kartą.

Dar daugiau, skirtingai nuo daugelio kitų studentų, kuriuos universitetas išmėtė gyventi per visą Utrechtą (vienas jų gavo kajutę laive kanale), mums buvo skirti kambariai tame pačiame name. Tie kiti pusė metų ir tapo mūsų

glaudžios draugystės pagrindu. Stipendijos pinigus taupėme kelionėms po netikėtai mums atsivėrusią Europą. Apsipirkdavome pigiausioje miesto parduotuvėje „Basis Markt“ (kokius 80 proc. raciono sudarė bulvės ir tai, ką neįmantraus iš jų galima pagaminti), nelegaliai nusipirkome pigiausius įmanomus dviračius ir, žinoma, lindėdavome bibliotekoje. Kaip mes džiaugėmės ja, iki išnaktų sėdėdami pasakiškuose universiteto knygų lobynuose! Tuo metu aš atradau menkai pas mus tyrinėtą postmodernizmą ir Jeaną Baudrillard'ą, o Mindaugas, nors domėjosi įvairiomis sritimis, jau tada labiausiai ėmė linkti prie kalbų. Manau, kad per visą gyvenimą tai ir buvo jo didžiausia mokslinė aistra, kurioje, jis, tikiu, galėjo labai daug pasiekti (o ir pasiekė, – deja, visas nutrūko per anksti, smarkiai per anksti). Tuo metu (kadangi tada ir jis jau buvo susidomėjęs budizmu) jis mokėsi tibetiečių kalbos, tačiau čiupdavo ir bet kurią kitą po ranka pasitaikiusios kalbos knygą. Man, į kalbų mokymąsi žiūrinciam kaip į darbą, buvo neįtikėtina, su koku polėkiu jis šuoliuodavo kalbų srityje.

Žinoma, ir muzika. Utrechte buvo galimybių kur kas lengviau tyrinėti muzikinius laukus ir net nueiti į koncertus – tada pamatytas „Sonic Youth“ pasirodymas tiek man, tiek jam, kaip aptarėme vėliau, buvo vienas išpūdinčiausių, matytų per gyvenimą, o Eindhoveno „open air“ tapo pirmuoju mūsų aplankytu dideliu festivaliu. Ne kartą įvairiomis progomis minėdavome Davido Bowie dainą „Absolute Beginners“ – mes tuomet ir buvome tokie, absoliučiai nieko panašaus nematę, absoliutūs „beginneriai“. Pamenu grupės „The Gathering“ pasirodymą šiame festivalyje, kuriame mes, lyjant lietai, stovime minioje užsidėję ant galvų polietileninius maišelius – žinoma, kad atvykome į festivalį neturėdami jokios tinkamos liūčiai aprangos, žinoma, kad neturėjome net palapinių, kuriose galėtume tas kelias naktis nakvoti, tad teko glaustis kažkokiose dušų prieigose. Bet žinoma, kad tai buvo pasiutusiai smagus laikas, o muzikiniai atradimai buvo svarbesni už bet kokią komfortą.

Tačiau labiausiai mus tuomet formavo kelionės. Paskui kelis metus prisimindavome, kur mes tuo metu sugebėjome apsilankyti ir kiek visko patyrėme. Londonas, kuriame mus, aptriušusius, turistai turbūt laikė vietiniais pankais, ir vis prašė nusifotografuoti kartu su jais, o vakarais rašytojo Kazimiero Barėno bute (kuriame mes buvome prisiglaudę, nes Mindaugo tėtis pažinojo jį) žiūrėdavome biliardą, Kalelja Ispanijoje ir išvyka iš jos į Barseloną, – nusipirkti bilietai į paskutinį traukinį atgal pasirodė esantys tik iki tarpinės stoties, tad keliasdešimt kilometrų naktį žingsniavome traukinių bėgiais. Paryžius – likus apie šimtui kilometrų iki jo, vienoje vietoje įstrigome tranzuodami dviem pa-

roms. Vietiniai antrą dieną su mumis, vėl nuo ryto stovinčiais pakelėje, jau ėmė sveikintis. Briugė ir jos atmosferiniai barai su šachmatais. Žinoma, Praha, pliaupiantis lietus visą savaitę, gyvenimas pankų *skvotė* ir kilęs gaisras jame. Ir iki kiekvieno pakraščio ištirinėtas Utrechtas, kuriam visuomet liko nostalgija. Mūsų kambariai, kurie ilgainiui virto susirinkimų vieta – jau net nepamenu, kas ir kokiais būdais ten užklysdavo pas mus pagurkšnoti alaus ir palošti kortomis (vienas iš lietuvių, įsiaudrinęs, gerai sulošęs partiją, mėgdavo iš džiaugsmo daužyti delnu į grindis. Vieną dieną atėjo apačioje gyvenanti kaimynė, sakydama: „Ateikit, pažiūrėkite, ką padarėte“. Ateiname – o ten lubose, toje vietoje, kur mes viršuje lošdavome kortomis, atitrūkęs didžiulis tinko gabalas).

Grįžus iš Utrechto draugystė tęsėsi toliau, susiformavo ir mūsų bičiulių būrelis – kursioikai, bendri pažįstami. Mindaugas mokėdavo betarpiškai bendrauti ir įlieti į mūsų kompaniją vis naujus žmones. Jam nieko nereikšdavo pasakyti: „Susipažinau čia su vienu žmogumi, ateis kartu su mumis vakare į miestą“. Tuo metu jis ėmė uždarbiauti vertimų biure, ir mes neretai ten užsukdavome leisti kartu laiko. Kai biure nelikdavo kitų darbuotojų, mums, tuo metu dažniausiai su puskiaurėmis kišenėmis ir neturintiems kur prisiglausti, jis buvo tapęs tarsi štabu. Kartu su Mindaugu dirbome ir šiuo metu nebeegzistuojančioje radijo stotyje „Hansa“, kur galėdavome į eterį paleisti ir itin kreivos, radijuje paprastai retai kada skambančios muzikos, pasikviesti pakalbėti apie Tibetą Jurgą Ivanauskaitę (būtent tokios muzikos ir klausausi keliaudama per kalnus, sakė ji, kai paleidome groti „Banco de Gaia“). Mes abu buvome pakvaišę dėl muzikos, iki apsėdimo domėjomės įvairiausia tamsia, gilia kūryba, pirmiausia grupe „Current 93“, ir tas susidomėjimas neabejotinai vėliau atsispindėjo ir jo darbuose.

Kai prisimenu tą laiką, Mindaugas visuomet būdavo kažkur šalia – ir studijose, ir dalyje darbų, ir leidžiant laisvą laiką, ir kelionėse. Kai po jo mirties peržiūrėjau jaunystės laikų nuotraukas, Mindaugas buvo kone kas antroje iš jų. Kroatija ir Krymas (Mindaugas mokėdavo užkrėsti žmones dažnai net nepagrįstu optimizmu, ir pamenu, kad daug ką įkalbino važiuoti traukiniu ten, pasakęs, kad kelionė truks vieną dieną, – vos įlipus į traukinį paaiškėjo, kad kelionė, pasirodo, bus kelis kartus ilgesnė. Bet argi tai problema? Smulkmena), Juodkrantė su nakvyne ant malkų krūvos pašiūrėje ir Olandija (aš vėl išvažiavau į Utrechtą studijuoti, bandėme pakartoti tą pačią studijų istoriją, tačiau stipendiją tąkart gavau tik aš, vėliau Mindaugas su kitu bičiuliu atvyko manęs aplankyti).

Ir bandymas patiems imtis muzikinės veiklos. Nes juk jei gali kiti, kodėl negalime mes?

Įkūrę „grupę“ (kuri, žinoma, vėliau neįrašė nei vienos dainos) ėmėme lankyti muzikos pamokas. Aš nusprendžiau būti gitaristu, o Mindaugas būgnininku. Ką grosime? Kol kas dėl tokio nereikšmingo dalyko nesukome galvos, tačiau buvo akivaizdus faktas, kad groti nemokėjome nei vienas iš mūsų. Pamokos vykdavo muzikos mokykloje „Glorija“ – mes net nežinojome, kad jos įkūrėjas turi religinį pašaukimą, tad mokytis groti duodavo pagal religinius tekstus. Mums, tuo metu klausiusiems metalo ir šviežiai atrasto, karštai pamėgto apokaliptinio folko, tai atrodė kaip didžiulis gyvenimo ironijos įrodymas. Mindaugas nusipirkęs būgnus laikė greta gyvenusio kito bičiulio buto rūsyje, kur užsukdavo pasimokyti groti – iki šiol pagalvoju, ką apie tą sklindantį dundesį galvodavo kaimynai.

Pamenu jo dosnumą ir atvirą širdį. Susirinkusiuosius jo nuomojamame bute Antakalnyje Mindaugas pavaišindavo (teatleidžia dabar jam jo mama) mamos iškeptais dieviško skonio iki šiol nepamirštais morkų blyneliais (tiek jis, tiek aš tuomet buvome vegetarai) – jam dėl draugų nebuvo gaila dalintis niekuo, ką turi, svarbiausia atrodė bendrumas ir tai, kad viskas turėtų vykti lengvai.

Buvo daug linksmų ir kurioziškų nutikimų. Jis turėjo puikų humoro jausmą ir mokėjo pasijuokti pats iš savęs. Vienas tokių nutikimų įvyko Palūšėje – mes su draugais atvykome ten žiemą slidinėti. Reikia pastebėti, kad Palūšė buvo tapusi nostalgiška ir privaloma kasmet aplankyti mūsų kompanijos vieta. Atėjus į tuometį slidinėjimo centrą paklausėme, ar turi įvairių dydžių slidinėjimo batų. Iš anksto apsidraudėme, žinodami Mindaugo batų dydį – 49'as. Ne juokas ir šiais laikais, manau. Centro darbuotoja net nemirktelėjusi atsakė, kad taip, žinoma. Bet kokių. Ir tada ateina Mindaugas su savo pageidavimu. To buvo per daug ir pačiai visko mačiusiai moteriškei. „Nieko nebus, eik košės virti,“ – bandė nugesinti Mindaugo entuziazmą ji. Tačiau Mindaugas pade-monstravo kantrų užsispyrimą ir pasakė, kad čiuoš kad ir kitais batais. Trimis dydžiais mažesniais. Naktinis žygis iš Barselonos į Kataliją turbūt buvo mažiau skausmingas.

Su Palūše susijęs ir kitas mūsų bendras prisiminimas – su Mindaugu eilinį kartą ištranzavome iki Prahos, tačiau jau Varšuvoje sužinojome, kad Čekiją siaubia potvyniai. Kelio į priekį nėra. Mes, žinodami, kad kiti draugai tuo metu plaukia valtimis per aplink Palūšę esančius ežerus, atlikome staigų tranzavi-

mo atgal į Palūšę manevrą. Sunku net patikėti, bet beveik spėjome. Bet *beveik* nereiškia, kad spėjome. Kita dalis mūsiškių jau buvo išplaukusi. Išsinuomavę valtį mes su Mindaugu kelias dienas plaukėme paežerėm vis šūkaudami „Artūrai!“ (bičiulis, kuris buvo kartu su tais plaukiančiaisiais – jį į kompaniją atvedė Mindaugas, jis irgi tapo labai artimu draugu, o vėliau ir mano sesers vyru). Žinoma, nieko nepešėme, tik kelias dienas nakvojome ežerų pakrantėse, beieškodami platybės pradingusių bičiulių. Galiausiai sutikome juos jau grįždami, traukinių stotyje.

Kodėl pasakoju apie tai? Mindaugas tuomet buvo būtent toks – su juo buvo galima leisti į visokiausius nuotykius, jis be didesnių abejonių sakydavo „žinoma, Audriau, varome“. Su juo buvo smagu, ir žinojai, kad viskas greičiausiai išvirs į kokią keistą istoriją, bet bus ką atsiminti.

Aš čia sąmoningai neminiu jo kūrybinių ieškojimų, manau, kad tai geriau gali papasakoti kiti žmonės. Nes man svarbiau buvo kitkas. Jis pirmiausia buvo geras, daug duodantis draugas. Galėčiau pasakyti, sielos draugas. Su kuriuo turėdavai ką aptarti iki paryčių.

Kiek vėliau bendravimą apvilko migla. Mes smarkiai nutolome, išsiskyrė mūsų požiūriai į tai, ką norime su gyvenimu daryti toliau, ėmė skirtis ir vertybinis suvokimas, požiūris į bendravimą. Ėmė atsirasti daugiau to, kas skiria, nei jungia, bendrauti tapo sudėtinga. Galbūt tai natūrali visų artimų jaunystės draugysčių baigtis? Ir atrodė, kad Mindaugas kone specialiai stengiasi nukirsti visus buvusius ryšius. Galbūt norėjo pradėti gyvenimą nuo naujo lapo? O gal jį paveikė skausmingi asmeniniai išsiskyrimai? Tad apie tą, vėliau prasidėjusį, jo gyvenimo etapą negaliu daug ką papasakoti.

Mačiau, kad jis toliau leidžia knygas, įkūrė savo tinklalapį, vienu metu parašė, kad jam artimiausias gyvenime atrodo islamas, ir itin žavėjosi Irano kultūra (tiesa, po kelių metų parašė, kad požiūris į religijas kinta. „Aš pasikeičiau“, – rašė man). Man daug kas iš to atrodė svetima, bet šiaip ar taip jau gyvenome savo atskirus, nutolusius gyvenimus. Atrodė, kad jis lekia gyvenime nuo vienos srities prie kitos – nuo kalbų studijų iki religijotyros ir mitologijos, nuo muzikos iki literatūros. Dėl karšto bendravimo būdo įgijo nemažai priešu, bet, tikiu, kad ne ką mažiau bendraminčių. Ėjo prieš srovę, sąmoningai ar ne.

Pastaraisiais keliais metais jis kasmet pasveikindavo su gimtadieniu, parašydavo ir metų pradžioje. Visuomet tradicinis klausimas būdavo – ką klausai, ką skaitai? Ir visuomet pasidalindavo savo mėgstamiausiųjų sąrašą, vis minėdamas, kad nėra laiko viskam, kas įdomu, perklausti, o juo labiau

perskaityti. Metalas, neofolkas, eksperimentinė muzika taip ir liko jo sąrašo viršuje, o kalbant apie kūrybinius planus, visuomet paminėdavo ir tai, ties kokia knyga dirba dabar.

Mindaugas vis pasiūlydavo susitikti, vis tardavomės, kada tai padarysime, tačiau taip iki galo ir nesuderindavome laiko. Matyt, bendra praeitis ir turėjo likti praityje. Paskutinis susirašymas su Mindaugu jau buvo likus kelioms savaitėms iki jo mirties, kai tarėmės, jog portalui 15min paimsiu interviu apie jo naują knygą. Parašiau, kad padarysime tai, kai tik grįšiu iš kelionės į Prahą. Prahėje dar užsukau į tą patį barą „Dejvicka Sokolovna“, kuriame tiek daug laiko leidome pabėgimo į Prahą iš Utrechto universiteto pavasario atostogų metu. Tą patį, kuriame kadaise su dabar jau mirusiais bičiuliais rezgėme būsimųjų tranzavimų, į kuriuos vėliau įsitraukė ir Mindaugas, planus. Galvojau nusiųsti nuotrauką, bet paskui persigalvojau – papasakosiu grįžęs. Tačiau pirmoji žinia vos grįžus į Lietuvą buvo apie Mindaugo mirtį.

Mes linę prisiminti žmones, jų įtaką, padarytus darbus tuomet, kai jau jų nelieka. Mindaugo išėjimas likusiems čia, matyt, yra skaudi pamoka, kad nereikia laukti per ilgai, nes paskui laiko tiesiog nebelieka. Žiauri likimo ironija, kad taip draugus mokėjęs telkti žmogus mirė toks vienišas.

P.S. „Prisimeni skrydį į Adamą?“ – prieš kurią laiką parašė man *messengeriu* Mindaugas, atsiuntęs nuorodą į „Talking Heads“ dainą „Road to Nowhere“. „Kokie laikai buvo“, – pridėjo paskui. Taip, tokie buvo laikai. Ir tu dabar jau žinai, Mindaugu, kur ištis veda tas galutinis Kelias.

ALGIMANTAS LYVA
Poetas, prozininkas, dramaturgas

DIDYSIS ŽAIDIMAS

Mindaugas buvo plačių pažiūrų, didelės erudicijos ir pilnas originalių sumanymų kūrėjas, todėl nieko nuostabaus, kad jis sugalvojo *Didįjį Žaidimą*. Tai buvo grandiozinis projektas, kuris tęsėsi beveik aštuonerius metus. Buvau nustebęs, kad į šį literatūrinį turnyrą Mindaugas pakvietė mane. Manau, kad buvo ir daugiau kandidatų. Dabar sunku nustatyti šio pasirinkimo priežastį ir net nebūtina.

Taigi mes pradėjome savo literatūrinį žaidimą. Žaidėme spontaniškai, neturėdami nei aiškos idėjos, nei konkretaus tikslo. Tekstus rašėme virtualiai, nebuvo tiesioginio bendravimo. Mūsų trumpi tekstukai būdavo klausimais, atsakymais, įvairių situacijų aprašymais, filosofiniais pastebėjimais bei įvairiausių personažų keisčiausiais išgyvenimais. Tačiau pagrindiniai herojai buvo du: Guru Guru ir Dravenis. Jie buvo pagrindinė ašis, apie kurią sukosi visas *Didžiojo žaidimo* veiksmas. Kiekvieną veiksmo situaciją mes apibrėždavome kiek skirtingai, bet visada ieškojome sintezės, paradoksalaus sprendimo.

Šis literatūrinis darbas nėra nuotykių katalogas, filosofinis traktatas, lyrinė poema ar dar kas nors. Sunku ir nereikia apibrėžti kūrybinio proceso eigos. Rašydami mes derindavome tarsi nesuderinamus požiūrius, veiksmo aklavietėje surasdavome keistas išeitis, nelauktus sprendimus, stebindavome skaitytoją nenuspėjama siužeto plėtote.

Galvojau, kad apsiribosime viena knyga, bet Mindaugo siekiai buvo žymiai platesni ir paslaptingesni. Taigi, kartu parašėme net vienuolika knygų. Mane džiugiai stebino neblėstantis Mindaugo entuziazmas. Jis tiesiog spinduliavo naujomis idėjomis, todėl noriai įsitraukiau į šį ilgą, begalinį žaidimą. Mindaugo dėka kūrybinis procesas netapo padrika įvykių, apmastymų, minčių galerija. Mindaugas tarsi žinojo, nujautė visas knygas jungiančią siužeto logiją. Jis žvelgė giliau, norėdamas pakilti aukščiau koncepcijų ir siužeto traktuotį. Manau, kad tai jam pavyko įgyvendinti

Mindaugas buvo tarsi šios keistos simfonijos dirigentas, na, o aš, aišku, grojau pirmuoju smuiku. Mindaugas, pusiau juokais, pusiau rimtai apibūdino *Didįjį žaidimą* kaip literatūrinę anomaliją. Ir nieko keisto – gamtoje kaip ir kūryboje yra daug anomalijų, bet ši ypatinga, nes atskleidžia Mindaugo charizmą, spontanišką ryžtą ir minties originalumą.

Šis kūrinys siūlo pasinerti į *Didžiojo žaidimo* gelmes ir kartu su jo herojais dar kartą išgyventi visus nuotykius, dalyvauti filosofinėse diskusijose, keliauti kosmosu, susitikti su ateiviais, realiais žmonėmis bei fantastiškais būtybėmis. Žaidimas yra iracionalus ir todėl kartais virsta absurdo drama, poema ar detektyvu.

Mindaugas ieškojo naujų kampų kvadratinėje scenoje ir neretai patekdavo į paralelines erdves, kalbindavo istorinius personažus, skelbė kūrybinius manifestus, aprašinėjo karus ir tolimas keliones. Sunku aiškinti šį Žaidimą, vertinti, nagrinėti, gal ir neverta. Nejmanoma aprėpti neaprepiamo, paaiškinti Mindau-

go fantazijos gelmių *Didysis žaidimas* – tai įdomus Mindaugo ir mano kūrybos periodas, sulaukęs daug teigiamų ir kritinių atsiliepimų. Tačiau, manau, kad tikrojo šio kūrinio įvertinimo galėsime sulaukti tik ateityje.

DALIA JAZUKEVIČIŪTĖ

Poetė, prozininkė

MINDAUGAS – ŽVAIGŽDĖ, PER ANKSTI PALIKUSI ŠIĄ PLANETĄ

Mes kartu dirbome „Respublikoje“. Mindaugas buvo laisvas žmogus – laisvas savo sieloje ir to negalėjo pakeisti laikraščio ritmas, disciplina. Jis nereagavo į niekieno komandas, Mindaugui „viršininkai“ neegzistavo. Nors mūsų stalai kokius vienerius metus stovėjo šalia, toje žurnalistų salėje „Respublikoje“, bet Mindaugo už to stalo beveik niekada nebuvo, jis gyveno savo gyvenimą, ne redakcijos. Todėl bendravome retai, priešokiais, net galvojau, kad jis nedirba pilnu etatu, kaip aš. Maniau – yra laisvai samdomas, nors išties buvo kitaip. Mindaugas gavo minimalią algą, taip mums visiems mokėjo, plius honorarus už straipsnius.

Jis elgėsi, kaip rašytojas Ričardas Gavelis, kuris išties nebuvo etatinis „Respublikos“ darbuotojas, tik rašė kartą per savaitę ir ateidavo pabendrauti, kai sumanydavo.

Mindaugas tais metais buvo labai užsiėmęs įvairiausių sektų veikla Lietuvoje. Ir tai nebuvo redakcijos užsakymas, tai buvo jo asmeninė iniciatyva, bet laikraštis jo straipsnius skelbė. Girdėdavau iš redakcijos žmonių, kad buvo užpultas ir sumuštas sektos vadų užsakymu, bet jis man niekada apie tai pats nepasakojo. Jis tiesiog kartais pradingdavo kuriam laikui, o kai grįždavo, vėl būdavo toks pats – laisvas, savas ir linksmas.

Labiausiai susidraugavome būtent tada, kai aš jau seniai buvau palikusi žurnalistiką ir atsidėjusi laisvam rašymui.

Mūsų bendravimas buvo intensyvus, jam labai tiko mano poezija. Kai neduodavau eilėraščių pati, jis juos žvejo davo iš feisbuko. Aš juos skelbiau srovei, nesistengdama išsaugoti, o jis juos rinko ir skelbė radikalijai.lt

Už tai jam esu labai dėkinga, o ir nustebinta, kad jam taip svarbu poezija, tokių žmonių pasaulyje apskritai yra mažai.

Mindaugas ir pats rašė labai aukštą poeziją, bet jo dėmesys buvo sutelktas į daug sferų. Tai – muzika, kelionės, kalbos, vėlgi įvairios religinės konfesijos, fantastikos romanų rašymas. Mano akiratis siauresnis. Man pakanka paralelinių pasaulių – istorijos, literatūros, poezijos.

Mindaugas buvo žvaigždė, per anksti palikusi šią planetą. Manau, jog nepakankamai buvo suprastas ir labai nepakankamai įvertintas, bet niekada tuo nesiskundė, niekada nedejavo, o visada kūrė fantastinius planus, kaskart vis fantastškesnius, nors, aišku, kad ne visus spėjo įgyvendinti.

Bet įgyvendino pakankamai. Kitas tiek padaryti, kiek padarė jis, nesugebės ir per keletą gyvenimų, nors gyventų ir po šimtą metų kaskart ...

Aš labai dėkinga Mindaugui Peleckiui, kuris išsaugojo ir išleido pdf formatu mano eileraščius, kuriuos mėčiau po feisbuką keletą metų. Kitaip išleisti juos yra sunku, gal net be šansų, kas skirs pinigų poezijai, kai svarbiau visiškai sustojęs pasaulis. Nors popierinės knygos ilgiuosi ...

Nes vis tik be poezijos žmonės nebebus daugiau begaliniai. Bus daug tuštesnis gyvenimas.

Mindaugui mano širdis dėkoja.

Mes esame kalbėję daug valandų telefonu, jis svajojo apie begalines keliones, siūlydavo kartu keliauti, bet visos svajos liko svajomis, abiejų sveikata buvo ne itin.

Kartais naktimis neatsakydavau į skambučius, gailiuosi, kas galėjo žinoti, kaip veikia klasingoji neprašyta viešnia...

POVILAS GIRDENIS

Dainuojamosios poezijos atlikėjas, istorikas, publicistas

ECH, MINDAUGAI...

Norėdamas pasitikslinti kelis faktus, imu į rankas tavo „raudonąją knygą“, tavo kruopščiai parengtą žinyną „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“ ir pajuntu, kad negaliu susikaupti. Bevartydamas užmirštu dėl ko tą storą knygą ėmiau, mintyse sukiojasi padriki prisiminimai bei pastaruoju metu, apšnekant su mūsų bendrais pažįstamais tavo netikėtą iškeliavimą, ne kartą kartoti žodžiai „negali būti“, „negaliu patikėti“, „nesąmonė“, „kažkoks ab-

surdas“... Žodžiai mirguliuoja, painiojasi, susijaukia į keistą tumulą, o virš tumulo pakimba vienas vienintelis – pats svarbiausias – „nspėjau“.

Nspėjau perskaityti tavo dovanotų poezijos knygų, įpusėjau, bet nebaigiau įdomios, lengvu, patraukliu stiliumi parašytos studijos „Naujieji religiniai judėjimai Lietuvoje: tarp tradicijos ir kosminių religijų“. Nspėjau tau pasakyti, kad studija puiki, kad labai džiaugiuosi ją turėdamas, kad skaitysiu ir vartysiu ne vieną kartą. Nspėjau pabambėti dėl plonų viršelių ir papriekaištauti, kad tokios knygos turi būti leidžiamos tik storais viršeliais, nes dažnai vartomos greitai susidėvės. Nspėjome su sūnumi įrašyti ir tau įteikti naujo „Plieninių varlių“ albumo, kurio tu – kaip sako žemaičiai – laukei išsižiojęs, ne kartą teiravaisi, kada jis pasirodys. Nspėjau tau pademonstruoti sūnaus instrumentinių eksperimentų. Tokius eksperimentus tu mokėjai vertinti. Objektyviai, supratingai, be paiko išmanymo demonstravimo, be snobiško manieringumo, greitai ir tiksliai iššifruodamas sūnui įtaką padariusius muzikantus bei kompozitorius.

Daug ko nspėjau, tačiau šį tą vis dėlto suspėjau. Džiaugiuosi, kad tavo paragintas įrašiau pažintinį filmuką apie šiaurės žemaičių – dounininkų – tarmę, kurią patys žemaičiai pastaruoju metu labai norėtų laikyti ne tarme, o kalba. Neprieštarauju, nesiginčiju, nes puikiai žinau, kad ginčytis su žemaičiais beviltiška ir neprasminga. Pagaliau nėra svarbu: tarmė – tai kalba, ar – kaip mes abu nutarėme rašyti – rokunda. Svarbu tai, kad tavo iniciatyva mano įkalbėtą filmuką „The Sound of the Samogitian language“ („Žemaičių kalbos garsas“) peržiūrėjo ir žemaitiškus žodžius išgirdo kelios dešimtys tūkstančių įvairiausių pasaulio kraštų gyventojų. Suspėjau tau įteikti savo istorinės publicistikos knygą „Artima praeitis“. Ir nieko tokio, kad nesulaukiau tavo žadėtos recenzijos. Visiškai užteko vieno vienintelio komentaro, kad visi rašiniai parašyti „su draivu“. Nesuprantantiems melomanų ir muzikantų vartojamo žargonizmo tinka lietuviškai-liaudiškas „nuo dūšios“.

Kaip ir su ne vienu pažįstamu ar nelabai pažįstamu, bet artimos sielos žmogumi, daugiausiai bendraudavome *feisbuke*. Dažnai klausinėdavai. Apie 1984–1989 m. Vilniaus pankėzus, apie pirmuosius lietuviško roko festivalius, kuriuose man teko dalyvauti, apie liūdną kai kurių mano pažintų muzikantų bei patrakėlių neformalų likimą. Linksma prisiminti, kai tavo užklausinėtas apie Ukrainos Sičės šaulius, žaibišku tempu išnaršiau eilę

interneto svetainių ir per keletą minučių žinovo tonu pateikiau trumpą-drūtą informaciją apie 1914–1920 m. Ukrainos laisvės kovotojus, kurių himną „Červona kalina“ su sūnum sugrojome ir sudainavome per tavo knygu pristatymą.

Laikau save ateistu, skeptiškai žiūriu į teorijas apie pomirtinius gyvenimus ir paralelinius pasaulius, tačiau kartais labai norisi tikėti guodžiančiomis tikinčiųjų pasakomis. Ne tik tikėti, bet ir pačiam vieną-kitą pasakaitę pasekti. Ypač, kai iškelduoja žmonės, kurių išėjimas palieka tuštumą. Štai ir dabar galvoju, kad plepate jūs kur nors jaukiai su Nerijum Rėza, Jonu Noreika, Roku Valaičiu, pro šalį svirduliuoja net ir aname pasaulyje kuo nors smagiai apsisvaiginti sugebėję Kablys su Bangladešu, kur nors atokiau tįso Grūzdas, Apelsinas ir Rolis, o nenuorama Baras ir ten rengia savo amžinus avangardinius monospektaklius bei bando kažką nufilmuoti kokia nors dangiška kino kamera. Džyza – kaip visada – nenustygta vietoje, savo aktyvumu ne vienam įkyrėdamas, o Rimas Burokas rašinėja ant lotoso lapų ir išraiškingai skaito sonetus apie mylimą, niekada nematytą Paryžių. Nepažinojai jų šiame pasaulyje – tai labai noriu tikėti, kad sutikai ir apipylei klausimais ten...

Nė vienas nežinome, kada teks iškelti. Nežinome ar – anot tautos dainiaus – „išnyksime kaip dūmai“, ar iškelsime ten, kur bus lemta susitikti kitus iškeliavusius. Pasikartosiu, kad protas netiki tokio susitikimo galimybe, o širdis labai nori tikėti. Pasikliaudamas širdimi, galvoju, jeigu ten kažkur kada nors susitiksime – tai žinau, jog priklausomai nuo to, kiek man bus lemta pabūti šioje Žemėje – teks ilgiau ar trumpiau tau pasakoti apie tai, kad per tą laiką, kai tavęs čia nebuvo, nieko ypatingo neįvyko, kad viskas po senovei, kad iškeldaudamas nieko nepraradau. Tu jau būsi išanalizavęs daug amžinybės subtilybių, parengęs ne vieną studiją apie dangiškų arfų bei fleitų orkestrų bei – manau, kad tau artimesnio – triukšmingo peklos kipšų muzikavimo ypatumus. Objektiviai, nešališkai, be savo asmeninės nuomonės kaišiojimo, kaip tu visada sugebėdavai.

Ech, Mindaugai... Nenoriu tau linkėti ilsėtis ramybėje. Noriu palinkėti, kad tavo amžinybė būtų nuotaikinga, žaisminga, „su draivu“, kad joje tu patirtum ir atrastum viską, ko nespėjai patirti ir atrasti šioje Žemėje!

GINTAUTAS GASCEVIČIUS
Kompozitorius, būgnininkas, perkusininkas,
audioperformansų kūrėjas ir atlikėjas

MINDAUGO ŽINIOS ĮVAIRIOSE SRITYSE BUVO LABAI GILIOS

Su Mindaugu dažniausiai bendraudavome darbiniais ir kūrybiniais reikalais. Išleisdamas naują muzikinį albumą, visada jo prašydavau išsakyti savo nuomonę. Jis labai gerai jautė muziką ir puikiai orientavosi pasaulinėje muzikos autorių ir jų kūrinių erdvėje. Buvo vienas iš nedaugelio, kurių nuomonę labai vertinau. Kiekvieną kartą pasišnekučiuodavome kūrybos temomis. Iš vienos pusės bijodavau su juo veltis į gilesnes ir platesnes diskusijas, nes Mindaugo žinios įvairiose srityse buvo labai gilios ir pasijusdavau nelygiaverčiu pašnekovu, iš kitos pusės tie pokalbiai labai praturtindavo ir inspiruodavo naujai kūrybai.

Paskutinį kartą intensyviau bendravome, kai 2022 metų pabaigoje abu išleidome savo naujus darbus, aš - muzikinį CD albumą „DDJ“, o jis - knygą „Naujieji religiniai judėjimai Lietuvoje“. Kalbėjomės apie tai, ar verta daryti specialius savo darbų pristatymus, ar to visiškai nereikia. Tada ilgai diskutavome ir nusprendėme, kad darbų pristatymai yra nemalonūs, bet reikalingas dalykas.

Mūsų darbai šiek tiek buvo susiję savo temomis, nes „DDJ“ - tai daoistams svarbios knygos „Dao De Jing“ abreviatūra. Čia ir vėl Mindaugas nustebino, papasakodamas apie knygos autorių Laozi ir pačią knygą tokių dalykų, kurių neradau daugiau jokiuose informacijos šaltiniuose.

Labai svarbi Mindaugo misija viešojoje erdvėje buvo kultūrinio internetinio portalo „Radikalai“ puoselėjimas. Tai, kaip reta Lietuvoje, labai inteligentiška erdvė, kurioje galima rasti knygų ir muzikos albumų recenzijų, intelektualių straipsnių ir literatūros kūrinių. Tai lyg ir tas pats, kaip kituose kultūriniuose portaluose, bet pagrindinis skirtumas didžiulis: apsilankęs „Radikalai“, visada jausdavaisi pakylėtas, o ne apsiteršęs. O tai, neabejoju, Mindaugo nuopelnas, parodantis jo asmenybės brandumą.

AIDAS ZUBKONIS
Programinės įrangos inžinierius (Jungtinė Karalystė)

MINDAUGO KŪRYBINĮ PALIKIMĄ LIETUVA DAR TURĖS ĮVERTINTI

Su Mindaugu susipažinome 2005 metais. Tuo metu jis pradėjo rašyti Jungtinėje Karalystėje leistam savaitraščiui „Londono Žinios“, kuriame neilgai dirbau. Tiesa, nepamenu, ar jis mus susirado, ar mes jį. Tačiau gerai prisimenu pirmąjį susitikimą tų pačių metų vasarą Vilniuje – Mindaugas buvo energingas ir jaunatviškas. Tebuvo jis tik 10 metų už mane vyresnis.

Nors Mindaugo darbas „Londono Žiniuose“ ir nesitęsė ilgai, kaip, beje, ir mano, palaikydavome ryšį. Nors ir nedažnai, bet susitikdavome Lietuvoje. 2012 metais jo prašymu techniškai sukūriau interneto svetainę radikaliai.lt. Žinojau, kad Mindaugui jos turinys labai svarbus, kaip ir skaitytojų ratas, susiformavęs per daugiau kaip dešimtmetį. Pasidžiaugdavo Mindaugas įkelta poezija ir kita kūryba, o aš jo rašytomis knygomis, ypač tokiomis, kaip „Lietuvos Rokas“, kurią gavau iš jo rankų. Kiek darbo ten įdėta – iš karto gali pažinti žingeidų muzikos istorijos tyrinėtoją!

Paskutinį kartą Mindaugą mačiau 2018 metų žiemą. Nuo to laiko daug nebendravome. Dabar, kai jis mus paliko, gailiuosi, kad skyriau mūsų pažinčiai per mažai laiko ir dėmesio. Per anksti išėjai, Mindaugai. Liko ne tik didelis kūrybinis palikimas, kurį Lietuva dar turės įvertinti, bet ir daug nespėtų įgyvendinti sumanymų. O manajame archyve liko daugybė el. laiškų, kurie dabar įgauna visai kitą vertę.

AUGUSTINAS DAINYS
Filosofijos mokslų daktaras, rašytojas

PATRICIJA DROBLYTĖ-DAINĖ
Filosofė, eseistė, vertėja

DAUGELIUI MŪSŲ KARTOS JAUNUOLIŲ JIS TAPO PAVYZDŽIU

Augustinas

Pirmą kartą apie Mindaugą Peleckį išgirdau dar būdamas moksleivis. Ankstyvosios nepriklausomybės laikotarpiu LTV kanalu buvo rodoma populiari laida „Pusvalandis po pamokų“, kurią vedė Jogaila Morkūnas. Ji buvo skirta būtent moksleiviško amžiaus jaunimui. Mindaugas buvo dažnas svečias toje laidoje ir net tapo savotiška jo žvaigžde, kaip, beje, ir pats J. Morkūnas. Jogaila M. Peleckį pristatydavo kaip išskirtinių sugebėjimų, ypač talentingą vaikina, kuris, dar būdamas moksleiviu, išleido savo debiutinę knygą „Vienaragis“. Daugeliui mūsų kartos jaunuolių, ypač turinčių ambicijų literatūros ir apskritai humanitarinių mokslų srityje, jis tapo pavyzdžiu, į kurį norėjosi lygiuotis.

Po mokyklos apie Mindaugą išgirdau, kai jis dirbo žurnalistu „Respublikoje“. 2002 m. jis ėmė interviu iš Boriso Grebenščikovo, grupės „Akvarium“ solisto ir įkvėpėjo. Vėlgi nustebino Mindaugo muzikinė ir literatūrinė erudicija, klausimai, kuriuos pateikė pašnekovui. Jis giliai jautė muziką – tai buvo didelė jo aistra.

Tiesiogiai su M. Peleckiu likimas suvedė 2012 m. Tuo metu jis buvo „Literatūros ir meno“ knygų apžvalgininkas. Tais metais aš kaip tik išleidau savo debiutinį romaną „Angelofilai“. Mindaugas parašė jos recenziją ir pats paskambino man, radęs kontaktus internete. Knyga buvo tik ką pasirodžiusi, todėl buvau labai nustebęs, kad jis jau buvo ją perskaitęs ir net parašęs recenzijos apmatų. Pastaroji irgi gimė bemaž žaibiškai. Nustebino, kaip greitai ir efektyviai žmogus dirba, o taip pat – kaip greitai sugeba orientuotis diskurse: ne tik literatūriniame, bet ir filosofiniame. Taip pat paliko įspūdį Mindaugo draugiškumas ir nuoširdus susidomėjimas recenzuojamu kūriniu. Telefoninių pokalbių metu pagvildenome ir platesnes literatūrines temas. Paaiškėjo, kad Mindaugui, kaip ir man, artima Arvydo Šliogerio ir Algio Mickūno filo-

sofinė paradigma, kad jį įkvepia patyrimas, gyvas, spontaniškas buvimas bei aplinkos stebėseną, o ne panirimas į tekstinių simuliacijų tikrovę, užsisklendus nuo pasaulio. Kadangi radome daug bendrų sąlyčio taškų, Mindaugas parašė recenziją ir kitai mano knygai „The Main Paradigms of Contemporary Lithuanian Philosophy“ („Pagrindinės šiuolaikinės Lietuvos filosofijos paradigmos“).

Daugiau tiesiogiai pabendrauti neteko, tik sekiau Mindaugo publikacijas internete, nusipirkau jo knygą „Žalčiava“ ir kelias poezijos knygas.

Patricija

Su Mindaugu susipažinome studijuodami Utrechto universitete, šiandien jau, atrodo, tolimais 1996 m. Buvome vieni iš „laimingųjų“, kuriems tuo metu pavyko ištrūkti studijuoti į Vakarus. Tais laikais tik nedaugelis studentų turėjo tokią privilegiją. Ir tai, be abejo, buvo ypatinga patirtis. Vakarų Europa mums, jaunuoliams iš Rytų Europos, dar buvo „neištirta teritorija“, kurią be galo norėjosi pažinti ir kuo daugiau iš jos pasiimti. Taip pat motyvavo idealistinis siekis pasisemti naujų žinių ir atvežti jų į Lietuvą, dalintis su akademinė bendruomene ir patiems kurti šiuolaikišką diskursą. Man asmeniškai didelį įspūdį padarė tenykštė akademinė aplinka, galimybė sutikti asmenybių, kurių pavardės žinojau tik iš knygų – tikrų pasaulinio lygio žvaigždžių, – klausytis jų paskaitų, dalyvauti diskusijose ir net asmeniškai susipažinti.

Apie tai, kad Utrechto universitete studijuoja dar keli jaunuoliai iš Lietuvos, sužinojau iš administracijos darbuotojos, o juos pačius vieną dieną tiesiog sutikau gatvėje. Mindaugas Peleckis tuo metu krimto žurnalistikos mokslus kartu su kitu šiandien žinomu žurnalistu Audriumi Ožalu. Šiek tiek pabendrauome. Apie Mindaugą iki tol nieko nebuvau girdėjęs, todėl priėmiau kaip paprastą vaikinuką iš Lietuvos. Pasirodė nuoširdus, šiek tiek drovus, bet turintis „savo liniją“ – jau tada galėjai pajusti savitos besiformuojančios jo pasaulėžiūros užuomazgas. Mindaugo, kitaip nei daugelio iš mūsų, atvykusių iš neturtingų Rytų Europos šalių, nesužavėjo išoriniai vakarietiško gyvenimo atributai. Jis gana skeptiškai atsiliepė ir apie olandų gyvenimo būdą bei vertybes („jiems tik pinigai rūpi“). Sutinku, ir man tuo metu vietos gyventojų pragmatizmas, kur viskas iki smulkmenų apskaičiuota ir suplanuota, sukėlė šokių toki kultūrinį šoką. Net ir artimų draugų santykiuose, atrodo ten mažai vietos laisvei ir spontaniškumui. Visi be galo užimti, susitelkę į savo gyvenimą bei tikslus. Tokia individualistų visuomenė.

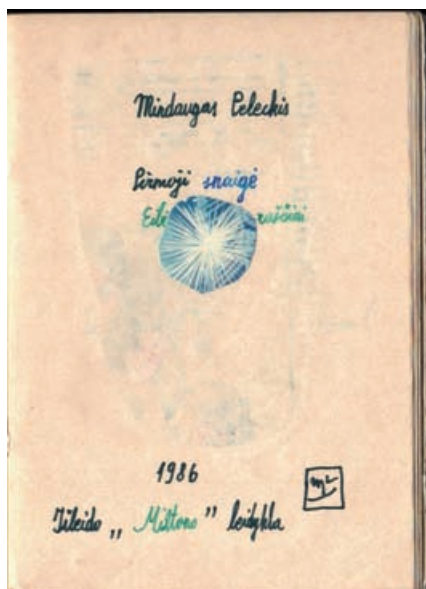
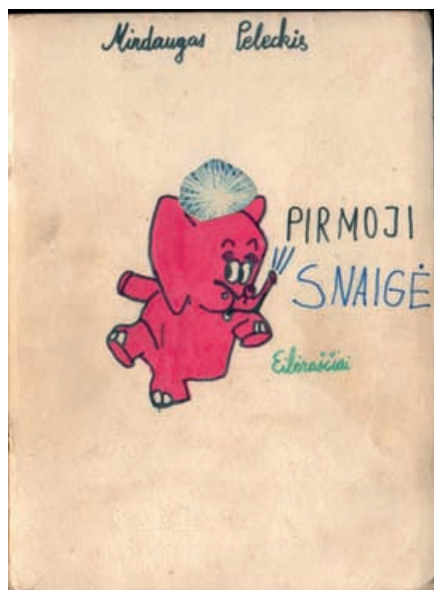
Manau, panašiais reiškiniais Mindaugas bodėjosi ir Lietuvoje. Tai sufleravo ir jo asmeninis stilius. Iš karto buvo matyti, kad tai žmogus „prie alternatyvos“. Jiedu su A. Ožalu buvo ištikimi sunkiosios, alternatyviosios muzikos gerbėjai, o tuo metu tai jau buvo kiek prieš srovę.

Man atrodo, kad tas idealizmas, nekomformizmas sudarė jo asmenybės branduolį ir nulėmė jos raidą, o vėliau ir subrandino savo vaisius. Vienas iš ryškiausių kūrybinių vaisių – KITOKS internetinis kultūros žurnalas Radikalai! 2012 m., kaip tik tuo metu, kai Mindaugas startavo su šiuo projektu, per socialinius tinklus atsinaujino ir mūsų bendravimas. Mindaugas draugiškai pasiūlė bendradarbiauti. Tuo metu man, „pradedančiai mąstytojai“, tai buvo labai svarbu, nes kaip tik brandinau idėją išleisti knygą ir buvau pertekusi temų bei idėjų. Projektas buvo ambicingas – suburti talentingiausius Lietuvos žmones iš įvairių humanitarinių mokslų ir meno sričių ir tapti gyvos bei vaisingos polemikos erdve. Mindaugo portale paskelbiau ne vieną savo straipsnį ir po kiekvienu iš jų sulaukiau daug „patiktukų“, palankių atsiliepimų. Tai suteikė pasitikėjimo savimi ir skatino toliau plėtoti savo liniją. O neužilgo sulaukiau pasiūlymo bendradarbiauti ir iš literatūros almanacho „Varpai“ vyr. redaktoriaus, Mindaugo tėčio Leono Peleckio-Kaktavičiaus. Tai buvo dar aukštesnė lyga, nes tarp almanacho redaktorių ir autorių – visas lietuvių literatūros žvaigždynas, asmenybės, kurių kūryba laikoma klasika. Esu labai dėkinga už tokią galimybę.

Vėlesniais metais su Mindaugu tiesiogiai bendrauti neteko, bet stebėjau jo veiklą, domėjausi leidžiamomis knygomis ir pasaulėžiūros raida. Vienu metu buvau kiek priblokšta, sužinojusi Mindaugo požiūrį į islamą, – tapo savotišku tos kultūros, o sykiu ir gana radikalių politinių idėjų skleidėju. Nepažinojau Mindaugo artimai kaip žmogaus, todėl negaliu patikimai vertinti, bet turiu tam tikrų įžvalgų. Manau, tos ekstravagantiškos idėjos ir gyvenimo pasirinkimai yra neišvengiamas asmenybės raidos tarpsnis. Ateina metas, kai žmogaus esybės gelmėse subręsta poreikis žūtbūt išsiskirti iš minios, supurtyti aplinkinius drąsiomis, novatoriškomis idėjomis bei saviraiška. Nebūtinai tos idėjos yra visapusiškai teisingos ir teigiamos, tačiau kitaip, nei per opoziciją aplinkai, asmenybė negali susiformuoti ir savęs suvokti.

Šis tarpsnis taip pat praeina. Ateina metas, kai pradėdame suvokti dalykus iš kitų hipotetinių perspektyvų, tampame jautresni aplinkiniams ir geriau juos suprantame. Tada tampa aišku, kad kadaise gintos tiesos tėra sąlyginės, subrandintos tam tikros gyvenimo patirties bei sąlygų.

Maloniai nuteikė išklausytas paskutinės Mindaugo Peleckio knygos „Naujieji religiniai judėjimai: tarp tradicijos ir kosminių religijų“, vainikavusios jo kelių dešimtmečių tyrinėjimus, pristatymas. Mindaugas atsiskleidė ne tik kaip įdomus tyrėjas, siekiantis nešališkai ir objektyviai perteikti savo nagrinėjamą dalyką, bet ir kaip žmogaus pasirinkimų įvairovei tolerantiška, humanistinės filosofijos idealų įkvėpta asmenybė, nesmerkianti kitų žmonių religinių pasirinkimų, bet besistengianti juos ir jų įsitikinimų ištakas kuo geriau atskleisti bei suprasti.



Pasirodo, dar iki tikrosios Pirmosios knygos jaunas autorius pats buvo „išleidęs“ eilėraščių knygele 1986-aisiais. Jūsų dėmesiui jos tituliniai puslapiai. Rankraštinė knygelė saugoma J. Janonio gimnazijos muziejuje.

IŠLEISTŲ KNYGŲ SĄRAŠAS

- Vienaragis: eilėraščiai, pasakos, fantastika. – Vilnius: Periodika, 1990.
- Velnio kiaušinis: fantastiniai ir siaubo apsakymai, apysaka ir detektyvas. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992.
- Ugninių paukščių kelionė: vizijos. – Klaipėda: Rytas, 1994.
- Mano tylusis angelas: eilėraščiai. – Klaipėda: Rytas, 1995.
- Nestosių į angelų sąjungą: eilėraščiai. – Šiauliai: Saulės spaustuvė, 2005.
- Septyni tiltai pasaulio centre: miniatiūros ir (ne) supratimai. – Šiauliai: Saulės spaustuvė, 2007.
- C. Honoré: Garbė lėtumui: pasaulinis judėjimas meta iššūkį greičio kultūrai. – Vilnius: Vaga, 2009. (Vertimas ir įvadinis straipsnis)
- 2012: artėjanti pasaulio pabaiga?: mokslininkai ir pranašai aiškinasi, ar teisinga senovės majų pranašystė. – Kaunas: Obuolys, 2010.
- Lietuva Afganistano kare. Prisiminimai. Įvadinis straipsnis ir sudarymas Mindaugo Peleckio. – Vilnius: Versus aureus, 2010.
- Lietuvos rokas: ištakos ir raida. – Vilnius: Mintis, 2011.
- Sunkūs metai, 2013, 2014, 2015: Lietuvos sunkiosios muzikos scenos įvykių apžvalga (sudarytojas P. Jarmala). – Vilnius: Dizaino meistrai, 2014, 2015, 2016. (Bendraautoris)
- Žaidimas: romanas (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2014.
- Postpasaulis: dialogai ir eilės: romanas ne pinigų kartai (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2014.
- Sapnas: ekologinis euroromanas (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2015.
- Pamestieji: tarsi kronikos, kuriose pametami ne tik jų personažai, bet ir autoriai: romanas (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2015.
- Requiem drugeliams: inscenuota absurdo dilogija (kartu su A. Lyva). – Šiauliai: Neoprintas, 2015.
- Written in Blood. – Australia: Numen Books, 2015.
- Kosmosas yra čia: romanas (kartu su A. Lyva). – radikalai.lt, 2016.
- Meetings with Strangers. Entretiens autour de l'expérimental. – France: Camion Blanc, 2018.
- Žalčiava: mitologijos studija. – Šiauliai: Neoprintas, 2018.
- Kalbančių žuvų paradas: eilėraščiai. – Šiauliai: Varpai, 2021.
- Skubantys susapnuoti saulėtekiai: poezija. – Šiauliai: Neoprintas, 2022.
- NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI LIETUVOJE: tarp tradicijos ir kosminių religijų: monografija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2022.
- Nuliūdę nušvitę nuėję: poezija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2023.
- KALBŲ EKOLOGIJA. Kalba ir žmogus XXI a.: poliglota, nykstančios kalbos ir jų gaivintojai: studija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2023.

MINDAUGO LOBYNAI: rašytojo ir mokslininko Mindaugo Peleckio gyvenimas ir kūryba / sudarytojas Leonas Peleckis-Kaktavičius. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2023. 268 p., 69 iliustr.

ISBN 978-609-8207-23-1

MINDAUGO LOBYNAI

Straipsniai, informacijos, recenzijos, laiškai, prisiminimai, disertacija

Sudarytojas ir redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius

Maketavo Linas Janonis

Leido ir spausdino UAB „Saulės Titnagas“,

Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai.

www.saulestitnagas.com